

**Załącznik nr 1 do uchwały
Nr XL/395/2010 Rady Gminy w Czarnej
z dnia 16 marca 2010 roku**

**Strategia Rozwoju
Gminy Czarna
do roku 2020**

z perspektywą do roku 2030

SZANOWNI PAŃSTWO,

Strategia rozwoju Gminy to pewien generalny plan systemowego, długofalowego działania władz i wszystkich, którzy chcą im w tym pomóc, wobec szans i zagrożeń wynikających ze zmiennego otoczenia i działania innych podmiotów. Celem każdej gminy powinien być zrównoważony i trwały rozwój. Jednym z istotnych celów, dla których tworzy się „Strategię Rozwoju Gminy” jest możliwość docierania do funduszy strukturalnych. Unia Europejska przyznając środki, wymaga posiadania strategii, jako jednego z istotnych elementów planowania przedsięwzięć podmiotu występującego o pomoc, a co za tym idzie strategia również umożliwia próby nawiązywania współpracy międzynarodowej. Strategia jest także pomocna w opracowywaniu planów przedsięwzięć inwestycyjnych, poprawia konkurencyjność w stosunku do potencjalnych inwestorów, jest promocją wewnętrzną i zewnętrzną gminy.

Strategia rozwoju to jeden z podstawowych instrumentów zarządzania gminą. Dzięki dobrej oraz konsekwentnie realizowanej strategii wiele gmin zawdzięcza swój sukces, a nie mniej wiele niepowodzeń można wyjaśnić jej brakiem. Strategia jest centralną osią, wokół której skupić się muszą wszelkie działania władz samorządowych, zmierzające do jak najlepszego zaspakajania różnorodnych potrzeb mieszkańców oraz stymulowania rozwoju gospodarczego. Jest ona również głównym wyznacznikiem sukcesów lub niepowodzeń rozwojowych gminy w sferze społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej, ekologicznej i dziedzictwa kulturowego.

Wójt Gminy

Edward Dobrzański

Dokument Strategii Rozwoju Gminy Czarna do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 został opracowany na podstawie wyników prac Zespołu Opracowującego Strategię

przez zespół roboczy w składzie:

Przedstawiciele Urzędu Gminy:

Edward Dobrzański – Wójt Gminy

Ewa Panek – Sekretarz Gminy

Janusz Kuźniar – Skarbnik Gminy

Referat Promocji i Pozyskiwania Funduszy

przy współpracy z referatami i jednostkami organizacyjno - budżetowymi

Zespół Opracowujący Strategię tworzyli również mieszkańcy Gminy oraz przedstawiciele podmiotów gospodarczych i organizacji działających na terenie Gminy. Początkiem tworzenia strategii było opracowanie Planów Odnowy Miejscowości dla każdego z sołectw Gminy Czarna w konsultacji z mieszkańcami poszczególnych wsi.

Spis treści

1	WPROWADZENIE	5
2	DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO – GOSPODARCZEJ GMINY	8
2.1	UWARUNKOWANIA OGÓLNE, POŁOŻENIE I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY GMINY CZARNA	8
2.2	WALORY HISTORYCZNO – KULTUROWE GMINY CZARNA	11
2.3	WARUNKI NATURALNE	27
2.3.1	<i>Budowa geologiczna</i>	28
2.3.2	<i>Zasoby wodne</i>	28
2.4	WARUNKI GLEBOWE	30
2.5	KLIMAT	32
2.6	ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	33
2.7	LESISTOŚĆ	35
2.8	TERENY CENNE PRZYRODNICZO	36
2.9	KRAJOBRAZOWE WARTOŚCI ŚRODOWISKA	37
2.10	ANALIZA STRUKTURY DEMOGRAFICZNEJ GMINY CZARNA	39
2.11	STAN I STRUKTURA ZATRUDNIENIA	43
2.12	INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	50
2.12.1	<i>Edukacja</i>	50
2.12.2	<i>Ochrona zdrowia i pomoc społeczna</i>	56
2.12.3	<i>Bezpieczeństwo publiczne</i>	59
2.12.4	<i>Kultura</i>	63
2.12.5	<i>Sport, rekreacja, turystyka</i>	67
2.13	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	77
2.13.1	<i>Budownictwo mieszkaniowe</i>	78
2.13.2	<i>Drogi</i>	78
2.13.3	<i>Komunikacja</i>	81
2.13.4	<i>Łączność i telekomunikacja</i>	82
2.13.5	<i>Zaopatrzenie w wodę – wodociągi</i>	82
2.13.6	<i>Gospodarka ściekowa</i>	85
2.13.7	<i>Gospodarka odpadami</i>	87
2.13.8	<i>Zaopatrzenie w energię elektryczną i gaz</i>	88
2.13.9	<i>Zaopatrzenie w ciepło</i>	89
2.14	GOSPODARKA GMINY	89
2.14.1	<i>Rolnictwo</i>	89
2.14.2	<i>Pozarolnicza działalność gospodarcza</i>	93
2.14.3	<i>Banki</i>	95
2.15	GLÓWNI UCZESTNICY LOKALNI ISTOTNI Z PUNKTU WIDZENIA LOKALNEGO PROGRAMU ROZWOJU	96
2.15.1	<i>Władze gminne</i>	96
2.15.2	<i>Możliwości budżetowe Gminy</i>	97
2.15.3	<i>Stowarzyszenia, fundacje, inne organizacje pozarządowe</i>	101
2.16	PODSTAWOWE INFORMACJE ADRESOWE, TELEFONY, E-MAILE, KONTAKTY	104
3	PROBLEMY GMINY	105
3.1	PROBLEMY W ZAKRESIE INFRASTRUKTURY I ZASOBÓW ORAZ GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ GMINY	105
3.2	PROBLEMY W ZAKRESIE POTENCJAŁU EKOLOGICZNEGO GMINY	106
3.3	PROBLEMY W ZAKRESIE POTENCJAŁU LUDZKIEGO GMINY	106
3.4	PROBLEMY W SFERZE GOSPODARCZEJ GMINY	107
4	CZYNNIKI ROZWOJOWE GMINY	109
4.1	CZYNNIKI ROZWOJOWE W ZAKRESIE ZASPOKOJENIA POTRZEB MIESZKAŃCÓW	109
4.2	CZYNNIKI ROZWOJOWE W SFERZE TECHNICZNO - PRZESTRZENNEJ GMINY	113
4.3	CZYNNIKI ROZWOJOWE W SFERZE GOSPODARCZEJ GMINY	116
5	ZAŁOŻENIA STRATEGII	119
6	MISJA GMINY	120
7	CELE STRATEGICZNE GMINY	123
7.1	CELE STRATEGICZNE I ZADANIA REALIZACYJNE DO ROKU 2020 Z PERSPEKTYWĄ DO ROKU 2030	124
7.2	CELE STRATEGICZNE I ZADANIA REALIZACYJNE DO ROKU 2020 W SFERZE GOSPODARCZEJ GMINY	128
8	ZGODNOŚĆ ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI	130
9	SYSTEM PLANOWANIA, WDRAŻANIA, MONITOROWANIA I OCENY STRATEGII ORAZ KOMUNIKACJA SPOŁECZNA	151
10	PROCES MONITOROWANIA, OCENY I WYKORZYSTANIA WYNIKÓW	155
11	UWAGI I REKOMENDACJE KOŃCOWE	160
12	TABELE	161
13	MAPY	161
14	RYSUNKI	162
15	WYKRESY	162

1 WPROWADZENIE

Strategia rozwoju gminy jest bardzo ważnym dokumentem, bez którego nie można rozsądnie myśleć o przyszłości, a także pozyskać środki finansowe z różnych, w tym unijnych źródeł. Pierwszy Strategiczny Plan Rozwoju Gminy Czarna został przygotowany i opracowany przez Firmę: Doradztwo i Ekspertyzy Gospodarcze „DEG” w 1998 roku. Przyjęty przez Radę Gminy dokument był niezbędny przy pisaniu wielu wniosków o dofinansowanie inwestycji. W roku 2008 zostały opracowane Plany Odnowy Miejscowości dla sołectw: Czarna, Dąbrówki, Krzemienica, Medynia Głogowska, Medynia Łańcucka, Pogwizdów, Wola Mała i Zalesie. W 2007 roku zapadła decyzja opracowania nowej Strategii Rozwoju Gminy Czarna, a zaplanowane w niej działania mają obejmować lata 2008 – 2020 z perspektywą do roku 2030.

Ze względu na wysokie koszty opracowania Strategii przez zewnętrzne firmy i celem zminimalizowania kosztów Wójt Gminy podjął decyzję o opracowaniu dokumentu przez pracowników Urzędu Gminy.

Cele strategiczne oraz programy strategiczne pozostają w zgodności ze Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego i Strategią Rozwoju Powiatu Łańcuckiego.

Gmina jest wspólnotą samorządową utworzoną z mocy prawa przez mieszkańców oraz odpowiednie terytorium, w którym splatają się złożone procesy społeczno – gospodarcze przebiegające w środowisku naturalnym i w określonej przestrzeni.

Zaspokajanie potrzeb mieszkańców, rozwijanie infrastruktury technicznej i społecznej, ochrona środowiska naturalnego oraz rozwój gospodarczy Gminy warunkowane są wieloma czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi.

Przy określaniu celów strategicznych uwzględnione zostały występujące uwarunkowania. Cele strategiczne dotyczą spraw, co do których Gmina i partnerzy społeczni, każdy w zakresie swoich kompetencji, mogą podejmować autonomiczne działania. Autonomiczność działań oznacza, że Gmina i partnerzy społeczni mają do tego prawo i nie są uwarunkowani decyzjami zewnętrznymi, podejmowanymi poza Gminą.

Proponowane w strategii cele i zadania służące ich realizacji, obejmują wszystkie sfery życia i funkcjonowania Gminy. W pracach nad strategią wyodrębnione zostały trzy obszary prezentowane poniżej:

1. **Zaspokojenie potrzeb mieszkańców**, obejmujące 14 potrzeb:

- zabezpieczenie materialne;
- wyżywienie;
- schronienie;
- bezpieczeństwo;
- zdrowie i życie;
- opieka;
- rozwój ludzi;
- rekreacja, wygoda, przyjemności;
- kultura;
- kontakty społeczne, więź grupowa;
- kreacja otoczenia, poczucie użyteczności, uznanie, gratyfikacja, akceptacja;
- tożsamość z gminą, ład przestrzenny;
- swoboda i łatwość kontaktów przestrzennych;
- wartości moralne i potrzeby religijne.

2. **Infrastruktura i zasoby oraz gospodarka przestrzenna Gminy**, obejmująca:

- budownictwo (budynki i budowle);
- infrastrukturę;
- systemy zabezpieczeń;
- zasoby naturalne;
- systemy i urządzenia proekologiczne;
- ekoświadomość;
- rolnictwo;
- sektor MŚP;
- turystyka;
- innowacja i ekologia:

3. **Gospodarka Gminy** obejmująca sektor MŚP z wyodrębnioną turystyką oraz rolnictwem i leśnictwem. Takie ujęcie stanowi swoistą mapę wszystkich spraw ważnych dla rozwoju Gminy, które są dodatkowo poddane hierarchizacji i uporządkowane obszarowo (sfera społeczna, sfera zasobów wraz z infrastrukturą i gospodarką przestrzenną oraz sfera gospodarcza).

Tym samym „Strategia Rozwoju Gminy Czarna do roku 2020 z perspektywą do roku 2030” jest dokumentem kierunkowym, swoistą mapą, stanowiącą podstawę do podejmowania skoordynowanych działań przez wszystkich partnerów lokalnych Gminy.

Pozwala to na kompleksowe ujęcie zrównoważonego rozwoju Gminy. Kompleksowe podejście, będące cechą planowania strategicznego powoduje, iż realizacja tak określonej strategii jest wspólnym zadaniem władz samorządowych i wszystkich partnerów społeczno-gospodarczych w Gminie.

Bardzo ważnym aspektem jest uspołecznienie procesu opracowania i wdrażania strategii przy udziale wszystkich głównych partnerów społecznych i gospodarczych.

Do realizacji strategii niezbędne będzie podejmowanie działań:

- samodzielnych przez władze Gminy,
- samodzielnych przez podmioty sektora prywatnego,
- samodzielnych przez organizacje pozarządowe,
- indywidualnych przez mieszkańców i ich nieformalne grupy i środowiska,
- wspólnych z udziałem partnerów z różnych sektorów (publicznego, prywatnego i pozarządowego).

Wynika z tego, iż bardzo ważnym, a jednocześnie trudnym zadaniem będzie zaangażowanie wszystkich kluczowych dla rozwoju Gminy partnerów. Powodzenie w tym zakresie jest uzależnione od zdolności do wzajemnej komunikacji, radzenia sobie z różnicami interesów poszczególnych partnerów i grup, wspólnego definiowania problemów i celów, a następnie projektowania i realizacji wspólnych przedsięwzięć.

W okresie wdrażania strategii władze Gminy mogą występować w różnych rolach, w tym jako:

- bezpośredni realizator działań,
- inicjator i animator działań,
- uczestnik działań podejmowanych wspólnie z innymi partnerami,
- wspierający organizacyjnie, technicznie i finansowo działania podejmowane przez partnerów lokalnych,
- administrator centrum lokalnej informacji i komunikacji w gminie.

Wdrożenie strategii przez władze Gminy wymaga stosowania operacyjnych narzędzi planistycznych, pozwalających na podjęcie ostatecznych decyzji, które działania i przy jakich zaangażowanych środkach własnych oraz zewnętrznych będą realizowane. Tymi narzędziami planistycznymi władz Gminy mogą być:

- wieloletni plan inwestycyjny,
- plan rozwoju lokalnego,
- plany odnowy miejscowości,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- budżet gminy,
- konkretne projekty i programy,
- aplikacje o zewnętrzne źródła dofinansowania,
- polityki szczegółowe Gminy (stanowiące zbiór spójnych zasad odnoszących się do określonej dziedziny życia/funkcjonowania Gminy), pozwalające podejmować powtarzalne decyzje według tych samych kryteriów,
- zadania wyznaczane urzędnikom Gminy i jednostkom podległym Gminie.

Planowanie i wdrażanie strategii w opisany powyżej sposób daje szansę świadomego wpływu na długookresowe procesy społeczne, gospodarcze, przyrodnicze i przestrzenne. Pozwoli to na zarządzanie rozwojem niezależnie od zmian kolejnych ekip sprawujących władzę w gminie i ponad występującymi w środowisku lokalnym konfliktami interesów.

2 DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO – GOSPODARCZEJ GMINY

2.1 Uwarunkowania ogólne, położenie i podział administracyjny Gminy Czarna

Gmina Czarna jest jedną ze średnich pod względem wielkości gmin województwa podkarpackiego. Gmina Czarna położona jest w środkowo - wschodniej części województwa, przy drodze krajowej Łańcut – Leżajsk w odległości 25 km na północny wschód od Rzeszowa, 5 km na północ od Łańcuta i 28 km na południowy – wschód od Leżajska.

Mapa 1. Lokalizacja Województwa Podkarpackiego na tle kraju

Źródło: <http://www.gminaczarna.pl>

Mapa 2. Lokalizacja Powiatu łańcuckiego na tle województwa podkarpackiego

Źródło: <http://www.gminy.pl>

Mapa 3. Lokalizacja Gminy Czarna na tle powiatu łańcuckiego

Źródło: <http://www.gminaczarna.pl>

Gmina Czarna jest oddalona o kilka kilometrów na północny zachód od Łańcuta i graniczy z następującymi gminami: Łańcut, Białobrzegi, Rakszawa, Sokółów Małopolski, Trzebowniko i Krasne. W aktualnych granicach administracyjnych istnieje od 1 lipca 1976 roku.

Mapa 4. Gmina Czarna

Źródło: <http://www.gminaczarna.pl>

Gmina Czarna jest jedną z 7 gmin powiatu łańcuckiego. Zajmuje obszar 78,15 km², w tym 2422 ha lasów i 4675 ha użytków rolnych.

W skład gminy wchodzi 8 miejscowości, które tworzą 8 sołectw:

- Czarna,
- Dąbrówki,
- Krzemienica,
- Medynia Głogowska,
- Medynia Łącucka,
- Pogwizdów,
- Wola Mała,
- Zalesie.

2.2 Walory historyczno – kulturowe Gminy Czarna

Doliną Wisłoka od Karpat do dolnego Sanu rozciągał się pas pradawnej puszczy leśnej, który stanowił naturalną granicę między Polską a Rusią. Osadnictwo na ten teren sporadycznie docierało od wschodu i zachodu już we wczesnym średniowieczu, tworząc zagospodarowane enklawy. Osadnictwo to rozwijało się na żyznym pasie lessów, który nie był porośnięty puszcza. Po zajęciu tych obszarów przez Kazimierza Wielkiego w 1340 roku rozpoczęto realizować szeroko zakrojoną akcję kolonizacyjną. Teren objęty niniejszym opracowaniem był częścią dystryktu łańcuckiego, który otrzymał od Kazimierza Wielkiego Otton z Pilczy. W rozwoju Łańcuta (lokowanym po 1340 roku) jak i okolicznych miejscowości ogromną rolę odegrał fakt, że miasto było położone przy głównym szlaku handlowym, przy tzw. „strata via”, która prowadziła ze Lwowa do Krakowa. Na odcinku Łańcut - Rzeszów droga ta biegła przez Trzebowniko, Łąkę i Strażów. Ważnymi szlakami komunikacyjnymi były trakty do Leżajska i Sokołowa Małopolskiego (przez Trzeboś). Obok nich istniał cały szereg połączeń lokalnych, z których dla nas najważniejszy, nazywał się „vulgo żywiec” - była to droga biegnąca od mostu na Wisłoku w Rzeszowie do Krzemienicy przez Krasne. Drogę tę w późniejszym okresie nazwano „szeroką”. Niemniejszą rolę w procesie osadniczym odegrał Wisłok, który w XV wieku był rzeką splawną (porty w Palikówce i Czarnej). Wzdłuż wyżej wymienionych szlaków rozwijało się osadnictwo na interesującym nas obszarze.

Najstarszą osadą Gminy Czarna jest Krzemienica, lokowana po 1340 roku. Wieś tą przecinała wspomniana szeroka droga. Około połowy XV wieku założono Wolę Małą, położoną przy trakcie na Leżajsk (oraz nad Wisłokiem). W następnym wieku zostały założone wsie Czarna i Dąbrówki. Przez pierwszą z nich biegł trakt do Sokołowa, przez drugą droga na Leżajsk. Przy drodze do Sokołowa w XVII wieku lokowano również obie Medynie. Najmłodszą osadą jest Zalesie, powstałe dopiero w XVIII wieku.

Jak wynika z przedstawionych wyżej faktów proces osadniczy na terenie Gminy Czarna był bardzo powolny. Postępował „naprzód” w miarę jak posuwała się trzebież puszczy. Dodatkowo był on hamowany licznymi najazdami tatarskimi (np. 1502, 1524, 1672), wojnami prywatnymi, potopem szwedzkim, najazdem Siedmiogrodzian (1667), wojną północną, klęskami elementarnymi (powódzie, zarazy). Podczas tych najazdów wsie były wielokrotnie niszczone, a ludność brana w jasyr. Dopiero w II połowie XVIII wieku nastąpił okres względnego spokoju. Od tego okresu wsie rozwijały się niemal bez przeszkód.

Miejscowość Czarna

Wieś Czarna w południowej części Kotliny Sandomierskiej usadowiła się nad rzeką Czarna, od której wzięła nazwę pierwotnie jako Czarna Wola, a następnie Czarna. I chociaż w roku 1752 po wiosennych wylewach Wisłok pogardził Starym Wisłoczyskiem i przesunął się na północ z pogranicza Zależe - Trzebowniko do Nowej Wsi, by przywłaszczyć sobie koryto płynącej tutaj rzeki Czarna i narzucić jej swoją nazwę Wisłok na odcinku od Nowej Wsi do Smołarzyn, nazwa wsi leżącej teraz nad Wisłokiem nawiązuje do nazwy płynącej tędy rzeki Czarna.

Najwcześniejsze ślady osadnictwa

Tereny Czarnej od tysięcy lat były zamieszkałe przez człowieka. Wędrujące tędy i zamieszkujące tu ludy pozostawiły przedmioty z kamienia, gliny i żelaza (wykopane w Czarnej - Podborzu i Kółkach). Wykopaliska te dowodzą, iż tutejsze tereny w okresie neolitu zamieszkiwała ludność kultury tzw. ceramiki wstęgowej (3000 - 1700 lat przed nar.

Chrystusa). W dobie wczesnohistorycznej usadowili się na tych terenach Słowianie, (o czym świadczą ślady kultury łużyckiej), a we wczesnym średniowieczu - Lechici, pradziadowie Polaków. W wiekach X-XIII miała tutaj miejsce spontaniczna, niezorganizowana kolonizacja ludnością ruską, uciekającą na Zachód pod naporem Tatarów. W połowie XIV w., za czasów Kazimierza Wielkiego, przypada największe nasilenie planowanego osadnictwa na terenach lessowych (na południe od Wisłoka) okolic Łańcuta ludnością z zachodniej części Polski czy też zniemczonych Słowian ze Śląska, Łużyc, Saksonii, Bawarii. Natomiast piaszczyste tereny Puszczy Sandomierskiej (na północ od Wisłoka) zaczęto zaludniać bardziej systematycznie dopiero w XV i XVI w, np. w 1450 r. istniały już Wola Mała (zwana wówczas Wolą Jordanowską) i Wola Dalsza (zwana początkowo Wolą Świętosławską), w 1562 r. została założona Czarna, w 1577 r. - Żołyńia, w 1584 - Dąbrówki i Smolarzyny, a w 1585 r. pojawi się Rakszawa.

Okres staropolski

Właściwe dzieje Czarnej można śledzić od założenia jej przez właściciela własności łańcuckiej Krzysztofa Pileckiego na zmodyfikowanym prawie niemieckim w 1562r. W czasie lokacji wieś liczyła około 60 zagród. Biorąc pod uwagę okoliczności zasiedlania ludami o różnym składzie etnograficznym Pogórza Karpackiego i Kotliny Sandomierskiej, na których pograniczach została ulokowana Czarna, można przypuszczać, że ludność Czarnej wywodzi się głównie z grupy etnicznej Rzeszowiaków (potomkowie osadników z Zachodu i nieznaczej domieszki Rusinów i Wołochów) oraz Lasowiaków (potomkowie Wiśła Mazurów, jeńców - Tatarów, Turków, Mołdawian, Szwedów, Duńczyków). Wieś od lokacji była w posiadaniu magnackich rodów Pileckich, Stadnickich, Lubomirskich i Potockich, którzy "opiekowali się" wioską poprzez swoich dzierżawców, a ci z kolei posługiwali się wójtami. Częstym problemem nowo lokowanych wsi było ich zaludnienie. W Czarnej już po trzech latach wolnizny, właściciel obciążył ludność trzema i więcej dniami pańszczyzny tygodniowo. To powodowało ucieczkę pierwszych osadników z wioski głównie na Podole. Niewiele powstrzymywały poddanych wydawane przez właścicieli surowe zakazy i stosowanie zbiorowej odpowiedzialności za opuszczenie wsi. Dlatego od połowy XVII w. Lubomirscy zaczęli sprzedawać bogatszym chłopom pola uprawne i działki za czynsz. Ludność oprócz rolnictwa trudniła się tkactwem, które na tyle było powszechne i rozwinięte, że doszło do utworzenia w Czarnej osobnego cechu tkackiego, który w 1670 r. uzyskał przywileje uwalniające okresowo tkaczy od pańszczyzny. Na powolny rozwój wsi miały wpływ wyniszczające najazdy właścicieli (słynne "wojny" Stanisława Stadnickiego z Krzysztofem Opalińskim), napady Tatarów (1624, 1648), Kozaków (1646), czy najazd Szwedów w 1656 r. Występowały też klęski zarazy. Ofiary tamtych epidemii zostały pogrzebane prawdopodobnie na skraju lasu w Podborzu (dziś jest to parcela H. S. Józefczyków). Do czasów rozbiorów Polski ludność wsi zachowała większość pierwotnych swobód prawa niemieckiego. Sprawy wiejskie, sądowe tak cywilne jak i karne, łącznie z "gardłowymi", rozstrzygał autonomiczny sąd ławniczy, wybierany na cztery lata któremu przewodniczył wójt. Sąd wiejski wykonywał też obowiązki dzisiejszego notariatu. Natomiast na czele samorządu wiejskiego stał sołtys, wybierany spośród "szlachetnie urodzonych", posługujący się już w XVII w. małą pieczęcią, na której widniał dąb i napis "Wiesz Czarna". Chłopi, chociaż obciążeni pańszczyzną, jednak w dość znacznym stopniu byli niezależni od pana w swoich majątkowych decyzjach. Do poł. XVIII wieku wraz z pomyślnym położeniem chłopów pod względem prawnym, postępował rozwój gospodarczy i społeczny wsi. W celu zapobieżenia zbytniemu rozdrobnieniu gruntów w XVIII w. osuszano bagna i karczowano las. Czarna licząca w połowie XVIII w. 180 zagród była wioską dość zamożną. Szkoły we wsi nie było. Całe życie kulturalne i towarzyskie włościan ogniskowa się w kościele (w

Krzemienicy) i w czterech czarnieńskich karczmach. Końcem XVIII w, gdy włościanie zostali całkowicie poddani panu i równocześnie ograniczeni w swoich osobistych decyzjach, gdy postępował proces rozdrabniania gospodarstw, w życiu w zaznaczył się regres gospodarczy.

Czasy austriackie

Po I rozbiore (5.08.1772 r.) Czarna dostała się pod panowanie Habsburgów. Na skutek rozdrobnienia gospodarstw, przeludnienia wsi, braku pracy postępowało zubożenie ludności. Przysłowiową "nędzę galicyjską" Czarnieńscy włościanie za wódkę oddali Potockim swoje działki lasu. Wystąpiły epidemie cholery. Zmarło 9 osób a w okresie listopad 1831-marzec 1832 r. zmarło na cholere 78 osób. Ofiary tych epidemii zostały pochowane na tzw. Cmentarzu cholerycznym na skraju lasu (za cmentarzem parafialnym). Zniesienie pańszczyzny 22.IV. 1848 r. przez cesarza Franciszka Józefa I wieś przyjęła z entuzjazmem. Pamiątką tego wydarzenia jest rzeźbiona kapliczka w Kmieciach – Cierpisz. Na wieść o wybuchu powstania styczniowego w 1863 r. wyruszyło do Kongresówki ośmiu młodych Czarnian (w przebraniu za kobiety). Przełom XIX i XX wieku zaznaczył się wzmożoną aktywnością mieszkańców. W 1891 r. nastąpiło otwarcie szkoły ludów w Podborzu a w 1901 r. - filialnej szkoły w Zawodziu. Corocznie wielu Czarnian wyjeżdża do rolniczych prac sezonowych do Kongresówki, na Wołyń lub na "Saksy". W latach 1900 - 1910 prawie z każdej rodziny wielu młodych Czarnian wyjechało do USA. W latach 1907 - 1910 rozpoczęły działalność: Kółko Rolnicze, 2 sklepy, 2 gospody chrześcijańskie, drużyna Bartoszoza, biblioteka wiejska. Liczba ludności wzrosła z ok. 770 w 1820 r. do 1895 osób. Podczas I wojny światowej wieś boleśnie odczuła kilkakrotne przemarsze wojsk austriackich, rosyjskich i niemieckich, rekwizycje bydła, koni, żywność oraz zniszczenia na polach. Na szczęście nie było strat wśród ludności cywilnej. Spośród służących w wojsku austriackim śmierć poniosło 25 Czarnian (najwięcej w bitwie z Rosjanami pod Lublinem w listopadzie 1914 r.).

Okres 20-lecia międzywojennego

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w styczniu 1919 r. odbyły się w budynku szkolnym w Czarnej wybory do Sejmu wolnej Rzeczypospolitej. Ludność wsi zdecydowanie postawiła na kandydatów z partii chłopskiej "Piast", której przewodniczył „Wicek” Witos. Warunki życia we wsi były bardzo trudne. Upadało tkactwo po założeniu fabryki sukna w niedalekiej Rakszawie w 1890 r. a zwłaszcza po jej rozbudowie i modernizacji w 1912 r. Czarniacy gromadnie udawali do robót "na pańskim" za marne wynagrodzenie, wreszcie w latach dwudziestych nastąpiła druga fala stałej emigracji za ocean. Wyjechało do USA bardzo wielu młodych Czarnian, nieraz kilkoro z rodziny, co spowodowało gwałtowny i znaczny ubytek liczby mieszkańców (z 1895 osób w 1914 r. do 1500 osób w roku 1925 i 1444 osoby w 1937 r.). Wraz z pogorszeniem się warunków bytowych ludności zaznaczyła się we wsi dynamiczna działalność różnych organizacji ludowych, zwłaszcza Stronnictwa Ludowego i Związku Młodzieży Wiejskiej "Wici", głównie na rzecz parcelacji "pańskich folwarków. Radykalny ruch ludowo - wiciowy objął (za sprawą miejscowych działaczy takich jak Stanisław Rejman (młodszy), Józef Markiel, Władysław Panek, Stanisław Czado, Władysław Rejman większość Czarnian, zwłaszcza młodzież. SL-owcy i wiciowe z Czarnej uczestniczyli w antyrządowych wystąpieniach chłopskich w Grodzisku Dolnym (1933 r.), Wólce pod Lasem (Podleśnej) w 1933 r., w Nowosielcach Przeworskich (w 1936 r.). Mimo ogólnej biedy zdołano wówczas (lata 1922-1924) czynem społecznym wybudować niewielki budynek kościelny, przy którym powstała parafia (17.08.1928 r.). W roku 1927 utworzono w Czarnej Ochotniczą Straż Pożarną.

Lata II wojny światowej

Rozpoczęta w 1939 r. wojna szybko ukazała Czarianom swoją grozę, bo już 1 września w południe w Podborzu koło Wisłoka i na pograniczu Kołków i Dąbrówek niemieckie samoloty zrzuciły kilka bomb, które na szczęście nie wyrządziły większych szkód. W okresie okupacji niemieckiej Czarna była siedzibą gminy zbiorczej, tu mieścił się posterunek państwowej policji. Na terenie wioski zginęło z rąk niemieckich żandarmów jeden miejscowy Polak i kilku Żydów (z sąsiednich wiosek). Natomiast w kampanii wrześniowej, w Katyniu i Oświęcimiu poniosło śmierć łącznie 8 mężczyzn. Od listopada 1942 r. w Czarnej i okolicy rozpoczęły działalność AK i BCh. Pluton AK-owców z Czarnej, Dąbrówek i Woli Małej (łącznie 22 mężczyzn) należał do placówki numer 3 łańcuckiego obwodu AK. Natomiast kompania BCh gminy Czarna liczyła 120 ludzi. Działalność tutejszego AK i BCh skupiała się głównie na zdobywaniu broni, dyscyplinowaniu Polaków, by nie wysługiwali się okupantom oraz uniemożliwieniu wycofującym się Niemcom zdetonowania dużej ilości nagromadzonej w ziemnych magazynach w lesie koło Czarnej i Dąbrówek. 30.07.1944 r. po wycofaniu się Niemców, wkroczyli do Czarnej Rosjanie. Wkrótce oficer NKWD Szewczenko przesłuchiwał niektórych miejscowych AK-owców w swojej kwaterze w Zawodziu, w domu Władysława Rejmana.

Okres Polski Ludowej

Pierwsze lata pod władzą komunistów były w Czarnej czasem niepokoju, napadów rabunkowych i odwetowych oraz oporu niektórych ludzi przeciw narzuconej rzeczywistości.

W drugiej połowie 1944 r. zostało zastrzelonych przez nieznanych sprawców 3 mężczyzn. AK-owcy z Czarnej wiosną 1945 r. udzielili bezpiecznego schronienia znanemu bojownikowi serbskiemu Droganowi Sotiroviciowi ps. Draża (u Józefa Kiwały w Podborzu). Ks. Stanisław Kluz z Czarnej, będąc wikariuszem w Rozwadowicach, zostaje w październiku 1946 kapłanem W i N, za co został skazany na trzy lata więzienia, a w 1952r. jako emisariusz tego zreszenia do Anglii został skazany na 8 lat więzienia. Do młodzieżowej organizacji "Orleń" wstąpiło 5 Czarnian, za co w marcu 1950 r. zostali skazani na karę od 4 do 9 lat więzienia. Lata powojenne były też czasem swoistej stabilizacji życia mieszkańców, wyężonej pracy i rozwoju wioski, o czym świadczą następujące dokonania:

- 1) wybudowanie drewnianego mostu na Wisłoku (1947 r.),
- 2) powstanie Gminnej Spółdzielni SCh i punktu skupu żywca (1948 elektryfikacja wsi (1956), ośrodek zdrowia (1956),
- 3) rozbudowa kościoła i zintegrowanie całej wsi w jednej parafii (1957), garaże Kółka Rolniczego (1960),
- 4) most betonowy na Wisłok (1988),
- 5) agronomówka (1966),
- 6) lecznica dla zwierząt,
- 7) dom ludowy i piekarnia (1967)
- 8) mleczarnia (1969),
- 9) budynki urzędu gminy i szkoły (1970),
- 10) budynek posterunku milicji (1971),
- 11) budynek przedszkola w Zawodziu (1975) i Podborzu (1976),
- 12) dom handlowo usługowy (1974),
- 13) stacja paliw, gazyfikacja (1977),
- 14) zakład przetwórstwa mięsnego (1979)
- 15) hydroformia, sieć wodociągowa wiejska (1981),
- 16) rozbudowa i remont kościoła (1981-1983)

Większość mieszkańców pracowała w państwowych zakładach w Łańcucie, Rzeszowie Przeworsku (57% mieszkańców zatrudnionych poza rolnictwem).

W latach 1945-1989 około 250 osób uzyskało średnie wykształcenie i około 70 osób - wyższe. Innym symptomem przyspieszonego rozwoju cywilizacyjnego wioski w okresie powojennym było wybudowanie nowych z trwałego materiału 2/3 wszystkich budynków mieszkalnych. (Na ogólną liczb domów mieszkalnych w Czarnej: 395, wybudowano w latach 1944-1989). Należy podkreślić, iż z pobieżnej analizy historii Czarnej wynika, że wieś ta, pełniąc dawniej i obecnie ważne funkcje w lokalnej sieci osadniczej, najbardziej dynamiczny rozwój osiągnęła w okresie Polski Ludowej. Będąc siedzibą gminy Czarna stała się terenem powstania szeregu ważnych instytucji występujących na szczeblu gminy związanych z obsługą ludności (handlową, zdrowotną, kulturalną) i rolnictwa (instytucje skupu produktów rolnych, punkty zaopatrzenia rolnictwa w środki do produkcji). Od lat siedemdziesiątych, jak w całym kraju tak i w Czarnej, odczuwało się narastający kryzys gospodarki socjalistycznej. W otwartych zmaganiach związku robotników i rolników "Solidarność" o przejście na system gospodarki kapitalistycznej wzięło aktywny udział kilkudziesięciu Czarnian.

Na progu III Rzeczypospolitej

W decydujących o obliczu i przyszłości kraju wyborach czerwcowych 1989 r. do Sejmu i Senatu Czarnianie w zdecydowanej większości poparli kandydatów demokratycznego ugrupowania Komitetu Obywatelskiego. Demokracja wniosła w życie wsi duże zmiany zarówno pozytywne jak i negatywne. Do pierwszych można zaliczyć ożywienie samorządności wiejskiej, prywatnej inicjatywy (zwłaszcza w zakresie handlu, drobnej produkcji np. mebli, żywności). Do negatywnych zjawisk trzeba zaliczyć bezrobocie (stąd nieliczna, ale zauważalna emigracja zarobkowa do krajów zachodniej Europy i USA), nieopłacalność tradycyjnej gospodarki rolnej i hodowlanej, upadek zakładów spółdzielczych i państwowych. Niemniej i w tym przejściowo trudnym okresie wychodzenia z kryzysu zdołano wymurować kaplicę cmentarną (1992) przeprowadzić telefonizację wsi (1993), wyłożyć asfaltem drogi wiejskie w Kmieciach (1993) i w- Podborzu - zachód (1994) rozbudowano i wyremontowano budynek szkolny (1994 r.).

Miejscowość Dąbrówki

Dąbrówki (pierwotnie: Wola Dąbrowska), podobnie jak w pobliżu znajdujące się Dębnik – Podzwierzyniec i wioska Dębina nawiązują swoją nazwą do dąbrowy, lasów dębowych, rosnących niegdyś w tym regionie Puszczy Sandomierskiej, intensywnie karczowanej od XVI do XIX wieku. Wieś Dąbrówki została założona na prawie polskim przez Krzysztofa II Pileckiego w 1584 r., a osiedlała się w niej na karczowiskach leśnych ludność napływająca z sąsiednich miejscowości. Nie jest wykluczone, że na terenie oficjalnie zaistniałej wioski już wiele lat wcześniej znajdowały się pojedyncze śródleśne zagrody. Stare przekazy ustne sugerują, że początki osadnictwa były na terenie przysiółka Podlas, a później powstawały przysiółki: Środek, Pastwisko i Zarzecze. Wieś należąca do włości łańcuckiej przechodziła do kolejnych właścicieli Łańcuta: w 1586 r. do Stadnickich, w 1631 r. do Lubomirskich i w 1791 r. do Potockich. Przydzielany pierwszym osadnikom niewielki areał lasu do wykarczowania, nieurodzajna, piaszczysta ziemia, krótki czas wolnizny, następnie wzajemne zajazdy Stanisława Stadnickiego i Łukasza Opalińskiego z Leżajska (najbardziej wyniszczający okolice Łańcuta w 1608 r.), napady tatarskie (1624 r.), wojny i pomory głównie w wieku XVII spowodowały, że Dąbrówki przez długi czas nie tylko się nie rozwijały, ale nawet nastąpił ubytek mieszkańców. Gdy w 1589 r. w nowo powstałej wiosce naliczono 80 osób, to w roku 1674 było ich tylko 70. Dopiero życzliwsze zainteresowanie się

Lubomirskich i Potockich położeniem osadników, stworzenie bardziej sprzyjających ogólnych warunków do zagospodarowania sprawiły szybszy rozwój wioski. Właściciele zaczęli sprzedawać chłopom działki gruntów uprawnych i lasu, zezwolili im karczować lasy dla zwiększenia powierzchni ziemi uprawnej i pastwisk. Odtąd wzrastała liczba mieszkańców wioski: w 1785 r. Dąbrówki liczyły 316 osób, w 1824 r. – 421, a w 1904 r. – 791. Częstym zajęciem ludności obok rolnictwa była praca w pańskim lesie (wyrąb i obróbka drzewa, sadzenie, bartnictwo), wyroby z wikliny, ciesielstwo, kołodziejstwo w niewielkim zakresie tkactwo, a od końca XIX w. praca w fabryce sukna w Rakszawie. Tutejsza ludność przynależąca do łańcuckiego kościoła miała do pokonania odległość ponad 7 km oraz rzekę Wisłok. Z tych względów ks. Emil Zauderer, proboszcz w Łańcucie w latach 1890 – 1915, planował zbudować kościół w Dąbrówkach, z którego mieli korzystać również mieszkańcy Czarnej i Smolarzyn. W tym celu ksiądz powołał komitet budowy kościoła, zgromadził większość cegły i uzgodnił nawet z budowniczym Cetnarskim wstępne warunki budowy świątyni. Nie uzyskał jednak należytego zainteresowania tym swoim zamiarem u mieszkańców Dąbrówek i Smolarzyn, a proboszcz z Krzemienicy ks. Wojaczyński, któremu podlegała Czarna, zdecydowanie taki plan odrzucił. Budowa kościoła w Dąbrówkach została odłożona na 70 lat. Sukcesem natomiast zakończyły się starania okręgowego inspektora szkolnego i zarazem katechety z Łańcuta ks. Walentego Mazanka o otwarcie szkoły w Dąbrówkach. We wrześniu 1903 r. rozpoczęła działalność jednoklasowa szkoła. Kilkanaścioro dzieci pobierało naukę początkowo w chłopskiej chałupie. Od 1906 r. przy pomocy „zasiłku” uzyskanego z budżetu krajowego trwały roboty przy murowaniu budynku szkolnego z cegły przeznaczonej wcześniej na kościół. W 1908 r. dzieci zaczęły się uczyć w nowej szkole. Emigracja zarobkowa do Ameryki końcem XIX i na początku XX w., na którą zdecydowało się wielu ludzi z sąsiednich wiosek, tutaj była nieliczna, prawdopodobnie na skutek poufnej interwencji u władz Potockiego, niechętnego wyjazdom jego poddanych do USA. Z zamieszkałych tutaj czterech rodzin żydowskich na skutek bojkotowania ich sklepów i „szynkwasów” przez miejscową ludność przed 1910r. wyprowadziły się z Dąbrówek dwie rodziny: Filur spod Leśnictwa i Jójliś mieszkający na parceli obecnie należącej do sióstr zakonnych. Dwie dalsze rodziny żydowskie: Zelik i „Siwy” wyjechały z przysiółka Pastwisko początkiem 1939 r. Wybuch I wojny światowej w sierpniu 1914 r. spowodował mobilizację do armii austriackiej wielu mężczyzn w wieku poborowym i rezerwistów (od 18 do 50 lat) oraz rekwizycję bydła, zboża, siana i koni podczas czterech przemarszów wojsk austriackich i rosyjskich plądrowano domy, zabierano konie, świnie, drób, ziemniaki, siano. Tylko za wódkę można było ochronić swoje mienie przed rabunkiem, zwłaszcza ze strony Rosjan – Czerkiesów. Po przejściu czwartego frontu, na początku maja 1915 r., wielu ludzi zachorowało na gripę „hiszpankę” oraz na czerwonkę. W pierwszej wojnie światowej poniosło śmierć około 18 mężczyzn. Większość z nich zginęła na froncie rosyjskim, na Wołyniu w rejonie rzeki Stochód. Dalszych dwóch mieszkańców oddało życie w wojnie polsko – bolszewickiej w 1920 r.

Okres międzywojenny

Ogólne zadowolenie Polaków z odzyskania upragnionej niepodległości dość szybko minęło w zetknięciu z trudnymi powojennymi realiami: bezrobociem, brakiem ziemi, niskimi cenami artykułów produkowanych przez wieś przy równoczesnej drożyznie artykułów przemysłowych. Poza rolnictwem mieszkańcy zajmowali się wyrabianiem z wikliny koszyków i koszy pod tynkowanie drewnianych ścian, stolarką, pracowali w lesie Potockiego, wozili żwir i piasek z Wisłoka na gościńce i aleje przy pałacu hrabiego, byli zatrudnieni w Rakszawskiej Wytwórni Sukna. Kobiety za bardzo skromne wynagrodzenie ciężko pracowały w folwarkach Potockiego: na „Dolnym” w Woli Małej i na „Górnym” (obecnie tereny

Łańcuckiej Fabryki Wódek „Polmos”). Mimo trudności sprawianych przez Potockiego stosunkowo wiele młodych osób wyjechało za ocean, a także wyjeżdżało „na Saksy”, na Łotwę do sezonowych robót polowych. Od zakończenia wojny do 1926 r. na tutejszym terenie duże zainteresowanie ludzi towarzyszyło bandyckiej działalności Panicza (Franciszka Kosiora spod Jarosławia) w towarzystwie Marcina Panka spod Krosna, którzy za kryjówkę obrali sobie młodnik – las Dąbrówek i Czarnej. Napadali na bogatszych gospodarzy, kupców, a zrabowane przedmioty rozdawali ubogim, co zjednało im opinię „łańcuckich Janosików”. Ich siedmioletnią, niechlubną działalność przerwał właściciel sklepu z Podzwierzyńca Franciszek Kluz, który w nocy 19/20.04.1926 r., broniąc się przed bandytami, strzelił do Panicza i roztrzaskał mu kolano. Widząc swoją beznadziejną sytuację, Panicz sam się zastrzelił. Miał 35 lat. Wkrótce został schwyty w Moszczenicy koło Piotrkowa Trybunalskiego 33 – letni Marcin Panek i skazany przez sąd doraźny na powieszenie. Szarą dąbrowską codzienność ubarwiała czasem wydarzenia niezwykle, np. przejazd prezydenta Ignacego Mościckiego (1929 r.) czy gwiazdki organizowane dla najbiedniejszych dzieci przez hrabinę Elżbietę Potocką. Zdarzały się niespotykane zjawiska atmosferyczne, tj. ponad 40 – stopniowy mróz czy opady gradu wielkości pięści (22.06 1932 r.). Bieda na wsi w okresie wielkiego kryzysu gospodarczego w latach 30 sprzyjała radykalizacji postaw chłopskich i działalności różnych organizacji większość rolników Dąbrówek należała do Stronnictwa Ludowego z prezesem Józefem Sobusiem, sołtysiem wsi. Swoje niezadowolenie z sytuacji na wsi wyrazili udziałem w antyrządowych wystąpieniach chłopskich w Grodzisku Dolnym (1933 r.) i w Nowosielcach (1936 r.). Miejscowy leśniczy Adam Urbański i nauczyciel Józef Dąbrowski zorganizowali Koło Młodzieży Ludowej, w którym bardziej aktywnymi byli: Józef Gwizdak, Edward Kula, Franciszek Panek, Jan Panek. Około 1933 r. Koło Młodzieży Ludowej przyjęło statut i nazwę Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” z działaczami: Józefem Czado, Marianem Dubielem, Genowefą Kiwałą, Stefanią Panek, Franciszkiem Wawraszkiem. Obie te organizacje: KML i „Wici” nie zdołały wzbudzić u tutejszej młodzieży większej sympatii. (W 1949 r. z byłych członków „Wici” nowe władze utworzyły Związek Młodzieży Polskiej, którego nikła działalność upadła w połowie lat 50.). Z inicjatywy Józefa Dąbrowskiego powstał jeszcze w Dąbrówkach Związek Strzelecki (o charakterze paramilitarnym), skupiający około 15 chłopców w wieku od 14 do 17 lat. Dla przeciwdziałania pojawiającym się wówczas na wsi antykatolickim hasłom, z inicjatywy ks. Mazanka powstało jedno koło Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i dwa koła KSM – Żeńskiej z takimi działaczami jak: Józef Hadała, Andrzej Gwizdak, Anna Gwizdak, Anna Haładaj, Antoni Tama, Juliusz Tama. Stowarzyszenia młodzieżowe zajęły się działalnością kulturalną (przedstawianie sztuk scenicznych, uświetnianie uroczystości kościelnych i patriotycznych) oraz propagowaniem sportu (zwłaszcza siatkówki). Z inicjatywy Adama Urbańskiego końcem lat 20 powstała Ochotnicza Straż Pożarna. Skupiała 15 – 20 mężczyzn. OSP miała na wyposażeniu sikawkę, beczkowóz, węże, 2 prądnice, syrenę alarmową, trąbkę, z których skorzystała zwłaszcza w sierpniu 1933 r. przy gaszeniu wielkiego pożaru spowodowanego uderzeniem pioruna w dom Andrzeja Augustyna. Spaliło się wówczas na Podlesiu 7 gospodarstw (w tym domy mieszkalne, zabudowania gospodarcze częściowo z żywym dobytkiem). Strażacy zapobiegli rozprzestrzenieniu się ognia mimo wichury. Naczelnikami OSP w Dąbrówkach byli: Józef Gwizdak, Julian Panek i Kazimierz Gwizdak, który jako ostatni z naczelników był świadkiem rozpadu OSP w latach siedemdziesiątych. 22. 10. 1927 r. w wyniku starań ks. Mazanka zostało sprowadzone do Dąbrówek Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanego Poczęcia – Dębickich. Alfred Potocki ofiarował Zgromadzeniu dom z ogrodem. Miały prowadzić ochronkę dla dzieci, służyć fachową pomocą i opieką chorym oraz swoją obecnością wpływać łagodząco na obyczaje, gdyż w opinii proboszcza „tak Wolanie, jak i Dąbrowszczanie odznaczeni się wówczas skłonnością do bijatyk”. Nadto hrabia myślał o

pomocy sióstr przy budowie kościoła w Dąbrówkach, do której jednak wtedy nie doszło.

W latach 1933 – 1935 zdołano czynem społecznym wybudować dom ludowy. Nieprzerwanie od XIX w. po okres międzywojenny we wsi funkcjonowała karczma, po Wisłoku zaś pływał prom. Trudno znaleźć w Dąbrówkach ludzi, którzy w okresie przed II wojną światową zdobyliby wyższe wykształcenie. Jedynie Aleksander Jaworzak, dość luźno związany z tutejszą wioską, miał cenzus naukowy, doktorat. Znany jest z opisywania kultury materialnej i duchowej mieszkańców na przełomie XIX i XX wieku w swojej książce „Wieś Dąbrówki, powiat Łańcut” wydanej we Lwowie w 1936 r. Byli tu jednak utalentowani samoucy jak: Józef Hadała (dekorator, plastyk, poeta), muzykanci – skrzypkowie: Władysław Augustyn, Władysław Kula, Stefan Maczuga czy basista Józef Maczuga.

Okupacja i ruch oporu

Niemcy po zajęciu Polski, już w 1940 r. w lesie koło Dąbrówek i Czarnej urządzili ogromne magazyny amunicji i broni, których pilnowali wartownicy: Ślązacy i Czesi pod nadzorem dwóch niemieckich kapitanów: Szczodrowskiego i Haufmana. W listopadzie 1942 r. zawiązała się w Dąbrówkach drużyna Armii Krajowej należąca wraz z Czarną i Wolą Małą do „Placówki nr 3” obwodu AK Łańcut. Drużynowym był Józef Rejman ps. Krótki. Należało do niej około 15 mężczyzn, głównie z Podlasu. W domu Józefa Skórskiego (znajdującego się w obrębie zamkniętego terenu z magazynami amunicji) był punkt kontaktowy kolportażu prasy podziemnej. Mieściła się tutaj też mała drukarnia AK – owska. Również końcem 1942 roku zaczęły organizować się Bataliony Chłopskie, głównie w przysiółku Środek. Do tej organizacji przystąpiło około 40 mężczyzn. Dowódcą drużyny BCh był Antoni Dec ps. Śliwka. Działalność ruchu oporu skupiała się głównie na zdobywaniu broni albo przez kupowanie jej u wartowników – Czechów, albo przez wykradanie z niemieckich magazynów dla uzbrojenia żołnierzy AK i BCh miejscowych i w sąsiednich miejscowościach. W maju – czerwcu 1944 r. mieszkańcy Dąbrówek przyjęli około 20 rodzin przybyłych z okolic Drohobycza, Łopatynia, Lwowa, Tarnopola, skąd uciekli zagrożeni rzezią ze strony ukraińskich band, zwłaszcza UPA. (Kresowiaczy wyjechali w latach 1945 – 1946 na Ziemię Odzyskane).

Przed wycofaniem się Niemcy w lipcu 1944 r. wywieźli z magazynów leśnych część amunicji i broni, a ogromne ilości pozostałych zapasów planowali zdetonować wówczas, gdy nacierający z kierunku Żołyń – Rakszawy Rosjanie znajdą się w obrębie lasów Dąbrówek i Czarnej. Dla zrealizowania tego planu sztaple amunicji zostały zaopatrzone w detonatory, a następnie połączone wiązką kabli do prądnicy „magneto” na korbę. Również most na Wisłoku przygotowali do wysadzenia. Niemcy przepowiadali, że po zdetonowaniu nagromadzonej w magazynach tylu wagonów amunicji cały obszar lasu zamieni się w jezioro. Następnie Niemcy wycofali się na południową stronę Wisłoka, gdzie z okopów i artylerii utworzyli linię obrony. Ludność Dąbrówek, gdy spostrzegła, że została narażona na śmiertelne niebezpieczeństwo, bo znalazła się w środku między nacierającymi Rosjanami i broniącymi się Niemcami, w większości przeniosła się z żywym dobytkiem do Czarnej – Kołków, Smolarzyn i Woli Dalszej. Na szczęście jacyś nieustaleni dokładnie ludzie zdążyli w porę przeciąć kable przeciągnięte do detonatorów i w ten sposób uniemożliwili Niemcom wysadzenie w powietrze wraz ze składami amunicji pobliskich Dąbrówek, Czarnej, Rakszawy – Wołochów. Przyspieszyło to również wycofywanie się Niemców, wcześniejsze wkroczenie (30.07.1944 r.) Rosjan i zdecydowanie mniejsze zniszczenia w Dąbrówkach. Niemcy zdołali tylko po oblaniu benzyną podpalić i wysadzić most. Kto przeciął kable? „Każdy sukces ma wielu ojców”. Do przecięcia kabli przyznają się i członkowie AK (Hieronim Świątoniowski z Potoka i Adam Skórski), i członkowie BCh (Antoni Dec,

Władysław Tama i Władysław Gwizdak i ludzie zatrudnieni przez Niemców w leśnych magazynach amunicji (Stanisław Babka i Alfred Rejman). Zdaniem Józefa Borcza, znanego weterana AK z Woli Małej, wszyscy mogą mówić prawdę, bo te kable mogły być wielokrotnie przecinane, w różnych miejscach, przez różnych ludzi. Wiele ofiar z terenu Dąbrówek pochłonęła wojna i okupacja. Na wojnie we wrześniu 1939 r. polegli: Marcei Kula, Walenty Michno i Antoni Panek (dwaj ostatni nie zostali wymienieni na pamiątkowej tablicy w kościele w Dąbrówkach). W obozie w Auschwitz zostali zamęczeni: Stanisław Skóra, Józef Szmyc i Antoni Świątoniowski. W Dąbrówkach zginęli: Józef Maczuga, siostra zakonna Cypriana Moskoluk (zastrzeleni przez Niemców), Stefan Łęcznar (zginął przypadkowo podczas wysadzania mostu), Stanisław Dubaj (zabity w Czarnej – Kołkach podczas przejścia frontu) i Tadeusz Skórski ps. Achilles (ranny i następnie żywcem spalony w Kuryłówce przez Własowców pod koniec czerwca 1944 r. podczas nieudanej akcji AK-owców obwodu Łańcut przeciw nacjonalistom ukraińskim na Zasaniu). Ponadto w grudniu 1943 r. przy domu Józefa Kuli w Pastwisku, Niemcy rozstrzelali sześcioro Żydów z Podzwierzyńca (dwóch mężczyzn, dwie kobiety i dwoje dzieci), na łące sióstr zakonnych ukraińska policja „zielona” zastrzeliła i zakopała Żyda z Medyni, a na terenie nadleśnictwa Niemcy zastrzelili Żyda prawdopodobnie z Rakszawy. Należy podkreślić niezwykle odważną postawę niektórych ludzi z Dąbrówek, jak Józefy Kuli, Stefanii Dudek, (które dłuższy czas przechowywały i karmiły Żydów) czy Władysława Wosia wydanego przez samych Żydów, odgrażających się zemstą. Podczas przejścia frontu spaliło się 14 gospodarstw (10 w Pastwisku i 4 w Polesiu) oraz budynek gospodarczy u zakonnicy.

Po II wojnie światowej

Początki Polski Ludowej były we wsi niespokojne. Zdarzały się osobiste porachunki i odwety za krzywdy z czasu okupacji, likwidowano niewygodnych świadków. Prawdopodobnie jedną z takich ofiar był Michał Michałowicz (zginął 31.10.1948 r. rzekomo zastrzelony). Nastąpił też czas rozbudowy i przyspieszonego rozwoju wioski, powstania wielu nowych instytucji. Pierwszą inwestycją był prowizoryczny most zbudowany przez Rosjan na palach pozostawionych po moście wysadzonym przez Niemców. Most zbudowany przez Rosjan został zniszczony przez wodę już w następnym roku, dlatego w latach 1946 – 1947 został zbudowany następny drewniany, solidniejszy. Dopiero w latach 1986 – 1988 zbudowano obecny żelbetonowy most. W latach 50 częściowo na terenie zabudowań dawnej dyrekcji lasów ordynacji Potockich po obu stronach drogi nr 877 powstał Ośrodek Remontowo – Budowlany Lasów Państwowych, który zatrudniał wielu mieszkańców Dąbrówek. Przy nim wybudowano ośrodek zdrowia, z którego korzystała lokalna społeczność i z sąsiednich miejscowości (do chwili obecnej budynek pełni tę samą funkcję), a także osiedle mieszkaniowe. Od początku lat 60 ORB stał się zakładem opiekuńczym miejscowej szkoły. Pracownicy ośrodka wykonali wiele niezbędnych prac na terenie szkolnym, udostępniali materiały do zajęć praktyczno – technicznych, przewozili uczniów na wycieczki i imprezy. Zakład opiekuńczy fundował nagrody książkowe i sponsorował choinki noworoczne. Od 8.12.1953 r. staraniem proboszcza łańcuckiego ks. Stanisława Decowskiego otwarto kaplicę u sióstr zakonnych i odtąd w każdą niedzielę tutaj była odprawiana msza św. Przy tej kaplicy 1. 09. 1968 r. powstała parafia z pierwszym proboszczem ks. Tadeuszem Zychem. W 1969 r. podjęto natomiast kroki, by utworzyć w Dąbrówkach cmentarz komunalny i wybudować dom przedpogrzebowy. Plany udało się w krótkim czasie zrealizować. W 1953 r. powstało Kółko Rolnicze, które w 1973 r. zostało włączone do Spółdzielni Kółek Rolniczych, co doprowadziło w 1993 r. do likwidacji kółka (garaże kupiła GS w Czarnej). W 1959 r. przeprowadzono elektryfikację wsi. Od lat sześćdziesiątych, kiedy wioska została ujęta w planie przestrzennym zagospodarowania obserwuje się w Dąbrówkach imponujący wzrost

prywatnego budownictwa. Wyznaczono tereny pod zabudowę. O skali i tempie rozbudowy świadczy wzrost ilości budynków mieszkalnych i przyrost naturalny mieszkańców w porównaniu z danymi z lat 50. Gdy w latach 5-tych. było około 145 budynków mieszkalnych i 870 osób to pod koniec 1994 roku budynków mieszkalnych było blisko 300 i 1370 ludzi. 19.10.1969 r. oddano do użytku nową szkołę pawilonową. Ośmioro nauczycieli i 157 uczniów miało do dyspozycji 4 sale lekcyjne, 2 pracownie: fizyczną – chemiczną i zajęć praktyczną – technicznych oraz kancelarię, pokój nauczycielski i bibliotekę. Zainstalowano centralne ogrzewanie, jednak budynek nie posiadał bieżącej wody i toalet. W latach 1971 – 1972 wybudowano kościół parafialny, a w latach 1975 – 1976 plebanie, w lutym 1983 r. otwarto przedszkole, w 1984 r. w Szkole Podstawowej w Dąbrówkach odbyły się wojewódzkie dożynki, w 1986 r. założono wodociągi, a w 1988 przeprowadzono gazyfikację. Od jesieni 1980 r. wobec wyraźnego załamania się gospodarki socjalistycznej, postępującej pauperyzacji społeczeństwa, braku towarów w sklepach, narastania ogólnego niezadowolenia, większość mieszkańców otwarcie poparła działalność i akcje protestacyjne „Solidarności” wymierzone przeciw rządzącym komunistom. „Solidarność” wiejska i robotnicza miała we wsi kilkudziesięciu sympatyków, ale z powodu braku miejscowego zdecydowanego lidera, nie doszło do utworzenia struktury organizacyjnej „Solidarności”. Aktywniejszymi członkami „Solidarności” w Dąbrówkach byli: Jan Cisek (z Kołków – Czarnej), Stanisław Kluz (Środek), Władysław Kulka (Podlas), Józef Martyński (z Łańcuta), Stanisław Panek (Podlas). Po upadku w 1989 r. systemu komunistycznego i postępującej transformacji dotychczasowego gospodarowania na system wolnorynkowy, dużo ludzi pracujących dotychczas w państwowych zakładach w Łańcucie (ŁFS, PMS, PZGS, PKP) czy w Rakszawskich Zakładach Włókienniczych, straciło pracę. Z powodu ekonomicznej nieopłacalności osłabło zainteresowanie gospodarowaniem na roli (nie ma ani jednej rodziny, która by się utrzymywała wyłącznie z rolnictwa). Niemniej nadal jest kontynuowane prywatne budownictwo. W dość trudnym przejściowym okresie wychodzenia z kryzysu gospodarczego, u progu III Rzeczypospolitej, nie porzucono w Dąbrówkach starań o rozwój wsi. Zdołano przebudować kaplicę cmentarną (1995 r.). W 1992 r. przeprowadzono telefonizację wsi. Rozpoczęły działalność prywatne zakłady: piekarnia pieczywa, wytwórnia wyrobów lastrykowych „Last – Best”, wyrobu parkietu i listew, a tartak Lasów Państwowych został wydzierżawiony. Oprócz trzech sklepów Gminnej Spółdzielni istniały też dwa sklepy prywatne. W kolejnych latach na miejscu Spółdzielni Kółek Rolniczych powstała firma Landshud która zajmuje się sprzedażą obuwia. Przy drodze 877 i w niewielkim od niej oddaleniu wybudowano dwa duże centra handlowe (w jednym z nich funkcjonuje apteka), dwie stacje paliw, zakłady usługowo - przemysłowe. W styczniu 1994 r. dokonano uroczystego otwarcia trzeciego budynku szkolnego w Dąbrówkach, a w 1996 r. oddano do użytku salę gimnastyczną. Okres ostatnich lat (od roku 1999 - do chwili obecnej) to także podejmowanie wielu inwestycji w kościele parafialnym, m.in. przebudowa frontonu, prezbiterium, pokrycie posadzki prezbiterium marmurem, wymiana okien, częściowa rekonstrukcja, w znacznym jednak stopniu stworzenie od nowa polichromii świątyni. Ponadto ważne dla parafii rozpoczęcie procedury prowadzącej do utworzenia sanktuarium z racji obecności w miejscowym kościele Cudownego Obrazu. W 2006 r. droga nr 877 z Łańcuta do Leżajska została poszerzona i pokryta kilkoma warstwami asfaltu. Już wcześniej w najważniejszych miejscach w miejscowości zadbano o chodniki i oświetlenie przy tej trasie i w miarę możliwości powstają na coraz to nowych odcinkach. Po II wojnie światowej do lat 90 około 35 osób z Dąbrówek uzyskało wyższe wykształcenie, w tym trzech księży: kanonik Adam Rejman, mgr Andrzej Kluz i mgr Krzysztof Pelc. Obecnie liczba osób z wyższym wykształceniem znacznie wzrosła, a do grona księży rodaków dołączyli mgr Ryszard Potęga i Tomasz Pyś. W bieżącym roku do Prenowicjatu Braci Mniejszych Konwentalnych w Głogówku wstąpił Kamil Chmiel. Losy miejscowości, w której mieszkamy, interesują całą

społeczność lokalną. Każdy rozumie, że dbając o jej rozwój, podejmujemy starania jak najbardziej zgodne z naszymi prywatnymi interesami. Chcemy modernizować swoją wieś dla siebie i dla własnych dzieci, również dla siebie i dla nich pragniemy chronić nasze dziedzictwo kulturowe.

Miejscowość Krzemienica

Jednym z najważniejszych aspektów każdego miejsca, gdzie żyli, żyją i żyć będą ludzie, jest jego historia. Krzemienica, wieś w gminie Czarna, w powiecie Łańcuckim nie jest bynajmniej wyjątkiem. Jej historia jest niemal równie barwna, jak tereny, na których miejscowość jest położona. Według tradycji, lokacja Krzemienicy odbyła się w latach czterdziestych XIV wieku. Było to w czasach, kiedy Kazimierz Wielki przyłączył do Korony Ruś Czerwoną, a teren Rzeczypospolitej objęty był działalnością osadniczą na prawie niemieckim. Toteż można domniemywać, iż Krzemienica została lokowana przez samego Kazimierza i że w tym samym czasie powstał tam również, przez króla fundowany, pierwszy kościół. Była to zatem pierwsza miejscowość lokowana w obrębie Łańcuta. To tylko jednak domniemana, gdyż nie zachowały się żadne dokumenty dotyczące lokacji wsi. Faktem natomiast jest to, że ludność osadzona na terenie Krzemienicy była głównie pochodzenia Saskiego. Z nazwy miejscowości w dokumentach podawanej, zwłaszcza z księgi ławniczej, jednak wnioskować można, iż wcześniej na tych terenach istniało polskie osadnictwo i przybyła tu ludność niemiecka dość szybko się spolonizowała, gdyż nazwa ta jest raczej nazwą polską, przy zapisie zmienianą. Najwcześniejsze, zachowane w formie pisemnej wzmianki o Krzemienicy pochodzą z przywileju lokacyjnego wsi Newdorf (dzisiejsza Kraczkowa), tj. z roku 1369. Z kolei dokument lokacyjny innej wsi, Langyn-Aw z 1381 roku wymienia, jako świadka tegoż zdarzenia, sołtysa z Krzemienicy – Hanusa Stachara. Miejscowość, około roku 1370 przeszła, wraz z Łańcutem, Tyczynem i Kanczuga, w drodze wymiany, od Władysława Opolczyka pod panowanie rodu Pileckich, jednego z najważniejszych i najbardziej wpływowych na dworze królewskim. Wraz z licznymi wsiami, Krzemienica należała do okręgu Łańcuckiego założonego przez Ottona z Pilczy z rodu Starżów herbu Topór. Magnat ten należał do grona „krakowskich panów”, w których ręku spoczywała faktyczna władza po śmierci Kazimierza Wielkiego. W początkach swego istnienia obszar Krzemienicy obejmował około 30 łanów (1 łan = 12 ha) ziemi ornej. W pobliżu osady przebiegała tzw. droga ropczycka, stanowiąca szlak komunikacyjny pomiędzy Lwowem a Krakowem. Pierwsza pisemna wzmianka o parafii w Krzemienicy pochodzi z pisma legata papieskiego w Królestwie Węgier i Polski – kardynała Demetriusa do biskupa przemyskiego zatwierdzającego pobór dziesięciny m.in. z parafii w Krzemienicy. Dokument jest opatrzony datą 1384 rok. Po śmierci pierwszego z Pileckich władającego włościami łańcuckimi, w tym Krzemienicą, ziemie te przeszły na jedyną po nim spadkobierczynię, córkę Elżbietę. Był to 1385r. Następnie ziemie te stają się współwłasnością dzieci Elżbiety, Jana, który przyjął nazwisko Pilecki i jego sióstr. Na mocy licznych układów majątkowych z Wacławem Opolskim (siostrzeńcem), w 1450r., Jan stał się wyłącznym właścicielem Łańcuta i Kanczugi wraz z innymi wsiami, w tym Krzemienicą. We włościach Pileckich w owym czasie musiał istnieć względny dobrobyt. Chłopi gospodarowali za zasadach „wolnizny”. W roku 1471 jeden z mieszkańców Krzemienicy zdobył dyplom Uniwersytetu Krakowskiego, co świadczy o wysokiej kulturze tamtejszej ludności. Po śmierci Jana, włości łańcuckie przypadły, nie bez komplikacji, w 1487 roku jednemu z jego synów – Ottonowi. Przynajmniej za jego panowania „na Łańcucie” jakaś tragedia musiała dotknąć krzemieniecką świątynię, skoro dobrodziej kościołów łańcuckich (Otton Pilecki) w roku 1492 odnowił akt fundacji kościoła w Krzemienicy, przenosząc go w inne, wyżej położone miejsce, tam, gdzie obecnie znajduje się kościół św. Jakuba. Do naszych czasów nie dotrwały, niestety, żadne dokumenty opisujące tamtą świątynię. Po Ottonie Łańcut przeszedł w ręce

jego syna Stanisława. Po nim przejął go jego brat Mikołaj. Kolejnym panem Łańcuta został jego syn Krzysztof. Za tego oto pana w posiadłościach łańcuckich zastosowano zasadę „cuius regio eius religio”. Z Łańcuta wypędzono ojców Dominikanów i proboszcza parafii, co było rezultatem przyjęcia przez ród panujący kalwinizmu. W tym czasie kościół w Krzemienicy zamieniono na zbór kalwiński. W tym okresie regułą było wyprzedawanie i niszczenie obrazów i wyposażenia przejętych świątyń, krzemieniecka nie była wyjątkiem. Panowanie Pileckich na ziemi łańcuckiej, tym samym i krzemienieckiej, zakończyło się, na drodze kontraktów i zamian, w roku 1586. Anna z Sienna, żona ostatniego z Pileckich, oddała Łańcut, za wsie w przemyskiem Stanisławowi Stadnickiemu herbu Szreniawa. Tak oto Krzemienica przeszła pod „berło” kolejnego rodu. Wieś doznała licznych spustoszeń poprzez ustawiczne walki „diabła łańcuckiego” i Opalińskich przetaczające się po włościach obu rodów niejednokrotnie, w tym przez Krzemienicę. Najgorsze lata to 1605-1610, gdy krwi i płomieniom końca nie było, towarzyszyły im grabienie i wyprzedaż dóbr kościelnych. Podanie głosi, iż nawet po swej śmierci Stadnicki do pokornych nie należał. Po tym, jak odcięto mu głowę, ciało wrzucono do rzeki. Ten, miast z prądem płynąć, pod prąd się udał. Zwłoki miały wypłynąć w Krzemienicy właśnie. W miejscu ich wyłowienia postawiono kapliczkę. Po Stanisławie i jego pożogach, pałeczkę przejęli jego synowie Władysław i Zygmunt walcząc nie tyle między sobą, co z matką z domu Poniatowską, wdowie po Stadnickim. Gdyby tego nie dość było umęczonej ludności nadszedł rok 1624 i najazd tatarski. Wówczas Krzemienica płonąła. Wtedy to utracone zostały kroniki wsi i parafii oraz prawdopodobnie dokumenty lokacji wsi i fundacji parafii. Odnowiono jednak kult katolicki w Krzemienicy, gdy ta była we władaniu Marcina ze Żmigrodu Stadnickiego, tj. w 1627r. Za sprawą wielkich i długotrwałych spustoszeń ziem wokół Łańcuta wzrosło obciążenie dóbr Stadnickich, co skłoniło tenże ród do oddania, za kwotę 250 tys. zł polskich okolicznych wsi z Krzemienicą, w ręce Stanisława Lubomirskiego. Klucz łańcucki na przeszło dwa stulecie pozostaje w rękach Lubomirskich. Łańcut zostaje włączony do jednego z najpotężniejszych latyfundiów, co sprzyja rozwojowi handlu i rzemiosła. Za Lubomirskich właśnie do Łańcuta wrócili Dominikanie, a do okolicznych wsi religia katolicka, był to rok 1630. Za odnowiciela kultu katolickiego uważa się Stanisława na Wiśniczu Lubomirskiego. Wyzaczył on w Krzemienicy obszar 33 morgów, na którym to Dominikanie wybudowali swe gospodarstwo. Gdy syn Stanisława Jerzy poślubił Konstancję Ligenzanę, do włości Lubomirskich, z Łańcutem i Krzemienicą o włości rzeszowskie. Kompleks ten rozpadł się po śmierci Jana na dwie części, łańcucką – księcia Stanisława Herakliusza i rzeszowskiej – Hieronima Augustyna. Część rzeszowska w 1706 roku podzieliła się na trzy części. Wcześniej należąca do włości łańcuckiej Krzemienica znalazła się w ręku seniora linii rzeszowskiej – Jerzego Ignacego. Na przełomie XVII i XVIII wieku Krzemienica spoczywała w ręku ekonoma rzeszowskiego Stanisława Pili i jego żony Anny, którzy to byli jej dzierżawcami. Jest to pierwsze udokumentowane odłączenie Krzemienicy od dóbr łańcuckich. Teodor Lubomirski, właściciel Krzemienicy założył szpital ubogich, przytułek dla chorych i ubogich ze wsi. Mieli oni przykaz codziennej modlitwy za kościół, jak i jego stałej obsługi. W lipcu 1745 roku zmarł Teodor Lubomirski, co zaowocowało dalszymi podziałami majątku rodu. Przeworsk, Krzemienica, Strażów i Boguchwała przeszły pod władztwo Antoniego Lubomirskiego. Kolejne wojny, przemarsze wojsk, klęski żywiołowe, nie służyło to ludności Rzeczypospolitej. W 1750 roku świątynia krzemieniecka spłonęła ponownie. Odbudowa trwała cztery lata. W 1754 roku biskup Sierkowski konsekrował świątynię św. Jakuba Starszego Apostoła. Po śmierci Antoniego Lubomirskiego dobra łańcuckie przeszły na jego brata wraz z żoną, tj. Stanisława i Elżbietę (Izabelę) z Czartoryskich w 1789 roku. W czasach rozbiorów Krzemienica dostała się pod władzę austriackiego zaborcy. W tym to również okresie właścicielami Łańcuta i okolicznych włości, w tym Krzemienicy została rodzina Potockich. Przez ich inwestycje zamek łańcucki stał się najokazalszą rezydencją polskiej szlachty.

Początkiem lat pięćdziesiątych XIX wieku wybudowano trację kolei żelaznej przebiegającą przez Krzemienicę. Pierwszy pociąg przejechał tamtędy w 1854 roku. Około roku 1910 rozebrano założony przez Teodora Lubomirskiego walący się budynek szpitala ubogich. Wybuchła I wojna światowa. 2 sierpnia 1914r. armia carska ogłasza pobór do wojska, zostaje nim objęta i ludność krzemieniecka. Wojna światowa jak i późniejsza wojna z bolszewikami z 1920 roku pochłonęła 54 ofiary śmiertelne z spośród ludności Krzemienicy, nie wliczając się w to zmarli wyniku ran i chorób w tym okresie. Kryzys w rolnictwie uwidaczniający się od kilkunastu lat, mimo odzyskania przez Rzeczpospolitą niepodległości, nie mija „jak ręką dojął”. Mimo problemów nakładem parafian w 1928 roku parafia krzemieniecka zakupiła dwa nowe dzwony. Gdy sytuacja na wsi zaczyna się stabilizować po wewnętrznych reformach w państwie, wybucha II wojna światowa. Mobilizacja z 27/28 sierpnia 1939 roku obejmuje 75 mężczyzn z Krzemienicy. 3 września rozpoczynają się naloty okolic Krzemienicy. Pierwsze bomby dosięgają miejscowość 7 września. Z kolei 10 rozpoczął się przemarsz wojsk niemieckich przez miejscowość. Nastają ciężkie czasy hitlerowskiej okupacji. W 1944 roku, gdy wojska niemieckie wycofywały się na zachód, przez tereny Krzemienicy, ucierpiały zewnętrzne ściany kościoła, podziurawione podczas ostrzałów. Zabrane podczas wojny dzwony kościelne, z których jeden dzięki „spiskowi” mieszkańców Krzemienicy pozostał we wsi, było ciosem dla wiernych. 20 czerwca 1946 roku ukryty dzwon w bardzo uroczysty sposób zwrócono parafii. W czasach powojennych mieszkańcom Krzemienicy raz lepiej raz gorzej się wiodło. 2 września 1973 roku wmurowano kamień węgielny pod kolejną świątynię we wsi. Świątynia została poświęcona 7 września 1975 roku. Mieszkańcy Krzemienicy zaczęli uczęszczać do nowej świątyni. Cały wysiłek uwaga mieszkańców skupiła się na budowie nowego kościoła spychając na dalszy plan drewnianą świątynię. M.in. to i wichura w latach osiemdziesiątych doprowadziły do zawalenia się wieży kościelnej. Wymogło to natychmiastową reakcję mieszkańców i proboszcza. Napraw dokonali górale z okolic Nowego Sącza. Prace ukończono w 1987 roku. Konsekracja nowej świątyni nastąpiła 4 września 1983 roku pod wezwaniem Matki Bożej Pocieszenia. W 1990 r. ukończono budowę kaplicy zmarłych, poświęconej w 1991 roku. Po reformie administracyjnej z 1998 roku, Krzemienica została przypisana do gminy Czarna w powiecie łańcuckim.

Miejscowość Medynia Głogowska

Poprzednia nazwa miejscowości: Stanin Maior, Stadnik Wielki. Osada założona na początku XVII wieku przez ówczesnego właściciela dóbr łańcuckich Stanisława Stadnickiego. Po raz pierwszy wymieniona w wykazie dóbr Stadnickich w 1607 roku. Majętność ta obejmowała miasto Łańcut i 11 wsi: Żołyńnię, Białostrzegi, Wolę Bliższą Jordanowską, Głuchów, Czarną, Wolę Dalszą Świętosławską, Krzemienicę, Soninę, Stanin Maior et Trembosia (Medynia Głogowska), Stanin Minor (Medynia Łańcucka). Kolejnymi właścicielami zostali Lubomirscy. Po śmierci Stanisława Lubomirskiego (1649) Medynia Głogowska weszła w skład dóbr Lubomirskich z Rzeszowa. Kolejno właścicielami wsi byli: Hieronim Augustyn (zm.1667), Aleksander Jakub (zm.1732), Jerzy Ignacy (zm.1753). Pod koniec XVIII wieku Medynia Głogowska dostała się w posiadanie rodzin Grocholskich i Zbyszewskich. W połowie XIX wieku jako właściciele notowani Urszula Grocholska i Wiktor Zbyszewski. Następnie właścicielem został niejaki, Kokiart (1863-68), który odsprzedał majątek hrabinie Grabińskiej. Kolejnymi właścicielami byli Gockertowie z Mielca (aptekarze), a następnie rodzina Jahlów z Węglisk. W 1897 roku nowymi posesorami zostały rodziny Żardeckich i Cetnarskich z Łańcuta. Byli oni ostatnimi właścicielami majątku, który rozparcelowano w 1904 roku.

Medynia Głogowska była niewielką osadą. Została doszczętnie zniszczona podczas walk Łukasza Opalińskiego ze Stanisław Stadnickim. Zniszczenia były tak wielkie, że w 1650 roku

wieś ponownie lokowano. Sprowadzono wtedy ludność z Bratkowic. XVII i XVIII wieczne rejestry poborowe nie dostarczają szczegółowych danych na temat zaludnienia wsi. Wiadomo tylko, że w 1663 roku były zasiedlone zagrodnikami na niewymierzonych jeszcze rolach, którzy trudnili się rzemiosłem leśnym. Medynia Głogowska płaciła wtedy 4 zł i 12 gr. Podatku. Osada była znana z wyrobów garncarskich. Znanymi garncarzami byli: Jan Gąsior, Władysława Prucnal, Stefan Głowiak. Przemysł garncarski rozwijał się najlepiej w latach 50-tych i 60-tych XX wieku, kiedy to tworzyło ponad 100 rzemieślników. Parafia uposażona w 1725 roku przez Lubomirskich. Wzniesiono wtedy drewniany kościół, który spłonął w 1872 roku. Drugi, także drewniany, wybudowano dziesięć lat później. Spalił się podczas działań wojennych w 1944 roku. Obecny kościół murowany wzniesiono w latach 1958-59 według projektu architekta krakowskiego Józefa Budziłło. Obok kościoła znajdowały się obszerne zabudowania plebańskie (plebania, wikarówka, budynki gospodarcze). Pod koniec XVIII wieku na uposażenie parafii składały się 43 morgi i 1039 sążni pól. W Medyni Głogowskiej znajdował się folwark. Z analizy mapy katastralnej wynika, że składał się z: rządówki, 8 budynków gospodarczych, założenia ogrodowego oraz 2 stawów. Funkcjonowały tu 2 karczmy. W 1894 roku w Medyni Głogowskiej uruchomiono pierwszą szkołę (w budynku murowanej karczmy). W tym samym okresie wybudowano także pocztę. W latach 1957-58 nastąpiła elektryfikacja wsi.

Miejscowość Medynia Łańcucka

Pierwsze ślady działalności człowieka zarejestrowane na terenie miejscowości Medynia Łańcucka pochodzą z paleolitu schyłkowego, okresu związanego z końcem epoki lodowcowej. Na przełomie IX i VIII tysiąclecia klimat zaczął ulegać ociepleniu, rozciągająca się tu tundra przeradzała się stopniowo w lasy iglaste i liściaste ciepłolubne. W gospodarce człowieka dominującą rolę zaczęło odgrywać myślistwo, rybołówstwo i zbieractwo. Obozowiska zakładane były na suchych wydmach piaszczystych z charakterystycznymi domostwami o konstrukcji szałasowej. W Medyni Łańcuckiej zarejestrowano jedno stanowisko archeologiczne nr 1 datowane na okres epoki kamienia. Kolejną epoką związaną z umiejętnością uprawy roli i hodowli zwierząt domowych jest młodsza epoka kamienia - neolit, datowana w przedziale odznacza się silne oddziaływanie kultury prowincjonalno – rzymskiej i dochodzi do kontaktów handlowych z cesarstwem rzymskim. Jest to okres rozwoju wymiany handlowej i intensywnego wzrostu gospodarczego. Dzięki zastosowaniu żelaza do produkcji narzędzi rolniczych następuje znaczny postęp w tej dziedzinie gospodarki. Upowszechnia się wówczas ceramika toczona na kole garncarskim, oraz następuje rozwój wytwórczości narzędzi i broni z żelaza. Schyłek omawianego okresu IV-V w.n.e., to okres migracji ludności na obszarze Europy Środkowej, która objęła również ziemie polskie. Pod koniec V wieku naszej ery na terenie Polski południowo- wschodniej pojawia się kultura wczesnosłowiańska. Zaczyna się nowy okres wczesnego średniowiecza, który trwa do końca XIII wieku. Na przełomie VII / VIII wieku powstają pierwsze ugrupowania plemienne, a w X wieku tworzą się pierwsze ugrupowania państwowe, które potwierdzone są stanowiskami archeologicznymi zewidencjonowanymi na tych terenach. Na terenie Medyni Łańcuckiej występują także mało charakterystyczne fragmenty ceramiki, co utrudnia przypisanie ich do właściwej epoki, czy kultury archeologicznej. We wczesnym średniowieczu osadnictwo na ten teren sporadycznie docierało od wschodu i zachodu tworząc zagospodarowane enklawy. Proces ten był bardzo powolny i postępował w miarę jak postępowała trzebież rozciągającej się tutaj pradawnej puszczy. Dodatkowo był on hamowany licznymi najazdami tatarskimi (np.. 1502, 1524, 1672), wojnami prywatnymi, potopem szwedzkim, najazdem Siedmiogrodzian (1667), wojną północną, klęskami elementarnymi (powódzie, zarazy). Podczas tych najazdów wsie były wielokrotnie niszczone, a ludność brana w jasyr. Dopiero w II połowie XVIII wieku nastąpił okres względnego spokoju. Od

tego okresu wsie rozwijały się niemal bez przeszkód. Medynia Łańcucka założona została na początku XVII wieku przez ówczesnego właściciela dóbr łańcuckich Stanisława Stadnickiego, jako osada Stanin Minor, później Stadnik Mały. Po raz pierwszy wymieniona była w wykazie dóbr Stadnickich w 1607 roku. Majętność ta obejmowała miasto Łañcut i 11 wsi: Żołyńię, Białobrzegi, Wolę Bliższą Jordanowską, Głuchów, Czarną, Wolę Dalszą Świętosławską, Krzemienicę, Soninę, Stanin Maior et Trembosia (Medynia Głogowska), Stanin Minor (Medynia Łańcucka). Medynia zawsze wchodziła w skład włości łańcuckiej, więc jej kolejnymi właścicielami zostali Lubomirscy i Potoccy. Jako niewielka osada została doszczętnie zniszczona podczas walk Łukasza Opalińskiego ze Stanisławem Stadnickim. Zniszczenia były tak wielkie, że w 1650 roku wieś ponownie lokowano. Sprowadzono wtedy ludność z Bratkowic. XVII i XVIII wieczne rejestry poborowe nie dostarczają szczegółowych danych na temat zaludnienia wsi. Wiadomo tylko, że w 1663 roku były zasiedlone zagrodnikami na niewymierzonych jeszcze rolach, którzy trudnili się rzemiosłem leśnym. Medynia Łańcucka płaciła wtedy 2 zł i 15 gr podatku. W 1808 roku w Medyni Łańcuckiej było 212 domów (1212 mieszkańców). W XIX w Medyni funkcjonowała jedna karczma. W latach 1957- 58 miała miejsce elektryfikacja wsi, wybudowano wtedy również nową, trzyklasową szkołę.

Miejscowość Pogwizdów

Pogwizdów początkowo był przysiółkiem Wólki Łukawskiej. Miejscowość ta wchodziła w skład dóbr łańcuckich koło Rzeszowa. Na początku XVII wieku dobra te należały do Anny z Pileckich, żony Łukasza Opalińskiego (primo voto Krzysztofa Kostki). Po śmierci Anny (1631) majątność przejął książę Dominik Ostrogski - Zasławski, a następnie (po 1640) Stanisław Lubomirski, żonaty z Zofią Ostrogską. Po podziale schedy Stanisława Lubomirskiego dobra łańcuckie przypadły najstarszemu przedstawicielowi linii Lubomirskich-Aleksandrowi Michałowi hrabiemu na Wiśniczu. Po nim kolejno Łąka należała do Józefa Karola (zm.1702) i Józefa (zm.1720). Po bezpotomnej śmierci Józefa Lubomirskiego klucz łańcucki odziedziczyła jego siostra Józefina Maria zamężna z księciem Pawłem Karolem Sanguszką. Następnie dobra przejął ich syn Janusz Aleksander. Bezdzienny Sanguszko w 1781 roku dobra łańcuckie sprzedał Aleksandrowi Morskiemu. Przed 1801 rokiem schedę odziedziczył syn Morskiego Ignacy (zm.1819). Po jego śmierci nową dziedziczką została Zofia z Potockich. Nowa posesjonatka w 1835 roku sprzedała część dóbr łańcuckich (Łąkę, Palikówkę, Łukawiec, Terliczkę, Pogwizdów) hrabiom Potockim z Łañcuta, którzy byli właścicielami wsi do czasów parcelacji. Pogwizdów był niewielką osadą. Nie występował samodzielnie w spisach poborowych. Pod koniec XIX wieku wieś liczyła 659 mieszkańców, w tym 8 Żydów (razem 123 domy). Pogwizdów należy do parafii w Medyni Głogowskiej. Folwark znajdował się w północno - zachodniej części wsi na tzw. Zofijówce. Zachowały się szczegółowe dane na temat budowy folwarku przez ordynatów Potockich. Ostatni właściciele Pogwizdowa zbudowali folwark w latach 1841-46. W roku 1841 zaczęto budować spichlerz, rok później wybudowano stodołę oraz domek dla karbowego z parzelnią siczki, a w 1846 roku budynek czeladny oraz domek dla owczarza. Obok tych budynków na folwarku znajdowały się stajnia, owczarnia oraz dwa stawy. Folwark rozparcelowano w 1914 roku. Na północ od wyżej wymienionych zabudowań w latach 1835-36 wybudowano leśnictwo z zabudowaniami gospodarczymi. Ponadto w Pogwizdowie były dwie gajówki. W połowie XIX wieku były aż cztery karczmy i jeden zajazd. Dwie z nich znamy z nazwy - były to tzw. „Arenda” i „Hulanka”. Natomiast zajazd znajdował się w przysiółku Cisowiec. Pod koniec XIX wieku funkcjonowały tylko dwie karczmy. Ponadto w tym okresie uruchomiono cegielnię. W 1932 roku wybudowano szkołę. Miejscowość Pogwizdów, powstała na początku XVII wieku. Założona jest na osi północ – południe, nad potokiem Pogwizdówka. Zabudowa

wsi jest zwarta, zlokalizowana pomiędzy dwoma drogami (od zachodu droga nad potokiem Pogwizdówka na Nienadówkę, od wschodu trakt na Sokołów Młp.). Układ łąnowy pól Pogwizdowa skierowany jest na zachód. Zespół dworski w Pogwizdowie znajdował się w zachodniej części wsi przy granicy ze Stobierną (obecnie tereny zalesione).

Miejscowość Wola Mała

Poprzednie nazwy miejscowości Wola Jordanowska (Jordanowa), Wola Bliższa. Wieś założona przed 1450 rokiem przez Pileckich ówczesnych właścicieli dóbr łańcuckich. Pierwsza pewna wzmianka o wsi pochodzi z 1450 roku, kiedy to Jordanowa Wola została wymieniona w składzie dóbr Jana Pileckiego (obok miasta Łącuta i wsi Markowa Wola, Kraczkowa, Albigowa, Krzemienica, Wysoka, Sonina, Sietesz, Kosina, Światosławowa Wola, Gać, Rogóżno, Głuchów, Malawa, Handzlówka i Husów). Wola Mała nieustannie wchodziła w skład dóbr łańcuckich. Tak, więc po Pileckich właścicielami wsi byli Stadniccy, następnie Lubomirscy, a po nich Potoccy. Wola Mała należy do parafii w Łącutie (Podzwierzyniec). Istnieje tutaj tylko kaplica (z domem zakonnym) obsługiwana przez Służebniczki NMP Starowiejskie. Kaplicę i dom zakonny ufundowała Maria Pelc.

Wola Mała była niewielką wsią, często pomijaną w spisach poborowych. Według spisu z 1626 roku w Jordanowej Woli było 9 łąnów uprawnych. Zamieszkiwało tu 2 zagrodników, 2 komorników z bydłem oraz 1 bez bydła. W inwentarzu dóbr łańcuckich z 1772 roku we wsi naliczono 35 domów, natomiast w 1817 roku liczba ludności wynosiła 181 osób. Folwark w Woli Małej znajdował się po obu stronach traktu Łącut - Leżajsk. Składał się z kilkunastu budynków i był systematycznie rozbudowywany i modernizowany przez cały XIX wiek. W latach trzydziestych wybudowano owczarnię, stajnię, młocarnię konną i spichlerz, w roku 1841 rozpoczęto budować mieszkania folwarczne, z kolei w latach 60-tych wzniesiono stodołę (nową) oraz kolejną owczarnię. Ponadto znajdowała się tutaj kancelaria z mieszkaniem administratora i szereg budynków pomocniczych. Natomiast na tzw. Zarzeczcu wybudowano gospodarstwo pomocnicze złożone z kilku drewnianych budynków. Około 1900 roku areal folwarku wynosił 542 morgi 405 sążni pól. W Woli Małej nie było wiele budynków publicznych. Jednym z nich była karczma. Najważniejszą inwestycją po II wojnie światowej była budowa szkoły podstawowej. Zabudowania folwarczne, których właścicielami byli Potoccy w okresie uwłaszczeniowym zostały przekwalifikowane na Państwowy Ośrodek Maszynowy w Woli Małej /obecnie Transsystem/. Obszar ten od granicy miasta Łącuta do skrzyżowania w Woli Dalszej należał do naszej miejscowości. Dopiero w latach siedemdziesiątych XX wieku terytorium to przeszło do Gminy Białobrzegi.

Miejscowość Zalesie

Wzdłuż doliny Wisłoka, od Karpat do dolnego Sanu, rozciągał się pas pradawnej puszczy leśnej, który stanowił naturalną granicę pomiędzy Polską, a Rosją. Na ten teren osadnicy ze wschodu i zachodu docierali już we wczesnym średniowieczu, tworząc zagospodarowane enklawy. Osadnictwo to rozwijało się na żyznym pasie lessów, który nie był porośnięty puszcza. Po zajęciu tych obszarów przez Kazimierza Wielkiego w 1340 roku, rozpoczęto akcję kolonizacyjną. Terytorium obecnej Gminy Czarna wchodziło w skład dystryktu łańcuckiego, który otrzymał od Kazimierza Wielkiego Otton z Pilczy. Korzystny wpływ na rozwój Łącuta oraz okolicznych miejscowości miało położenie przy głównym szlaku handlowym tzw. „strata via”, który prowadził ze Lwowa do Krakowa. Na trasie Łącut Rzeszów droga ta przebiegała przez Trzebowniko, Łąkę i Strażów. Ważnymi szlakami komunikacyjnymi były trakty do Leżajska i Sokołowa Małopolskiego przez Trzeboś. Według podziału fizyczno – geograficznego J. Kondrackiego, cały obszar gminy położony jest w

obrębie makroregionu Kotliny Sandomierskiej, na pograniczu trzech mezoregionów, tj. Płaskowyżu Kolbuszowskiego, Rynny Podkarpackiej, (zwanej również Pradolina Podkarpacką) i Podgórz Rzeszowskiego. Pod względem geologicznym Gmina Czarna położona jest w obrębie Zapadliska Przedkarpackiego. Zalesie to wieś położona w województwie podkarpackim, powiecie łańcuckim, około 20 kilometrów w linii prostej, w kierunku północno – wschodnim od Rzeszowa. Jest najmniejszą i najmłodszą wioską Gminy Czarna, założona została w II połowie XVII wieku pod nazwą Nowa Wieś przez właścicieli dóbr Łańcuckich Stanisława Lubomirskiego i jego żonę Elżbietę (Izabelę) z Czartoryskich. Po śmierci Elżbiety w 1816 roku dobra odziedziczyli jej wnukowie Alfred i Artur Potoccy. W dobrach Potockich pozostała do 1944 roku. Pierwszymi jej mieszkańcami byli prawdopodobnie osadnicy sprowadzeni przez Elżbietę z dóbr Lubomirskich w Kołomyji. W 1722 roku w Zalesiu było 20 gospodarstw, a w 1817 roku wieś liczyła 221 mieszkańców. Pod koniec XIX wieku liczba ludności wzrosła do 480 osób, przybyło także 70 gospodarstw. Wieś znana była z wyrobów glinianych. Garncarstwo rozpowszechniły trzy rodziny Jurków, które księżna sprowadziła z Kołomyji. Jurkowie wybudowali pierwsze piece do wypalania gliny, wykonali także wazy do zamku w Łańcucie według wzorów dostarczonych przez Elżbietę Lubomirską. Zalesie należy do parafii w Medyni Głogowskiej. We wsi nie było folwarku. Potoccy wybudowali tutaj leśniczówkę i dwie gajówki. W lesie, przy granicy z Węgliskami z inicjatywy Romana Potockiego na wyspie usytuowanej na jednym z śródleśnych stawów zbudowano altanę, do której prowadził zwodzony mostek. Na cześć księżnej miejsce nazwano „ Izabelin ”. Przez teren Zalesia przebiega ścieżka turystyczna „Garncarski szlak”. Wieś od strony południowej i wschodniej otoczona jest lasem, który stanowi obrzeża niegdysiejszej Puszczy Sandomierskiej. Wraz z licznymi rozlewiskami, które w kilku miejscach przekształciły się w duże stawy oraz z enklawami starej zabudowy i kapliczkami- tworzy ono urokliwe miejsca, idealne do spędzania czasu na łonie przyrody. Jednocześnie teren ten, otoczony z trzech stron lasem, w sąsiedztwie rzeki Wisłok oraz z dogodnym dojazdem- jest idealnym miejscem na utworzenie tu zbiornika rekreacyjnego z infrastrukturą towarzyszącą.

2.3 Warunki naturalne

Obszar gminy nie jest bogaty w zasoby naturalne. Największym bogactwem są lasy o pięknym, zdrowym i bogatym drzewostanie, zasobnym w zwierzynę leśną i ruń leśną. Zajmują one powierzchnię 2422 ha, co stanowi ponad 31% powierzchni ogólnej gminy i należą do dużego kompleksu leśnego. Najczęściej występuje w nich sosna. Natomiast pojedyncze buki, jodły, modrzewie, lipy oraz dęby uznane za pomniki przyrody świadczą o obecności tutaj niegdyś wspaniałych lasów iglastych i liściastych. Stanowią one doskonałą bazę do organizowania czynnego wypoczynku i rekreacji w powiązaniu z istniejącą już bazą noclegowo- restauracyjną w Dąbrówkach, zespołem zamkowo- parkowym w Łańcucie i zabytkowym pałacem myśliwskim i zespołem boisk sportowych, basenem, stadniną koni w Julinie.

Duże znaczenie gospodarcze mają również występujące na terenie gminy duże zasoby gliny do wyrobów ceramicznych, żwiru i piasku oraz złoża gazu ziemnego. Na terenie gminy bierze początek kilka strumyków i potoków. Stan czystości cieków wodnych jest zróżnicowany i pozostawia wiele do życzenia. U źródeł jest dobry, natomiast w miarę nasilenia się terenów zabudowanych wyraźnie się pogarsza. W korytach tych cieków często występują dzikie wysypiska śmieci i odpadów gospodarskich. Najgorsza sytuacja w tym zakresie była w rzece Wisłok, gdzie swoje ujście mają nie tylko wstępnie czyszczone lub nie oczyszczone ścieki komunalne z gospodarstw domowych. W 1997 roku częściowo rozwiązany został problem

zanieczyszczania wód Wisłoka w gminie Czarna, bowiem oddano do użytku gminną oczyszczalnię ścieków i sieć kanalizacyjną dla miejscowości Czarna, stąd już oczyszczone ścieki odprowadzane są do rzeki Wisłok. Natomiast w toku jest budowa sieci kanalizacyjnej. Regulacja tych spraw wymaga dużych nakładów zarówno na oczyszczenie i regulację koryt rzek, potoków i strumyków, rowów melioracyjnych a przede wszystkim na rozpoczętą budowę sieci kanalizacyjnej dla pozostałych miejscowości oraz zmiany mentalności mieszkańców, co do potrzeby ochrony źródeł i przepływu wody oraz całego środowiska naturalnego. Występują tu duże ilości źródeł i źródełek oraz terenów wodonośnych o dobrej jakości wody. Mało intensywne sposoby gospodarowania w rolnictwie sprzyjają zachowaniu czystości gleb. Gleby te jednak wymagają znacznych nakładów na obniżenie kwasowości zwiększenie zawartości próchnicy i wyrównania proporcji podstawowych składników odżywczych. Stopień czystości powietrza jest dobry i mieści się poniżej obowiązujących w tym zakresie norm.

2.3.1 Budowa geologiczna

Pod względem geologicznym Gmina Czarna położona jest w obrębie Zapadliska Przedkarpackiego. Basen Zapadliska wypełniają utwory trzeciorzędowe i czwartorzędowe, stanowiące element tektonicznie niesfałdowany. W podłożu, co wykazują wiercenia, stwierdzone utwory reprezentują prekambry, kambry, ordowiki, sylury, dewony, triasy, jury i kredę o skomplikowanej budowie strukturalnej.

Młodsze utwory zalegające na obszarze gminy to:

- utwory trzeciorzędowe – morskie osady miocenijskie, leżące poziomo na nierównym podłożu mezozoicznym, osiągając znaczne miąższości, wykształcone głównie w postaci ilów krakowieckich.
- utwory czwartorzędowe – wyróżnione jako plejstocen i holocen. Poziomym stratygraficznym dla plejstocenu są osady okresu zlodowacenia krakowskiego i środkowo-polskiego reprezentowane przez osady aluwialne z eratykami oraz zlodowacenia bałtyckiego reprezentowane przez osady akumulacji rzecznej. Holocen jest okresem akumulacji eolicznej (wydmy) oraz powstawania teras zalewowych z nagromadzeniami utworów piaszczysto – żwirowych, przechodzących ku górze w mułki i gliny piaszczyste.

Występujące na terenach poza dolinnych grunty są nośne – korzystne dla budownictwa. Jedynie w obrębie dolin, gdzie od powierzchni zalegają słabo nośne mady – zaznacza się obniżenie wartości nośnej gruntów.

2.3.2 Zasoby wodne

Wody powierzchniowe

Gmina Czarna położona jest w dorzeczu rzeki Wisłok oraz jej lewobrzeżnych, na ogół bezimiennych dopływów. Sieć rzeczna jest stosunkowo uboga, co wynika z występowania przepuszczalnego podłoża. Wodostany w ciekach wykazują znaczne wahania w ciągu roku. Maksymalne stany notowane są po okresach obfitych opadów atmosferycznych i roztopach wiosennych. Wody w rzekach nie wykazują zanieczyszczeń. Wody stojące występują na ogół w dolinie Wisłoka, wypełniając starorzecza oraz w zagłębieniach terenu, tworząc lokalne podmokłości. Wody powierzchniowe płynące należą do najbardziej zanieczyszczonego elementu środowiska, co jest następstwem nieracjonalnej gospodarki zasobami oraz

odprowadzania nadmiernej ilości ścieków przemysłowych i komunalnych o niedostatecznym stopniu oczyszczenia.

Istotnym czynnikiem degradującym wody powierzchniowe są zanieczyszczenia obszarowe, pochodzące ze spływów powierzchniowych, wprowadzających do wód zanieczyszczenia pochodzące z gospodarki rolnej (nawozy, środki ochrony roślin) oraz zanieczyszczenia bakteriologiczne, będące rezultatem stosowania praktyki nadrzędności zaopatrzenia ludności w wodę z wodociągów w stosunku do uporządkowania gospodarki ściekowej. Sytuacja taka dotyczy Gminy Czarna, gdzie wszystkie jednostki osadnicze posiadają wodociąg. W zakresie kanalizacji, w miejscowości gminnej funkcjonuje oczyszczalnia ścieków, obsługująca aktualnie wsie Czarna i Krzemienica. Częściowo skanalizowana jest również Wola Mała, z której ścieki dostarczane są na oczyszczalnię miasta Łańcuta. W pozostałych miejscowościach gospodarka ściekowa organizowana jest we własnym zakresie (szamba), co stwarza zagrożenie w wypadku nieprawidłowej ich eksploatacji.

Z mocy ustawy prowadzony jest monitoring jakości wód powierzchniowych. Monitoringiem regionalnym objęta jest rzeka Wisłok, na której jeden z punktów pomiarowych zlokalizowany jest w Dąbrówkach. Według klasyfikacji ogólnej rzeka Wisłok prowadzi wody pozaklasowe. Normom III klasy czystości odpowiada jedynie dopływ Wisłoka – Młynówka.

Wody gruntowe

Na obszarze Gminy Czarna charakter i głębokość występowania wód uzależniona jest od konfiguracji powierzchni, a ich wydajność uzależniona jest od wielkości warstwy wodonośnej. Występowanie wody gruntowej w części północnej związane jest z osadami przepuszczalnymi, stanowiącymi niewielkie przewarstwienia wśród osadów trudno przepuszczalnych, przeważnie na głębokości 1,5 – 2,0 m. Wody te często znajdują się pod niewielkim ciśnieniem hydrostatycznym. Wody w gruntach trudno przepuszczalnych nie tworzą jednolitego poziomu, lecz pojawiają się w postaci sączeń, zlokalizowanych na różnych głębokościach. Wydajność sączeń jest zróżnicowana i jest uzależniona od wielkości opadu atmosferycznego.

Pierwszy poziom wodonośny w dolinie Wisłoka (południowa część gminy) występuje w utworach piaszczystych, tj. piaskach i żwirach podścielających mady. W dolinie Wisłoka występuje na głębokości 3 – 6 m, zaś w bocznych dolinkach na głębokości 1 – 2 m, tworząc niekiedy podmokłości. Poziom wodonośny dla celów konsumpcyjnych i gospodarczych w obrębie gminy wykazuje znaczne zróżnicowanie. W obrębie zboczy wysoczyzny warstwą wodonośną są wspomniane przewarstwienia piaszczyste o niewielkiej wydajności ok. 1–2 m³/h. Najpewniejszym poziomem wodonośnym jest warstwa żwirów zalegających pod ilami na głębokości 10 – 20 mppt, z wydajnością w granicach 5 – 8 m³/h. W obrębie doliny Wisłoka zasadniczą warstwą wodonośną jest seria piaszczysto – żwirowa na głębokości 6 – 10 mppt, z wydajnością 10 – 20 m³/h. Woda z tej warstwy jest pod nieznacznym ciśnieniem i stabilizuje się na głębokości 4 – 6 mppt.

Z rozległą doliną rzeki Wisłok związane są największe zasoby wód podziemnych, związanych z osadami Pradoliny Podkarpackiej. Są to wody czwartorzędowe, występujące na stosunkowo niewielkich głębokościach i wchodzi w skład Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) nr 425 „Dębica - Stalowa Wola - Rzeszów” wraz ze strefą pośrednią, zatwierdzonego Decyzją Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa KDH1/013/6037/97 z dnia 18 lipca 1997 r. Średnia głębokość tego zbiornika wynosi 10 – 30 m. Poziom wodonośny stanowią żwiry zalegające pod warstwą ilów, co sprawia, że woda znajduje się pod nieznacznym ciśnieniem hydrostatycznym. Wody te poprzez system studni służą do zaopatrzenia części Gminy Czarna i miasta Łańcuta.

Wody podziemne

Wody podziemne są mniej zdegradowane jakościowo niż wody powierzchniowe, które w klasyfikacji ogólnej są pozaklasowe. Wynika to z faktu, że są one chronione przed bezpośrednim wpływem zanieczyszczeń pochodzących z powietrza, wód powierzchniowych i powierzchni ziemi. Mając na względzie potrzebę ochrony zasobów tych wód, prowadzony jest stały monitoring, polegający na prowadzeniu systematycznych badań jakości wód podziemnych, interpretacji uzyskanych wyników oraz prognozowaniu zachodzących w nich zmian. Zgodnie z klasyfikacją jakości zwykłych wód podziemnych przyjętą dla potrzeb monitoringu środowiska, badane wody zaliczone zostały w 1998 r. do klasy Ib (wody wysokiej jakości).

2.4 Warunki glebowe

Gleby Gminy Czarna zaliczane są do typowych gleb bielcowych brunatnych i lessowych. W północnej części gminy na podłożu piaszczysto - żwirowym przy współudziale lasów powstały ubogie w składniki pokarmowe gleby piaszczyste luźne. Na glinach lekkich i piaskach podścielonych glinami przy współudziale lasów mieszanych powstały gleby słabo gliniaste, bogatsze w składniki pokarmowe i lepszych właściwościach fizyko - chemicznych. Zajmują one niewielką powierzchnię pól uprawnych w pomocnej części gminy. Najwyższe partie terenu pokrywają gleby powstałe z glin zwałowych, przy współudziale lasów mieszanych z przewagą liściastych. Zaliczane są one do lessów i gleb brunatnych. Są to najżyźniejsze gleby na terenie gminy, przy czym zajmują one największe powierzchnie pól. W dolinach cieków wodnych, na szerokich tarasach, na bazie piasków akumulacyjnych powstały gleby błotne i mułowo -bagienne - mady. Są to gleby ciężkie do upraw, lecz znacznie żyźniejsze od gleb bielcowych. Zajmują one dość duże powierzchnie gruntów ornych i trwałych użytków zielonych. Niewielkie znaczenie gospodarcze mają gleby torfowe powstałe w zagłębieniach odpływowych i bezodpływowych.

Biorąc pod uwagę rolniczą przydatność występujących na terenie gminy gleb gruntów ornych stwierdzić należy, że zdecydowana ich większość zaliczana jest do najlepszych (I, II, m a i b, IV a) klas bonitacyjnych i tworzy kompleksy glebowe o najwyższej przydatności rolniczej. Prawie 70% gleb gruntów ornych zaliczyć można do gleb o najwyższej urodzajności, które tworzą głównie pszenno bardzo dobry i pszenno dobry kompleks przydatności rolniczej. Wskazuje to, że na występujących rodzajach gleb i ich klasach bonitacyjnych oraz kompleksach rolniczej przydatności możemy uprawiać rośliny o najwyższych wymaganiach glebowych. W strukturze upraw dominować mogą pszenica, jęczmień, buraki cukrowe, rzepak, motylkowe, strączkowe oraz wymagające warzywa, krzewy i drzewa owocowe

W zewnętrznej, czynnej warstwie powierzchni ziemi gromadzą się różnego typu zanieczyszczenia pochodzące zarówno z naturalnych procesów geologicznych, jak też z gospodarczej działalności człowieka. Zagrożenia rolniczej przestrzeni produkcyjnej mają charakter ilościowy i jakościowy. Zagrożenia ilościowe wyrażają się w zmniejszaniu powierzchni użytkowanej rolniczo w następstwie przejmowania gruntów na cele nierolnicze. Zagrożenia o charakterze jakościowym wynikają z działalności wydobywczej, nieprawidłowej uprawy na terenach o znacznych nachyleniach powierzchni, oddziaływania na grunty rolne zanieczyszczeń pochodzących z przemysłu i komunikacji, zanieczyszczeń wód i zanieczyszczeń odpadami. Składowiska odpadów stałych i płynnych oraz nieumiejętne wykorzystanie ścieków i odpadów do nawożenia gleb może prowadzić do ich

zanieczyszczenia. Przeprowadzane przez WIOŚ badania w ramach monitoringu gleb wzdłuż drogi E-4 nie wykazały widocznego wpływu zanieczyszczeń od środków transportu samochodowego. Trasa ta przebiega na otwartym terenie, co przy pionowym i poziomym ruchu powietrza powoduje prawdopodobnie rozprzestrzenianie zanieczyszczeń na dużym obszarze. Na obszarze gminy zjawiskiem negatywnym, powodującym degradację gleb, zmniejszenie areалу użytkowanego rolniczo jest również niezorganizowana eksploatacja piasków.

Tabela 1. Klasy bonitacyjne gruntów ornych w Gminie Czarna

Klasa bonitacyjna	ha	%
I	26	0,7
II	446	12,8
III a	997	28,5
III b	537	15,4
IV a	415	11,9
IV b	236	6,8
V	616	17,6
VI	216	6,2
VI z	3	0,1
Razem	3495	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Czarniej

Na użytkach zielonych dominują również gleby o średniej i dobrej wartości produkcyjnej. Stąd skład gatunkowy porostu łąk i pastwisk jest mocno urozmaicony i o wysokiej wartości odżywczej dla zwierząt gospodarskich.

Tabela 2. Klasy bonitacyjne użytków zielonych w Gminie Czarna

Klasa bonitacyjna	ha	%
I	12	1,0
II	189	16,0
III	407	34,6
IV	352	29,8
V	188	15,9
VI	32	2,7
Razem	1180	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Czarna

Wysoką wartość użytkową, gleb gminy pogarsza bardzo duży udział gleb o niskiej kwasowości. Gleby bardzo kwaśne o pH < 4,5 zajmują aż 29% powierzchni, gleby kwaśne

pH 4,6 - 5,5 zajmują powierzchnię 41%, lekko kwaśne pH 5,6 - 6,5 stanowią 18%, a gleby o odczynie obojętnym i zasadowym pH > 6,6 zajmują 12% powierzchni. A zatem ponad 70 % gleb dla podniesienia swojej wartości użytkowej wymaga wysokich i bardzo wysokich dawek wapna nawozowego zastosowanego w krótkich odstępach czasu (2-3 lat).

Ponadto gleby te charakteryzują się stosunkowo niską zawartością podstawowych składników odżywczych zaliczanych zarówno do makro jak i mikroelementów

Tabela 3. Zasobność gleb w przyswajalne składniki pokarmowe (% użytków rolnych)

Wyszczególnienie	niska	średnia	wysoka
Fosfor	38	29	33
Potas	35	27	38
Magnez	13	34	53
Bor	43	39	18
Miedź	37	23	40
Molibden	51	40	9
Cynk	0	28	72
Mangan	8	5	87

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Czarna

Jakość gleb obniża także stan ich uwilgotnienia. Na gruntach ornych ponad 34% gleb jest okresowo lub trwale suchych, a zaledwie 49% ma właściwe stosunki wodne (tab. 6). Na użytkach zielonych sytuacja jest znacznie lepsza, gdyż ponad 79% gleb ma właściwe stosunki wodne, a ponad 10% odczuwa trwałe lub okresowy niedobór wody

2.5 Klimat

Obszar Gminy Czarna wg podziału rolniczo – klimatycznego R. Gumińskiego, należy do podkarpackiej dzielnicy rolniczo-klimatycznej. Jest to obszar określany jako przejściowy pomiędzy górami, a Kotliną Sandomierską, charakteryzujący się następującymi parametrami:

- okres wegetacyjny - ok. 220 dni
- pokrywa śnieżna - 60-80 dni
- dni z przymrozkami - 110 – 120 dni
- opady roczne - 600 – 700 mm
- średnia roczna temperatura - 8°C
- średnia temperatura stycznia - 3°C
- średnia temperatura lipca - 18°C
- usłonecznienie na pow. - 62,5 Kcal/cm²
- dominujący kierunek wiatru - zachodni.

Warunki klimatyczne na ogół są korzystne. Elementami wpływającymi na zróżnicowanie warunków topoklimatycznych są: rzeźba terenu, szata roślinna, wody gruntowe, powodujące różnice temperatur, wilgotności powietrza i powstawanie mgieł. Teren wysoczyzny, wyniesionej ok. 50 m ponad dno doliny Wisłoka, odznacza się najlepszymi warunkami klimatycznymi. Cechuje je korzystny układ stosunków termiczno – wilgotnościowych /wyższe temperatury ekstremalne, obniżona wilgotność/, solarnych (szczególnie w partiach zboczowych) o ekspozycji południowej. Występują tu znaczne obszary zieleni wysokiej,

korzystnie modelujących układ wiatrów, powodując zmniejszenie jego prędkości. Mniej korzystne warunki klimatyczne występują w południowej części gminy, w obrębie doliny Wisłoka. Są one narażone na częste występowanie mgieł, spływy chłodnego powietrza z południa i północy, a więc terenów wzniesionych ponad dolinę Wisłoka oraz do tworzenia się zastoisk chłodnego powietrza. Zaznacza się zwiększenie uwilgotnienia, zwłaszcza w godzinach wieczornych i wczesno rannych. Boczne, nieckowate doliny to rynny spływu chłodnego powietrza. Odznaczają się pogorszonym klimatem, zwłaszcza w rejonie poprzecznych przegród terenowych, kumulujących zimne i ciężkie masy powietrza.

2.6 Środowisko przyrodnicze

Geograficznie gmina leży w obrębie Płaskowyżu Kolbuszowskiego w południowej części Kotliny Sandomierskiej. Jest to obszar płaskich garbów, o kierunku zbliżonym do równoleżnikowego, oddzielonych od siebie płaskimi dolinami po obu stronach rzeki Wisłok.

Krajobraz charakteryzuje się płaską rzeźbą terenu i poprzedzielany jest dolinami i potokami. Najwyższe wzniesienie to: Królewska Góra – 261 m n.p.m. w Medyni i Góra Zalas – 259,6 m n.p.m. między Rakszawą a Zalesiem. Cały obszar gminy, wyłączając mały skrawek południowy i północny położony jest na poziomie 200 m n.p.m. Miejscowości Czarna, Dąbrówki oraz Wola Mała leżą w dolinie Wisłoka, natomiast pozostałe wsie położone są na terenach równinnych i pagórkowatych.

Z myślą o rozwoju turystyki powstał Łańcucko-Leżajski Związek Gmin Turystycznych z siedzibą w Łańcucie. Miasto jest również współinicjatorem powstania “Stowarzyszenia Historycznych Miast Europy”. W swojej działalności stowarzyszenie podejmuje działania na rzecz rozwoju turystyki, organizuje wymianę kulturalną, sportową i wspólną promocję

Według podziału fizyczno-geograficznego J. Kondrackiego, cały obszar gminy położony jest w obrębie makroregionu Kotliny Sandomierskiej, na pograniczu trzech mezoregionów, tj. Płaskowyżu Kolbuszowskiego, Rynny Podkarpackiej (zwanej również Pradolina Podkarpacką) i Podgórze Rzeszowskiego.

Północna część Gminy położona jest w obrębie Płaskowyżu Kolbuszowskiego i wznosi się do wysokości ok. 250 m n.p.m., a deniwelacje w jego obrębie mogą przekraczać 40 m. Obniżenia dolinne są szerokie i wypełnione piaskami, natomiast wzniesienia (wierzchowiny) pokrywają gliny morenowe i piaski z głazami.

Rynna Podkarpacka, w obrębie, której położona jest środkowa część gminy, stanowi rozległe obniżenie utworzone przez wody fluwioglacjalne w okresie zlodowacenia krakowskiego, o czym świadczą wysokie poziomy piaszczysto-żwirowe. Kierunek tego dawnego przepływu wyznacza dolina Wisłoka od Rzeszowa po dolinę Sanu. Obszar w obrębie Rynny wznosi się do ok. 190 m n.p.m.

Mapa 5 Lokalizacja przyrodnicza Gminy Czarna na tle województwa podkarpackiego

Źródło: <http://www.gminaczarna.pl>

Przedgórze Rzeszowskie, w obrębie, którego leży południowa część gminy, leży na południe od Pradoliny Podkarpackiej, przylegając bezpośrednio do progu Pogórza Karpackiego. Pofalowany miocen Przedgórze wznosi się do wysokości 280 – 300 m n.p.m. i przykryty jest płaszczem lessu o dość znacznej miąższości. W terenie odznacza się wyraźnym progiem od równinnej Pradoliny, przechodząc w urozmaiconą morfologicznie, porożcinaną licznymi dolinkami powierzchnię. W obrębie tej jednostki występują lokalnie tendencje do powstawania niewielkich osuwisk.

Na obszarze gminy można wyróżnić różne formy morfologiczne charakteryzujące rzeźbę terenu. Zbocza wysoczyzny są wyniesione do ok. 195 do 250 m n.p.m. i nachylone ku dolinie Wisłoka. Przeważają spadki 5 – 12%, lokalnie dochodzą do 20%. Generalnie teren posiada ekspozycję południową. Powierzchnie są pocięte nieregularnymi dolinkami bocznymi. W dolinie Wisłoka charakterystyczną formą morfologiczną jest terasa zalewowa pochodzenia akumulacyjnego rzeki, forma płaska o spadkach nie przekraczających 2 %, wzniesiona ok. 4 – 7 m nad średni poziom wody w rzece.

Elementem uzupełniającym rzeźbę doliny są liczne starorzecza Wisłoka. Dolinki boczne większych cieków o zróżnicowanych szerokościach, od 20 – 250 m, urozmaicają rzeźbę terenu.

2.7 Lesistość

Szata roślinna pełni funkcje klimatyczne i biologiczne, wpływające na podniesienie ogólnych standardów ekologicznych i poprawę jakości życia oraz funkcje glebo- i wodochronne. Naturalny system powiązań ekologicznych na terenie gminy tworzą:

- ekosystemy leśne,
- ekosystem doliny rzeki Wisłok,
- ekosystem Starego Wisłoczyska,
- ekosystem cieków niższego rzędu w postaci zarośli łęgowych,
- ekosystemy łąkowe – obszary użytków zielonych, stanowiących bazę równowagi ekologicznej dla sąsiadujących terenów uprawowych,
- zbiorowiska wodne i szuwarowe,
- zbiorowiska synantropijne – towarzyszące uprawom polnym.

Las jest jednym z najważniejszych komponentów środowiska przyrodniczego. Znaczenie lasu wpływa z wielorakich jego funkcji, wśród których zazwyczaj wymienia się:

- funkcję ochronną polegającą na oddziaływaniu na wiele elementów środowiska: klimat, stosunki wodne, skład chemiczny wody i powietrza, jak również zabezpieczają przed wiatrami, zmniejszają zanieczyszczenie powietrza, produkują tlen, chronią przed hałasem, przetrzymują wilgoć,
- funkcję produkcyjną polegającą na dostarczaniu surowca i innych dóbr leśnych,
- funkcję społeczną polegającą na turystycznym, krajobrazowym i rekreacyjnym wykorzystaniu walorów oraz stanowią naturalne środowisko leśnych gatunków zwierząt.

Lasy na obszarze gminy zajmują powierzchnię ponad 2.380 ha, co stanowi ponad 30% ogólnej powierzchni gminy (GUS 1996). Tworzą one 3 oddzielone od siebie przestrzennie kompleksy:

- największy, położony jest w północno - wschodniej części gminy, styka się z gruntami miejscowości Czarna, Medynia Łańcucka i Zalesie.
  - mniejszy kompleks, zwany Cisowiec, zajmuje północno - zachodnią część gminy, sąsiaduje z Medynią Głogowską i przysiółkiem Zofijówka.
  - trzeci, położony na południe od powyższego, styka się z Pogwizdowem i Zofijówką.
- Każdy z kompleksów charakteryzuje się nieco odmiennym składem florystycznym, związanym z różnicami w podłożu geologicznym, zróżnicowanie geomorfologicznym, a także przeszłą działalnością człowieka. Zbiorowiska szaty roślinnej, sprzyjają bogactwu gatunków fauny. Ze środowiskiem leśnym związane są duże zwierzęta łowne, wśród których można spotkać jelenie, sarny, dziki, lisy, bobry, kuny leśne, borsuki. Tereny otwarte, tj. łąki i pola uprawne są biotopem drobnej zwierzyny łownej (zające, kuropatwy, bażanty).

Szczegółowy skład florystyczny poszczególnych kompleksów ujmuje INWENTARYZACJA PRZYRODNICZA GMINY CZARNA. Zgodnie z Zarządzeniem Nr 236 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 29 listopada 1996 r. lasy Gminy Czarna uznane zostały za ochronne dla miasta Łańcuta.

2.8 Tereny cenne przyrodniczo

Na obszarze gminy ochronę prawną zastosowano przez utworzenie jednego pomnika przyrody o numerze 110 w wojewódzkim rejestrze. Jest to lipa drobnolistna, znajdująca się w miejscowości Czarna. Projektowane są dalsze 124 pomniki przyrody obejmujące drzewa różnych gatunków.

Pismem z dnia 14 czerwca 1999 r. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krośnie zaopiniowała negatywnie inicjatywę Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody dotyczącą utworzenia na terenach leśnych w miejscowości Pogwizdów rezerwatu przyrody „Medynia Głogowska”. W wyniku cięć związanych z rozwojem podrostów i nalotów oraz stanem sanitarnym uzyskano na pow. około 20 ha odnowienia naturalne dobrej jakości. Na pozostałej powierzchni projektowanego rezerwatu obejmującego drzewostany wyżywicowane i nasienne gospodarcze kontynuowane są cięcia częściowe, aby wyprowadzić istniejące odnowienia naturalne.

Na terenie gminy na podstawie Rozporządzenia Wojewody Rzeszowskiego Nr 58/96 z dnia 6 grudnia 1996 r. uznano za użytek ekologiczny obszary:

- działka nr 743 w miejscowości Zalesie pow. 0.96 ha,
- działka nr 1972 w miejscowości Czarna pow. 2.12 ha,
- działka nr 2282 w miejscowości Pogwizdów pow. 2.07 ha

W rejonie Gminy Czarna kompleksową ocenę stanu środowiska przeprowadził w 1998 r. WIOŚ Rzeszów. Wynikiem oceny jest klasyfikacja gmin ze względu na występowanie zagrożeń środowiskowych. Kryteria oceny to:

- poziom zanieczyszczenia powietrza,
- poziom zanieczyszczenia wód powierzchniowych,
- poziom zanieczyszczenia wód podziemnych,
- stopień degradacji i dewastacji gruntów,
- poziom zagrożeń hałasem,
- ilość zakładów uciążliwych z listy krajowej i wojewódzkiej.

Gmina Czarna została zaliczona do gmin, na obszarze, których wyniki badań nie wskazują na występowanie ponadnormatywnych zanieczyszczeń i uciążliwości, mimo iż obserwuje się antropogeniczne oddziaływania i może zachodzić lub zachodziło podejrzenie, że powodują zły stan środowiska.

Gmina Czarna zalicza się do obszarów o warunkach środowiska w niewielkim stopniu przekształconych. W celu utrzymania takiego stanu, jak również uzyskania poprawy w pewnych elementach (środowisko wód płynących) należy zwrócić uwagę na występowanie zjawisk negatywnych występujących na obszarze gminy. Wśród zagrożeń środowiskowych występujących na obszarze gminy można wyróżnić zagrożenia naturalne i antropogeniczne.

Zagrożenia naturalne wynikają z położenia gminy, budowy geologicznej i warunków hydrogeologicznych. Są to:

- zagrożenia powodziowe występujące w obrębie doliny Wisłoka, związane z zasięgiem występowania wód stuletnich, obejmujące środkową część gminy, w tym miejscowości: Czarna, Krzemienica, Dąbrówki,
- zagrożenia skażenia gleb i wód gruntowych posiadające bezpośredni związek z występowaniem powodzi i wylewami silnie zanieczyszczonych wód Wisłoka,
- występowanie niekorzystnych warunków topoklimatu (niekorzystne warunki wilgotnościowe, zaleganie mgieł) na obszarach stałego lub okresowego występowania wód gruntowych płytko pod powierzchnią terenu i starorzeczy (Stary Wisłok),
- tendencje do powstawania lokalnie osuwisk.

Zagrożenia antropogeniczne związane z działalnością człowieka:

- zanieczyszczenie rzeki nieodpowiadające normom,
- nieuporządkowana gospodarka wodno – ściekowa na terenach wiejskich (częściowo zrealizowana kanalizacja przy 100% zwodociągowania gminy) powodująca powstawanie zanieczyszczeń obszarowych (odcieki z nieszczelnych i przepełnionych szamb degradujących środowisko wodne,
- możliwość pojawienia się uciążliwości związanej z ruchem komunikacyjnym przy drodze E-4 w miejscowości Krzemienica w miarę jego nasilania,
- zagrożenie pożarowe związane z lokalizacją otworów wiertniczych w obrębie obszaru górniczego Palikówka,
- dzikie wyrobiska piasku powodujące degradację gleb i zmniejszanie areału uprawowego,
- niewłaściwa agrokultura prowadząca do zjawiska zakwaszania gleb.

2.9 Krajobrazowe wartości środowiska

a) *ogólna charakterystyka walorów krajobrazowych*

Gmina Czarna położona jest w Dolinie Wisłoka (wsie Czarna, Dąbrówki, Wola Mała), na pograniczu Pogórza Rzeszowskiego i Płaskowyżu Kolbuszowskiego (Medynia Głogowska i Łańcucka, Pogwizdów i Zalesie).

Najbardziej zróżnicowany krajobraz posiada wieś Krzemienica charakteryzująca się pagórkowatym pejzażem pociętym głębokimi wąwozami dróg polnych oraz gęstą siecią rzeczną. Największy strumień płynie wzdłuż drogi głównej przez wieś w głębokim wąwozie wyżłobionym w lessie. Tereny nadrzeczne są mocno zadrzewione. Niezwykle malownicze widoki na okoliczne miejscowości i dolinę Wisłoka rozciągają się z dróg polnych wzdłuż zachowanych układów łąkowych.

Miejscowości położone wzdłuż doliny Wisłoka, na pograniczu dużych obszarów leśnych, posiadają płaski, mało zróżnicowany pejzaż. Atrakcją krajobrazową jest gęsto zadrzewiona dolina Wisłoka widoczna z dróg oraz zbiorniki wodne (pozostałości po żwirowniach) zlokalizowane w pobliżu obszarów leśnych.

Niezwykle malownicza jest dolina Starego Wisłoczyska (Wola Mała) gęsto zadrzewiona z tradycyjnymi, drewnianymi budynkami. Najciekawsze punkty widokowe zlokalizowano na drogach polnych wzdłuż zachowanych układów łąkowych w Woli Małej. Także atrakcyjne krajobrazowo są drogi polne w przysiółkach Czarnej: Kołki i Podbórz oraz w przysiółku Dąbrówek - Pastwiska.

Wsie leżące na pograniczu Płaskowyżu Kolbuszowskiego (Medynia Łańcucka i Głogowska, Pogwizdów i Zalesie) charakteryzują się większym zróżnicowaniem terenu i dużym zalesieniem. Najciekawsze punkty widokowe znajdują się w Medyni Głogowskiej w okolicach kościoła parafialnego i z dróg wzdłuż zachowanych układów łąkowych pól.

Bardzo ciekawy jest potok Pogwizdówka, silnie zadrzewiony, z licznymi rozlewiskami. Biegnąca wzdłuż niego droga przez Pogwizdów i Medynie w kierunku Trzebosi (z licznymi enklawami starej zabudowy i kapliczkami) należy do najatrakcyjniejszych na terenie gminy.

b) punkty widokowe

Istotne dla atrakcyjności turystycznej terenu mają miejsca, z których można podziwiać rozległe widoki, dlatego też ważna jest ochrona tych miejsc przed przypadkowymi i nieprzemyślanymi formami działalności człowieka, które mogłyby zakłócić istniejący ład przestrzenny.

1. Punkt widokowy w Pogwizdowie, z drogi polnej do lasu Cisowiec na zabudowę Medyni Głogowskiej i Pogwizdowa.
2. Oś widokowa ze skrzyżowania dróg w Medyni Głogowskiej na kościół parafialny w Medyni Głogowskiej.
3. Oś widokowa z drogi głównej przez Medynię Głogowską na kościół parafialny.
4. Ciąg widokowy z drogi polnej od kościoła parafialnego do drogi głównej przez Medynię Głogowską na zabudowę Medyni Głogowskiej i Łańcuckiej oraz Dolinę Wisłoka.
5. Punkt widokowy ze wzgórza z kapliczką w Medyni Głogowskiej (nieдалеко kościoła parafialnego) na zabudowę Medyni i Zalesia oraz Dolinę Wisłoka.
6. Ciąg widokowy z drogi Zalesie - Medynia Głogowska na zabudowę Medyni Łańcuckiej.
7. Oś widokowa z drogi Zalesie - Medynia Głogowska na kościół parafialny w Medyni Głogowskiej.
8. Ciąg widokowy z drogi Zalesie - Medynia Głogowska na zabudowę Zalesia.
9. Oś widokowa w Czarnej z drogi od leśniczówki do przysiółka Podbórz na kościół parafialny w Czarnej.
10. Oś widokowa z drogi głównej przez Czarną na kościół parafialny,
11. Oś widokowa z drogi głównej przez Czarną (za mostem) na kościół parafialny
12. Ciąg widokowy z drogi głównej przez Czarną na zabudowę Czarnej oraz przysiółków Kolki oraz Podbórz.
13. Punkt widokowy z drogi polnej w Woli Małej na zabudowę Woli Małej, Czarnej, Dąbrówek oraz Dolinę Wisłoka.
14. Oś widokowa z drogi Czarna - Dąbrówki na kościół parafialny w Dąbrówkach.
15. Oś widokowa z drogi Łańcut - Dąbrówki (na moście) na kościół parafialny w Dąbrówkach.
16. Punkt widokowy z drogi głównej Dąbrówki - Wola Dalsza (na granicy wsi) na zabudowę Woli Dalszej i Dolinę Wisłoka.
17. Ciąg widokowy z drogi głównej Czarna - Wola Mała na zespół zabudowy Domu Zakonnego Sióstr Służebniczek Starowiejskich oraz Stare Wisłoczysko.
18. Punkt widokowy z drogi polnej w Krzemienicy na Bażantarnie w Krzemienicy i Strażowie oraz zabudowę Strażowa.
19. Punkt widokowy z drogi polnej przy starym cmentarzu w Krzemienicy na zabudowę Krzemienicy.
20. Oś widokowa z drogi polnej w Woli Małej na kościół parafialny w Dąbrówkach.
21. Ciąg widokowy z drogi głównej Zalesie - Węgliska na zabudowę Zalesia i Dolinę Wisłoka.
22. Punkt widokowy z drogi Łańcut – Czarna na zabudowę Łańcuta.
23. Punkt widokowy z drogi Łańcut - Krzemienica na zabudowę Łańcuta.
24. Punkt widokowy z drogi Krzemienica – Kraczkowa z widokiem na Łańcut i Kraczkową.

2.10 Analiza struktury demograficznej Gminy Czarna

- Poniżej zamieszczone dane obejmujące lata 2006-2008 zostały przedstawione na podstawie informacji z Urzędu Stanu Cywilnego Gminy Czarna (USC).

Według danych USC (stan na 31.12.2008 r.) w gminie Czarna zamieszkiwało 11 012 osób, z czego 5 319 stanowili mężczyźni, natomiast 5 693 kobiety.

- Średnia gęstość zaludnienia na koniec 2008 roku w Polsce wynosiła 124 osoby na km². Wskaźnik ten dla województwa podkarpackiego kształtował się na poziomie 118 osób na km², a w powiecie łańcuckim, do którego administracyjnie należy Gmina Czarna 172 osoby na km². W porównaniu z krajem i województwem podkarpackim wskaźnik gęstości zaludnienia w Gminie Czarna w 2008 roku kształtował się na poziomie znacznie wyższym niż powyżej wymienione i wyniósł 141 osoby na km².

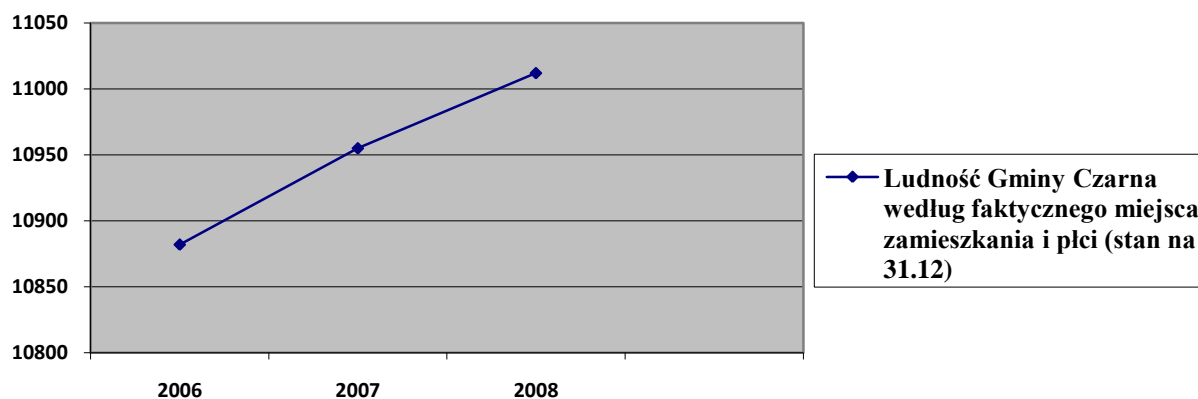
- Zmiany w liczbie ludności zamieszkałej w Gminie Czarna w latach 2006 – 2008 przedstawia poniższa tabela i obrazuje wykres.

Tabela 4. Liczba ludności w poszczególnych latach na dzień 31.12 każdego roku – według faktycznego miejsca zamieszkania [osoby]

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2006	2007	2008
STAN LUDNOŚCI I RUCH NATURALNY				
Ludność według faktycznego miejsca zamieszkania i płci (stan na 31.12)				
ogółem	osoba	10 882	10 955	11 012
mężczyźni	osoba	5 265	5 292	5 319
kobiety	osoba	5 617	5 663	5 693

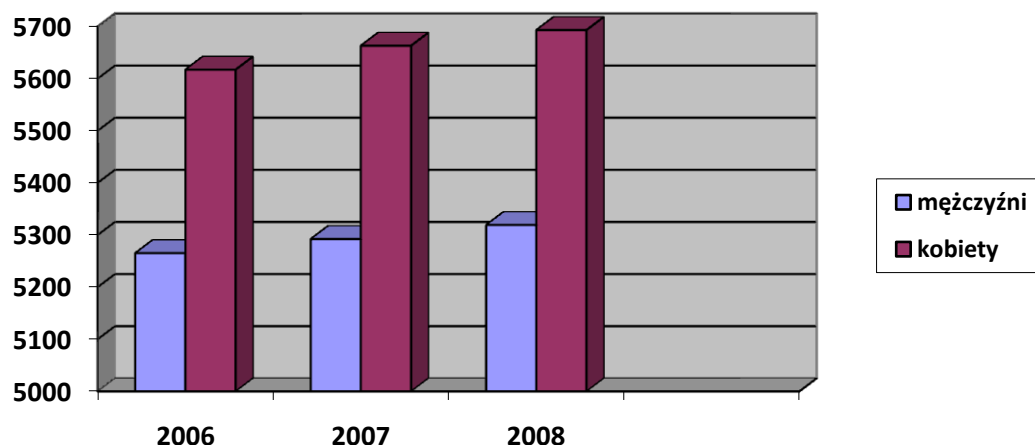
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych USC Gminy Czarna

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Czarna w latach 2006-2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych USC Gminy Czarna

Wykres 2. Zmiany w liczbie mężczyzn i kobiet tworzących populację Gminy Czarna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych USC Urzędu Gminy Czarna

Tabela 5. Ludność Gminy Czarna (stan na grudzień 2008) w rozbiciu na sołectwa (dane dot. osób zameldowanych na pobyt stały)

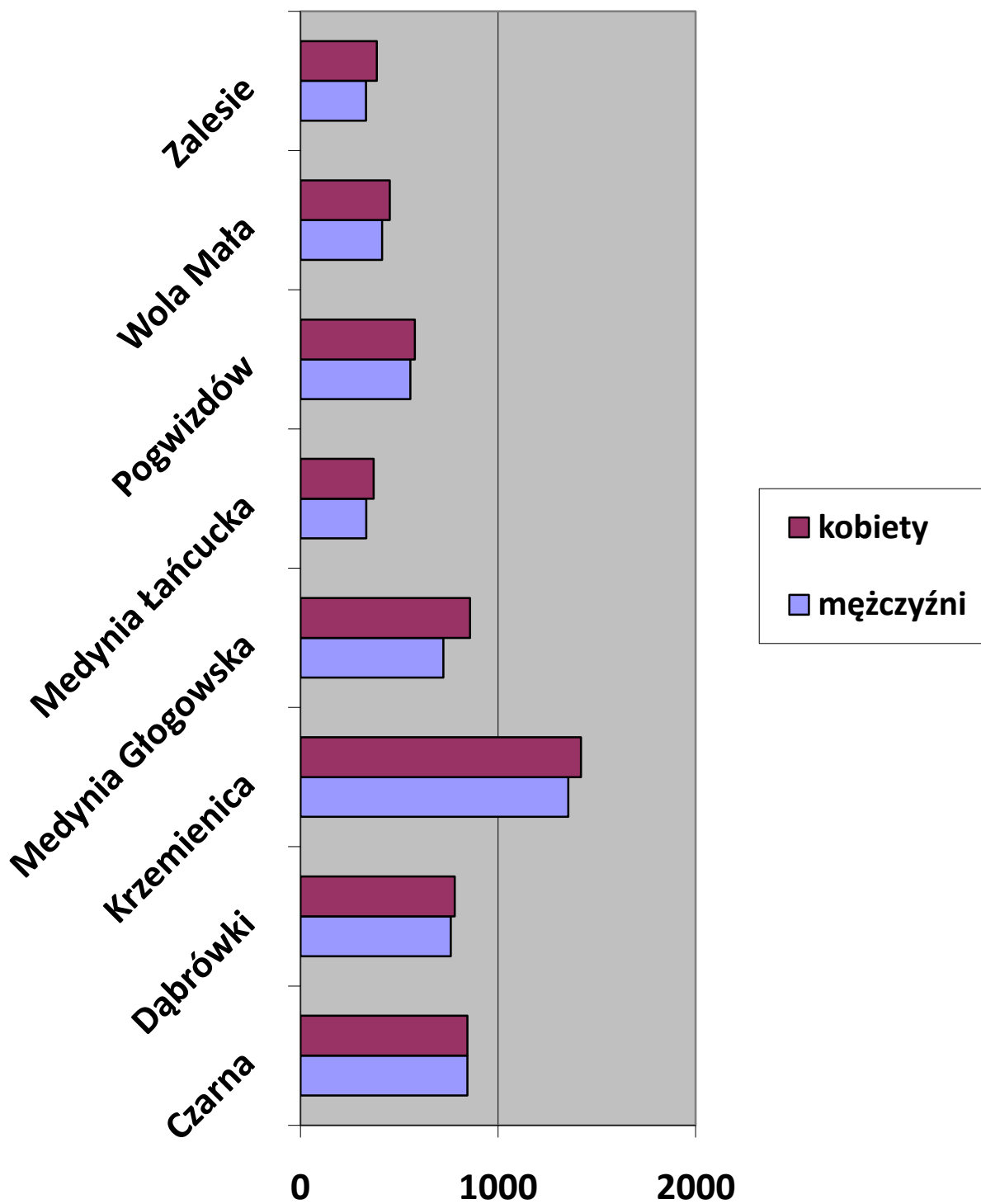
Miejscowość	Kobiety	Mężczyźni	Razem
Czarna	845	845	1 690
Dąbrówki	781	761	1 542
Krzemienica	1 420	1 355	2 775
Medynia Głogowska	859	723	1 582
Medynia Łańcucka	371	333	704
Pogwizdów	579	556	1 135
Wola Mała	452	414	866
Zalesie	386	332	718
Razem	5 693	5 319	11 012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych USC Gminy Czarna

Obszar gminy według stanu na dzień 31.12.2008 r. zamieszkiwało około 11.012 osób w 2 790 gospodarstwach domowych. Na 1 km² przypada 140,9 mieszkańców, przy średniej wojewódzkiej dla terenów wiejskich 104,8 osób, a zatem zaliczyć ją można do terenów gęsto zaludnionych. Największą miejscowością gminy jest Krzemienica, w której zamieszkuje 25,2 %, zaś najmniejszymi są Zalesie 6,5 %, Medynia Łańcucka 6,4 % i Wola Mała 7,8 %.

Wykres 3. Zmiany w liczbie mężczyzn i kobiet w rozbiciu na sołectwa Gminy Czarna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych USC Gminy Czarna

Tabela 6. Struktura mieszkańców Gminy Czarna według ekonomicznych grup wieku – stan według faktycznego miejsca zamieszkania na 31.12.2008 r.

Miejscowość	Ogółem	Płeć		Wiek		
		Mężczyźni	Kobiety	Przedprodukcyjny	Produkcyjny	Poprodukcyjny
Czarna	1690	845	845	350	1075	265
Dąbrówki	1542	761	781	327	1004	211
Krzemienica	2775	1355	1420	527	1760	488
Medynia Głogowska	1582	723	859	353	948	281
Medynia Łańcucka	704	333	371	144	432	128
Pogwizdów	1135	556	579	283	712	140
Wola Mała	866	414	452	179	536	151
Zalesie	718	332	386	168	446	104
Razem	11012	5319	5693	2331	6913	1768
w procentach						
Czarna	100,0	50,0	50,0	20,7	63,6	15,6
Dąbrówki	100,0	49,3	50,6	21,2	65,1	13,7
Krzemienica	100,0	48,8	51,2	18,9	63,4	17,6
Medynia Głogowska	100,0	45,7	54,3	20,5	59,9	17,8
Medynia Łańcucka	100,0	47,3	52,7	24,5	61,4	18,2
Pogwizdów	100,0	49,0	51,0	24,9	62,7	12,3
Wola Mała	100,0	47,8	52,2	20,6	61,9	17,4
Zalesie	100,0	46,2	53,8	26,0	62,1	14,5
Razem	100,0	48,3	51,7	21,2	62,8	16,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych USC Gminy Czarna

W miejscowościach Dąbrówki, Pogwizdów struktura wieku ludzi wskazuje na korzystne proporcje między poszczególnymi grupami ludności. W miejscowościach tych jest ponad 21,2 – 24,9 % ludności w wieku przedprodukcyjnym i 12,3 – 13,7 % ludności w wieku poprodukcyjnym. Natomiast we wsi Krzemienica jest wyraźnie mniej osób w wieku przedprodukcyjnym 18,9 % a więcej w wieku poprodukcyjnym 17,6 %. W Zalesiu w porównaniu do innych miejscowości jest wyższy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, co wskazuje na duże możliwości rozwojowe społeczeństwa.

W poniższej tabeli została zaprezentowana struktura ludności Gminy Czarna według ekonomicznych grup wieku, w odniesieniu do danych dla powiatu łańcuckiego i województwa podkarpackiego.

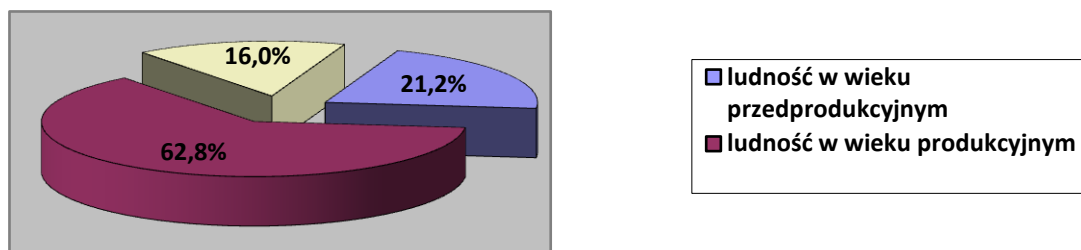
Tabela 7. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku [%] – stan według faktycznego miejsca zamieszkania na 31.12.2008 r.

Wyszczególnienie	Gmina Czarna	Powiat Łańcucki	Województwo podkarpackie
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	21,2%	17,3 %	16,5 %
Ludność w wieku produkcyjnym	62,8%	66,3 %	68,1 %
Ludność w wieku poprodukcyjnym	16,0%	16,4 %	15,4 %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych USC Gminy Czarna

Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w Gminie jest wyższy niż w powiecie i województwie. Ludności w wieku produkcyjnym jest natomiast mniej w Gminie niż w powiecie i w województwie. Ludność w wieku poprodukcyjnym ma niższy udział w Gminie Czarna niż w powiecie łańcuckim, ale większy niż w województwie podkarpackim.

Wykres 4. Struktura mieszkańców Gminy Czarna według ekonomicznych grup wieku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (www.stat.gov.pl)

W strukturze wiekowej mieszkańców gminy dominują osoby w wieku produkcyjnym 62,8 %, osoby w wieku przedprodukcyjnym tj. do 18 lat stanowią 21,2 % a w ludność w wieku poprodukcyjnym stanowią 16,0 %, przy czym w grupie tej wyraźnie dominują kobiety.

2.11 Stan i struktura zatrudnienia

Bezrobocie

Sytuacja na rynku pracy w Polsce jest znacznie gorsza niż w krajach Unii Europejskiej. W grudniu 2008 roku stopa bezrobocia w Polsce wynosiła 9,5 % (bezrobocie rejestrowane). Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Łąncucie z grudnia 2008 roku w Gminie Czarna zarejestrowanych było 671 osób bezrobotnych, w tym 339 kobiet (95 kobiet z prawem do zasiłku).

Oficjalne dane zamieszczone w poniższej tabelce pokazują utrzymujący się w ciągu ostatnich kilku lat wysoki wskaźnik bezrobocia w powiecie łańcuckim.

Tabela 8. Stopa bezrobocia na dzień 31.12. w powiecie łańcuckim na tle województwa i kraju [%]

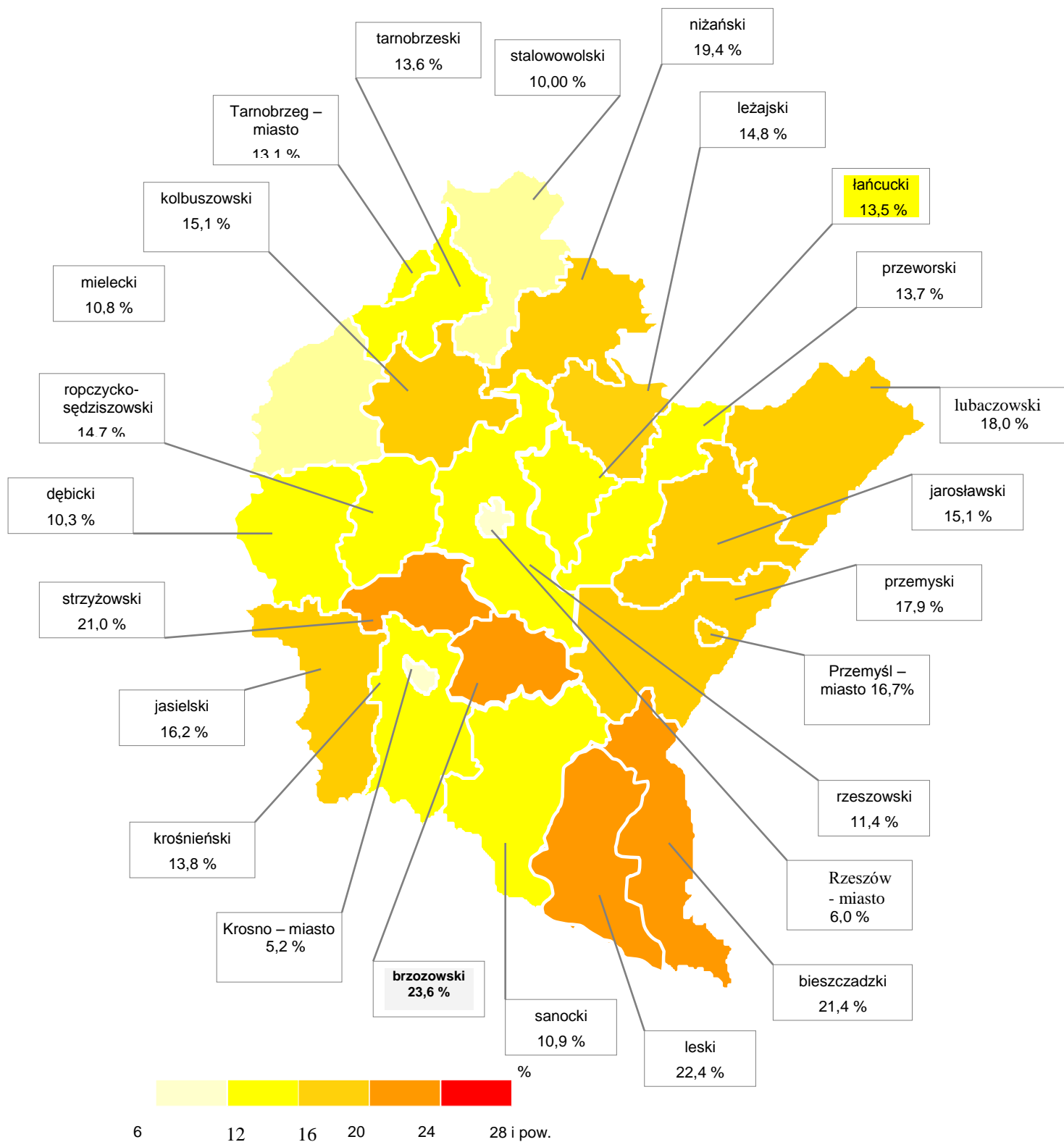
Wyszczególnienie	2006	2007	2008
Polska	14,90%	11,40%	9,50%
Województwo podkarpackie	16,50%	14,40%	13,10%
Powiat łańcucki	16,70%	14,70%	13,50%

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Łąncucie

Jak wynika z powyższej zaprezentowanych danych, stopa bezrobocia w powiecie łańcuckim, w latach 2006-2008, była nieznacznie wyższa od średniej dla województwa podkarpackiego i dla kraju.

Sytuację na rynku pracy w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego mierzoną wskaźnikiem stopy bezrobocia przedstawia poniżej zamieszczona mapa.

Mapa 6. Stopa bezrobocia w powiatach województwa podkarpackiego 31.12.2008 r.

Źródło: <http://www.wup-rzeszow.pl>

Liczbę osób bezrobotnych od 2006 roku do grudnia 2008 roku z podziałem na gminy powiatu łańcuckiego przedstawia poniższa tabela i wykres.

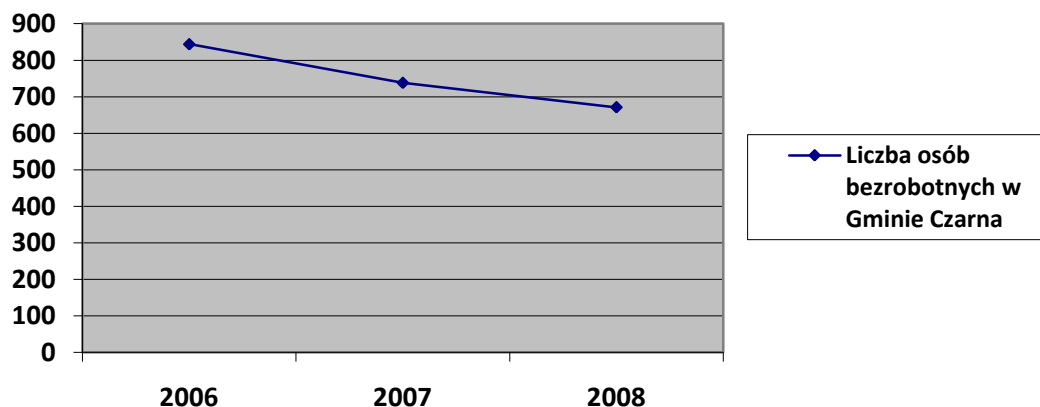
Tabela 9. Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych gminach tworzących powiat łańcucki w latach 2006-2008

Wyszczególnienie	2006	2007	2008
Gmina Białobrzegi	521	441	457
Gmina Czarna	844	738	671
Miasto Łącut	1 255	1 040	879
Gmina Łącut	1 037	932	973
Gmina Markowa	444	383	351
Gmina Rakszawa	651	606	526
Gmina Żołynia	572	505	453
Razem:	5 324	4 645	4 310

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Łącutcie

Zmianę liczby osób bezrobotnych W Gminie Czarna w latach 2006 – 2008 przedstawia poniższy wykres.

Wykres 5. Zmiany liczby osób bezrobotnych w latach 2006 - 2008

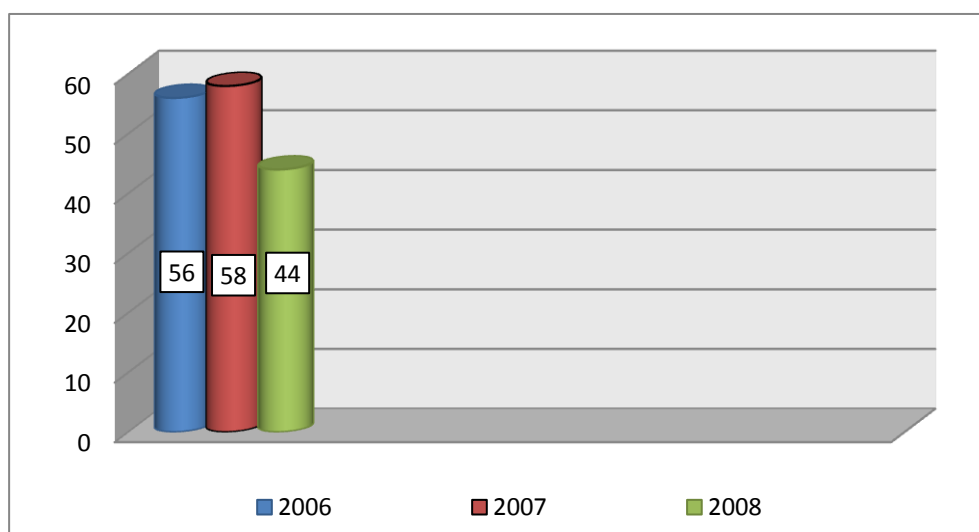
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Łącutcie

Zmianę liczby bezrobotnych w Gminie Czarna charakteryzuje tendencja malejąca.

Tabela 10. Saldo migracji ludności Gminy Czarna

Saldo migracji				
Wyszczególnienie	Jednostka miary	2006	2007	2008
w ruchu wewnętrznym				
ogółem	osoba	56	58	44
mężczyźni	osoba	27	32	23
kobiety	osoba	29	26	21
zagranica				
ogółem	osoba	- 5	- 1	- 2
mężczyźni	osoba	0	- 1	- 2
kobiety	osoba	- 5	0	0

Źródło: www.stat.gov.pl

Wykres 6. Zmiany salda migracji ludności Gminy Czarna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Saldo migracji dla Gminy Czarna przedstawione powyżej, wykazuje jednoznaczną tendencję, przez cały analizowany okres charakteryzowały go wartości dodatnie, co świadczy o stałym dopływie ludności do Gminy Czarna. W rozpatrywanym okresie obejmującym rok 2006 liczba wyjeżdżających kobiet przeważała liczbę wyjeżdżających mężczyzn natomiast w roku 2007 i 2008 liczba wyjeżdżających mężczyzn przewyższyła liczbę wyjeżdżających kobiet.

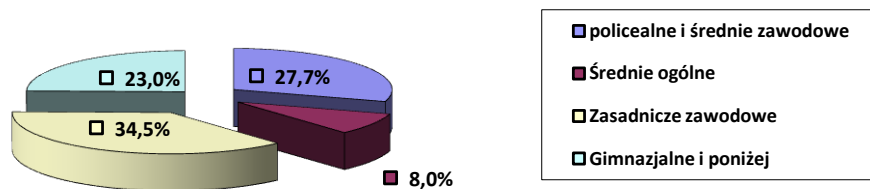
Poniższa tabela przedstawia strukturę bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łąncucie z terenu Gminy Czarna i powiatu łąncuckiego stan na koniec grudnia 2009 roku według wykształcenia, wieku, stażu i czasu pozostawania bez pracy.

Tabela 11. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna i powiecie łąncuckim.

Wyszczególnienie	Gmina Czarna	Powiat łąncucki
Wykształcenie		
wyższe	55	541
policealne i średnie zawodowe	224	1 447
średnie ogólne	65	521
zasadnicze zawodowe	279	1 597
gimnazjalne i poniżej	186	955
Wiek		
18 – 24 lata	209	1 262
25 – 34 lata	237	1 524
35 – 44 lata	165	960
45 – 54 lata	142	945
55 – 59 lata	49	317
60 – 64 lata	7	53
Staż pracy w latach		
do 1 roku	84	537
od 1 do 5	174	1 003
od 5 do 10	97	570
od 10 do 20	88	630
od 20 do 30	74	436
30 lat i więcej	15	106
bez stażu	277	1779
Czas pozostawania bez pracy w miesiącach		
do 1 miesiąca	11	116
od 1 do 3	186	1 178
od 3 do 6	165	992
od 6 do 12	183	1 066
od 12 do 24	115	745
powyżej 24	149	964
Ogółem bezrobotnych	809	5 061

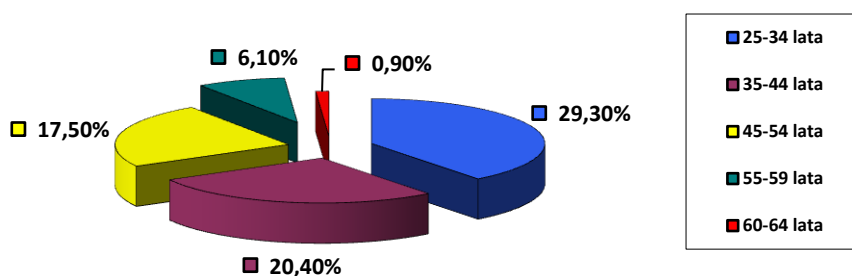
Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Łąncucie

Wykres 7. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna według wykształcenia

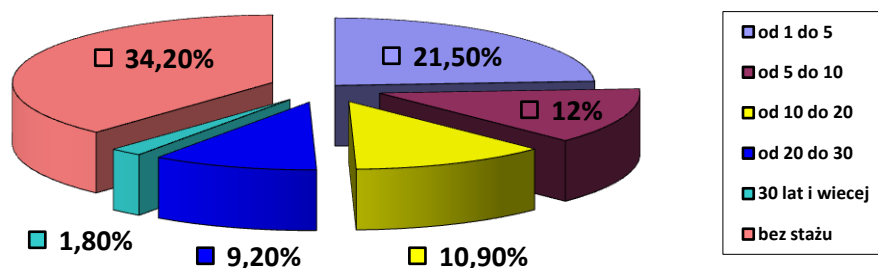
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Łańcucie

Wykres 8. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna według wieku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Łańcucie

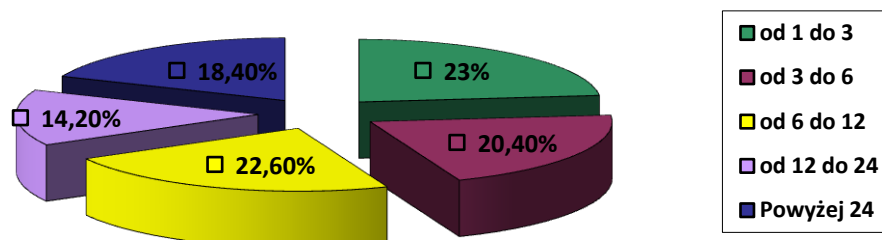
Wykres 9. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna według stażu pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Łańcucie

Wykres 10. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna według czasu pozostawania bez pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Łańcucie

Bezrobocie w Gminie Czarna dotyka szczególnie osoby młode. Taka struktura bezrobocia rodzi zagrożenie patologiami społecznymi, wpływa na ogólny stopień ubożenia społeczeństwa, a w konsekwencji stanowi realne zagrożenie dla części mieszkańców Gminy problemami wykluczenia społecznego, które wynikać mogą zarówno z nieporadności życiowej jak również z nierówności szans. W końcu grudnia 2009 r. wśród bezrobotnych dominowały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, które stanowiły 34,5 % ogółu bezrobotnych z Gminy Czarna. Największą grupę w strukturze bezrobotnych według wieku (29,3 %) stanowiły osoby od 25 do 34 lat. W strukturze bezrobotnych ze względu na czas pozostawania bez pracy znacząco przeważały osoby poszukujące pracy w przedziale od 1 miesiąca do 3 miesięcy – 23% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, a 34,2 % ogółu bezrobotnych pozostawało wówczas bez stażu. Przyczyną utrzymującego się bezrobocia stała się recesja ekonomiczna oraz sytuacja na rynku rolnym, niedostosowanie kwalifikacji osób poszukujących pracy do tych technologii, restrukturyzacja przemysłu, zmiany w organizacji pracy w mieście i na wsi. Kwestią niemierzalną pozostaje bezrobocie ukryte występujące na terenach wiejskich, które na pewno powiększa faktyczną liczbę osób pozostających bez stałego źródła utrzymania.

Przeciętne wynagrodzenie brutto w powiecie łańcuckim w 2008 roku wyniosło 2 270,63 zł.

2.12 Infrastruktura społeczna

2.12.1 Edukacja

- Na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (Dz. Ust. z 1991 r nr 95 póź. 425 z późniejszymi zmianami) oraz ustawy z dnia 13 października 1993 r. W sprawie przekazania składników majątkowych szkół , których prowadzenie przechodzi do obowiązkowych zadań własnych gmin z dniem 1 stycznia 1994 roku (Dz. Ust. z 1993 r nr 99, póź. 450), stwierdza się ,że „ zakładanie i prowadzenie publicznych przedszkoli i szkół podstawowych z wyjątkiem przedszkoli i szkół specjalnych oraz szkół przy zakładach karnych, zakładach poprawczych i schronisk dla nieletnich, należy do obowiązkowych zadań własnych gmin”.

Gmina jako organ prowadzący szkołę lub placówkę odpowiada za jej działalność. Do zadań organu prowadzącego szkołę lub placówkę należy w szczególności:

- Zapewnienie warunków działania szkoły lub placówki, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki,
- Wykonywanie remontów obiektów szkolnych oraz zadań inwestycyjnych w tym zakresie,
- Zapewnienie obsługi administracyjnej, finansowej i organizacyjnej szkoły lub placówki,
- Wyposażenie szkoły lub placówki w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji programów nauczania, wychowania i innych zadań statutowych.
- Zapewnienie środków na utrzymanie prowadzonych przez gminę publicznych szkół podstawowych, w tym na wynagrodzenie nauczycieli należy do obowiązków państwa, Środki te przekazywane są gminie w formie subwencji i dotacji. Gmina może zwiększyć środki na prowadzenie szkół.
- Zgodnie z wyżej wymienionymi ustawami gmina Czarna z dniem 1 stycznia 1996 roku przejęła majątek i prowadzenie szkół podstawowych, zabezpieczając na ten cel środki finansowe z subwencji i dotacji, środki własne gminy oraz zorganizowała obsługę administracyjną, finansową i inwestycyjną. Dyrektor szkoły wybrany w drodze konkursu jest jej kierownikiem. Obsługa finansowa jest zdecentralizowana i zajmuje się nią każda szkoła
- Według danych statystycznych za rok szkolny 2007/2008 w Gminie Czarna funkcjonują placówki wychowawczo – oświatowe takie jak Zespoły Szkół i Przedszkola. W Gminie Czarna w roku szkolnym 2007/2008 znajdowało się 8 przedszkoli. Przedszkola znajdują się w każdej wsi, za wyjątkiem Medyni Łańcuckiej.

Liczba uczniów i oddziałów klasowych Szkoły Podstawowe**Tabela 12. Zestawienie sieci szkół podstawowych oraz liczba uczniów w roku szkolnym 2008/2009**

Lp.	Miejscowość	Kl. I	Kl. II	Kl. III	Kl. IV	Kl. V	Kl. VI	razem	oddziały
1.	Czarna	18	17	28	21	23	23	130	6
2.	Dąbrówki	16	21	19	17.	18	23	114	6
3.	Krzemienica	23	29	27	28	46	28	181	7
4.	Medynia Głog.	27	25	25	30	25	33	165	8
5.	Medynia Łańc.	13	15	19	11	22	15	95	6
6.	Wola Mała	12	16	7	11	22	16	84	6
7.	Zalesie	6	9	9	10	11	9	54	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Czarna

Publiczne Gimnazja**Tabela 13. Zestawienie sieci gimnazjów oraz liczba uczniów w roku szkolnym 2008/2009**

Lp.	Miejscowość	Kl. I	Kl. II	Kl. III	Razem	Oddziały
1.	Czarna	20	18	27	65	3
2.	Dąbrówki	22	25	39	86	4
3.	Krzemienica	39	39	40	118	6
4.	Medynia Głog.	34	26	28	88	4
5.	Medynia Łań.	22	23	21	66	3
6.	Wola Mała	15	14	18	47	3
7.	Zalesie	15	12	13	40	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Czarna

Zatrudnienie kadry nauczycielskiej i pracowników obsługi w Zespołach Szkół na terenie Gminy Czarna

Szkoły Podstawowe

Tabela 14. Zatrudnienie kadry nauczycielskiej i pracowników obsługi

Lp.	Miejscowość	Szkoły podstawowe			
		Nauczyciele		Obsługa	
		przeciętna liczba w etatach	pracujący w osobach	przeciętna liczba	pracujący w osobach
1.	Czarna	9,69	12	6,49	8
2.	Dąbrówki	13,17	15	6,81	10
3.	Krzemienica	14,93	16	8,03	9
4.	Medynia Głogowska	15,65	18	9,14	10
5.	Medynia Łąncucka	9,51	12	5,97	8
6.	Wola Mała	9,45	10	3	4
7.	Zalesie	10,72	11	4,73	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Czarna

Publiczne Gimnazjum

Tabela 15. Zatrudnienie kadry nauczycielskiej i pracowników obsługi

Lp.	Miejscowość	Gimnazja			
		Nauczyciele		Obsługa	
		przeciętna liczba w etatach	pracujący w osobach	przeciętna liczba	pracujący w osobach
1.	Czarna	7,33	9	-	-
2.	Dąbrówki	8,12	11	-	-
3.	Krzemienica	13,70	14	-	-
4.	Medynia Głogowska	9,13	10	-	-
5.	Medynia Łąncucka	6,02	8	-	-
6.	Wola Mała	4,75	7	-	-
7.	Zalesie	3,20	8	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Czarna

Na terenie miejscowości Medynia Głogowska funkcjonuje Zespół Szkół im. Jana Pawła II, w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa i Gimnazjum, w których uczy się odpowiednio 165 i 88 uczniów. Łączna liczba uczęszczających do Zespołu Szkół to 253 uczniów. Zatrudnionych jest tu 32 pracowników. Stan techniczny obiektu jest dobry, w 2006 i 2007 roku budynek szkoły został docieplony. Przy szkole funkcjonuje sala gimnastyczna, dostępna dla wszystkich mieszkańców miejscowości. Kroniki parafialne podają, że początki szkolnictwa w parafii Medynia Głogowska w tym także w Pogwizdowie przypadają na rok 1902, a zapiski kronik szkolnych datują założenie pierwszej szkoły w Pogwizdowie na rok 1907. Jej założycielem był Adam Malec. W 1910 roku Rada Szkolna Powiatowa w Łańcucie wystąpiła z wnioskiem budowy 2-klasowej szkoły w Pogwizdowie, przesyłając Radzie Szkolnej Miejskowej kosztorys i plan budowy z poleceniem, aby ta dołożyła starań, by wpłynęła na Radę Gminną, która ma uchwalić oddanie placu pod budowę i przystąpić do budowy. Wskutek działań wojennych w 1914 roku budynek wraz z całym inwentarzem szkolnym uległ pożarowi. Nauka odbywa się więc pod gołym niebem, w stodole czy szopie, a w czasie zimy nauczycielka wraz z uczniami wędrowała od domu do domu. Zniechęcona warunkami opuściła Pogwizdów w 1918 roku. Prawie przez 3 lata wieś pozostawała bez szkoły. Większość dzieci przestała pobierać naukę, tylko nieliczni rodzice posyłali je do szkoły w Medyni Łańcuckiej, w której właśnie dopiero w roku 1918 zorganizowano szkołę. Oprócz miejscowych, uczęszczały do niej także dzieci z Medyni Łańcuckiej i Wólki pod Lasem. W tym okresie szkołę chętnie odwiedzała również młodzież, która w roku 1923 zorganizowała Koło Amatorów Sceny, brała również udział w kursie dla analfabetów. W roku 1925 prawie wszystkie dzieci z Medyni Łańcuckiej uczęszczały do szkoły w Pogwizdowie i dlatego Rada Szkolna Powiatowa połączyła w 1926 roku Pogwizdów z Medynią Łańcucką w jeden rejon szkolny z poleceniem zastosowania przymusu szkolnego w stosunku do dzieci jeszcze do szkoły niezapisanych. Istniejący budynek szkolny uległ dość poważnej ruinie i w 1936 roku przystąpiono do budowy nowej szkoły w Pogwizdowie, w której mieściło się do niedawna Publiczne Przedszkole, a obecnie znajduje się tam siedziba Sołtysa i Rady Sołectkiej. Jej poświęcenie odbyło się 5.09.1937 roku, a z dniem 6.09.1937 roku rozpoczęto w niej naukę.

W Dąbrówkach w dawnym pawilonowym budynku szkolnym funkcjonuje Publiczne Przedszkole dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat, opieką przedszkolną objętych 37 dzieci a opiekę wychowawczą sprawuje 3 nauczycieli. Tuż obok znajduje się Zespół Szkół im. Obrońców Westerplatte. W nowej dwupiętrowej szkole oddanej do użytku w 1994 r. w roku szkolnym 2007/2008 pobiera naukę w sześciu klasach Szkoły Podstawowej 114 uczniów, zaś w czterech oddziałach Publicznego Gimnazjum 86 uczniów. Zajęcia lekcyjne odbywają się w 12 salach; zajęcia wychowania fizycznego – w sali gimnastycznej (otwartej w 1996 r.), sali do ping – ponga, siłowni oraz na dwóch szkolnych boiskach; zajęcia z informatyki – w nowoczesnej pracowni komputerowej wyposażonej w ramach realizacji projektu MEN „Pracownie komputerowe dla szkół”. Zespół Szkół w Dąbrówkach ma dostęp do internetu. Korzysta z biblioteki, w bieżącym roku szkolnym skomputeryzowanej z funduszy unijnych w ramach *Programu dla szkół podstawowych i gimnazjum ITIM*. Korzysta również z gabinetu higieny szkolnej, świetlicy, kuchni, stołówki, sklepiku i sali, w której odbywają się apele, akademie, ogólne spotkania z rodzicami oraz dyskoteki i zabawy choinkowe. W okresie jesienno – zimowym w czasie pozalekcyjnym szkolna sala gimnastyczna jest udostępniana także młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych, dorosłym czy na treningi lokalnemu Klubowi Sportowemu „CCC Dąbrówki”.

Na terenie miejscowości Wola Mała funkcjonuje Zespół Szkół im. Kornela Makuszyńskiego w skład, którego wchodzi Szkoła Podstawowa i Publiczne Gimnazjum. Obecnie obowiązek szkolny spełnia tu 81 uczniów w 6 oddziałach kl. I – IV oraz 47 uczniów w oddziałach kl. I – III gimnazjum. Łączna liczba uczniów w roku szkolnym 2007/2008 wynosi w zespole szkół.

W Zespole szkół obecnie pracuje 27 nauczycieli z pełnymi kwalifikacjami. Szkoła w Woli Małej została wybudowana w 1996 roku jest najmniejszą szkołą na terenie Gminy Czarna i ma powierzchnię 1340 m², z tego 8 sal lekcyjnych zajmuje powierzchnię 334 m², przy średniej ich wielkości 41,7 m². W związku z powyższym pod względem powierzchni ogólnej szkoły w przeliczeniu na 1 ucznia najkorzystniejsza sytuacja jest w szkole w Woli Małej, gdzie na jednego ucznia przypada 10,14 – 13,67 m², podczas gdy wg normy projektowej powinno być 10 – 15m² na 1 ucznia. Świadczy to o dużej przestrzeni do dyspozycji uczniów podczas przerw między lekcjami. Stan techniczny budynku jest dobry posiada zaplecze sanitarno – socjalnym jest ogrzewany gazem. Ponadto na terenie sołectwa funkcjonuje filia przedszkola publicznego, do którego uczęszcza 25 dzieci w tym 10 to dzieci w wieku 6 lat, a 15 to dzieci w wieku od 3 – 5 lat. Opiekę wychowawczą w roku 2007/2008 sprawowało 2 nauczycielki.

Na terenie miejscowości Zalesie funkcjonuje Zespół Szkół im. Jana Kantego, w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa i Publiczne Gimnazjum. Obecnie obowiązek szkolny spełnia tu 63 uczniów w 6 oddziałach kl. I-VI oraz 40 uczniów w 3 oddziałach kl. I-III gimnazjum. Łączna liczba uczniów w roku szk. 2008/2009 wynosiła 94 w Zespole Szkół. W zespole szkół pracuje obecnie 19 nauczycieli z pełnymi kwalifikacjami, którzy poza zajęciami obowiązkowymi prowadzą z uczniami następujące zajęcia nadobowiązkowe:

- nauka gry na instrumentach,
- zajęcia w siłowni

Dobre efekty pracy daje się zaobserwować analizując wyniki sprawdzianów i egzaminów zewnętrznych, które od kilku lat są na dobrym poziomie.

W miejscowości Czarna funkcjonuje 1 przedszkole publiczne oraz jego oddział dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat oraz Zespół Szkół im. M. Kopernika w murowanym budynku, oddanym do użytku w roku 1970. W nowej dwupiętrowej szkole mieszczą się przestrzenne klasy, które służą kolejnym pokoleniom dzieci. W szkole dostępna jest pracownia komputerowa oraz biblioteka szkolna z bezpłatnym dostępem do zbiorów, co pozwala jeszcze lepiej podnosić poziom edukacji. W roku 1998 zakończono budowę i oddano do użytku nową salę sportową pozwalającą podnosić i utrzymywać kondycję zdrowotną dzieci i młodzieży oraz w ramach obsługi pozaszkolnej również dorosłych. Największym zainteresowaniem cieszą się dyscypliny sportowe takie jak: tenis stołowy, siatkówka, koszykówka oraz piłka nożna.

Na terenie miejscowości Medynia Łańcucka funkcjonuje Zespół Szkół im. Stanisława Pigionia, w skład którego wchodzi szkoła podstawowa i publiczne gimnazjum. Obecnie obowiązek szkolny spełnia tu 104 uczniów w 6 oddziałach kl. I-VI oraz 75 uczniów w 4 oddziałach kl. I-III gimnazjum. Łączna liczba uczniów w roku szk. 2007/2008 wynosi 175 w zespole szkół. W obwodzie naszej szkoły mamy uczniów z Medyni Łańcuckiej i Pogwizdowa od nr 309 do nr 645. Już w 1926r decyzją Rady Szkolnej Powiatowej sołectwa Medyni Łańcuckiej i Pogwizdowa połączono w jeden rejon szkolny. Początki oświaty na naszym terenie mają już 100-letnią historię. Pierwszą szkołę na naszym terenie założono w Pogwizdowie w 1907r, później w Medyni Łańcuckiej, a uczniowie uczęszczali na lekcje do dwóch odrębnych budynków przez wiele lat. Dopiero po wybudowaniu obecnego budynku szkoły w 1985r uczniowie mają lekcje w jednym obiekcie.

Od 2002r obiekt szkolny wzbogacił się o nowe skrzydło, w którym znajduje się sala gimnastyczna z zapleczem sanitarnym, biblioteka szkolna, sala korekcyjna, dwie sale lekcyjne oraz pomieszczenia Przedszkola Filialnego w Medyni Łańcuckiej. Nowo-dobudowane skrzydło stanowi integralną część obiektu szkolnego. Od strony wschodniej budynku znajduje

się boisko szkolne z: boiskiem do mini-piłki ręcznej, siatkówki, koszykówki, bieżnia, skocznia, miejsce do pchnięcia kulą oraz mini ścieżka zdrowia. Od strony północnej zlokalizowano plac zabaw dla przedszkola. Całość terenu szkolnego jest ogrodzona i zagospodarowana zielenią. Budynek szkolny jest wyposażony we wszystkie media: wodę z wodociągu, podłączenie do sieci kanalizacyjnej, gaz ziemny (kotłownia gazowa, kuchnia), telefon, Internet, energię elektryczną, kontener na odpady.

Na terenie miejscowości Krzemienica funkcjonuje Zespół Szkół, w skład, którego wchodzi Szkoła Podstawowa i Gimnazjum, w których uczy się odpowiednio 198 i 118 uczniów. Łączna liczba uczęszczających do Zespołu Szkół to 316 uczniów. Szkoła osiąga wysokie wyniki dydaktyczne, absolwenci gimnazjum dostają się do najlepszych szkół w naszym województwie. Nauczyciele są zaangażowani w życie naszej placówki, dlatego nie mamy większych problemów wychowawczych. Pozyskujemy sponsorów, którzy pomagają w doposażeniu w pomoce naukowe wzbogacające proces dydaktyczny, piszemy projekty, pozyskaliśmy fundusze na modernizację pracowni przedmiotów artystycznych z rezerwy budżetowej państwa. Jednak nie tylko same pozytywy, są również negatywne strony. Szczególnie w sprawach gospodarczych. Szkoła ogólnie jest zaniedbana, jest potrzeba zaplanowanych działań w wielu dziedzinach – elewacji zewnętrznej, energii elektrycznej, centralnego ogrzewania, kanalizacji, parkingu itp. Szkoła posiada bardzo duży obszar do zagospodarowania i sprzątania. Istnieje uzasadniona potrzeba zatrudnienia jeszcze jednej osoby na pierwszą zmianę – woźnego, który przed lekcjami oraz w trakcie zajęć utrzymywałby porządek na terenie całego obiektu i obejściu by nasi uczniowie czuli się dobrze i bezpiecznie. Wyposażone w pomoce dydaktyczne sale lekcyjne i wykwalifikowana kadra składają się na sukces wychowanków, którzy kontynuują naukę w szkołach ponadgimnazjalnych, a następnie na uczelniach wyższych.

Przedszkola Publiczne w Gminie Czarna

Przedszkola obok szkół spełniają bardzo ważną funkcję oświatową i wychowawczą. W gminie funkcjonuje 8 przedszkoli, do których łącznie uczęszcza 287 dzieci. Na Podkarpaciu jest to jedyna gmina wiejska, gdzie w każdej miejscowości (wyjątek stanowi Pogwizdów łączący się w jednej części z Medynią Głogowską a w drugiej z Medynią Łańcucką) jest przedszkole, które zapewnia chętnym dzieciom miejsce i czas pobytu w zależności od potrzeb rodziców. W roku szkolnym 2007/2008 dodatkowo utworzony został oddział dla dzieci 6-letnich w Zespole Szkół w Medyni Głogowskiej, ponieważ przedszkole nie mogło pomieścić wszystkich chętnych dzieci, natomiast w Krzemienicy w drugim oddziale został wydłużony czas pracy do 9 godzin dziennie. Do przedszkoli uczęszczają dzieci w wieku od 3 do 6 lat.

Analizując dane z Urzędu Stanu Cywilnego i liczbę dzieci w przedszkolach, należy stwierdzić, że: dzieci 6-letnie w 100% realizują obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego, dzieci 5-letnie w 73%, dzieci 4-letnie 39%, dzieci 3-letnie w 36%. Wskaźnik objęcia dzieci wychowaniem przedszkolnym w gminie jest dość wysoki. Misją wszystkich przedszkoli w gminie jest:

- zapewnienie opieki, wychowania i uczenia się w atmosferze radości, akceptacji i bezpieczeństwa,
- wychowanie dziecka do życia w zgodzie z własnym sobą, otaczającym światem i dobre przygotowanie do podjęcia nauki w szkole,
- zapewnienie warunków do indywidualnego rozwoju dziecka we współpracy z rodziną i środowiskiem lokalnym,
- stworzenie dzieciom możliwości do rozwijania uzdolnień i zainteresowań.

Wszystkie te założenia realizowane są poprzez stosowanie przez nauczycieli różnorodnych metod i form pracy, opracowanie innowacji pedagogicznych, programów autorskich, współpracę ze specjalistami w zakresie edukacji przedszkolnej.

W przedszkolach prowadzone są dodatkowe zajęcia przez instruktorów lub osoby w tym kierunku specjalnie przygotowane: rytmika, język angielski, zajęcia korekcyjne.

Przedszkole w Czarnej jako jedno z dwudziestu przedszkoli w województwie podkarpackim zostało zakwalifikowane do udziału w programie KidSmart.

Tabela 16. Przedszkola publiczne

Przedszkole	Liczba dzieci	Liczba oddziałów	Liczba nauczycieli
Przedszkole Publiczne Nr 2 w Czarnej	45	2 (dziewięciogodzinne)	5
Przedszkole Publiczne Nr1 w Czarnej	18	1 (dziewięciogodzinny)	2
Przedszkole filialne w Dąbrówkach	36	1 (dziewięciogodzinny) 1 (pięciogodzinny)	3
Przedszkole filialne w Krzemienicy	51	2 (dziewięciogodzinne)	4
Przedszkole filialne w Medyni Głogowskiej	54	2 (dziewięciogodzinne) 1 (pięciogodzinny)	5
Przedszkole filialne w Medyni Łańcuckiej	37	1 (dziewięciogodzinny) 1 (pięciogodzinny)	3
Przedszkole filialne w Woli Małej	25	1 (dziewięciogodzinny)	2
Przedszkole filialne w Zalesiu	20	1 (pięciogodzinny)	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Czarna

2.12.2 Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Ochrona zdrowia

Pomoc w zakresie opieki zdrowotnej mieszkańcom Gminy świadczy 4 placówki. Do podstawowych usług medycznych oferowanych mieszkańcom należą: porada lekarska, czyli wizyta u lekarza pierwszego kontaktu lub rodzinnego, leczenie ambulatoryjne (ośrodek zdrowia) oraz w domu pacjenta (wizyta domowa), opieka paliatywno-hospicyjna przy długotrwałym leczeniu i opieka, także w domu pacjenta, nad osobami niedołącznymi i chorymi przewlekle, badania laboratoryjne, podstawowe świadczenia stomatologiczne, pomoc doraźna (wezwanie pogotowia ratunkowego) w przypadkach zagrożenia życia, rehabilitacja lecznicza oraz szczepienia ochronne. Dostępność usług medycznych oferowanych mieszkańcom Gminy Czarna jest dobra.

Ponadto mieszkańcy Gminy Czarna korzystają z usług Szpitala Powiatowego w Łańcucie, Oddziału Psychiatrii dla dzieci i młodzieży w Łańcucie. Na oddziale leczy się psychozy,

zaburzenia zachowania, anoreksję i depresję u dzieci i młodzieży. W dniu 17 lutego 2009r. Rada Powiatu Łąncuckiego powołała spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością pod nazwą: „Centrum Medyczne w Łąncucie” Sp. z o.o., która działalność medyczną rozpoczęła od 01 lipca 2009r. „Centrum Medyczne w Łąncucie” Sp. z o.o. sprawuje całodobową opiekę lekarską i pielęgniarską: w oddziałach szpitalnych i ratunkowym, poradniach specjalistycznych, gabinetach podstawowej opieki zdrowotnej oraz poprzez rehabilitację, profilaktykę i promocję zdrowia.

Szpital św. Michała Archanioła dysponuje 279 łózkami na 15 oddziałach. Rocznie hospitalizuje średnio 12 tyś. pacjentów i jest to 1/6 mieszkańców powiatu łąncuckiego. We wrześniu 1990 r. wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu mieszkańców otworzono Państwowy Dom dla Przewlekłe Chorych Rencistów i Rolników w Handzlówce. Pierwsi pensjonariusze, 52 osoby, przyjęci zostali 13.11.1990r., i obsługiwani byli przez około 30 pracowników. Dnia 7.04.1991r. otwarto nowy Ośrodek Zdrowia w Krzemienicy.

W miejscowości Medynia Głogowska funkcjonuje Ośrodek Zdrowia w którym mieszkańcy mogą korzystać z usług lekarza rodzinnego oraz stomatologa. W przypadku konieczności hospitalizacji, jak również specjalistycznych usług medycznych, mieszkańcy Medyni Głogowskiej korzystają z usług Szpitala Powiatowego w Łąncucie. W przypadku zaopatrzenia w środki farmaceutyczne mieszkańcy korzystają z apteki w Medyni Głogowskiej.

Mieszkańcy Pogwizdowa korzystają z usług lekarza rodzinnego oraz stomatologa w Ośrodku Zdrowia w Medynia Głogowska. W przypadku konieczności hospitalizacji, jak również specjalistycznych usług medycznych, mieszkańcy Pogwizdowa korzystają z usług Szpitala Powiatowego w Łąncucie. W przypadku zaopatrzenia w środki farmaceutyczne mieszkańcy sołectwa korzystają z apteki w Medyni Głogowskiej.

W miejscowości Dąbrówki funkcjonuje nieprzerwanie od początku istnienia Ośrodek Zdrowia zapewniający mieszkańcom pomoc medyczną lekarzy o różnych specjalnościach, m.in. internisty, i stomatologa. Ludność może korzystać z usług położnej, pielęgniarek środowiskowych, a także punktu aptecznego znajdującego się w Delikatesach Centrum. W przypadku konieczności hospitalizacji, jak również specjalistycznych usług medycznych, mieszkańcy Dąbrówek korzystają z usług Szpitala Powiatowego w Łąncucie.

W miejscowości Krzemienica funkcjonuje Ośrodek Zdrowia, w którym mieszkańcy mogą korzystać z usług lekarza rodzinnego, stomatologa oraz z punktu rehabilitacyjnego. W przypadku konieczności hospitalizacji, jak również specjalistycznych usług medycznych, mieszkańcy Krzemienicy korzystają z usług Szpitala Powiatowego w Łąncucie. W przypadku zaopatrzenia w środki farmaceutyczne mieszkańcy korzystają z aptek w Łąncucie i Czarnej.

W miejscowościach Medynia Łąncucka, Zalesie i Wola Mała nie funkcjonuje żaden ośrodek zdrowia. Mieszkańcy korzystają z usług lekarza rodzinnego i stomatologa w Medyni Głogowskiej, Jasionce lub Łąncucie. W przypadku konieczności hospitalizacji, jak również specjalistycznych usług medycznych, mieszkańcy Medyni Łąncuckiej korzystają z usług Szpitala Powiatowego w Łąncucie. W przypadku zaopatrzenia w środki farmaceutyczne mieszkańcy korzystają z apteki w Medyni Głogowskiej i Czarnej lub w Łąncucie

Opieką medyczną nad mieszkańcami miejscowości Czarna zajmuje się przechodnia zdrowia - dziś Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej w Czarnej. Mogą oni liczyć w nim na pomoc medyczną lekarzy o różnych specjalnościach m.in.: pediatry, internisty i stomatologa.

Pomoc społeczna

Zadania w zakresie opieki społecznej realizuje powołana przez Gminę jednostka organizacyjna, którą jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Czarnej.

Celem działania Ośrodka jest:

podejmowanie działań w zakresie pomocy społecznej zmierzających do przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych osób i rodzin, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia oraz zapobieganie powstawaniu takich sytuacji, doprowadzenie do możliwości pełnego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Czarnej do 2008 roku realizował zadania własne i zlecone z zakresu pomocy społecznej. Zadania własne obejmowały m.in.: wypłatę zasiłków celowych na pokrycie kosztów leczenia, leków, kosztów remontu mieszkania, zakup opału, odzieży, obuwia, dożywianie dzieci w szkole, sprawianie pogrzebu. Zadania zlecone natomiast: zasiłki stałe, zasiłki okresowe, renty socjalne, zasiłki stałe wyrównawcze, zasiłki z tytułu ochrony macierzyństwa, zasiłki stałe z tytułu opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym od których odprowadzane były składki emerytalno-rentowe i zdrowotne. GOPS realizował także wypłatę zasiłków rodzinnych i pielęgnacyjnych dla osób, które nie były objęte innym systemem ubezpieczenia społecznego.

Od maja 2004r. weszła w życie nowa ustawa o pomocy społecznej, na podstawie której ośrodek realizuje zadania własne Gminy, m. in. wypłatę zasiłków celowych, zasiłków okresowych, dożywianie dzieci w szkole, usługi opiekuńcze oraz zadania zlecone, tj. wypłata zasiłków stałych oraz odprowadzanie składki zdrowotnej od zasiłkobiorców nie objętych ubezpieczeniem z innego tytułu.

W 2004r. w Ośrodku został utworzony referat świadczeń rodzinnych, który realizuje wypłatę świadczeń rodzinnych wraz z dodatkami, świadczeń opiekuńczych oraz zaliczki alimentacyjnej.

W GOPS realizowana jest także wypłata dodatków mieszkaniowych. Rodzaj przyznanych świadczeń i liczbę klientów Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czarnej przedstawia poniżej zamieszczona tabela.

Tabela 17. Rodzaj przyznanych świadczeń i liczbę klientów Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czarnej

Rodzaj przyznanych świadczeń	2008 r.
Zasiłki okresowe	36
Dożywianie /dzieci/	348
Zasiłki stałe	36
Zasiłki celowe	221
Usługi opiekuńcze	11
Dodatki mieszkaniowe	2
Świadczenia rodzinne wraz z dodatkami oraz świadczenia opiekuńcze	1 222
DPS	5
Zaliczka Alimentacyjna	45
Fundusz Alimentacyjny	46

Źródło: dane Urzędu Gminy w Czarnej, GOPS

W Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej jest zatrudnionych 4 pracowników socjalnych oraz 3 opiekunki domowe. W analizowanym roku pracownicy odwiedzili 1 298. razy swoich podopiecznych i wydali 1 100 decyzji administracyjnych.

Oprócz statutowych zadań pracownicy Ośrodka włączają się w organizację imprez z okazji np. Dnia Seniora lub spotkań Mikołajkowych, rokrocznie przygotowują paczki żywnościowe dla podopiecznych z okazji Świąt Bożego Narodzenia i Świąt Wielkanocnych, współpracują z organizacją charytatywną z Holandii, która w 2007 roku dwukrotnie przekazała dary dla mieszkańców gminy (sprzęt rehabilitacyjny, zabawki, odzież). W ramach programu "Dostarczanie żywności dla najuboższej ludności Unii Europejskiej" 20 rodzin otrzymało przez kilka miesięcy żywność przekazaną przez Podkarpacki Bank Żywności.

2.12.3 Bezpieczeństwo publiczne

Nad ochroną bezpieczeństwa mieszkańców i porządku w Gminie Czarna czuwają:

- Komenda Powiatowa Policji w Łąncucie,
- Posterunek Policji w Czarnej,
- Pogotowie Ratunkowe w Łąncucie,
- Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Łąncucie
- Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej.

Komenda Powiatowa Policji w Łąncucie

P.o. Komendanta Powiatowego Policji w Łąncucie

mł. insp. mgr Janusz Uberman

tel. (017) 249 03 01

Posterunek Policji w Czarnej

Kierownik Posterunku Policji w Czarnej

asp. szt. Henryk Kowal

tel./fax (017) 249 03 72

Asystent Posterunku Policji w Czarnej:

asp. szt. Karol Szczęch –postępowanie przygotowawczo - śledcze

Rejony służbowe dzielnicowych:

Rejon nr 1 - dzielnicowy mł. asp. Mateusz Buras
miejscowości: Medynia Łąncucka, Medynia Głogowska, Pogwizdów;

Rejon nr 2 - dzielnicowy mł. asp. Paweł Wojtyna
miejscowości: Krzemienica, Wola Mała;

Rejon nr 3 - dzielnicowy st. asp. Robert Cyma
miejscowości: Czarna, Dąbrówki, Zalesie

Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej

Na terenie Gminy Czarna działa 5 jednostek terenowych OSP:

- Czarna
- Krzemienica włączona do KSRRG – 09.07. 1999 r.
- Medynia Głogowska włączona do KSRRG – 22.03. 1995 r.
- Medynia Łańcucka
- Zalesie

Tabela 18. Zdarzenia odnotowane w powiecie łańcuckim w poszczególnych gminach

Gmina	2006				2007				+wzrost/- spadek			
	Poż.	MZ	AF	Ogółem	Poż.	MZ	AF	Ogółem	Poż.	MZ	AF	Ogółem
Białobrzegi	14	56	2	72	20	43	0	63	+6	-13	-2	-9
Czarna	28	67	2	97	34	62	1	97	+6	-5	-1	0
Łańcut M.	63	165	11	239	40	174	1	215	-23	+9	-10	-24
Łańcut Gm.	26	117	5	148	58	131	1	190	+32	+14	-4	+42
Markowa	9	24	0	33	13	34	1	48	+4	+10	+1	+15
Rakszawa	14	27	0	41	11	24	0	35	-3	-3	0	-6
Żołyńia	12	23	1	36	14	18	0	32	+2	-5	-1	-4

Poż. – pożar, MZ – miejscowe zagrożenie, AF – alarm fałszywy

Źródło: dane Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Łańcucie

Tabela 19. Udział załogi i osób z Jednostki Ratowniczo - Gaśniczej w zdarzeniach na terenie powiatu w rozbiu na poszczególne gminy:

Lp.	Gmina	Załoga JRG 2006	Załoga JRG 2007	+ wzrost - spadek	Osoby JRG 2006	Osoby JRG 2007	+ wzrost - spadek
Ogółem		694	757	+63	1876	2023	+147
1.	Białobrzegi	56	52	-4	151	142	-9
2.	Czarna	75	102	+27	210	288	-78
3.	Łańcut Miasto	285	296	+11	782	768	-14
4.	Łańcut Gmina	190	213	+23	484	562	+78
5.	Markowa	27	37	+10	72	99	+27
6.	Rakszawa	27	27	0	74	75	+1
7.	Żołyńia	34	30	-4	103	89	-14

Źródło: dane Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Łańcucie

Tabela 20. Udział załóg i osób Ochotniczych Straży Pożarnych w zdarzeniach na terenie powiatu w rozbiu na poszczególne gminy:

Lp.	Gmina	Załogi OSP 2006	Załogi OSP 2007	+wzrost -spadek	Osoby OSP 2006	Osoby OSP 2007	+ wzrost - spadek
Ogółem		247	282	+35	1364	1510	+146
1.	Białobrzegi	29	54	+25	145	274	+129
2.	Czarna	53	44	-9	262	202	-60
3.	Łańcut Miasto	3	13	+10	18	56	-38
4.	Łańcut Gmina	77	76	-1	467	472	+5
5.	Markowa	22	33	+11	129	185	+56
6.	Rakszawa	36	32	-4	197	152	-45
7.	Żołynia	27	30	+3	146	169	+23

Źródło: dane Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Łańcucie

Powiat łańcucki należy do względnie bezpiecznych. W 2008 roku popełniono tu ogółem 369 przestępstw, co stanowi 2 % ogółu przestępstw dokonanych w województwie podkarpackim. Jest to o niespełna 0,5% mniej niż w roku 2007.

Dominującą kategorią przestępstw w powiecie łańcuckim były przestępstwa drogowe. W strukturze popełnionych przestępstw liczną grupę stanowiły też przestępstwa kradzieży, było też 29 udziałów w bójce lub pobiciu, 81 kradzieży z włamaniem i 7 rozbojów. Odnotowano 26 przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu i 91 o charakterze gospodarczym.

Wskaźniki wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych według wybranych rodzajów przestępstw w 2008 r. przedstawia przedstawiona poniższa tabela.

Tabela 21. Wskaźniki wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych według wybranych rodzajów przestępstw w 2008 r. – powiat łańcucki

Wyszczególnienie	Ogółem	w tym							
		zabójstwo	uszczerbek na zdrowiu	udział w bójce lub pobiciu	kradzież rzeczy	kradzież z włamaniem	rozbój, kradzież rozbójnicza, wymuszenie rozbójnicze	drogowe	gospodarcze
2008 rok	80,3	100	100	96,6	40,8	39,5	71,4	98,9	95,7

Źródło: na podstawie danych KPP w Łańcucie

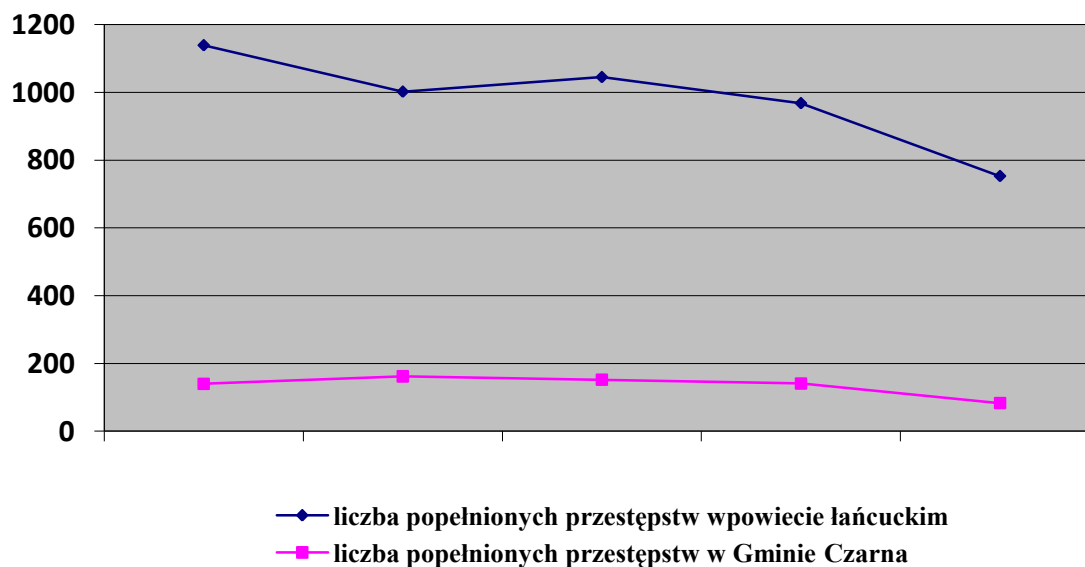
Sto procent wykrywalności przestępstw odnotowano w przypadku zabójstw i uszczerbku na zdrowiu. Natomiast najniższa wykrywalność sprawców miała miejsce w przypadku kradzieży z włamaniem.

Poniżej zamieszczona tabela przedstawia strukturę popełnionych przestępstw w latach 2004–2008 na terenie powiatu łańcuckiego i Gminy Czarna.

Tabela 22. Struktura popełnionych przestępstw w Gminie Czarna w latach 2004 - 2008 roku na tle powiatu łańcuckiego

Wyszczególnienie	Ogółem	w tym							
		zabójstwo	uszczerbek na zdrowiu	udział w bójce lub pobiciu	kradzież rzeczy	kradzież z włamaniem	rozbój, kradzież rozbójnicza, wymuszenie rozbójnicze	drogowe	gospodarcze
Powiat łańcucki									
2004 rok	1139	1	17	16	247	261	17	461	119
2005 rok	1002	0	24	21	261	205	23	379	89
2006 rok	1045	1	24	31	158	255	17	419	140
2007 rok	968	0	19	42	179	156	21	398	153
2008 rok	753	1	26	29	168	81	7	350	91
Gmina Czarna									
2004 rok	140	0	3	1	25	25	3	78	5
2005 rok	162	0	1	3	27	41	3	79	8
2006 rok	152	0	1	1	18	35	5	82	10
2007 rok	141	0	3	7	13	21	0	70	27
2008 rok	83	0	3	4	15	8	0	50	3

Źródło: dane KPP w Łąncucie

Wykres 11. Liczba popełnionych przestępstw w powiecie łańcuckim i Gminie Czarna

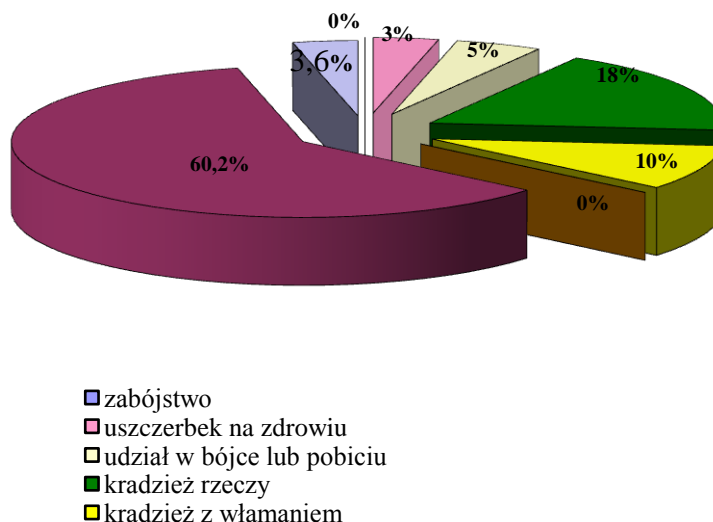
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KPP w Łąncucie

Przebieg wykresu obrazującego zmiany w liczbie popełnionych przestępstw w Gminie Czarna w analizowanym okresie obejmującym lata 2004 – 2008 znacznie odbiega swoją tendencją od wykresu charakteryzującego powiat łańcucki. Od 2005 roku przebieg wykresu wskazuje

tendencję malejącą w liczbie popełnionych wykroczeń na terenie gminy. Z kolei w powiecie łańcuckim liczba przestępstw sukcesywnie malała od 2005 roku do 2008 roku.

Strukturę popełnionych przestępstw na terenie Gminy Czarna w 2008 roku przedstawia poniżej zamieszczony wykres.

Wykres 12. Struktura popełnionych przestępstw w Gminie Czarna w 2006 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KPP w Łańcucie

W analizowanej strukturze przestępstw popełnionych na terenie Gminy dominującym są przestępstwa drogowe (60,2%), znacznie mniej zostało popełnionych przestępstw kradzieży rzeczy (18%), kradzieży z włamaniem (10%), udziału w bójce lub pobiciu (5%).

2.12.4 Kultura

Na terenie naszej gminy działalność kulturalna jest kształtowana przez Gminny Ośrodek Kultury w Czarnej oraz jego filie w Krzemienicy, Woli Małej, Medyni Głogowskiej, Dąbrówkach, Czarnej, Medyni Łańcuckiej i Zalesiu w których organizowane są zajęcia dla dzieci i młodzieży. Instytucje realizują zadania mające na celu zagospodarowanie pozaszkolnego czasu dzieci (zwłaszcza na feriach i wakacjach). Ponadto w placówkach GOK działają zespoły artystyczne – śpiewacze, taneczne - oraz kółka zainteresowań.

Główne zadania GOK to rozwijanie, rozbudzanie oraz zaspakajanie potrzeb i zainteresowań kulturalnych społeczeństwa poprzez organizowanie różnorodnych form angaż do udziału w życiu kulturalnym środowiska ludzi o szerokim przekroju zainteresowań i w różnym wieku, wyszukiwanie jednostek twórczo uzdolnionych, promowanie ich talentów, umożliwianie dalszego rozwijania umiejętności oraz podtrzymywanie tradycji i rozwijanie kultury ludowej, sprawowanie mecenatu nad folklorem a także organizowanie promocji turystyczno – kulturalnej gminy. GOK pragnie wypromować Ośrodek Garncarski, bowiem jest to unikalne zjawisko na mapie rękodzielnictwa Polski, gdyż tworzą go nie tylko izby regionalne i ekspozycje, ale przede wszystkim twórcy – rzemieślnicy ludowi. GOK przygotowuje się do wydania unikalnego katalogu o garncarstwie. W ramach promocji zorganizowano w Paryżu wystawę ceramiki z Gminy Czarna, a także rozesłano wiele zdjęć przedstawiających naczynia i rzeźby w glinie.

Należy podkreślić, że od 1993 roku stałe miejsce w kalendarzu imprez kulturalnych gminy mają Wiosenne Zjazdy Folklorystyczne, na których spotykają się wszystkie zespoły folklorystyczne Gminy Czarna i prezentują swój dorobek oraz promują kulturę ludową. Na Zjazdach organizowane są też wystawy twórców ludowych z gmin.

W 1993 roku powstał Klub Miłośników Poezji, który skupia ludzi różnego wieku i profesji. W ramach działalności tego Klubu organizowane są wieczory literacko – muzyczne oraz wernisaże. Dobrym przykładem działania Klubu jest kilkakrotnie wystawiana w placówkach kultury gminy „Droga Krzyżowa”, oparta na poezji współczesnej autorstwa ks. Jan Kalinki. Spektakl ten został nagrany przez Radio Rzeszów i dwukrotnie wykorzystany jako audycja radiowa. Gmina wydaje własną gazetę, społecznie redagowaną i wydawaną jako kwartalnik pt.: „Nasza Gminy Czarna pismo samorządu terytorialnego”. Podsumowując należy podkreślić, że działalność Gminnego Ośrodka Kultury i aktywność mieszkańców gminy skierowana jest na:

- kultywowanie kultury i tradycji ludowej,
- szukanie nowych form obecności kultury i sztuki w życiu społeczeństwa gminy, by ludzie o różnych potrzebach intelektualnych mogli zaspokoić swoje potrzeby kulturalne i artystycznie samorealizować się w placówkach kultury,
- wychowanie dzieci i młodzieży w duchu lokalnego patriotyzmu i tradycji ludowej

Cykliczne imprezy kulturalne w Gminie Czarna

- "Blżej Nieba" - Świąteczny Koncert na Górze w Medyni Głogowskiej
- Spotkania opłatkowe (Wszystkie placówki GOK)
- Ferie z GOK - iem zajęcia plastyczne, wokalne i teatralne, turnieje sportowe
- "Babski Wieczór" - spotkanie z okazji Dnia Kobiet.
- Rocznica Uchwalenia Konstytucji 3 maja Msza Święta, Koncert Gminnej Orkiestry Dętej
- Otwarcie sezonu turystycznego w Gminie Czarna Rajd rowerowy Garncarskim Szlakiem i Doliną Wisłoka
- Rodzinny Bieg w ramach akcji: "Cała Polska Biega"
- Święto w Parku Matki Bożej Jagodnej w Medyni Łańcuckiej. Koncerty artystyczne,
- Międzynarodowy Jarmark Garncarski w Medyni Głogowskiej
- Warsztaty Garncarskie
- Festiwal "Śpiewa Kuba do Jakuba" - konkurs wokalny w Krzemienicy Stowarzyszenie Rozwoju i Twórczości Artystycznej "VIVE"
- Wieńcowiny - Obrzędy związane z zakończeniem żniw
- Dożynki gminne
- Wesele po naszymu. Krzemienica Prezentacje widowisk weselnych z różnych regionów Polski
- Gminny Turniej Tenisa Stołowego,

Tradycje folkloru

Na terenie Gminy Czarna działają zespoły folklorystyczne prezentujące dziedzictwo kulturalne poszczególnych miejscowości, w których działają. Są to zespoły zrzeszające dorosłych, młodzież i dzieci.

1. Zespół Regionalny „**Wesele Krzemienieckie**” powstał w 1947 roku w Krzemienicy. Program przedstawiany przez zespół jest autentyczną inscenizacją wesela wiejskiego z okolic Łańcuta w XIX wieku. W żywiolowe tańce i śpiewy wplecione są inscenizacje obrzędów weselnych. Członkowie zespołu występują w tradycyjnych krzemienieckich strojach. Zespół bardzo często występuje na scenie przedstawiając swój bogaty program o wysokiej jakości artystycznej podczas różnych przeglądów, konkursów czy imprez. Jest laureatem wielu prestiżowych nagród zdobytych zarówno w kraju jak i za granicą.

Ostatnio zdobyte nagrody to:

- I miejsce w VIII Ogólnopolskim Przeglądzie Obrzędów Weselnych w Kadzidle 2007r.
- Nagroda Główna „Łowicki Pasiak” Ogólnopolskich Spotkań Folklorystycznych - Łowicz 2007
- Najpiękniejsza Panna Młoda - Kadzidło 2007
- Wyróżnienie w XIX Wojewódzkim Konkursie „Ludowe Obrzędy i Zwyczaje”
- Nagroda dla Kapeli Ludowej z Krzemienicy w VIII Ogólnopolskim Przeglądzie Obrzędów Weselnych Kadzidło 2007
- I miejsce w VIII Ogólnopolskim Przeglądzie Obrzędów Weselnych Kadzidło 2007
- Nagroda Specjalna Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w wysokości 10.000 złotych.

2. Zespół „**Czarniaczy**” powstał w 1978 roku w Czarnej. Jest to zespół śpiewaczy występujący w tradycyjnych strojach czarnieńskich. Przez wszystkie lata swej działalności występował w wielu konkursach, przeglądach i festiwalach a także podczas uroczystości lokalnych zdobywając nagrody i wyróżnienia

3. Zespół „**Dąbrówczanki**” powstał w 1985 roku w Dąbrówkach. W czasie swojej długoletniej działalności zespół brał udział w przeglądach, konkursach i wielu imprezach kulturalnych. W swoim repertuarze ma piosenki ludowe, weselne, sentymentalne, ballady i pieśni żołnierskie. Obecnie zespół liczy 9 osób. W czasie swojej działalności zdobyli wiele wyróżnień i nagród.

4. Zespół Wokalny „**Sempre**” istnieje od 1999 r. roku. Skupia głównie śpiewającą młodzież, która prezentuje się podczas uroczystości parafialnych, lokalnych i gminnych. Bierze udział w konkursach, przeglądach, festiwalach. Do większych sukcesów tej grupy należy m.in. zdobycie II nagrody na Międzypowiatowym Festiwalu Pieśni Maryjnej.

5. Zespół Taneczny „**Vivo**” W Zespole Tanecznym „Vivo” istniejącym od 2005 r. tańczy młodzież gimnazjalna, a taniec i muzyka łagodzą obyczaje i uczą wrażliwości na piękno. Zajęcia cieszą się dużym zainteresowaniem. Grupa taneczna powstała z inicjatywy Stowarzyszenia Rodziców „Z dziećmi i dla dzieci”. Swoimi występami uświetnia szkolne i lokalne uroczystości. Do ważniejszych występów zespołu należy udział w części artystycznej uroczystości „W dużej i małej ojczyźnie” 1 maja 2006 r. z okazji spotkania polsko - ukraińskiego w ramach realizacji projektu „Ponad wszelkimi granicami”, które odbyło się w Domu Kultury w Dąbrówkach.

6. Zespół „**Wolanie**” istnieje od września 2003 roku. Powstał na Woli Małej. Opiekunem zespołu jest Roman Styś. Jest to zespół wokalnie instrumentalny. W okresie swojego istnienia zespół koncertował na wielu lokalnych i regionalnych imprezach a także brał udział w przeglądach i konkursach zdobywając nagrody i wyróżnienia.
  7. Dziecięcy Zespół Tańca Ludowego „**Pasięka**” powstał w 1998 roku, pod patronatem Gminnego Ośrodka Kultury w Czarnej. Zespół prowadzony jest przez P. Anetę Markiewicz - długoletniego tancerza zespołu Resovia Saltans. Koncertował na wielu imprezach okolicznościowych i brał udział w wielu znaczących ogólnopolskich konkursach i przeglądach zdobywając nagrody i uznanie. Reprezentował także Polskę podczas wyjazdów zagranicznych.
  8. Teatr Obrzędowy „**Tkacze**” powstał w 2005 roku w Czarnej jako jedno z działań projektu „Utkane Marzenia” realizowanego przez Stowarzyszenie Inicjatywy Czarnieńskiej „SZABA” w ramach programu „Działaj Lokalnie IV”. Aktorom rekrutującym się spośród lokalnej społeczności towarzyszył zespół „Czarniaczy”. Tematem sztuk są dawne tradycje i obyczaje panujące w XIX wiecznej czarnieńskiej społeczności związane z tradycjami tkackimi i obrzędowością świąt Wielkiej Nocy. Teatr Obrzędowy „Tkacze” wystawia swoje sztuki podczas przeglądów teatrów obrzędowych, konkursów i lokalnych imprez kulturalnych.
  9. Chór „**Św. Jakuba**” z Krzemienicy. Historia chóru sięga lat przedwojennych.
  10. Zespół wokalnie-instrumentalny „**Jakubki**” powstały w listopadzie 2003 r. Składa się z grona muzykujących przyjaciół oraz sporej grupki śpiewających dzieci.
  11. Gminna Orkiestra Dęta z Czarnej
  12. Zespół muzyczny „**Pętelki**” z Krzemienicy.
  13. **Teatr Dramatyczny** z Krzemienicy. Pierwszą sztukę wystawił w 1905 roku. Do dzisiaj prężnie działa pod kierownictwem Zygmunta Kluza - scenarzysty i reżysera.
  14. Teatr „**Pardonsik**” z Medyni Głogowskiej powstały w 2007 roku.
  15. Dziecięcy zespół taneczny „**Figielek**” przygodę z tańcem rozpoczął w 1999 roku. Opiekunem artystycznym, a zarazem choreografem jest Aneta Markiewicz - wieloletni członek Zespołu Pieśni i Tańca „Resovia Saltans” z Rzeszowa.
  16. **Zespół tańca nowoczesnego** W krzemienickim Ośrodku Kultury działa również zespół tańca nowoczesnego. Skupia on młodzież gimnazjalną i dzieci ze szkoły podstawowej, zapewniając im aktywne wykorzystanie czasu wolnego.
  17. Teatr młodzieżowy „**Nienazwany**”. Teatr w swoich Szeregach skupia młodzież i dzieci z Czarnej. Scenariusz i choreografie przedstawień przygotowuje pani Małgorzata Sowa. Teatr wystawia spektakl podczas organizowanych lokalnych imprez, jak też bierze udział w przeglądach i konkursach zdobywając liczne nagrody.
  18. **Zespół tańca Break Dance**. Od roku 2005 przy Ośrodku Kultury w Czarnej działa grupa tańcząca break Dance „Energy Squad”. Z czasem przybywało wielu chętnych i tak powstała kolejna grupa „Trick Dealers”. Tancerze prezentują swoje umiejętności, pojedynki b-boy'ów podczas imprez w gminie Czarna oraz regionie podkarpacia.
  19. **Zespół tańca nowoczesnego „Fleks”**. Zespół istnieje od 2005r. Skupia dzieci z Zespołu Szkół w Czarnej. Choreografem zespołu „Fleks” jest pani Maja Skoczylak. Zespół uczestniczy w przeglądach, festiwalach prezentacjach na terenie gminy jak i województwa.
- Zespoły artystyczne i kółka zainteresowań działające pod patronatem Gminnego Ośrodka Kultury skupiają ą ponad 500 osób w tym: dzieci, młodzież i dorosłych.

Lokalne produkty rękodzieła, sposoby wytwarzania, tradycyjne produkty żywnościowe – dziedzictwo kulinarne.

W gminie Czarna, w miejscowościach: Medynia Głogowska, Pogwizdów i Zalesie istnieją bogate tradycje garncarskie. Stanowią one ważne dziedzictwo kulturowe nie tylko gminy ale także regionu i kraju. Naczynia i rzeźby wysokiej jakości i wartości artystycznej i użytkowej wykonywane są tradycyjnymi sposobami przez lokalnych garncarzy. Opracowania etnograficzne mówią o typowych kształtach i zdobieniach charakterystycznych dla tego Ośrodka Garncarskiego. Obecne produkty sztuki garncarskiej nawiązują do tych tradycji, ale także daje się zauważyć poszukiwanie nowych rozwiązań, dostosowanych do potrzeb odbiorców. Tradycje garncarskie są podtrzymywane i rozwijane poprzez organizację imprez promocyjnych, prezentacje w kraju i zagranicą ale przede wszystkim poprzez lekcje garncarskie i ogólnopolskie warsztaty garncarskie organizowane w Zagrodzie Garncarskiej w Medyni Głogowskiej, powstałej w celu ocalenia od zapomnienia i wskrzeszenia dawnych ważnych lokalnych tradycji.

Do 2006 roku w Krzemienicy żył i tworzył najstarszy czynny artysta w Polsce - Franciszek Frączek, który był znanym w kraju i za granicą malarzem, ostatnim ze „Szczepu Rogate Serce”. Zostawił po sobie niezwykle bogatą spuściznę malarską.

Malarstwem zajmuje się również artystka ludowa Helena Gwizdak z Krzemienicy oraz Janina Jurek z Pogwizdowa.

W gminie Czarna aktywnie tworzą rzeźbiarze Jan Grabarz i Jacek Golec. Obaj zajmują się rzeźbieniem w drewnie i wykonują różny formy rzeźbiarskie.

Dziedzictwo kulinarne gminy jest kultywowane przez stowarzyszenia kobiece prezentujące tradycyjne potrawy podczas przeglądów i konkursów a także podczas lokalnych imprez. Tradycyjne produkty żywnościowe przygotowywane w gminie Czarna i stanowiące jej wizytówkę to: smalcówka, proziaki, ziemniaki z kociołka, i placek „malasiak”.

2.12.5 Sport, rekreacja, turystyka

Sport i rekreacja

Zadania z zakresu upowszechniania kultury fizycznej i sportu na terenie Gminy Czarna realizowane są za pośrednictwem ludowych klubów sportowych działających w każdym z sołectw gminy oraz jeden uczniowski klub sportowy.

Sport rozwijany jest w oparciu o działalność sześciu ludowych zespołów sportowych w miejscowościach: Czarna, Dąbrówki, Krzemienica, Medynia Głogowska Wola Mała, Zalesie oraz uczniowskiego klubu sportowego w Czarnej.

Ludowe zespoły sportowe mają łącznie 123 członków, z tego ćwiczących 108 w czterech sekcjach sportowych tj.: piłka nożna, tenis stołowy.

Bazę sportową dla tych zespołów stanowi 6 boisk sportowych, w tym 3 z zapleczem, 1 stadion sportowy z bieżnią, boiskami do piłki koszykowej, nożnej, ręcznej, i 2 stadiony z trybuną na ok. 360 miejsc każda, zapleczem socjalnym. Jedna drużyna piłkarska – „CCC” Dąbrówki uczestniczy w rozgrywkach klasy „O”, „ASTRA” Medynia Głogowska – klasa „A”, „WISŁOK” Czarna, „JAWOR” Krzemienica i „LAS” - klasa „B”.

Na terenie gminy sport rozwijany jest w oparciu o działalność siedmiu zespołów sportowych:

Ludowy Klub Sportowy „ASTRA” Medynia Głogowska

Ludowy Klub Sportowy „CCC” Dąbrówki

Ludowy Klub Sportowy „JAWOR” Krzemienica

Ludowy Klub Sportowy „WISŁOK” Czarna

Ludowy Klub Sportowy „LAS” Zalesie

Oraz

Stowarzyszenia Turystyczno Sportowego „JORDAN” Wola Mała

Uczniowski Klub Sportowy „SOKÓŁ” Czarna

Turystyka

Gmina Czarna usytuowana jest w południowo-wschodniej Polsce, 20 km od Rzeszowa i w bezpośrednim sąsiedztwie Łańcuta. W pobliżu znajduje się międzynarodowe lotnisko w Jasionce. Pod względem geograficznym Gmina Czarna leży w obrębie płaskowyżu Kolbuszowskiego, południowej części Kotliny Sandomierskiej w Dolinie Wisłoka.

Gmina Czarna posiada doskonale warunki do wypoczynku i turystyki. Wśród walorów przyrodniczych do najbardziej charakterystycznych należą:

Dolina Wisłoka (Wisłok przecina łagodnie obszar gminy tworząc wśród mozaiki pól i łąk malownicze zakola. Niezwykle atrakcyjnym są zwłaszcza jego liczne starorzecza zwane Starym Wisłoczyskiem. Dawne koryto rzeki z charakterystycznymi skupiskami wierzb jest miejscem, w którym można spotkać unikalne i chronione gatunki fauny i flory.

Bobrowisko w Zalesiu (W stawach Zalesia od kilku lat zadomowiły się bobry. W tym urokliwym zakątku można zaobserwować wiele śladów bytowania tych zwierząt).

Lasy (na terenie gminy rozciągał się niegdyś szeroki pas pradawnej puszczy leśnej. Obecnie lasy stanowią ponad 30% ogólnej powierzchni gminy. Tworzą one trzy oddzielone od siebie przestrzennie kompleksy, z których każdy charakteryzuje się nieco odmiennym składem florystycznym. Tak duże zbiorowiska szaty roślinnej sprzyja bogactwu gatunków fauny. Ze środowiskiem leśnym związane są duże zwierzęta łowne, wśród których można spotkać jelenie, sarny, dziki, lisy, kuny leśne i borsuki).

Punkty widokowe (w Medyni Głogowskiej z wierzy kościoła można podziwiać panoramę nie tylko Gminy Czarna, ale i okolicznych miejscowości.)

Najlepszym sposobem na relaks jest aktywny wypoczynek, a wiele jego form można z powodzeniem uprawiać na terenie gminy Czarna. Na chętnych czekają między innymi Zagroda Garncarska prowadzona przez Gminny Ośrodek Kultury. Zagroda znajduje się w Medyni Głogowskiej i stanowi pierwszy punkt ścieżki rowerowej „Garncarski Szlak”- nagrodzony przez Polska Organizacje Turystyczna Certyfikatem jako Produktu Turystycznego roku 2007. Na trasie ścieżki wiodącej przez cztery miejscowości (Medynia Głogowska i Łańcucka, Zalesie i Pogwizdów) turyści zobaczą: tradycyjne warsztaty garncarskie, galerie: gliniaków, rzeźby ceramicznej i drewnianej, oraz żeremia bobrów zamieszkujących Zalesiańskie stawy. Strudzeni rowerzyści odpoczną pod wiatami usytuowanymi wzdłuż trasy lub w karczynie „Pod Wiśnią” znajdującej się w Zalesiu. Aby

ułatwić zwiedzanie „Garncarskiego Szlaku” powstała wypożyczalnia rowerów w Medyni Głogowskiej obok Zagrody Garncarskiej. Zagroda Turystyczna stanowi największą atrakcję turystyczną Gminy Czarna, co potwierdza liczba odwiedzających ją turystów. Ponad 4 tys. osób rocznie uczestniczy w warsztatach, lekcjach garncarskich, imprezach integracyjnych i w kuligach. oraz ok. 1 tys. osób bierze udział w corocznym Jarmarku Garncarskim. Noclegu udzielają domy agroturystyczne znajdujące się w Medyni Łańcuckiej i Pogwizdowie oraz Zajazd – Hotel „Dymarka” w Dąbrówkach. Dodatkową atrakcją dla turystów przebywających na terenie gminy Czarna będą stadniny Koni znajdujące się w miejscowości Czarna oraz Zalesie, Park Linowy oraz zespół budynków Ordynacji Potockich w Dąbrówkach. W Krzemienicy znajduje się drewniany Kościół św. Jakuba Starszego Apostoła z 1492 roku, który znajduje się na trasie szlaku Architektury Drewnianej Województwa Podkarpackiego.

Spędzając czas w Gminie Czarna, koniecznie trzeba skosztować pochodzących z ekologicznych gospodarstw produktów spożywczych regionalnych potraw, serwowanych przez gospodynie. „Proziaki” z miodem, ziemniaki z kociołka, chleb pieczony na liściach kapusty- to tylko niektóre z przysmaków będące kulinarnym dziedzictwem tego regionu.

Medynia Łańcucka

Medynia Łańcucka posiada doskonałe warunki do uprawiania turystyki ze względu na jej walory krajobrazowe; bliskość lasów, rzeki. Przez teren miejscowości przebiega ścieżka turystyczna "Garncarski Szlak", która prezentuje najbardziej atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo miejsca. Turyści oraz znaczna część mieszkańców uprawia tu jazdę na rowerze, zimą często organizowane są kuligi. W okresie letnim część dzieci i młodzieży korzysta z niezagospodarowanego jeszcze zbiornika wodnego w powstającym Parku Matki Bożej Jagodnej (pływanie na kajakach, łodziach). Mieszkańcy Medyni Łańcuckiej korzystają z kilku obiektów sportowo- rekreacyjnych. W Zespole Szkół im Stanisława Pigonia do dyspozycji mieszkańców przeznaczone są: sala gimnastyczna, siłownia, boisko do piłki nożnej i siatkowej oraz boisko do koszykówki i bieżnia. Stadion Sportowy Klubu Sportowego "Astra" znajdujący się na granicy Medyni Łańcuckiej, Medyni Głogowskiej i Pogwizdowa posiada pełnowymiarowe boisko z zapleczem sanitarnym. Ośrodek Kultury oferuje zajęcia fitness oraz udostępnia sprzęt sportowy: stół bilardowy, stoły ping - pongowe, piłkarzyki.

Zalesie

Mieszkańcy Zalesia korzystają z kilku obiektów sportowo- rekreacyjnych. W Zespole Szkół im Jana Kantego do dyspozycji mieszkańców przeznaczone są: sala gimnastyczna, siłownia, boisko do piłki nożnej i siatkowej oraz boisko do koszykówki i bieżnia. Stadion Sportowy Klubu Sportowego "Las" Zalesie posiada pełnowymiarowe boisko. Ośrodek Kultury oferuje zajęcia: aerobik, nauka tańca, nauka gry na instrumentach oraz udostępnia sprzęt sportowy: stół bilardowy, stoły ping-pongowe, piłkarzyki.

Krzemienica

Krzemienica stwarza wspaniałe warunki do uprawiania turystyki weekendowej, zarówno dla osób spędzających czas aktywnie, jak i szukających spokoju i wytchnienia wśród pięknej przyrody. Z Łańcuta do Krzemienicy można się dostać drogą w kierunku Sokołowa Małopolskiego, która wspina się na grzbiet pagórka o wysokości ok. 255m n.p.m. Z jego szczytu, w kierunku północy rozciąga się widok na Strażów, Łukawiec, Czarną, Medynię Głogowską, Żołąnię, Łańcut, Podzwierzyniec i Kąty. Przy dobrej widoczności można

rozpoznać aż 8 wież kościelnych. W kierunku południowym widać Pogórze Rzeszowskie z pasmem Górnicy i leżącą na niej wsią Husów. W kierunku zachodnim wieczorami dostrzec można lunę świateł Rzeszowa.

Medynia Głogowska

Medynia Głogowska to miejscowość położona 20 km od Rzeszowa- stolicy Podkarpacia. Okolica ta nigdy do tej pory nie była miejscowością turystyczną. Jej niewątpliwe walory przyrodnicze nie były same w sobie wystarczającą atrakcją dla potencjalnego turysty. Z wyżyny, na której jest położona roztacza się wprawdzie ładny widok na panoramy okolicznych miast, otoczona jest też lasami, które stanowią obrzeża niegdysiejszej Puszczy Sandomierskiej - ale w poszukiwaniu takich atrakcji turyści udawali się raczej w nie tak odległe przecież Bieszczady. Jednak tym, co wyróżniało Medynię spośród innych miejscowości było jej dziedzictwo kulturowe, a mianowicie- tradycje garncarskie. Otóż Medynia Głogowska wraz z otaczającymi ją miejscowościami Medynią Łańcucką, Pogwizdowem i Zalesiem tworzyła niegdyś niezwykle prężny ośrodek garncarski, jeden z największych w Polsce. W II poł. XIX wieku czynnych było tu ok 120 warsztatów ceramicznych. Wyrabiano przede wszystkim naczynia użytkowe o zróżnicowanym zdobnictwie i kształtach. Gdy naczynia gliniane zostały wyparte przez inne, z trwalszego materiału- rękodzielnicy z Medyni zmuszeni byli do poszukiwania innego odbiorcy swoich produktów. W latach 60-tych XX wieku na fali rozwijającej się mody "na ludowość" uformował się tu znany w Polsce i za granicą ośrodek ludowego rzemiosła artystycznego. Garncarze zrzeszeni w Spółdzielni Cepelia zdobywali nagrody w licznych, ogólnopolskich konkursach artystycznych a dzięki stałym zamówieniom na ceramikę podniósł się wtedy znacznie standard życia mieszkańców. Jednak u schyłku XX wieku stopniowo spadało zainteresowanie tą formą twórczości, co spowodowało w latach 80-tych i 90-tych całkowity zastój w rzemiośle. Po dawnej świetności ośrodka pozostały jedynie puste warsztaty i wygaszone piece. Ale pozostali także ludzie, autentyczni garncarze i to oni właśnie okazali się najcenniejszym kapitałem w tworzeniu nowego produktu turystycznego w Medyni. Zanim jednak dziedzictwo Medyni stało się świadomie eksponowanym walorem turystycznym należało je ożywić, reaktywować i nadać mu zupełnie nową funkcję. W przełomowym dwutysięcznym roku Gmina Czarna rozpoczęła realizację projektu "Medynia- gliniane złoża", w ramach, którego utworzono w Medyni zagrodę garncarską z tradycyjnym piecem do wypalania ceramiki i zorganizowano tu I trzydniowe warsztaty garncarskie. Dziedzictwo Medyni ożyło na nowo, ale już dla innego typu odbiorcy W roku 2004 w ramach kolejnego projektu wytyczono i oznakowano ścieżkę turystyczną, która prowadzi do wszystkich obiektów związanych z dawnym ośrodkiem garncarskim na terenie czterech miejscowości. Są to, więc tradycyjne pracownie z wielkimi piecami, galeria rzeźby ceramicznej, kościół z przepiękną ceramiczną mozaiką. Na trasie szlaku znajdują się także miejsca atrakcyjne przyrodniczo, jak bobrowiska, leśne stawy, punkty widokowe. Trasa "garncarski szlak" to 30-sto kilometrowa pętla z wypożyczalnią rowerów, miejscami przystankowymi, tablicami informacyjnymi.

Zagroda garncarska

O zorganizowaniu w Medyni Głogowskiej Zagrody Garncarskiej marzyli starzy rzemieślnicy. Do urzeczywistnienia tych marzeń doszło w 2001 roku. Inicjatywie tej sprzyjały władze Gminy. Zakupiono działkę. Pieniądzy dołożyła Fundacja Współpracy Polsko - Niemieckiej z Warszawy. Zgromadziwszy 40 proc. funduszy potrzebnych na zagrodę, przedstawiono Fundacji projekt "Medynia - Gliniane Złoża". Zyskano przychylność sekretarza dr Eugeniusza Gorczyca, któremu bardzo spodobał się pomysł młodych ludzi z Medyni chcących

prezentować dawne rzemiosło. Zakupiono więc XIX wieczną chałupę, którą pokryto dachówką z rozbiórki, ogrodzono płotem ze sztachet. W chałupie stanął wiekowy piec z kuchnią węglową. Miejscowi garncarze wybudowali piec garncarski, taki, w jakich kiedyś wypalano gliniane naczynia. Później do zagrody dołączyła kolejna chałupa, w której znajduje się warsztat garncarza z kołami garncarskimi i suszącymi się naczyniami. Zagroda żyje swoim życiem, przez cały rok dzieje się tam coś ciekawego. Latem organizowane są tu Warsztaty Garncarskie. Zimą leci dym z komina zagrodowej chałupy. Zjeżdżają się goście sylwestrowi lub niedzielni, chętni na jazdę saniami, kulig z łuczywami lub przejażdżkę wasagami. Za plecionym płotem stoi wiejska chałupa, w głębi - budynek z wielkim piecem, i jeszcze jedna wiejska chatka. To zagroda garncarska w Medyni Głogowskiej, na trasie między Łańcutem a Sokołowem Małopolskim. Medynia dzięki glinianym złożom była znanym ośrodkiem garncarskim. Naszym przewodnikiem po tajnikach garncarstwa jest, garncarz z Medyni Głogowskiej. Medynia leży na glinie jak Śląsk na węglu. Mieszkańcy robią odkrywki na własnych polach Wyjazd po glinę na odkrywkę jest jedną z atrakcji kursów garncarskich.

Czarna

Czarna jak i cała gmina, stwarza wspaniałe warunki do uprawiania turystyki weekendowej, zarówno dla osób spędzających czas aktywnie, jak i szukających spokoju i wytchnienia wśród pięknej przyrody. Miejscowości położone wzdłuż doliny Wisłoka, na pograniczu dużych obszarów leśnych posiadają płaski, mało zróżnicowany pejzaż. Atrakcją krajobrazową jest gęsto zadrzewiona dolina Wisłoka widoczna z dróg oraz czyste lasy, pocięte licznymi drózkami stwarzającymi dobre warunki do turystyki pieszej i rowerowej. Niezwykle malownicze jest starorzecze Wisłoka zwane Starym Wisłoczyskiem. Dawne koryto rzeki, z charakterystycznymi skupiskami wierzb jest miejscem, w którym uważny obserwator przyrody może spotkać unikalne i chronione gatunki flory i fauny. Najciekawsze punkty widokowe zlokalizowano na drogach polnych wzdłuż zachowanych układów łąkowych. Także atrakcyjne krajobrazowe są drogi polne w przysiółkach Czarnej: Kołki i Podbórz.

Wszelkie informacje turystyczne, dostępne są na stronie Gminnego Ośrodka Kultury www.gokczarna.art.pl

Wola Mała

Miejscowości położone wzdłuż Doliny Wisłoka, na pograniczu dużych obszarów leśnych, posiadają płaski, mało zróżnicowany pejzaż. Atrakcją krajobrazową jest gęsto zadrzewiona dolina Wisłoka widoczna z dróg oraz zbiorniki wodne (pozostałości po zwirowniach) zlokalizowane w pobliżu obszarów leśnych. Niezwykle malownicza jest Dolina Wisłoka, w której oprawie dla silnie meandrującej rzeki stanowi mozaika pól i łąk. Dodatkowym urozmaiceniem jest dawne koryto Wisłoka Stare Wisłoczysko – krętą linią przecinające grunty rolne Krzemienicy i Woli Małej. Najciekawsze punkty widokowe zlokalizowano na drogach polnych wzdłuż zachowanych układów łąkowych w Woli Małej. Bogactwem krajobrazowym Woli Małej jest ogród botaniczny założony przez Pana Henryka Panka. Znajduje się tu zbiór unikalnych krzewów i roślin ozdobnych. Ogród stanowi bazę dydaktyczną dla dzieci i młodzieży z pobliskich szkół, zaś jego opiekun uczy odwiedzających obcowania z pięknem przyrody.

Szlaki turystyczne

Przez teren gminy Czarna przebiega szlak turystyczny oznaczony kolorem zielonym w ogólnym przebiegu: Rzeszów, Słocina, Albigowa, Łańcut, Czarna, Węgliska, Brzoza Stadnicka, Julin, Wola Żarczycka, Nowa Sarzyna. Długość szlaku wynosi 69 km w tym na terenie gminy około 11 km. Szlak na terenie gminy wkracza od strony Łańcuta w przysiółku Skotnik. Dochodząc do głównej drogi powiatowej z Woli Małej do Czarnej skręca na zachód, a następnie na skrzyżowaniu w Czarnej na północ. Cały czas szlak prowadzi wzdłuż drogi przekraczając Wisłok i odprowadzając do przysiółku Podbór.

Zabytki

Czarna

Czarna posiada kilka zabytków ujętych w rejestrze zabytków oraz ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Bogata historia tego obszaru pozostawiła licznie ślady.

Kościół Parafialny w Czarnej.

Jest to obiekt usytuowany w centrum wsi, na tzw. Podborzu, został wybudowana w latach 1922-1926. Murowany z cegły, otynkowany, neogotycki, orientowany. Złożona z prostokątnego korpusu i węższego, zakończonego prosto, jednoprzęsłowego prezbiterium fasada zamknięta jest pseudo schodkowym szczytem. Od północy do korpusu dobudowana jest transeptowa kaplica, przy prezbiterium (także od płn.) zakrystia. Dachy pokryte blachą. Nad korpusem dach dwuspadowy, natomiast prezbiterium i kaplica pokryte dachami wielo spadowymi, a zakrystia pulpitowym. W kalenicy korpusu wieżyczka na sygnaturkę. Okna zamknięte łukiem ostrym. "Wewnątrz wyposażenie neogotyckie.

Leśniczówka w Czarnej.

Usytuowana na skraju lasu, na wschód od drogi do Sokołowa, na tzw. Podborzu. Jest to obiekt murowany, częściowo otynkowany (detal architektoniczny), założony na planie prostokąta, dwutraktowy, parterowy. Dachy wielospadowe pokryte dachówką. Elewacja frontowa (zach.) zaakcentowana portykiem kolumnowym. W szczycie portyku 1934 oraz - gałęzie dębu. Ponadto przy elewacji frontowej i tylnej jednoosiowe, skrajne ryzality. Naroża związane pilastrami, profilowane gzymsy wydzielają ściankę kolankową. Otwory w obramieniach uszakowych z kluczami.

Młyn elektryczny w Czarnej

Wybudowany w latach 30-tych XX wieku przez budowniczego z Łańcuta Stanisława Rogowskiego. Budynek dwukondygnacyjny, pokryty dachem dwuspadowym i blachą. Podczas powojennych remontów i modernizacji usunięto detal architektoniczny.

Dąbrówki

Kościół Parafialny pod wezwaniem NMP Królowej Polski

Parafia erygowana w 1966 roku, w 1972 roku wzniesiono kościół. Usytuowano go w środku wsi, przy drodze do Smolarzyn i Białostrzegów. Część ołtarzową ozdobiono

malowidłami ściennymi prezentującymi sceny biblijne. Drobne prace wykończeniowe, później remontowe podejmowano w świątyni od początku jej istnienia. Dopiero jednak okres ostatnich lat (od roku 1999 - do chwili obecnej) to czas wzmoczonych prac polegających na częściowej przebudowie jej kształtu architektonicznego, wymianie niektórych elementów, częściowej rekonstrukcji, w znacznym jednak stopniu stworzeniu od nowa polichromii kościoła. Ponadto ważne dla parafii rozpoczęcie procedury prowadzącej do utworzenia sanktuarium z racji obecności w miejscowym kościele Cudownego Obrazu.

Zabytkowy obraz Matki Bożej pochodzący z końca XVII wieku znajduje się w Dąbrówkach od 1957 r. Malowany jest na desce jako płaskorzeźba. Deski tła są jodłowe, a płaskorzeźba rzeźbiona w desce lipowej. Łączenie desek jest na spągach dębowych. Autora nie znamy. Obraz pochodzi z Truskawca k. Lwowa, gdzie w kościele parafialnym znajdował się przynajmniej od trzech wieków i od dawna odbierał tam kult. Zaświadczają o tym świadkowie żyjący obecnie w Dąbrówkach, a w dzieciństwie w okolicach Lwowa. Jest to m.in. Stanisława Hadała. Dokładna historia kultu w Truskawcu jest nieznana ze względu na wojenną zawieruchę. O początkach obecności obrazu w Dąbrówkach wiemy z przekazów ustnych. Przywiozła go do ojczyzny ludność polska uciekająca z ziem wschodnich przed bandą UPA, która zamierzała Polaków wymordować. Zostali oni najpierw cudownie uratowani przez Matkę Boską w świątyni w Truskawcu, a później bezpiecznie doprowadzeni do m.in. naszych ziem. Część tej ludności zamieszkała w Markowej i Dąbrówkach k. Łańcuta. Obraz natomiast nie wiadomo, jakim trafem znalazł się w Domu Generalnym Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny w Dębicy. W 1957 r. został przywieziony do kaplicy Sióstr Służebniczek w Dąbrówkach. W 1966 r. przy tej kaplicy powstała parafia z pierwszym proboszczem księdzem Tadeuszem Zychem. Wydarzenie to zapoczątkowuje również kult Matki Bożej w Dąbrówkach w obrazie „Królowej Serc Naszych”. Po przeniesieniu obrazu do nowo wybudowanego kościoła w 1972 r. gromadzone są wota za otrzymane łaski. Kult rozwija się, o czym świadczy coraz większa liczba zgromadzonych wotów. W roku jubileuszowym 2000 została wprowadzona przez księdza proboszcza Czesława Prucnała nowenna do Matki Bożej, która w każdą środę miesiąca gromadzi licznych wiernych nie tylko z Dąbrówek, ale i z sąsiednich miejscowości. Ponadto w roku 2007 w parafii podjęto plany związane z budową kaplic i drózek różańcowych przy kościele. Samo nabożeństwo już zostało zainicjowane i odbywa się w każdy drugi piątek miesiąca (z wyjątkiem okresu zimy). 6 maja 2007 r. odbyła się konsekracja Kościoła Parafialnego pw. NMP Królowej Polski w Dąbrówkach, której dokonał arcybiskup Józef Michalik.

Kapliczki

W północnej części wsi, za budynkami dawnej Dyrekcji Lasów znajduje się figura św. Józefa z Dzieciątkiem ufundowana w 1899 r. Przed starą szkołą murowana kapliczka z 1908 r. (fundacja Józefa i Marianny Kahów). W trójkątnym szczycie płaskorzeźba św. Floriana, wewnątrz ludowy ołtarzyk z rzeźbą Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Przy starej drodze w kierunku pastwiska stoi najstarsza kapliczka. Wg przekazu została ufundowana przez Stanisława Wawraszka i Katarzynę z Friniów w latach 1860 – 1870. Jest ona murowana z cegły w kształcie podkowy, otynkowana. W absydzie został umieszczony ołtarzyk a nad jego mensą obraz przedstawiający Matkę Boską Pocieszenia. W rejonie przysiółka Podlas stoi metalowy krzyż, który wg przekazu stanął w miejscu bardzo starego, bo z okresu powstania styczniowego krzyża, pod którym grzebano ludzi zmarłych na epidemię cholery. Z nowszych symboli wiary w Dąbrówkach należy wspomnieć o metalowym krzyżu – pomniku usytuowanym na parceli Sióstr Zakonnych (załącznik nr 11) oraz o kapliczce ufundowanej przez mieszkańców Zarzecza w roku milenijnym. W otoczeniu

czterech kolumn korynckich na dwóch innych zostały umieszczone figury Matki Bożej Płaczącej i Chrystusa Zmartwychwstałego.

Zespół budynków dawnej Dyrekcji Lasów Ordynacji Potockich

Usytuowane przy północnym krańcu wioski, po obu stronach szosy do Leżajska. Zespół systematycznie rozbudowywany przez kolejnych ordynatów.

- ✓ **Budynek Dyrekcji Lasów Ordynacji Potockich.** Położony po wschodniej stronie drogi. Wzniesiony około 1900 r. w tzw. stylu szwajcarskim, ozdobiony perfekcyjnie wykonanym detalem ciesielskim.
- ✓ **Adiunktówka.** Drewniana, otynkowana, pokryta gontem, od frontu słupowy ganek. Wybudowana po zachodniej stronie drogi w 1. połowie XIX wieku.
- ✓ **Suszarnia nasion.** Usytuowana obok adiunktówki, drewniana, założona na rzucie ośmioboku foremego. Piętrowa, górna kondygnacja nadwieszona, wsparta na ozdobnych słupach. Wybudowana około 1860 r.
- ✓ **Kancelaria nadleśniczego.** Położona na północ od adiunktówki. Wymurowana w 1928 r. w stylu dworkowym, od frontu portyk kolumnowy, przykryta dachem łamanym polskim.
- ✓ **Biuro kontrolera lasów.** Usytuowane poniżej adiunktówki. Budynek drewniany, otynkowany, na planie litery „H”. W elewacji frontowej portyk kolumnowy. Wzniesiony w 1931 roku (załącznik nr 8)
- ✓ **Piwnice.** Na północ od budynku dyrekcji wzniesiono około 1900 roku dwie murowane piwnice. Służyły do przechowywania upolowanej zwierzyny. W jednej z nich zwanej lodownią przez cały rok utrzymywano znakomite lody śmietankowe, owocowe i kawowe. Było to możliwe, ponieważ betonowy dach tej piwnicy nakryty był grubą warstwą ziemi dla izolacji. W okresie silnych mrozów przywożono z Wisłoka kilkanaście ton brył lodowych i grubej kry. Lód ten utrzymywał się w lodowni prawie do następnych mrozów.
- ✓ **Gajówka.** Położona na skraju lasu, na zewnątrz od pozostałych obiektów. Murowana z cegły, bryła zryzalitowana, urozmaicona tynkowanym detalem architektonicznym. Wybudowana około 1900 r.

Stara szkoła

Wybudowana w 1908 r. i użytkowana do 1994 r. Usytuowana w centrum wsi, przy drodze do Leżajska. Murowana z cegły, otynkowana, parterowa. Elewacja frontowa zaakcentowana ryzalitem, w którym znajduje się nisza z figurą Matki Boskiej.

Wola Mała

Kaplica i dom Sióstr Służebniczek NMP Starowiejskich w Woli Małej

Zabytkowa zabudowa murowana na terenie Gminy Czarna jest bardzo skromna. Należą do niej Kościoły w Czarnej i Medyni Głogowskiej oraz kaplica w Woli Małej. Kaplica murowana z cegły, otynkowana, orientowa. Do prostokątnego, dwuprzęsłowego korpusu od zachodu dobudowana niższa i węższa kruchta (na planie kwadratu). Dachy dwuspadowe pokryte blachą. Zewnątrz naroża ujęte lizenami, które spięte są gzymsem podokapowym arkadkowym. Podobny wystrój otrzymał szczyt korpusu, który zwieńczony jest dodatkowo sterczyną z krzyżem. Wnętrze korpusu zamknięte sklepieniem kolebkowym, podzielone

pilastami. Od południa do kaplicy dobudowany prostopadle dwutraktowy, parterowy z mieszkalnym poddaszem dom zakonny. Elewacja frontowa zachodnia (pięcioosiowa) zaakcentowana dwuosiowym pseudoryzalitem, który jest zwieńczony trójkątnym szczytem. Naroża oflankowane lizenami. Otwory okienne w profilowanych obramieniach uszakowych z kluczami, ponadto profilowany gzyms wydzielający ściankę kolankową. Dachy dwuspadowe pokryte blachą.

Gumno w Woli Małej

Gumno - 1900 rok umiejscowiony przy kaplicy i domu zakonnym Sióstr Służebniczek NMP Starowiejskich w Woli Małej (wybudowane około 1900 roku) składa się z budynku mieszkalnego oraz budynków gospodarczych na planie litery „L”. Ponadto na terenie sołectwa Wola Mała zlokalizowano cmentarz choleryczny na tzw. Zarzeczcu (obecnie w tym miejscu stoi metalowy krzyż ze starą drewnianą Pasyjką).

Budynki mieszkalne

W Woli Małej istnieją trzy zabytkowe domy murowane: budynki nr 163, 200 i 201 są to obiekty parterowe, założone na planie prostokąta, dwutaktowe. Posiadają dachy dwuspadowe (w nr 163 naczółkowy) pokryte blachą i dachówką. Otwory okienne w budynku nr 163 posiadają opaskowe obramienia z kluczami. Z kolei dom 200 posiada profilowany gzyms podokapowy.

W Woli Małej około 1915 roku wybudowano dom nr 64 a jest to budynek zrębowy, oszalowany, dwutraktowy, z gankiem przy elewacji frontowej. Dach dwuspadowy pokryty dachówką. Okapy szczytowe jętkowo – wiszarowe z treliążem. Natomiast w 1875 roku (data na tragarzu) został wybudowany dom – zrębowy, dwutraktowy z sienią przelotową. Dach dwuspadowy pokryty dachówką.

Zalesie

Zalesie, wraz z otaczającymi je wioskami - Medynią Głogowską, Medynią Łańcucką i Pogwizdowem tworzyło kiedyś niezwykle prężny ośrodek garncarski, jeden z największych w Polsce. W II poł. XIX wieku było tu czynnych blisko 120 warsztatów ceramicznych. Wyrabiano naczynia o różnicowanym przeznaczeniu, zdobnictwie i kształtach. Dominowały naczynia użytkowe, które ze względu na sposób wypalania dzieliły się na *siwaki* i ceramikę czerwoną. Ta ostatnia zaś występowała jako biskwity i naczynia glazurowane. Od początku XX wieku dostępność bardziej trwałych i tańszych naczyń blaszanych i ceramicznych wpłynęły na stopniowe zmniejszanie się zapotrzebowania na ceramikę. Dopiero w latach 60-tych XX wieku na fali rozwijającej się w Polsce mody na ludowość i za sprawą leżajskiej Cepelii rozwinął się tutaj bardzo prężny ośrodek rzemiosła artystycznego. Pomimo lat zastoju w rzemiośle, jaki miał miejsce na tym terenie od początku lat 80-tych, wiele tradycyjnych form garncarstwa przetrwało do dziś.

Medynia Głogowska

Kościół w Medyni Głogowskiej

W roku 2007 Kościół w Medyni Głogowskiej został wpisany do rejestru zabytków z przepiękną mozaiką ceramiczną wykonaną przez miejscowych garncarzy. Kościół parafialny w Medyni Głogowskiej, wybudowany w latach 1958 - 1959, jest widoczny już z Łañcuta, a przy pięknej pogodzie również z Rzeszowa, szczególnie w nocy dzięki oświetleniu nadającemu majestatyczny wygląd. Kościół ten wygląda pięknie nie tylko w nocy i nie tylko z zewnątrz. W środku można podziwiać oryginalną mozaikę ceramiczną zdobiącą ołtarz projektu Prof. Budziłło z Krakowa, oraz ceramiczną drogę krzyżową, tego samego autorstwa. Elementy mozaiki wykonane zostały przez miejscowych garncarzy. Kościół w Medyni wybudowany został po wojnie na miejscu starego, drewnianego, który spłonął podczas radzieckiego ataku bombowego w czasie II wojny Światowej w 1944 roku. Pracowali wszyscy mieszkańcy, którzy wspólnie budowali świątynię, a jednocześnie nowy ład i spokój w powojennej Medyni. Pracowali wszyscy, starzy i młodzi, a serce i zaangażowanie mieszkańców włożone w tą pracę promieniuje do dziś. Konserwatorzy sztuki wypowiedają się o kościele tak: (z "Przewodnika po ziemi łañcucko - leżajskiej", Violetta i Adam Błotko)" Orientowany, murowany z cegły, otynkowany, trójnawowy. Prostokątny korpus zamknięty od wschodu niższym, półkoliście zamkniętym prezbiterium, a od zachodu schodkowym, dwukondygnacyjnym szczytem. Przy narożniku północno - zachodnim wysunięta, pięciokondygnacyjna wieża, ze strony przeciwległej niewielka, okrągła wieżyczka mieszcząca klatkę schodową na chór. Kruchta w postaci pięciu arkad. Nawy boczne zamknięte transeptowymi kaplicami".

Stary cmentarz

Założony w 1 poł. XIX wieku jest jednym z najstarszych cmentarzy w powiecie łañcuckim. Usytuowany jest na zachód od kościoła. Do chwili obecnej zachowało się kilka zabytkowych nagrobków, z których najbardziej okazałym jest grobowiec rodziny Łokietków, pochodzący z końca XIX wieku – na czworobocznym postumencie umieszczono rzeźbę Chrystusa (Ecce Homo).

Kapliczki

Usytuowana na południe od kościoła, na sąsiednim wzniesieniu, przy polnej drodze. Drewniana, od zewnątrz oszalowana, wewnątrz otynkowana. W środku wizerunek Matki Boskiej Leżajskiej. Najstarsza kapliczka we wsi, wybudowana być może w XVIII wieku. Podczas działań wojennych w 1944 roku kościół w Medyni był ostrzeliwany przez artylerię radziecką. Kilkakrotnie trafiony zapalił się i mieszkańcy nie byli w stanie uratować świątyni. Wtedy nastąpiło cudowne wydarzenie. Z pogorzeliiska wyłoniła się Matka Boska i przeszła do starej kapliczki.

- Kapliczka ufundowana w 1880 roku przy drodze na stary cmentarz. Drewniana, zrębowa, oszalowana. Wewnątrz obraz Matki Boskiej Leżajskiej.
- Kolejna wybudowana po 1850 roku przy drodze do Sokołowa. Drewniana, oszalowana. Wewnątrz obraz Matki Boskiej Częstochowskiej oraz porcelanowe figurki Matki Boskiej Królowej Polski i św. Józefa.

*Galeria Rzeźby Ceramicznej Władysławy Prucnal utworzona w rodzinnym domu artystki. Zgromadzona w niej imponująca kolekcja prac, stanowi jedynie część twórczości pani Prucnal. Ogromna ilość jej rzeźb znajduje się w różnych muzeach i zbiorach prywatnych zarówno w Polsce jak i poza jej granicami. Tematyka prac związana jest z kultem religijnym, życiem codziennym wsi, czy ważnymi wydarzeniami w kraju. W galerii zgromadzone są także płaskorzeźby oraz gliniane zabawki, gwizdki i dzwonki najbardziej osadzone w tradycji garncarstwa medyńskiego.

* Tradycyjne pracownie garncarskie w tym warsztat produkcji „siwaków”. Przy odrobinie szczęścia można spotkać tu garncarzy przy pracy; toczących na kole, suszących lub wypalających ceramikę. Można też zobaczyć różne rodzaje wypalania – „na biskwit” lub „na siwo”.

*Pracownie artystyczne;

- Galeria rzeźby w drewnie Jana Grabarza
- Pracownia rzeźby w drewnie Jacka Golca
- Pracownia malarstwa Janiny Jurek

Na szlaku znajdują się także:

*Wypożyczalnia rowerów, bryczek i sań

*Kawiarenka internetowa

*gospodarstwa agroturystyczne

Trasa została wytyczona w taki sposób aby poza obiektami związanymi z garncarstwem pokazać także atrakcje przyrodnicze znajdujące się w okolicy. Na 30-to kilometrowej pętli szlaku znajduje się aż siedem dużych stawów. W niektórych z nich, schowanych w samym środku lasu zadomowiły się bobry, tworząc tam malownicze zakątki. Inne zbiorniki wykorzystywane są do uatrakcyjniania organizowanych na szlaku imprez (koncerty na łodziach, mecze kajakowe itp.)

Na uwagę zasługuje fakt, że część starych budynków mieszkalnych jest obecnie pieczołowicie remontowana i adoptowana na cele letniskowe.

Krzemienica

Krzemienica nie posiada wielu starych, szczególnie cennych zabytków architektury, poza wymienionymi poniżej kilkoma o charakterze sakralnym i pozostałościami po ordynacjach magnackich.

2.13 Infrastruktura techniczna

Infrastruktura techniczna gminy ma wpływ na poziom życia jej mieszkańców a w rolnictwie, przemyśle, handlu i usługach warunkuje sprawność działania zakładu pracy, wpływa na postęp ekonomiczny i poziom produkcji, jakość i terminowość wykonywania usług przede wszystkim jest podstawą pozyskania nowych inwestorów. Stąd jest ona niezbędna do właściwego funkcjonowania produkcyjnych działów gospodarki i społeczeństwa, ułatwia i warunkuje działalność gospodarczą i społeczną gminy.

Władze gminy doceniają potrzebę rozwoju infrastruktury, dlatego w kolejnych budżetach gminy przeznaczają na ten cel znaczne środki własne, z zaciąganych kredytów i funduszy pomocowych, a także znaczący jest udział mieszkańców w finansowaniu tych inwestycji.

2.13.1 Budownictwo mieszkaniowe.

W 2008 roku w województwie podkarpackim oddano do użytkowania 5 646 mieszkań, tj. blisko o 41% mniej niż w roku 2007. Mieszkania oddane do użytkowania w budownictwie indywidualnym stanowiły 4 581, w budownictwie przeznaczonym na sprzedaż lub wynajem 307, oddane do użytkowania przez spółdzielnie mieszkaniowe 615. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w budownictwie społecznym czynszowym wyniosła 107, w budownictwie komunalnym - 34, a oddane do użytkowania przez zakłady pracy - 2. Ponadto w 2008 roku wydano 6332 pozwoleń na budowę, w tym 6 260 na budownictwo indywidualne. Natomiast w Gminie Czarna wydano w 2008 r. wydano 116 pozwoleń na budowę.

Tabela 23. Ilość wydanych decyzji o warunkach zabudowy

Rok	Wydane decyzje o warunkach zabudowy
2004	59
2005	42
2006	78
2007	127
2008	116

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Czarna

2.13.2 Drogi

Na terenie Gminy Czarna występują wszystkie kategorie dróg tj.: gminne, powiatowe, wojewódzkie i krajowe.

Drogi krajowe

Drogi krajowe pozostają w administrowaniu przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Rzeszowie. W granicach administracyjnych gminy występują:

- dwa krótkie odcinki drogi krajowej Nr 4 Zgorzelec – Medyka: pierwszy o długości 0,757 km, drugi o długości 0,651 km. Na drodze Nr .4 średnio dobowe natężenie ruchu na odcinku Kraczkowa – Łańcut wynosiło 11.292 poj./dobę.
- odcinek drogi krajowej Nr 19 relacji Rzeszów – Lublin o długości około 0.180 km.

Drogi wojewódzkie

Przez teren gminy przebiegają dwie drogi wojewódzkie, które pozostają w administrowaniu Podkarpackiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie:

- droga Nr 811 Sokołów – Łańcut o długości 16 km na terenie gminy. Klasa drogi Z, nośność nawierzchni dostosowana jest do przenoszenia obciążeń nieprzekraczających 80 kN/oś.
- droga Nr 877 Leżajsk – Łańcut o długości 5.1 km na terenie gminy. Klasa drogi Z, nośność nawierzchni dostosowana jest do przenoszenia obciążeń nieprzekraczających 80 kN/oś.

Drogi powiatowe

Zgodnie z nowym podziałem dróg publicznych przez teren gminy prowadzi 9 dróg powiatowych. Drogi te stanowią zasadniczy układ komunikacyjny gminy obsługujący cały teren gminy tj. podstawowe jednostki osadnicze i podstawowe obszary funkcjonalne. Sieć dróg powiatowych umożliwi powiązania funkcjonalne i komunikacyjne z przyległymi obszarami. Drogi te pozostają w administrowaniu powiatowego Zarządu Dróg w Łańcucie.

Tabela 24. Numeracja i kilometraż dróg powiatowych przebiegających przez teren Gminy Czarna

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Określenie odcinka		Długość dróg w km
			Od	Do	
1.	1512 R	Medynia Głogowska - Rakszawa			8,099
2.	1513 R	Medynia Głogowska – Zalesie - Czarna			7,118
3.	1275 R	Czarna – Białobrzegi – Leszczyny			20,888
4.	1521 R	Czarna – Wola Dalsza			5,438
5.	1522 R	Krzemienica przez wieś do E-4			3,191
6.	1375 R	Stobierna – Medynia Głogowska	2,510	4,880	2,370
7.	1376 R	Jasionka – Medynia Łańcucka	5,349	6,964	1,615
8.	1382 R	Rzeszów – Trzebowniko – Łukawiec - Czarna	17,462	18,718	1,256
9.	1393 R	Strażów - Krzemienica	2,605	5,947	3,342
Razem					53,317

Źródło: dane Zarządu Dróg Powiatowych w Łańcucie

Drogi gminne

Uzupełnienie sieci dróg powiatowych stanowią drogi gminne. Zalicza się do nich drogi o charakterze lokalnym niezaliczone do innych kategorii. Obsługują one (łącznie z drogami wewnętrznymi) przyległą zabudowę na terenie poszczególnych miejscowości gminy. Łączna długość dróg gminnych wynosi 20 000 m. Na drogach tych występuje 11 obiektów mostowych o łącznej długości 64 m. Są to w bardzo różnym stanie technicznym, najczęściej wymagają remontu i modernizacji, niektóre zaś po prostu realizacji.

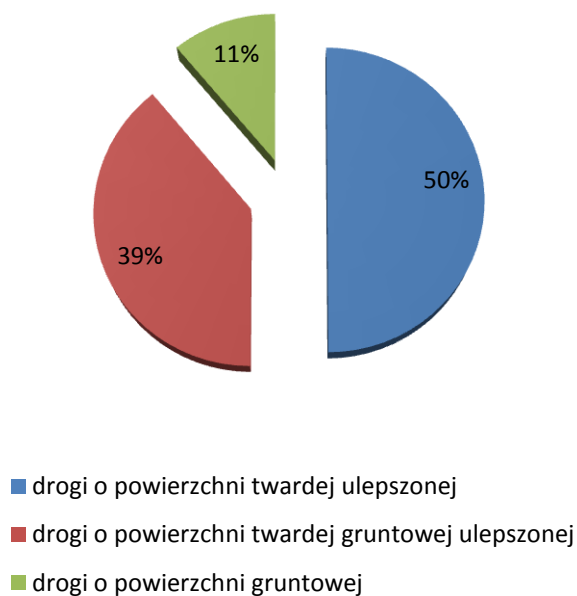
Tabela 25. Zestawienie dróg gminnych

Lp.	Nr drogi		Nazwa drogi	długość drogi w m
	stary	nowy		
1.	35070 01	109801 R	Medynia Głogowska – Medynia Łańcucka Remiza k/Pastwiska	2 700
2.	35070 02	109804 R	Pogwizdów – Medynia Łańcucka – Wólka Podleśna Pod Wodę	3 200
3.	35070	109803 R	Medynia Łańcucka przez wieś	2 000

	03			
4.	35070 04	109802 R	Zalesie Kłapówka	400
5.	35070 05	109808 R	od drogi Czarna – Dąbrówki Pod Las	1 300
6.	35070 06	109964 R	od drogi Dąbrówki – Smolarzyny w kierunku Rakszawy	700
7.	35070 07	109805 R	Czarna – Podbórz – GS Czarna	3 000
8.	35070 08	109807 R	Czarna – Palikówka	1 000
9.	35070 09	109806 R	Czarna od mostu Czarna Kmiecie	500
10.	35070 10	109811 R	Krzemienica Plac Wolności do E-4	1 700
11.	35070 11	109812 R	Krzemienica Jawornik przez wieś	1 200
12.	35070 12	109810 R	Wola Mała od drogi Leżajsk – Łańcut do drogi Wola Mała – Czarna Pilawa	2 300
Razem				20 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UG w Czarna

Wykres 13. Drogi gminne według rodzaju nawierzchni

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UG w Czarna

Z powyżej zamieszczonego wykresu wynika, że na terenie Gminy 50% to drogi o nawierzchni gruntowej, 39% o nawierzchni twardej gruntowej ulepszonej, a zaledwie 11% stanowią drogi o nawierzchni twardej ulepszonej.

Większość nawierzchni dróg na terenie gminy jest w średnim i złym stanie technicznym i użytkowym wymaga remontów i modernizacji, a zwłaszcza przystosowania do ruchu pojazdów o dużej ładowności. Remontu wymaga ponad 25% dróg krajowych, i ponad 60% dróg wojewódzkich i gminnych. Na drodze wojewódzkiej i głównych drogach gminnych w terenie o gęstej zabudowie brak jest chodników dla pieszych i utwardzonych poboczy dla ruchu rowerowego. Ponadto wiele dróg gminnych i gruntowych nie posiada rowów odwadniających, sprawnych mostków i przepustów. Zdecydowana większość dróg wymaga poprawy oświetlenia.

Natomiast bardzo złożonym i trudnym do rozwiązania i zarazem kosztownym jest problem dróg dojazdowych do pól i obszarów leśnych. Stan techniczny i użytkowy tych dróg jest bardzo zły, zwłaszcza w okresie wiosennym i jesienią. Z reguły są to drogi o gruntowej, nieutwardzonej nawierzchni, bardzo wąskie i o nieuregulowanych prawach własności.

2.13.3 Komunikacja

Głównymi zewnętrznymi powiązaniem komunikacyjnymi Gminy Czarna są kierunki drogowe powiązane poprzez drogę wojewódzką Sokołów Małopolski –Łańcut - Żurawica i sieć dróg powiatowych.

Przez miejscowość Wola Mała przebiega droga wojewódzka Łańcut – Leżajsk oraz droga powiatowa Czarna – Wola Mała.

Przez miejscowość Dąbrówki przebiega droga wojewódzka Naklik – Leżajsk - Szklary, drogi powiatowe Czarna – Białobrzegi – Leszczyny.

Przez miejscowość Pogwizdów przebiega droga wojewódzka Medynia Łańcucka – Wólka Podleśna. Komunikacja zbiorowa dla miejscowości Pogwizdów jest dobrze rozwinięta. Autobusy PKS oraz przewoźnicy prywatni, kursują w kierunku Łańcuta, Rzeszowa i Sokołowa Małopolskiego. Połączenie z Rzeszowem jest także możliwe dzięki MPK Rzeszów nr linii 2. Najlepszy dojazd do wsi zapewniają lokalne drogi z Medyni Głogowskiej do Stobiernej i Medyni Łańcuckiej do Stobiernej.

Przez miejscowość Krzemienica przebiega droga krajowa nr 4, droga wojewódzka Sokołów Małopolski – Żurawica oraz dwie drogi powiatowe, pozostałe to drogi gminne.

Przez teren Gminy Czarna przebiega linia kolejowa. Najbliższa stacja kolejowa znajduje się w miejscowości Krzemienica. Trasa kolejowa na trasie Przemyśl - Kraków.

Generalnie powiązania wewnętrzne opierają się na drodze wojewódzkiej i sieci dróg powiatowych. Elementem uzupełniającym w/w układ drogowy stanowią drogi gminne.

Teren gminy obsługują przewoźnicy zarówno prywatni firma „Budzyń”, PKS Connex Łańcut oraz publiczni MPK Rzeszów, dzięki której wielu mieszkańców może dojeżdżać do pracy i szkół ponadgimnazjalnych w pobliskich miastach i innych miejscowościach.

2.13.4 Łączność i telekomunikacja

Największym operatorem na terenie Gminy Czarna jest Telekomunikacja Polska S.A. Na terenie gminy działa również Spółdzielnia Telekomunikacyjna „WIST” z Łąki. Ponadto obszar całej gminy znajduje się w zasięgu wszystkich operatorów sieci telefonii komórkowej działających na terenie Polski. Usługę dostępu do Internetu szerokopasmowego drogą radiową świadczy kilku operatorów prywatnych.

2.13.5 Zaopatrzenie w wodę – wodociągi

Miejscowości Gminy Czarna zasilane są w wodę z czterech źródeł:

- z ujęcia wody w Czarnej, czerpiącego wodę podziemną ze studni wierconych,
- z ujęcia wody w Pogwizdowie, czerpiącego wodę ze studni wierconych,
- z ujęcia wody w Krzemienicy, również czerpiącego wodę ze studni wierconych,
- z miejskiej sieci wodociągowej miasta Łącuta.

Woda z ujęcia w Czarnej zasila wodociąg miejscowości Czarna, Dąbrówki i Zalesie. Woda z ujęcia w Pogwizdowie, przez lokalną sieć wodociągową zaopatruje mieszkańców miejscowości Pogwizdów, Medynia Łącutka i Medynia Głogowska. Woda z ujęcia Krzemienica zaopatruje wodociąg wsi Krzemienica, przy czym w przypadku każdego z powyższych ujęć istnieje możliwość podłączenia nowych odbiorców do istniejących sieci wodociągowych. Woda z sieci miejskiej Łącuta zaopatruje mieszkańców miejscowości Wola Mała.

Woda z sieci miejskiej Łącuta, jako uzdatniona, kierowana jest bezpośrednio do odbiorców. Woda z ujęć lokalnych: Czarna i Krzemienica, przed podaniem jej do sieci wodociągowej, poddawana jest procesom uzdatniania. Woda z ujęcia w Pogwizdowie, ze względu na nie przekraczanie dopuszczalnych stężeń wskaźników fizykochemicznych, nie jest uzdatniana.

Ujęcie wody w Czarnej

Woda z ujęcia w Czarnej czerpana jest ze złóż podziemnych za pośrednictwem trzech studni wierconych. Według informacji namiestnik obiektów Ujęcia i stacji uzdatniania, tj. Zakładu Gospodarstwa Komunalnego w Czarnej ujęcie produkuje w ciągu doby przeciętnie 301 m³/d wody, przy maksymalnym możliwym poziomie produkcji 1562 m³ wody na dobę. Obszary strefy ochrony bezpośredniej dwóch spośród trzech eksploatowanych studni znajdują się na zgromadzonym terenie Stacji Uzdatniania Wody. Wokół trzeciej ze studni wyznaczony został ogrodzony teren ochrony bezpośredniej o zasięgu 20 metrów. W rejonie objętym spływem wód podziemnych do ujęcia został wyznaczony zewnętrzny teren ochrony pośredniej. Woda ujmowana jest na ujęciu ze stałą wydajnością przez pompy głębinowe i kierowana na stację uzdatniania, a następnie dezynfekowana podchlorynem sodowym i kierowana do terenowego, początkowego zbiornika wyrównawczego 2×75 m³. Ze zbiornika woda, pobierana przez przepompownię II-go stopnia kierowana jest do sieci. Włączaniem i wyłączaniem pomp głębinowych steruje układ oparty o umieszczone w zbiorniku sondy minimum – maksimum. Pompy I-go stopnia (w studniach) nie posiadają falowników. Ujęcie pracuje w systemie stało wydajnościowym, bez układu regulacji wydajności. W procesie uzdatniania stosowane jest odżelazianie i odmanganianie wody. Procesy filtracji realizowane są na dwóch odżelaziaczach i czterech odmanganiaczach o objętości 6,3 m³ i powierzchni filtracji 1,45 m² każdy. Filtry wypełnione są żwirem kwarcowym. Przy aktualnej wielkości produkcji wody i przeciętnej wielkości przepływu nie występuje przekroczenie technologiczne dopuszczalnej

prędkości filtracji przy pracy obu filtrów. Płukanie filtrów nie powoduje zwiększania prędkości filtracji ponad dopuszczalną wielkość, ponieważ odbywa się w czasie postoju pomp pierwszego stopnia. Aktualnie woda ze studni podawana jest, poprzez stację uzdatniania do zbiornika początkowego, w systemie 22 godzin pracy na dobę. Zastosowane technologie uzdatniania, mimo że nie należą do najnowocześniejszych, pozwalają na usuwanie niepożądanych domieszek w należyтым stopniu, a przy aktualnej wielkości przesyłanej na sieć wodociągową wody, nie występują problemy z zaspokojeniem zapotrzebowania na wodę odbiorców, tak pod względem ilościowym, jak i parametrów ciśnienia na sieci. Zachowana jest przy tym właściwa (odpowiednio niska) prędkość filtracji wody na stacji uzdatniania, która, jak wynika z orientacyjnych obliczeń, wynosi ok. 8 m/h. Cechy fizykochemiczne wody surowej (tzn. przed uzdatnieniem) wskazują na występowanie ponadnormatywnej ilości uciążliwych domieszek żelaza i manganu pochodzenia organicznego, stąd zastosowana wielostopniowa filtracja ciśnieniowa wody surowej. Za układem usuwania domieszek fizykochemicznych stacji uzdatniania znajduje się układ do dezynfekcji wody. Środkiem dezynfekcyjnym jest podchloryn sodowy. Pompownię II-go stopnia, o maksymalnej wydajności 120 m³ wody na godzinę i nominalnym ciśnieniu podnoszenia 42÷52 m H₂O stanowi zespół pomp PJ-230 oraz 3 hydrofony wodno-powietrzna o pojemności 4m³ każdy. Ciąg technologiczny został zbudowany na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Praca ujęcia i stacji uzdatniania nie jest zautomatyzowana, poza układem napełniania zbiornika sieciowego początkowego, który steruje pracą pomp głębinowych (tzw. pierwszego stopnia). Stan techniczny obiektów i urządzeń stacji uzdatniania jest dobry. Awaryjność urządzeń ujęcia i stacji uzdatniania jest niska. Niezawodność dostawy wody z ujęcia i stacji uzdatniania jest wystarczająca.

Ujęcie i stacja uzdatniania Krzemienica

Woda z ujęcia Krzemienica czerpana jest ze złóż podziemnych za pośrednictwem dwóch studni wierconych. Ujęcie produkuje aktualnie ok. 260 m³ wody na dobę, przy czym maksymalna możliwa wydajność ujęcia wynosi 693 m³/d wody. Obszary strefy chronionej bezpośredniej wokół ujęcia mieszczą się wewnątrz ogrodzeń studni i wynoszą 20 metrów. W rejonie objętym sływem wód podziemnych do ujęcia zostały wyznaczone tereny ochrony pośredniej – wewnętrzny i zewnętrzny. Woda ujmowana jest na ujęciu ze stałą wydajnością przez pompy głębinowe i kierowana jest na stację uzdatniania, a stąd, po dezynfekcji podchlorynem sodowym, do terenowego zbiornika wyrównawczego 2×75 m³. Ze zbiornika terenowego woda tłoczona jest do sieci wodociągowej przez pompownię drugiego stopnia o maksymalnej wydajności 50 m³ wody na godzinę i nominalnym ciśnieniu podnoszenia 45 m H₂O, którą stanowi zespół pomp ICL 18-40 oraz tłumiący uderzenia hydrauliczne zbiornik wodno – powietrzny o pojemności 2,5 m³. Włączeniem i wyłączeniem pomp głębinowych steruje układ oparty o umieszczone w zbiorniku sondy minimum – maksimum. Pompy I-go stopnia (w studniach) nie posiadają falowników, stąd pompy głębinowe pracują zawsze w systemie stało wydajnościowym. Aktualnie woda z ujęcia podawana jest, poprzez stację uzdatniania do zbiornika początkowego, w systemie 22 godzin pracy na dobę. Ze względu na ponadnormatywne ilości żelaza i manganu, woda dopływająca na stację uzdatniania poddawana jest odżelazianiu i odmanganianiu na pojedynczych filtrach ciśnieniowych (po jednym odżelaziaczu i odmanganiaczu) o pojemności 6,3 m³ i powierzchni filtracji 1,54 m² każdy i dezynfekowana za pomocą chloratorów C-52 podchlorynem sodowym. Wypełnienie filtrów ciśnieniowych stanowi żwir filtracyjny. Płukanie filtrów odbywa się w czasie postoju ujęcia. Przy aktualnej, przeciętnej dobowej wielkości przepływu nie występuje przekroczenie technologiczne dopuszczalnej prędkości filtracji. Natomiast biorąc pod uwagę charakterystyczną dla obliczeń tego typu urządzeń wielkość przepływu, to jest obliczeniowy

przepływ średni godzinowy dla wypełnień żwirowych, filtrów ciśnieniowych i wynosi około 14 m/h. Wielkość tego rzędu może powodować w okresach wzmożonego rozbioru dobowego obniżenie jakościowych parametrów wody opuszczającej stację uzdatniania, szczególnie w zakresie zawartości manganu oraz mętności i barwy wody. Taki stan rzeczy jest również niepożądany ze względu na aspekt niezawodnościowy (po jednym filtrze) pracy stacji uzdatniania. Mimo to, jak wynika z informacji służb gminnych, w chwili obecnej nie występuje przekroczenie dopuszczalnych stężeń wskaźników fizykochemicznych ani organoleptycznych określonych w dotychczas obowiązujących przepisach. Jest to prawdopodobnie związane z faktycznie mniejszym od obliczeniowego przepływem godzinowym przez te urządzenia. W uzdatnionej wodzie nie występuje również przekroczenie dopuszczalnych parametrów bakteriologicznych wody podawanej z tego ujęcia. Przy aktualnej wielkości przesyłanej na sieć wodociągową wody, nie występują problemy z zaspokojeniem zapotrzebowania na wodę odbiorców, tak pod względem ilościowym, jak i parametrów ciśnienia na sieci. Ostatnia rozbudowa ciągu technologicznego stacji miała miejsce w roku 1995. Praca ujęcia i stacji uzdatniania nie jest zaautomatyzowana, poza układem napełniania zbiornika sieciowego początkowego, który steruje pracą pomp głębinowych (tzn. pierwszego stopnia). Stan techniczny obiektów i urządzeń stacji uzdatniania jest dobry. Awaryjność urządzeń ujęcia i stacji uzdatniania jest niska. Administratorem obu obiektów tj. ujęcia i stacji uzdatniania jest Zakład Gospodarstwa Komunalnego w Czarnej. Jakość wody w końcówkach sieci zasilanej z ujęcia Krzemienica nie odbiega od jakości wody wysyłanej do sieci na stacji uzdatniania, tzn. nie występuje zjawisko wzrostu mętności, barwy czy zawartości bakterii w wodzie na końcówkach sieci. Praca tej sieci nie okresowo podchlorynem sodowym jest objęta zintegrowanym systemem zarządzania przedsiębiorstwem wodociągowym, systemem monitoringu ani sterowania telemetrycznego. W razie awarii mieszkańcy korzystają ze studni przydomowych. Sieć wodociągowa zasilająca odbiorców w wodę z ujęcia w Krzemienicy jest eksploatowana i administrowana przez Zakład Gospodarstwa Komunalnego w Czarnej. Pozostali mieszkańcy korzystają z indywidualnych studni kopanych oraz prywatnych wodociągów. Brak jest zbiorowego zaopatrzenia w wodę.

Ujęcie wody w Pogwizdowie

Woda z ujęcia w Pogwizdowie czerpana jest ze złóż podziemnych za pośrednictwem dwóch studni wierconych. Aktualnie z ujęcia czerpane jest ok. 194 m³/d wody, przy czym maksymalna wydajność ujęcia wynosi 880 m³ wody na dobę. Woda ujmowana w studniach tłoczona jest do początkowego zbiornika terenowego 2 x 75 m³, a stąd, poprzez stanowiące pompownie drugiego stopnia przeponowe zastawy hydroforowe – do poszczególnych miejscowości (Medynia Głogowska i Medynia Łańcucka). Ze względu na brak ponadnormatywnej ilości domieszek fizykochemicznych, nie występuje potrzeba uzdatniania wody. Woda, przed podaniem do sieci dezynfekowana jest natomiast okresowo podchlorynem sodowym, ze względu na zdarzające się wahania zanieczyszczeń bakteriologicznych. Wokół ujęcia zostały wyznaczone strefy zanieczyszczeń bakteriologicznych. Wokół ujęcia zostały wyznaczone strefy ochronne: ogrodzona strefa ochrony bezpośredniej o promieniu ok. 20 m wokół studni, natomiast w rejonie obciążonym wpływem wód podziemnych do ujęcia został wyznaczony zewnętrzny teren ochrony pośredniej.

Obiekty ujęcia są nowe – zostały rozbudowane w roku 1999. Stan techniczny tych urządzeń jest dobry. Jakość ujmowanej wody jest wysoka i nie wykazuje zmian na przestrzeni ostatnich lat. Awaryjność ujęcia jest niska i nie stanowi problemu w funkcjonowaniu tego układu wodociągowego. Niezawodność dostawy wody z ujęcia jest wystarczająca. Administratorem ujęcia jest Zakład Gospodarstwa Komunalnego w Czarnej.

W kontekście pracy tego ujęcia należy zwrócić uwagę na ilość domieszek manganu w wodzie, w odniesieniu do Rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie warunków, jakim powinna odpowiadać woda do picia i na pogrzeby gospodarcze. Zaostrzenie norm dotyczących dopuszczalnych ilości manganu w wodzie do picia powoduje znaczne zbliżenie stężenia tego pierwiastka w wodzie z ujęcia Pogwizdów do maksymalnie dopuszczalnego. Maksymalna możliwa wielkość produkcji wody przez obiekty ujęcia przedstawiona jest na nomogramach przedstawiającym niezbędną wielkość produkcji wody w funkcji jednostkowego wskaźnika zaopatrzenia na wodą oraz stopnia zwodociągowania obszarów zasilanych z ujęcia w Pogwizdowie.

Ujęcie wody z miejskiej sieci wodociągowej miasta Łańcuta

Mieszkańcy miejscowości Wola Mała jako jedyni w Gminie Czarna, zaopatrywani są w wodę przez sieć miejską Łańcut, woda ta jest uzdatniana i kierowana bezpośrednio do odbiorców.

Związane jest to z faktem, że na terenie Gminy Czarna znajduje się ujęcie infiltracyjne zasilające w wodę miasto Łańcut. Administratorem tej sieci jest Miejski Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Łańcucie. Nie występują tu problemy ani pod względem parametrów fizykochemicznych ani pod względem hydraulicznych (wydajność, wartość ciśnienia) w tym rejonie sieci wodociągowej miasta Łańcuta a awaryjność sieci jest umiarkowanie niska. Ze względu na specyfikę położenia tego fragmentu sieci, istnieją techniczne możliwości przyłączenia do niej kolejnych odbiorców.

Obiekt „Stacja Uzdatniania Wody” (SUW) położony jest we wsi Wola Mała. Zajmuje powierzchnię 4,0 ha, z czego teren stacji obejmuje obszar ok. 1,85 ha, a pozostałą część zajmuje ujęcie. Wodociąg komunalny miasta Łańcuta korzysta z trzech źródeł czwartorzędowych wód podziemnych ujmowanych w odrębnych rejonach Woli Małej. Pierwsze ujęcie powstało w latach pięćdziesiątych wraz ze stacją uzdatniania wody jako ujęcie lawerowe z 6 studni kopanych. W latach późniejszych, ze względu na wzrost zapotrzebowania wykonano ujęcie „Wisłok” składające się z 12 studni wierconych usytuowanych wzdłuż linii brzegowej rzeki Wisłok, której wody poprzez infiltrację zasilają studnie ujściowe.

Obecnie ze względu na spadek wydajności część studni zlikwidowano, część przewidziano do likwidacji. W roku 2001 dokonano odwiertu dwóch nowych studni „Nad Wisłokiem” w Czarnej. Trzecie źródło wody dla potrzeb wodociągu stanowi ujęcie „Dąbrówki” składające się z 6 studni. Ujęcie lawerowe eksploatowane jest sporadycznie jako uzupełniające w okresach wzmożonych rozbiorów wody z sieci.

Tabela 26. Sieć wodociągowa w Gminie Czarna (stan na koniec 2008 roku)

Wyszczególnienie	Długość sieci wodociągowej w km	Liczba połączeń prowadzonych do budynków mieszkalnych
Gmina Czarna	50,3	2 790

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US w Rzeszowie

2.13.6 Gospodarka ściekowa

Warunkiem ochrony zasobów czystej wody jest prowadzenie prawidłowej gospodarki wodno-ściekowej. Stan sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, zużycie wody oraz ilość odprowadzanych ścieków w powiecie łańcuckim w roku 2008 prezentuje tabela.

Tabela 27. Wodociągi i kanalizacja w 2008r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Sieć w km		Połączenia prowadzące do budynków		Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych		Ścieki odprowadzone siecią kanalizacyjną w dm ³
	wodociągowa rozdzielcza	kanalizacyjna	wodociągowe	kanalizacyjne	w dm ³	na 1 mieszkańca w m ³	
	stan w dniu 31 XII 2008						
POWIAT ŁĄNCUCKI	611,0	787,2	17 090	13 070	1898,1	24,3	2 189,7
Gmina wiejsko-miejska							
Łącut							
miasto	74,9	118,3	3 106	2 547	564,1	31,3	771,8
wieś	186,1	317,2	4 849	4 548	482,3	23,6	536,0
Gminy wiejskie							
Białobrzegi	104,6	120,7	1 816	1 177	181,6	22,2	128,6
Czarna	50,3	66,0	2 790	2 055	258,1	23,7	211,0
Markowa	28,2	43,5	1 142	878	114,2	17,2	101,0
Rakszawa	90,3	41,3	1 625	843	144,0	20,1	339,8
Żołynia	76,6	80,2	1 762	1 022	153,8	23,0	101,5

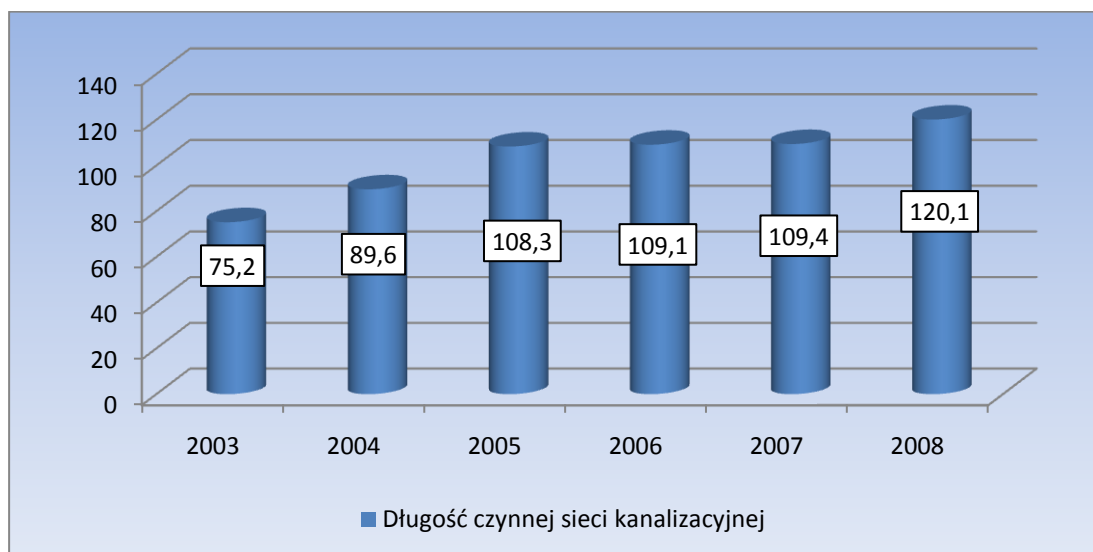
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Rzeszów

Stan sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Czarna w okresie ostatnich sześciu lat prezentuje poniższa tabela.

Tabela 28. Sieć kanalizacyjna na terenie Gminy Czarna w latach 2003-2008

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kanalizacja							
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	75,2	89,6	108,3	109,1	109,4	120,1
połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	1 156	1 284	1 581	1 614	1 636	1 858
ścieki odprowadzone	dm ³	127,0	135,7	141,7	160,6	183,6	178,1
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	osoba	4 046	4 505	5 534	5 534	6 300	6 816

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZUK w Czarnej

Wykres 14. Rozwój sieci kanalizacyjnej w latach 2003 - 2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZUK w Czarnej

Oczyszczalnie ścieków w Gminie Czarna

Na terenie Gminy Czarna funkcjonuje jedna oczyszczalnia ścieków. Gminna oczyszczalnia ścieków jest oczyszczalnią mechaniczno-biologiczną z sekwencyjnym reaktorem biologicznym (SBR) i chemicznym strącaniem fosforu, zaprojektowaną według indywidualnego projektu. Ścieki dopływające na oczyszczalnię oczyszczane są ze skratek na kracie schodowej lub mechanicznej, kierowane są do piaskownika wirowego i stąd do dwukomorowego bioreaktora SBR. Osad czynny zagęszczany jest w dwóch osadnikach wtórnych, a osad nadmierny jest następnie usuwany i odsączany na węźle odwadniania i higienizacji osadu, który zastąpił urządzenie DRAIMAD 03. Oczyszczalnia ścieków została oddana do eksploatacji w 1997 r. Mimo położenia na terenach zalewowych, wyniesiona jest ponad zasięg wód stuletnich, tak, więc prawdopodobieństwo jej zatopienia jest niewielkie. Docelowa wydajność gminnej oczyszczalni ścieków w Czarnej wynosi 1 200 m³/d.

2.13.7 Gospodarka odpadami

Gmina Czarna nie posiada własnego wysypiska odpadów komunalnych ani składowiska odpadów przemysłowych, ziemi, gruzu, śniegu czy środków zimowego utrzymania ulic. Wywóz nieczystości stałych (odpadów) realizowany jest przez firmę z zewnątrz „EKO”. Wywóz odpadów następuje z przeciętną częstotliwością jeden raz w miesiącu. Odpady gromadzone w workach foliowych, a następnie wystawiane przy głównych drogach skąd zbierane i wywożone na wysypisko w Giedlarowej i Młynach. Na terenie gminy funkcjonuje system wywozu odpadów komunalnych zarówno z kontenerów instytucji i firm, jak i kontenerów indywidualnych przydomowych. Usługi związane z wywozem odpadów z kontenerów ogólnodostępnych opłaca Urząd Gminy w Czarnej za wywóz pozostałych płacą klienci firm posiadający indywidualne umowy o wywóz odpadów. Na terenie gminy został zapoczątkowany system segregacji odpadów komunalnych: prowadzona jest zbiórka szkła do specjalnych kontenerów.

2.13.8 Zaopatrzenie w energię elektryczną i gaz

Energia elektryczna

Gmina Czarna jest zasilana energią elektryczną ze zintegrowanego ogólnokrajowego systemu elektroenergetycznego. Dla województwa podkarpackiego, a w tym Gminy Czarna, podstawowymi źródłami energii są: Elektrownia Połaniec w województwie świętokrzyskim i Elektrownia Stalowa Wola. Obie elektrownie wykorzystują jako nośnik energii wejściowej klasyczne paliwo kopalniane – węgiel kamienny. Wytwarzana w elektrowniach energia elektryczna wprowadzana jest do sieci elektroenergetycznej przesyłowej (zwaną także siecią systemową), którą tworzą linie najwyższych napięć (NN) 400 kV i 220 kV oraz węzłowe stacje systemowe zlokalizowane m.in. w okolicach Rzeszowa w Widelce i w Boguchwale. W węzłach energetycznych energia jest transformowana z najwyższego napięcia na wysokie napięcie (WN) 110 kV i wprowadzana do sieci elektroenergetycznej rozdzielczej. Energia przepływa liniami 110 kV do głównych punktów zasilania (GPZ), gdzie jest transformowana na średnie napięcie (ŚN), głównie 15 kV i rozsyłana do odbiorców liniami ŚN bezpośrednio lub po dodatkowej transformacji na niskie napięcie (nn) 0,4 kV. Jak widać, zanim energia zostanie zużytkowana przez odbiorców, jest poddawana w stacjach elektroenergetycznych wielokrotnej transformacji, związanej ze znacznymi stratami energii.

Z dniem 24 listopada 2009 roku, w związku z restrukturyzacją Polskiej Grupy Energetycznej, PGE Rzeszowski Zakład Energetyczny S.A. zmienił nazwę na PGE Obrót S.A. Obecnie właścicielem PGE Obrót S.A. w 85% jest Polska Grupa Energetyczna, 14,7% akcji posiadają uprawnieni pracownicy a 0,3% Skarb Państwa. PGE Obrót S.A. to również jednostka dominująca w Grupie Kapitałowej, w której funkcjonują trzy spółki zależne: PGE Dystrybucja Rzeszów Sp. z o.o., Elektrociepłownia Rzeszów S.A. oraz ENESTA Sp. z o.o.

Linia 750 kV przebiega przez północno-zachodni kraniec Gminy (wieś Pogwizdów) na odcinku 1,1 km, natomiast linia 110 kV przebiega przez środkową i południową część Gminy (wsie: Pogwizdów, Medynia Łańcucka, Czarna i Wola Mała).

Gmina Czarna jest zasilana siecią elektroenergetyczną napowietrzną średniego napięcia 15 kV. Ciągi liniowe tworzą układ magistralno-odgałęźny. Magistrale swymi końcami są przyłączone do szyn rozdzielni 15 kV w GPZ-ach. Linie 15 kV wykonane są przewodami gołymi AFL, na słupach żelbetowych, wirowych i drewnianych.

Odnawialne źródła energii elektrycznej w Gminie mają znaczenie marginalne. Energię wiatru wykorzystują trzy małe elektrownie wiatrowe (dwie w Dąbrówkach i jedna w Krzemienicy) o mocy po 20 kW, pracujące na sieć wydzieloną (na potrzeby własne indywidualnych odbiorców). Uzyskana energia służy do podgrzania wody.

Gaz

Gmina Czarna jest w większości zgazyfikowana. Gaz przewodowy używany jest do celów socjalno-bytowych, sporadycznie co celów grzewczych ze względu na koszty ekonomiczne instalacji i eksploatacji.

Przez południową część gminy przebiegają gazociągi wysokiego ciśnienia:

- G 700 Jarosław – Sędziszów,
- G 700 Głuchów – Sędziszów,
- G 400 Jarosław – Sędziszów.

Gmina Czarna zaopatrywana jest w gaz ziemny wysokometanowy GZ-50 z sieci średnioprężnych. Redukcja ciśnienia realizowana jest u odbiorców poprzez reduktory domowe o przepustowości 10 m³/h a u odbiorców pobierających gaz w ilości większej niż 10 m³/h poprzez reduktory R 25.

Miejscowość Krzemienica zasilana jest z sieci średniego ciśnienia ze stacji gazowej I stopnia w miejscowości Kraczkowa.

Miejscowości Medynia Łańcucka, Medynia Głogowska, Pogwizdów i Zalesie zasilane są ze stacji gazowej I stopnia w miejscowości Jasionka poprzez gazociągi PE 100.

Miejscowości Wola Mała, Dąbrówki i Czarna zasilane są ze stacji gazowej I stopnia w Łańcucie. Miejscowość Dąbrówki można alternatywnie zasilać ze stacji I stopnia w miejscowości Smolarzyny poprzez gazociąg PE 63. Obsługę odbiorców na terenie Gminy Czarna prowadzi Rozdzielnia Gazu w Łańcucie podlegająca Zakładowi Gazowniczemu w Rzeszowie.

Przepustowość gazociągów zasilających jest wystarczająca dla zasilania istniejącego osadnictwa jak i planowanego. Dlatego też nie przewiduje się rozbudowy sieci zasilających a tylko rozbudowę sieci rozdzielczej dla planowanego obszaru zabudowy mieszkaniowej.

Budynki niezgazyfikowane to budynki w złym stanie technicznym lub grupy budynków oddalone od zawartej zabudowy, dla których prowadzenie gazociągów było ekonomicznie nieuzasadnione.

Dużymi odbiorcami na terenie Gminy są: urzędy, placówki oświaty, zakłady usługowe, sklepy.

2.13.9 Zaopatrzenie w ciepło

W Gminie Czarna nie ma sieci ciepłowniczej. Najpowszechniejszym na terenie gminy sposobem zaopatrywania w ciepło są przydomowe kotłownie indywidualne opalane drewnem i węglem, sporadycznie gazem sieciowym.

2.14 Gospodarka Gminy Czarna

2.14.1 Rolnictwo

Polska jest krajem o zbyt dużym odsetku mieszkańców pracujących w rolnictwie. Dlatego też przekształcenie tej gałęzi gospodarki ma duże znaczenie dla rozwoju naszego kraju, czy poszczególnych regionów. Ważnymi sposobami zmierzającymi do zmiany tej niekorzystnej struktury na szczeblu powiatu, czy gminy jest z jednej strony wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości i tworzenie warunków do rozwoju istniejących podmiotów gospodarczych, a z drugiej umożliwianie profesjonalizacji działań w rolnictwie.

W województwie podkarpackim są korzystne warunki do prowadzenia działalności rolniczej. Niewątpliwym atutem tego regionu jest małe zanieczyszczenie środowiska naturalnego i niewielka urbanizacja obszaru. Zdecydowanie najlepsze dla rolnictwa są tereny leżące

w pasie od Ropczyc przez Rzeszów do Przemyśla. Występują tutaj najlepsze gleby, agroklimat, rzeźba terenu i warunki wodne.

W chwili obecnej możemy wykorzystać do celów rolniczych ok. 767,6 tys. ha użytków rolnych, co stanowi 43,2 % powierzchni województwa. W powierzchni użytków rolnych będących w dobrej kulturze – grunty orne utrzymywane zgodnie z normami w gospodarstwach rolnych zajmują - 451,8 tys. ha i stanowią 63,8% powierzchni użytków rolnych. Pozostała część użytków rolnych to: sady – 12,9 tys. ha, łąki –197,4 tys. ha, pastwiska – 46,4 tys. ha, pozostałe użytki rolne – 58,9 tys. ha, lasy i grunty leśne –666,5 tys. ha i pozostałe grunty – 343, 819 tys. ha. Natomiast sektor prywatny posiada w użytkowaniu 731,2 tys. ha, tj. 95,3% ogólnej powierzchni użytków rolnych w województwie.

W województwie podkarpackim ogólna liczba gospodarstw indywidualnych wynosi 297,7 tys. Gospodarstw indywidualnych o powierzchni do 1 ha użytków rolnych jest 115,7 tys. (tj. 38,9% wszystkich gospodarstw indywidualnych) i zajmują one powierzchnię 53,9 tys. ha użytków rolnych, natomiast o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych jest 182,1 tys. (tj. 61,1% ogółu gospodarstw indywidualnych) i zajmują powierzchnię 664,2 tys. ha użytków rolnych.

W części południowej i wschodniej województwa dominują gospodarstwa do 5ha, które stanowią 90,5% wszystkich gospodarstw. Około 8% gospodarstw ma areał 5-10ha, a w 1,5% gospodarstw powierzchnia przekracza 10ha. Duże rozdrobnienie gospodarstw, choć wpływa na niską towarowość rolnictwa, może jednak zostać wykorzystane dla celów rolnictwa ekologicznego, które ma szansę w Podkarpackiem na systematyczny rozwój.

Podkarpacka produkcja rolnicza ma charakter wszechstronny i pod tym względem nie odbiega od normy krajowej. Pozycję dominującą zajmują zboża, które osiągają tutaj ponad 69% wszystkich zasiewów, oraz rośliny okopowe (ziemniaki) - 14,2% zasiewów. Ponad 97% wszystkich zasiewów dokonywanych jest w gospodarstwach indywidualnych. W hodowli zdecydowanie przeważa chów bydła stanowiący 33% hodowli łącznej bydła, trzody chlewnej, owiec i koni.

Znaczna część gospodarstw specjalizuje się w produkcji wielokierunkowej, obejmującej wartość produkcji roślinnej, zwierzęcej, łącznie z produktami zużyтыми na pasze we własnym gospodarstwie oraz produktami nierolniczymi pozyskiwanymi także w niektórych gospodarstwach.

Obecnie najważniejszym kierunkiem produkcji w gospodarstwach rolnych województwa podkarpackiego jest produkcja roślinna (55% ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych), natomiast mniejsze znaczenie w stosunku do innych województw ma produkcja zwierzęca (13%). Struktura produkcji rolniczej jest zbliżona do przeciętnej w kraju. Pozycję dominującą zajmują zboża, które stanowią 68% ogólnej powierzchni zasiewów oraz ziemniaki - 12,4% ogólnej powierzchni zasiewów.

Warunki glebowe pozwalają, aby województwo podkarpackie mogło stać się regionem rolniczym, posiadającym bardzo wyspecjalizowane rolnictwo. Około 31,4% gleb występuje w klasach bonitacyjnych od I do IIIb, czyli bardzo dobrych i dobrych. Najwięcej, bo aż 45% gleb to IV średnia klasa bonitacyjna. Najbardziej urodzajne gleby - czarnoziemy - zalegają w okolicach Jarosławia, Przemyśla i Przeworska, zaś w dolinach Wisły, Sanu i Wisłoka - mady.

W województwie podkarpackim jedną z lepiej rozwiniętych dziedzin gospodarki jest przetwórstwo rolno-spożywcze. Największy potencjał przetwórczy skupiony jest w branżach: mięsnej, zbożowo-młynarskiej, owocowo-warzywnej, mleczarskiej i cukrowniczej. Z uwagi na dość duże rozdrobnienie w produkcji rolnej w ostatnich latach podjęto działania zmierzające do stworzenia rynku rolnego na zasadach unijnych. Dotyczy to szczególnie

budowy profesjonalnego rynku hurtowego, a także procesu zrzeszania się rolników w grupy producentów. Do tej pory udało się powołać 12 grup producenckich, a kolejne czekają na rejestrację. Tego typu działania w warunkach rozdrobnionej produkcji pomagają zaktywizować rynek i wpłynąć korzystnie na funkcjonowanie lokalnych kanałów dystrybucji produktów rolniczych.

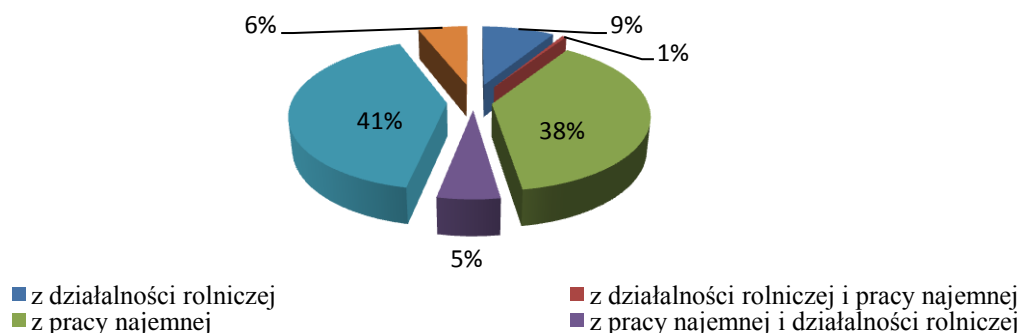
Gmina Czarna należy do grupy gmin wiejskich o charakterze rolniczym. Gospodarstwa prowadzą produkcję na własne potrzeby oraz potrzeby rynku – dotyczy to zwłaszcza ziemniaków i warzyw. Gmina należy do obszarów o bardzo niskim poziomie zanieczyszczenia środowiska, co predysponuje ją do prowadzenia rolnictwa ekologicznego. Mimo, że Gmina Czarna jest gminą typowo rolniczą, jednak praca w rolnictwie ze względu na znane uwarunkowania ekonomiczne i wyjątkowo trudne warunki terenowe jest źródłem utrzymania niewielu jej mieszkańców – większość znajduje zatrudnienie poza gminą. Wpływa to w znacznym stopniu na sytuację materialną mieszkańców. Ponadto właściwym kierunkiem w rolnictwie jest rozwój i edukacja ekologiczna a w konsekwencji samo zatrudnienie w gospodarstwach agroturystycznych., posiadające w swej ofercie potrawy regionalne oparte na produktach ekologicznych. Bazując na wieloletnich doświadczeniach i tradycjach rolniczych tego regionu głównymi kierunkami rozwoju działalności rolniczej są:

- uprawy sadownicze w tym jagodowe (truskawki, maliny, porzeczki)
- uprawy warzywnicze (fasola, kapusta ,itp.)
- rozwój i promocja gospodarstw ekologicznych

Tabela 29. Gospodarstwa domowe wg struktury dochodów

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Liczba gospodarstw w 2008 roku
z działalności rolniczej	gosp. dom.	198
z działalności rolniczej i pracy najemnej	gosp. dom.	12
z pracy najemnej	gosp. dom.	854
z pracy najemnej i działalności rolniczej	gosp. dom.	123
z emerytury i renty	gosp. dom.	912
z działalności pozarolniczej	gosp. dom.	135
z niezarobkowych źródeł utrzymania	gosp. dom.	107
gospodarstwa domowe pozostałe	gosp. dom.	164

Źródło: dane GUS, PSR 2002

Wykres 15. Gospodarstwa domowe według struktury dochodów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z powyżej przedstawionej tabeli i wykresu prezentujących gospodarstwa domowe według struktury dochodów wynika, że w ogólnej liczbie gospodarstw 4 598 dominują gospodarstwa, utrzymujące się z działalności rolniczej, które stanowią ponad 41%, a praca najemna stanowi główne źródło dochodów dla 38% gospodarstw. Praca w rolnictwie indywidualnym jest podstawowym źródłem utrzymywania jedynie dla 5% gospodarstw domowych.

Strukturę użytkowania gruntów w Gminie Czarna przedstawia poniższa tabela.

Tabela 30. Struktura użytkowania gruntów

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2005
UŻYTKI ROLNE		
Powierzchnia użytków rolnych		
ogółem	ha	4 598
grunty orne	ha	3 105
sady	ha	174
łąki	ha	877
pastwiska	ha	442
LASY		
Lasy i grunty leśne	ha	2 406
POZOSTAŁE GRUNTY I NIEUŻYTKI		
Pozostałe grunty i nieużytki	ha	807

Źródło: dane GUS

W strukturze gospodarstw według rodzaju i powierzchni zasiewów dominuje pszenica i ziemniaki. Według Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2002 roku struktura gospodarstw rolnych według ich powierzchni przedstawia się następująco:

Tabela 31. Gospodarstwa wg rodzaju i grup obszarowych użytków rolnych

Gospodarstwa wg rodzaju i grup obszarowych użytków rolnych		
gospodarstwa rolne ogółem	gosp. rol.	2 506
do 1 ha włącznie	gosp. rol.	1 118
powyżej 1 do mniej niż 2 ha	gosp. rol.	794
od 2 do mniej niż 5 ha	gosp. rol.	541
od 5 do mniej niż 7 ha	gosp. rol.	28
od 7 do mniej niż 10 ha	gosp. rol.	11
od 10 do mniej niż 15 ha	gosp. rol.	6
od 15 do mniej niż 20 ha	gosp. rol.	0
od 20 do mniej niż 50 ha	gosp. rol.	3
od 50 do mniej niż 100 ha	gosp. rol.	0
100 ha i więcej	gosp. rol.	0

Źródło: dane GUS, PSR 2002

W powyżej przedstawionej strukturze przeważają gospodarstwa rolne o powierzchni do 1 ha , mniej jest gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha do mniej niż 2 ha. W strukturze gospodarstw prowadzonych na terenie Gminy Czarna nie ma gospodarstw o powierzchni 100 ha i więcej.

2.14.2 Pozarolnicza działalność gospodarcza

Na całokształt działalności gospodarczej prowadzonej w województwie podkarpackim ma wpływ poziom koniunktury gospodarczej tworzących go jednostek samorządu terytorialnego. Rozwój ten uzależniony jest od kondycji trzech sfer działalności ludzkiej, a mianowicie rolnictwa, przemysłu i usług. Przedsiębiorstwa działające na danym terenie, stadium ich rozwoju, zdolności do tworzenia miejsc pracy, struktura branż i poziom ich konkurencyjności na rynku wewnętrznym (gminy, powiatu) i rynkach zewnętrznych (regionalnym, krajowym, europejskim, światowym) mają zasadniczy wpływ na stan gospodarki danego regionu.

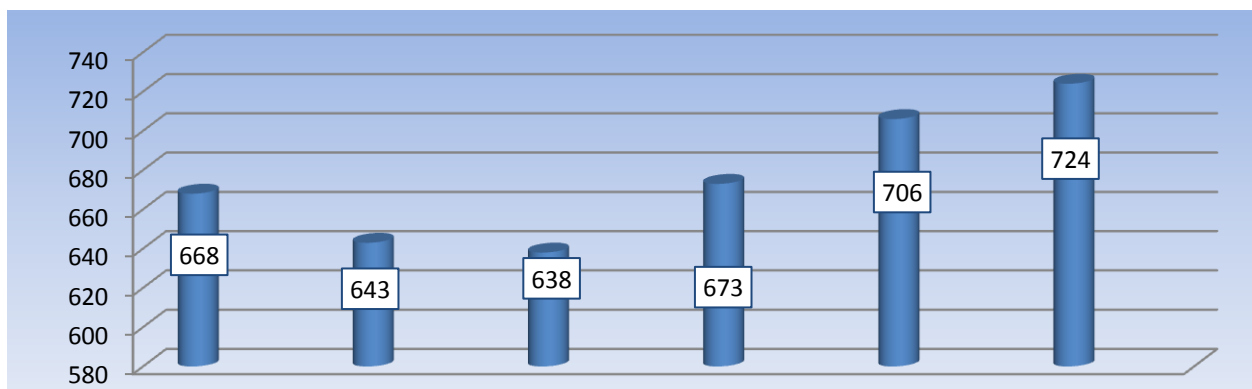
Jedną z zasadniczych gałęzi w skali całej gospodarki są małe i średnie przedsiębiorstwa. Od ich działania zależna jest w dużej mierze kondycja rynku pracy zarówno w skali krajowej, jak i lokalnej. Bardzo często przedsiębiorstwa te stanowią o sile rozwoju ekonomicznego Gminy i powiatu i są często jednym z najważniejszych źródeł utrzymania mieszkańców.

W Gminie Czarna w analizowanym okresie obejmującym lata od 2003 do 2008, liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON charakteryzowała się tendencją malejącą do 2005 roku, po czym, w kolejnych latach nastąpił jej wzrost. Poniższa tabela i obrazujący ją wykres przedstawiają zmiany w liczbie podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w analizowanym okresie.

Tabela 32. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON

ROK	LICZBA PODMIOTÓW FIGURUJĄCYCH W EWIDENCJI	SEKTOR PUBLICZNY	SEKTOR PRYWATNY
2003	668	27	641
2004	643	27	616
2005	638	27	611
2006	673	27	646
2007	706	29	677
2008	724	29	695

Źródło: www.stat.gov.pl

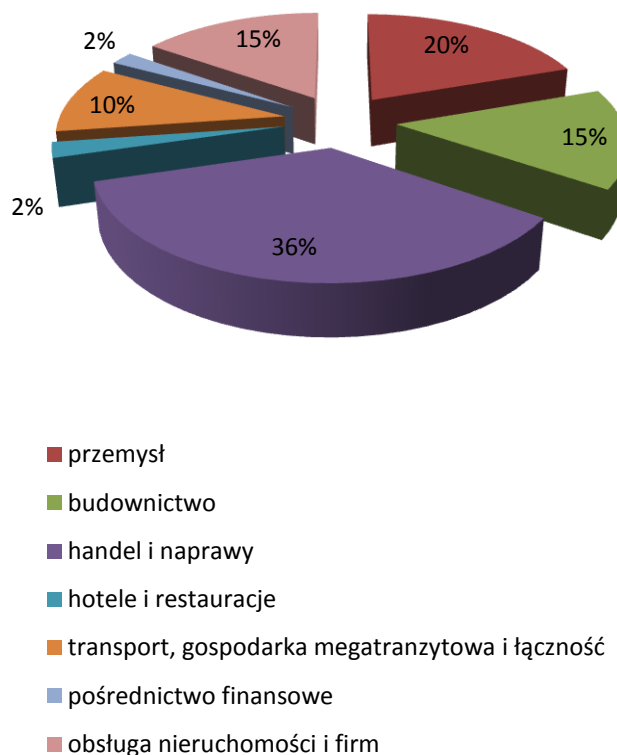
Wykres 16. Dynamika liczby podmiotów gospodarczych (2003-2008)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie Gminy Czarna, według stanu podanego przez Główny Urząd Statystyczny na dzień 31.12.2008 roku działało 724 podmioty gospodarcze.

Zdecydowana większość podmiotów gospodarczych należy do sektora prywatnego. Świadczy to o przedsiębiorczości mieszkańców w kierunku samozatrudnienia i tworzenia nowych miejsc pracy. Jest to wynikiem zarówno krótkiego okresu działania gospodarki polskiej w systemie rynkowym, jak i uwarunkowań lokalnych w Gminie, nie sprzyjających tworzeniu dużych jednostek gospodarczych.

Strukturę podmiotów według wybranych sekcji przedstawia poniżej zamieszczony wykres.

Wykres 17. Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Czarna

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

Największy udział w powyższej strukturze ma handel i naprawy. W warunkach zaistniałej nie tak dawno gospodarki rynkowej najszybciej zaczął funkcjonować handel, nie uwikłany w procesy prywatyzacji i tworzony prawie od podstaw. Niewymagający też dużych nakładów i kwalifikacji zawodowych. Na terenie Gminy są to w większości firmy małe, rodzinne, nie dające większego zatrudnienia. Na drugim miejscu pod względem ilości podmiotów gospodarczych jest przemysł, na trzeci miejscu ulokowało się budownictwo prężnie rozwijające się na terenie Gminy Czarna i świadczące usługi również w pobliskich gminach. Jest to branża dynamicznie rozwijająca się w całym regionie, mająca wpływ na widoczną zmianę zewnętrznego wizerunku miast i wsi.

2.14.3 Banki

Na terenie Gminy Czarna działa Oddział Banku Spółdzielczego z Żołyni.

2.15 Główni uczestnicy lokalni istotni z punktu widzenia lokalnego programu rozwoju

2.15.1 Władze gminne

Rada Gminy składa się z 15 radnych. Skład Rady Gminy Czarna aktualnie jest następujący:

Zdzisław Jaromi	- Przewodniczący Rady
Danuta Stawarz	- Wiceprzewodnicząca Rady
Balawender Jadwiga	
Dziedzic Tomasz	
Głowiak Eugeniusz	
Golec Jacek	
Gwizdak Wiesław	
Jurek Zbigniew	
Kulka Dariusz	
Lepianka Artur	
Małcki Józef	
Panek Sławomir	
Pasierb Piotr	
Rejman Mieczysław	
Zenon Buk	

Wójt Gminy Czarna - Edward Dobrzański.

Sekretarz Gminy Czarna – Ewa Panek.

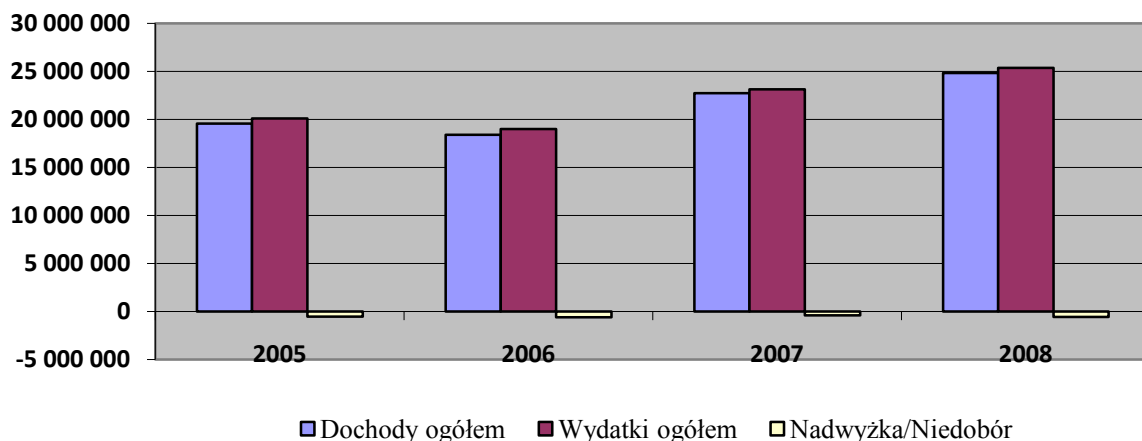
Skarbnik Gminy Czarna - Janusz Kuźniar.

2.15.2 Możliwości budżetowe Gminy

Analizę sytuacji finansowej gminy przeprowadzono na podstawie danych nt. wykonania budżetów z lat 2005-2008 oraz planu na rok 2009.

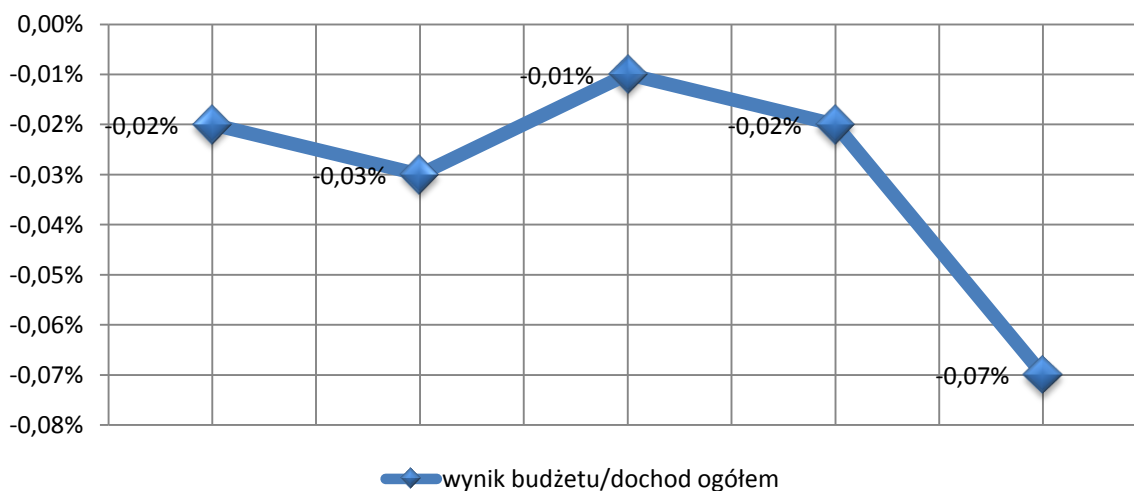
Wykres 18. Dochody, wydatki i wynik budżetu Gminy (w tys. PLN)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych od UG w Czarnej

Dochody ogółem Gminy kształtują się w przedziale od ok. 19 mln PLN w 2005r. do około 24,8 mln PLN w 2008 r. i od czterech lat wykazują tendencję rosnącą. Plan na 2009 r. zakłada wyższe dochody ogółem.

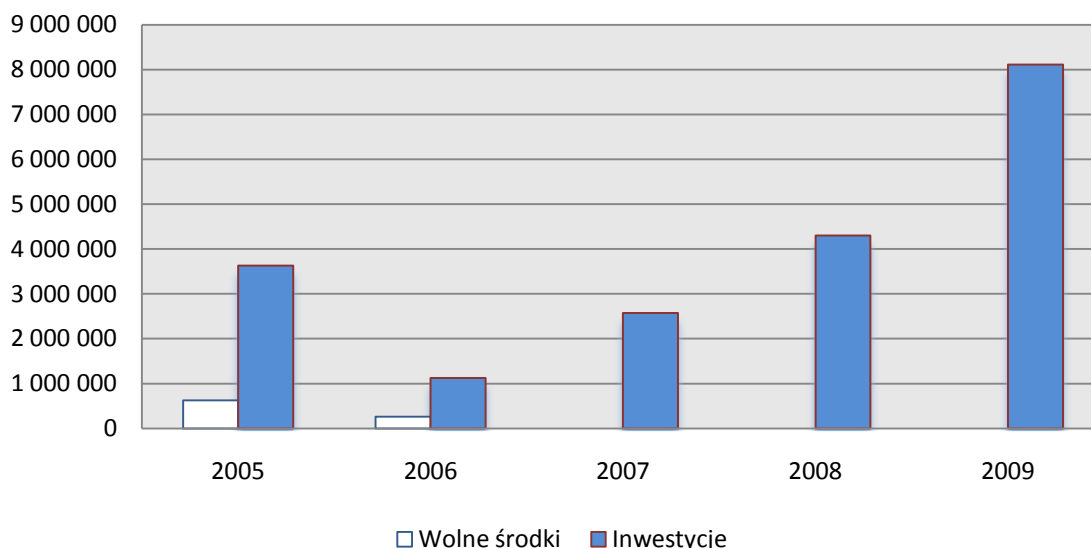
Wykres 19. Relacja wyniku budżetu do dochodów ogółem w proc.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG w Czarnej

Dla określenia potencjału inwestycyjnego budżetu konieczne jest przeanalizowanie kształtowania się wolnych środków rozumianych jako nadwyżka dochodów ogółem nad wydatkami bieżącymi.

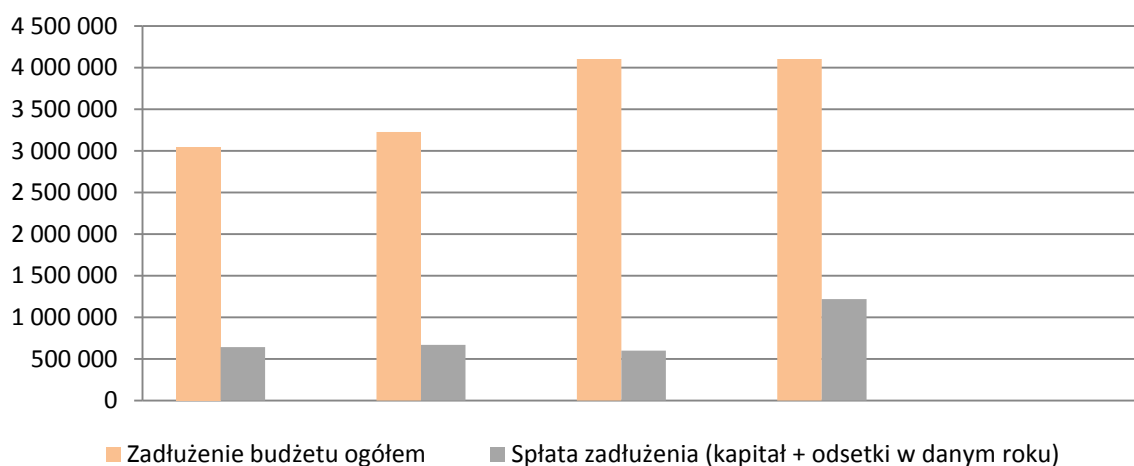
Wykres 20. Wysokość wolnych środków i wydatków majątkowych w latach 2002-2006 w tys. PLN

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG w Czarnej

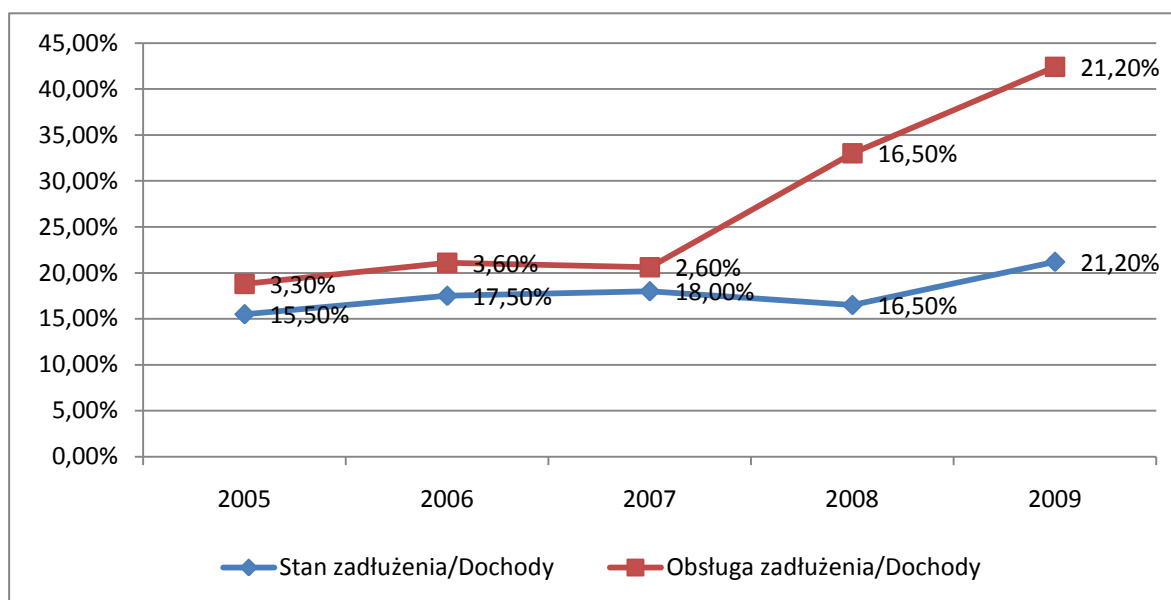
Wolne środki kształtowały się na poziomie 628 125 PLN do 261 157 PLN. Od 2007 roku nie występowały wolne środki w budżecie Gminy Czarna.

We wszystkich latach analizy wydatki inwestycyjne w znacznym stopniu przekraczały wysokość wolnych środków w budżecie Gminy. Stąd też w analizowanym okresie posiłkowano się finansowaniem zewnętrznym i wzrosło zadłużenie gminy. Zadłużenie Gminy pozostaje na stabilnym poziomie. Również obsługa długu jest względnie stała z roku na rok, co jest przejawem rozsądnego planowania spłaty zaciąganych kredytów.

Wykres 21. Stan i obsługa zadłużenia w poszczególnych latach w tys. PLN

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG w Czarnej

Dla oceny sytuacji finansowej Gminy istotne jest określenie nie tylko wysokości wolnych środków, (która w tym wypadku jest niezadawalająca) ale też wskazanie czy wolne środki pokrywają całość obsługi długu w danym roku, a więc czy nie mamy do czynienia z sytuacją zaciągania długu na spłatę wcześniejszych zobowiązań.

Wykres 22. Ustawowe wskaźniki stanu i obsługi zadłużenia do dochodów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG w Czarnej

Zbiorcze dane na podstawie, których przygotowano niniejszą analizę znajdują się w tabeli.

Tabela 33. Dane finansowe budżetu Gminy Czarna w tys. PLN

Wyszczególnienie	Wykonanie 2005	Wykonanie 2006	Wykonanie 2007	Wykonanie 2008	Plan 2009 r.
DOCHODY OGÓŁEM	19 584 076	18 422 878	22 763 002	24 835 296	30 555 838
Dochody własne w tym:	3 661 355	3 225 229	3 960 426	4 518 781	8 502 428
Udział w podatku dochodowym od osób fizycznych	1 594 005	1 976 106	2 378 614	2 827 880	2 827 880
Dochody z tytułu podatku leśnego	30 210	32 516	33 209	36 562	38 800
Dochody z tytułu podatku od nieruchomości	1 364 439	1 201 884	1 209 182	1 392 522	1 623 000
Dochody z tytułu podatku rolnego	404 394	317 892	406 446	472 801	480 000
Dochody z tytułu podatku od środków transportowych	177 180	171 295	187 126	195 674	170 500
Udział w podatku dochodowym od osób prawnych	78 394	93 894	129 396	132 619	117 000
Subwencje	10 854 000	8 841 382	11 317 624	12 501 928	13 933 317
Dotacje celowe	2 952 732	4 082 217	4 815 579	4 441 160	4 306 854
WYDATKI OGÓŁEM	20 109 825	19 004 439	23 156 731	25 397 450	33 036 750
Wydatki na administrację, w tym również wydatki na zespoły obsługi ekonomiczno-administracyjnej szkół oraz środki pomocy społecznej	1 842 583	1 967 186,04	2 280 397,58	2 446 348	2 680 012
NADWYŻKA/NIEDOBÓR	-525 749	-581 561	-393 729	-562 154	-2 480,912
Zadłużenie budżetu ogółem	3 042 616	3 225 185,38	4 103 974	4 101 296	6 508 147
Spłata zadłużenia (kapitał + odsetki w danym roku)	640 526	662 917	601 034,38	1 218 285	1 089 431
Wynik budżetu/ dochody ogółem	- 0,02 %	- 0,03 %	- 0,01 %	- 0,02%	- 0,07%
Rok	2005	2006	2007	2008	2009
Wolne środki	628 125	261 157	0	0	0
Inwestycje	3 632 454	1 123 733	2 574 050	4 300 427	8 109 500
Rok	2005	2006	2007	2008	2009
Stan Zadłużenia / Dochody	15,5 %	17,5 %	18,0 %	16,5 %	21,2 %
Rok	2005	2006	2007	2008	2009
Obsługa zadłużenia/ Dochody	3,3 %	3,6 %	2,6 %	16,5 %	21,2 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG w Czarnej

2.15.3 Stowarzyszenia, fundacje, inne organizacje pozarządowe

Na terenie Gminy Czarna działa kilkanaście organizacji pozarządowych. Ich aktywność przejawia się w szczególności działaniami na rzecz lokalnego społeczeństwa w różnorodnych dziedzinach życia kultury, edukacji i nauki i sportu. Podejmują działania związane z propagowaniem idei rozwoju społecznego i społecznej solidarności, prowadzeniu i wspieraniu dla mieszkańców gminy różnorodnej działalności klubowej, organizowaniu konkursów, pokazów, warsztatów, uwalaniu wiedzy o dawnym rzemiośle, tradycjach, zwyczajach i twórczości artystycznej regionu, akcji charytatywnych, szeroko rozumianej pomocy społecznej itp.

Stowarzyszenie Inicjatywy Czarnińskiej „Szaba” z siedzibą w Czarnej

Cele statutowe organizacji:

- organizowanie życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego wsi Czarna,
- wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie gospodarki, edukacji, sportu, kultury i turystyki,
- wspieranie życia kulturalnego wsi,
- prowadzenie dla dzieci i młodzieży różnorodnej działalności klubowej,
- utrwalanie wiedzy o dawnych zwyczajach, twórczości artystycznej, rzemiośle uprawianym w przeszłości i podtrzymywanie tradycyjnej kuchni regionalnej,
- współdziałanie z różnymi instytucjami i organizacjami istniejącymi na terenie wsi i gminy,
- promowanie wsi i Gminy Czarna poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju imprezach kulturalnych i folklorystycznych,
- uaktualnienie społeczności lokalnej,

Główne formy działalności organizacji:

- współdziałanie z właściwymi instytucjami państwowymi i samorządowymi, organizacjami politycznymi i społecznymi, związkami zawodowymi i środowiskami twórczymi,
- inicjowanie i udział w działaniach zmierzających do rozwoju gospodarczego, społecznego, kulturalnego wsi Czarna,
- organizowanie kursów, odczytów, prelekcji, edukacyjnych spotkań towarzyskich,
- prowadzenie działalności klubowej dla własnych członków, jak również innych mieszkańców wsi Czarna, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży
- promowanie wszelkich form lokalnej twórczości artystycznej,
- współpraca z pokrewnymi instytucjami w regionie, kraju i za granicą,

Stowarzyszenie Rodziców „Z dziećmi dla dzieci” z siedzibą w Dąbrówkach

Cele statutowe organizacji:

- tworzenie warunków do kulturalnego, zdrowego i bezpiecznego spędzania wolnego czasu dzieciom i młodzieży,
- rozwijanie osobowości przez sport i uczciwa rywalizację; stworzenie warunków poznawania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości narodowych i ogólnoludzkich,
- opieka nad dziećmi i młodzieżą przebywającą w Młodzieżowym Domu Kultury,
- kształtowanie postaw tolerancji, przyjaźni, gospodarności i współpracy w grupie oraz przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom występującym w środowisku lokalnym,

Główne formy działalności organizacji:

- prowadzenie zespołu tańca nowoczesnego dla dzieci i młodzieży,
- współpraca z Młodzieżowym Domem Kultury,
- współpraca z Zespołem Szkół w Dąbrówkach,

Stowarzyszenie „Klub Kobiet” z siedzibą w Medyni Łańcuckiej

Cele statutowe organizacji:

- podtrzymywanie tradycji regionalnych, rozwój kultury,
- integrowanie mieszkańców pobliskich sołectw,
- dbanie o rozwój fizyczny społeczeństwa, a szczególnie młodzieży,
- praca wychowawcza wśród społeczności lokalnej mająca na celu propagowanie aktywnego i zdrowego trybu życia,

Główne formy działalności organizacji:

- organizowanie imprez kulturalnych,
- wspieranie zespołów i grup artystycznych,
- organizowanie imprez sportowych,
- wspieranie działań na rzecz zwiększenia aktywności społecznej,

Stowarzyszenie Inicjatywy Zaleskiej „Jodelka” z siedzibą w Zalesiu

Cele statutowe organizacji:

- organizowanie życia społecznego, kulturalnego gospodarczego wsi Zalesie, wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie gospodarki, edukacji, sportu, kultury,
- krzewienie wiedzy dotyczącej historii, kultury i folkloru regionu, a szczególnie ziemi Zaleskiej,
- popieranie wszelkich działań mających na celu promowanie wsi Zalesie i Gminy Czarna,
- budowa wzajemnych więzi międzyludzkich, praca na rzecz ekologii, ochrony zwierząt, oraz dziedzictwa przyrodniczego,

Główne formy działania organizacji:

- organizowanie imprez kulturalno – rozrywkowych,
- promowanie wszelkich form twórczości artystycznej,
- promowanie działalności dla własnych członków również mieszkańców wsi Zalesie z uwzględnieniem dzieci i młodzieży,

Stowarzyszenie Rozwoju i Twórczości Artystycznej „VIVE” z siedzibą w Krzemienicy

Cele statutowe organizacji

- organizowanie warsztatów, imprez kulturalnych, koncertów
- prowadzenie warsztatów, prelekcji, zajęć terapeutyczno – edukacyjnych, opiekuńczych, wychowawczych, sportowych, korekcyjno – kompensacyjnych
- promocja twórczości regionu oraz działań stowarzyszenia
- tworzenie miejsc wypoczynku, zabaw i rekreacji
- opracowanie i realizacja programów gwarantowanych oraz działalności charytatywnej

Główne formy działania organizacji:

- popieranie działalności społecznej, kulturalnej, oświatowej, naukowej, pomocy społecznej, pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- pozyskanie środków finansowych, dotacji na rozwój dzieci i młodzieży,
- organizacja i wspieranie przedsięwzięć i działań zmierzających do ochrony i ocalenia wartości kulturowych i przyrodniczych,

Pozostałe organizacje pozarządowe działające na terenie gminy Czarna to:

- Ludowy Klub Sportowy „ASTRA” Medynia Głogowska
- Ludowy Klub Sportowy „CCC” Dąbrówki
- Ludowy Klub Sportowy „JAWOR” Krzemienica
- Ludowy Klub Sportowy „WISŁOK” Czarna
- Ludowy Klub Sportowy „LAS” Zalesie
- Uczniowski Klub Sportowy „SOKÓŁ” Czarna
- Stowarzyszenie Turystyczno Sportowe „JORDAN” Wola Mała
- Ochotnicza Straż Pożarna w Czarnej
- Ochotnicza Straż Pożarna w Medyni Głogowskiej
- Ochotnicza Straż Pożarna w Medyni Łańcuckiej
- Ochotnicza Straż Pożarna w Krzemienicy
- Ochotnicza Straż Pożarna w Zalesiu.

2.16 Podstawowe informacje adresowe, telefony, e-maile, kontakty

Wójt Gminy Czarna

Telefon: (017) 226-23-24

e-mail: sekretariat@gminaczarna.pl

Sekretarz Gminy Czarna

Telefon: (017) 226-23-24 w 231

e-mail: sekretarz@gminaczarna.pl

Skarbnik Gminy Czarna

Telefon: (017) 226-23-24 w 108

e-mail: skarbnik@gminaczarna.pl

Podstawowe informacje adresowe:

- **Adres:**
Gmina Czarna
Czarna 260
37-125 Czarna

- **Numery telefonów:**
Sekretariat
Telefon: 017 226 23 24 w 110
Fax: 017 226 23 24 w 232

- **Godziny urzędowania**
od poniedziałku do piątku 7³⁰ – 15³⁰

- **Strony internetowe**

<http://www.gminaczarna.pl>

Źródło: dane zamieszczone na stronie internetowej Gminy Czarna

3 PROBLEMY GMINY

3.1 Problemy w zakresie infrastruktury i zasobów oraz gospodarki przestrzennej Gminy.

PROBLEMY ZOSTAŁY OKREŚLONE ODREBNI DLA NASTĘPUJĄCYCH GRUP:

- budownictwo (budynki i budowle),
- infrastruktura;
- systemy zabezpieczeń.

Budownictwo (budynki i budowle):

- Rozproszona zabudowa;
- Niewykorzystane tereny pod turystykę, rekreację;
- Niedostatecznie wykorzystane obiekty użyteczności publicznej, np.: domy ludowe, remizy;
- Brak mieszkań socjalnych, chronionych, dziennych ośrodków, wsparcia rodzin i dziecka;
- Brak Domu Opieki Społecznej;
- Zły stan techniczny obiektów zabytkowych;
- Zły stan techniczny budynków wymagających remontu (wymiana instalacji elektrycznej, przebudowa kominów) budynki prywatne, komunalne;
- Niedostatecznie rozbudowana infrastruktura turystyczna;
- Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura sportowa przy szkołach i ogólnodostępna;
- Brak basenu i kąpielisk;
- Niewystarczające wyposażenie w pomoce dydaktyczne szkół, przedszkoli, bibliotek, domów kultury;
- Brak galerii, muzeów promujących dorobek kulturalny obszaru;
- Brak centrum rehabilitacji;
- Niezadawalający stan techniczny oraz brak zabezpieczeń ppoż., obiektów zabytkowych;
- Brak domów przedpogrzebowych,
- Małe zainteresowanie terenami inwestorów,

Infrastruktura:

- Zły stan techniczny dróg gminnych, wojewódzkich i dróg powiatowych;
- Mało rozbudowana sieć szerokopasmowego Internetu;
- Nieoświetlone odcinki dróg;
- Niewystarczająca liczba miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej;
- Zły stan systemu wodociągowego i ujęć wody;
- Brak chodników przy drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych;
- Zły stan zbiorników p - poż.
- Brak wodnego zbiornika rekreacyjnego,

Systemy zabezpieczeń:

- Dewastacja miejsc użyteczności publicznej – brak systemów monitoringu;
- Wysoki stopień zagrożenia powodziowego – brak infrastruktury;
- Brak ujęć wody do celów ppoż.;
- Przystarzały i niewystarczający sprzęt techniczny w jednostkach OSP;
- Brak i wyeksploatowane systemy melioracji.

3.2 Problemy w zakresie potencjału ekologicznego Gminy

PROBLEMY ZOSTAŁY OKREŚLONE ODREBNI DLA NASTĘPUJĄCYCH GRUP:

- zasoby naturalne,
- systemy i urządzenia proekologiczne;
- ekoświadomość

Zasoby naturalne:

- Niski poziom wykorzystania energii odnawialnej;
- Zanieczyszczenia wód i gleb ściekami bytowymi;
- Rosnąca powierzchnia niezagospodarowanych użytków rolnych;
- Mało wyeksploatowane cenne zasoby środowiska naturalnego;

Systemy i urządzenia proekologiczne:

- Słabo rozwinięta infrastruktura związana z wykorzystaniem energii odnawialnej;
- Niezagospodarowane osady ścieków;
- Brak kompleksowego rozwiązania problemu zagospodarowania odpadów stałych;
- Zanieczyszczenie środowiska;
- Wykorzystanie materiałów niebezpiecznych w budownictwie.

Ekoświadomość:

- Mała świadomość ekologiczna,
- Brak segregacji odpadów

3.3 Problemy w zakresie potencjału ludzkiego Gminy

PROBLEMY ZOSTAŁY OKREŚLONE ODREBNI DLA NASTĘPUJĄCYCH GRUP:

- zdolności zawodowe;
- postawy społeczne;
- biologiczny.

Zdolności zawodowe:

- emigracja krajowa i zagraniczna;
- ograniczone możliwości rozwijania zainteresowań, samorealizacji, zmiany i podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Postawy społeczne:

- małe zaangażowanie w działalność społeczną;
- zbyt duże oczekiwania w zabezpieczeniu potrzeb społecznych – postawy roszczeniowe;
- zobojętnienie społeczeństwa na potrzeby innych, agresja i złe nawyki (patologie społeczne).

Biologiczny:

- starzejące się społeczeństwo;
- choroby cywilizacyjne wśród dzieci i młodzieży;
- ograniczony dostęp do ośrodków specjalistycznych – leczenia,

3.4 Problemy w sferze gospodarczej Gminy

PROBLEMY ZOSTAŁY OKREŚLONE ODREBNIENIE DLA KAŻDEGO Z NASTĘPUJĄCYCH DZIAŁÓW GOSPODARKI:

- rolnictwo;
- sektor Małych i Średnich Przedsiębiorstw (MŚP);
- turystyka;

Rolnictwo:

- Niska opłacalność produkcji rolnej;
- Niska konkurencyjność gospodarstw rolnych w Gminie;
- Ograniczone możliwości zwiększania lesistości Gminy;

Sektor MŚP:

- Słabo rozwinięty sektor MŚP;
- Zbyt niska przedsiębiorczość mieszkańców;
- Niepełne wykorzystanie zdolności produkcyjnej istniejących zakładów;
- Ograniczenia infrastrukturalne uniemożliwiające rozwój sektora;
- Słabnąca kondycja finansowa podmiotów gospodarczych działających w zakresie handlu i usług;
- Słabo rozwinięty sektor budownictwa;
- Niewystarczająca powierzchnia uzbrojonych terenów przeznaczonych pod zabudowę;
- Brak inwestorów zewnętrznych;
- Niska konkurencyjność firm transportowych działających na terenie Gminy;
- Słabo rozwinięte rzemiosło, rękodzieło

Turystyka:

- Niewystarczająca promocja produktów lokalnych;

- Bardzo niski stopień urynkowania produktów lokalnych (rolniczych),
- Brak bazy gastronomiczno - noclegowej

4 CZYNNIKI ROZWOJOWE GMINY

4.1 Czynniki rozwojowe w zakresie zaspokojenia potrzeb mieszkańców

OCENA DOKONANA W ZAKRESIE ZASPOKOJENIA POTRZEB MIESZKAŃCÓW JEST PRZEDSTAWIONA PONIŻEJ DLA WSZYSTKICH 14 POTRZEB OBEJMUJĄCYCH:

- Zabezpieczenie materialne,
- Wyżywienie,
- Schronienie,
- Bezpieczeństwo,
- Zdrowie i życie,
- Opieka,
- Rozwój ludzi,
- Rekreacja, wygoda, przyjemności,
- Kultura,
- Wartości moralne i potrzeby religijne,
- Kreacja otoczenia, poczucie użyteczności, uznanie, gratyfikacja, akceptacja,
- Tożsamość z Gminą, ład przestrzenny,
- Swoboda i łatwość kontaktów przestrzennych,
- Kontakty społeczne, więź grupowa.

Atuty Gminy	Słabości Gminy
<ul style="list-style-type: none"> – dobre położenie komunikacyjne, – sieć handlowa zapewniająca sprawne zaopatrzenie w podstawowe produkty, – wzrost miejsc pracy w lokalnych podmiotach gospodarczych, – organizacja prac interwencyjnych, – łatwy dostęp do infrastruktury, – łatwy dostęp do materiałów budowlanych, – istniejący potencjał dla rozwoju turystyki wiejskiej, – systematycznie rozbudowywana sieć kanalizacyjna, – funkcjonujące jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, – funkcjonujące ośrodki zdrowia, – sprawnie funkcjonujący Gminny Ośrodek 	<ul style="list-style-type: none"> – ograniczona oferta lokalnych, spożywczych produktów rolnych, – niskie kwalifikacje zawodowe znacznej części osób bezrobotnych, – wysoki udział osób młodych wśród bezrobotnych, – ograniczone możliwości podnoszenia kwalifikacji zawodowych, – duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych, – braki kapitałowe w gospodarstwach rolnych na inwestycje podnoszące ich zdolności konkurencyjne, – niedostatecznie rozwinięty sektor MSP, – niewystarczające uzbrojone tereny pod budownictwo mieszkaniowe, – niewystarczające oznakowanie dróg, – niszczenie dróg w związku

<p>Pomocy Społecznej,</p> <ul style="list-style-type: none"> – sprawnie funkcjonujący Gminny Ośrodek Kultury w Czarnej, – systematycznie rozwijana baza sportowo-rekreacyjna, – wzrost aktywności klubów sportowych, – wysokie walory środowiska naturalnego, – zwiększająca się liczba funkcjonujących organizacji pozarządowych nastawionych na rozwiązywanie problemów lokalnych, – zdecydowana poprawa dostępności sieci telefonii komórkowej, – walory przyrodniczo - krajobrazowe gminy, – istniejące i łatwo dostępne obiekty sakralne, – istniejące zabytki kultury materialnej i duchowej, – istniejące obiekty kulturalno - rekreacyjno-sportowe, – odbywające się cykliczne imprezy kulturalne na terenie Gminy, – zwiększająca się liczba osób, które chcą pracować na rzecz swojego środowiska, – wysoki poziom wykształcenia osób chętnych do pracy na rzecz środowisk lokalnych, – pozytywny stosunek władz Gminy dla inicjatyw osób i organizacji działających na rzecz społeczności lokalnych, – funkcjonująca orkiestra gminna, kapela ludowa, – systematycznie rozbudowywane i modernizowane obiekty oświatowe, – tradycja i zwyczaje kulturalno – sportowe, – funkcjonujące koła gospodyń wiejskich. 	<ul style="list-style-type: none"> z przekraczaniem dopuszczalnego tonażu, – brak bezpiecznych szlaków komunikacyjnych dla rowerzystów, – niedostateczny dozór policyjny, – lęk przed ujawnianiem przemocy, – obawa przed reakcją otoczenia w obliczu ujawnienia zdarzenia przestępczego lub wykroczenia, – wciąż duży udział budynków mieszkalnych i komunalnych o znacznej energochłonności, – wykorzystywanie przestarzałych technologii grzewczych, – ograniczone możliwości rozwijania leczenia specjalistycznego, rehabilitacji i profilaktyki w Gminie (mała liczba mieszkańców, niska zasobność finansowa mieszkańców, ograniczenia lokalowe), – małe powszechne zrozumienie istoty problemu choroby osób uzależnionych od alkoholu, – mało osób chętnych do niesienia stałej pomocy osobom niedołącznym, chorym i niepełnosprawnym, – zbyt mało działań integrujących środowisko (imprezy masowe, szkolenia, inne), – niewystarczająca troska rodziców o prawidłowy rozwój emocjonalny i fizyczny dzieci i młodzieży, – bardzo mała aktywność mieszkańców w zakresie aktywności ruchowej, – styl życia dzieci i młodzieży sprzyjający powstawaniu wad postawy, – ograniczone możliwości zatrudnienia specjalistów, trenerów w zakresie rozwoju fizycznego, – mało pozytywnych wzorców zachowań prospołecznych, – brak atrakcyjnych, powszechnie dostępnych lokalnych środków masowego przekazu, – brak zorganizowanych form spędzania
--	--

	<p>wolnego czasu dla osób niepełnosprawnych,</p> <ul style="list-style-type: none"> – bariery architektoniczne dla niepełnosprawnych, – niewystarczająca oferta istniejących świetlic środowiskowych i klubów sportowych, – ograniczone środki finansowe na zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne, – słabe wyposażenie placówek kulturalnych, – mała różnorodność oferty kulturalnej, – brak wsparcia finansowego dla działań społecznych w środowisku lokalnym, – małe doświadczenie organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu środków z funduszy zewnętrznych, – ograniczone możliwości rozwoju zawodowego, – słabe przygotowanie UG do świadczenia e-usług, – konieczność modernizacji, dostosowania istniejących obiektów i terenów naturalnych na potrzeby turystyki, – małe zaangażowanie organizacji i grup społeczno - zawodowych w działaniach na rzecz gminy, – istniejące ukryte bezrobocie na wsiach, – brak integracji społeczności lokalnej.
--	---

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – dostępne programy pomocowe na rozwój gospodarstw rolnych i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013), – możliwość korzystania z zewnętrznych środków finansowania inwestycji związanych z modernizacją substancji mieszkaniowej (m.in. fundusze strukturalne) – możliwość korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej, 	<ul style="list-style-type: none"> – systematyczny wzrost cen żywności, – wysokie koszty i utrudnienia formalno-prawne prowadzenia inwestycji infrastrukturalnych, – ograniczony dostęp do środków pomocowych, – niski poziom świadomości mieszkańców na temat zdrowego żywienia, – bardzo znaczący wzrost natężenia ruchu na drogach, – ograniczone możliwości kadrowe i sprzętowe Policji, – niewystarczająca dbałość organizatorów

<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie państwa dla osób podejmujących działalność gospodarczą, – bliskość dużych ośrodków miejskich, – istniejące programy pomocowe na rozwój infrastruktury (RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013), – wzrost inwestycji infrastrukturalnych podnoszących dostępność komunikacyjną obszaru oraz sprzyjających poprawie środowiska naturalnego, – wysoki stopień wykrywalności przez Policję przestępstw i wykroczeń, – bliskość szpitali (Łańcut, Rzeszów) – promocja zdrowego stylu życia w mediach, – coraz większa świadomość społeczeństwa w zakresie potrzeby włączenia osób niepełnosprawnych do czynnego życia, – istniejące przepisy prawne uwzględniające potrzeby niepełnosprawnych, – istniejące środki budżetowe i pozabudżetowe na rozwój infrastruktury i organizację działalności sportowo-rekreacyjnej, – zewnętrzne środki finansowania lub dofinansowania przedsięwzięć edukacyjnych, promocyjnych i innych (fundacje, programy itp.), – możliwość kształcenia na poziomie wyższym na terenie Rzeszowa. 	<ul style="list-style-type: none"> impres masowych o zapewnienie porządku i bezpieczeństwa, – niekorzystne wzorce zachowań (agresywność) płynące z mediów, Internetu, gier komputerowych, – nieznan powszechnie system sygnalizacji o zagrożeniach zdarzeniami losowymi (np. powódź), – wysokie koszty czynności formalno-prawnych związanych podejmowaniem budowy budynków mieszkalnych, – systematyczny wzrost cen materiałów budowlanych i usług budowlanych, – niewydolny system ochrony zdrowia, – ograniczone środki na służbę zdrowia, – wysokie koszty leczenia i rehabilitacji, – obojętność społeczeństwa na zachowania patologiczne, – duży popyt na wykwalifikowanych pracowników i atrakcyjne oferty pracy poza granicami kraju i w większych ośrodkach miejskich w Polsce, – trudny dostęp do zewnętrznych środków zasilania finansowego, – wysokie koszty utrzymania bazy sportowo – rekreacyjnej, – wzrastające koszty organizacji imprez rekreacyjno-sportowych i wypoczynkowych, – narastanie negatywnych zjawisk patologii zachowań społecznych, – brak stabilnej polityki oświatowej, – ograniczone środki na oświatę, – wysokie koszty kształcenia w odległych ośrodkach akademickich, – duży popyt na wykwalifikowanych pracowników i atrakcyjne oferty pracy poza granicami kraju i w większych ośrodkach miejskich w Polsce, – trudny dostęp do zewnętrznych środków pomocowych na rozwój oświaty,
--	---

4.2 Czynniki rozwojowe w sferze techniczno - przestrzennej Gminy

Ocena czynników rozwojowych została dokonana dla potencjału technicznego (budynków i budowli, infrastruktury technicznej i społecznej, systemów zabezpieczeń, eksploatacji i odnowy), ekologicznego i ludzkiego.

Atuty Gminy	Słabości Gminy
<ul style="list-style-type: none"> - przepływająca przez teren Gminy rzeka Wisłok, - stawy usytuowane na terenie Gminy, - dobra lokalizacja w stosunku do ponad lokalnych ośrodków miejskich regionu (Łańcut, Rzeszów), - warunki przestrzenne do rozbudowy układu komunikacyjnego, - sprawnie działający Samorząd Gminy, - istniejąca koncepcja skanalizowania i zwodociągowania obszaru całej Gminy, - poprawiający się stan techniczny budynków mieszkalnych, - funkcjonowanie jednostek ochotniczych straży pożarnych, - systematyczne inwestycje poprawiające standard techniczny dróg, - wzrost dbałości właścicieli o stan techniczny i estetykę budynków mieszkalnych, - realizacja inwestycji służących zagospodarowaniu ścieków, - wysokie walory przyrodniczo - krajobrazowe Gminy, - wzrastająca wiedza mieszkańców na temat ochrony środowiska, - stała rozbudowa systemu odbioru i zagospodarowania ścieków, - istniejąca oczyszczalnia ścieków, - funkcjonujący system odbioru śmieci, - istniejąca baza kulturalno - oświatowa, - rozwijana baza sportowo - rekreacyjna, - działające kluby sportowe, - położenie w pobliżu miast 	<ul style="list-style-type: none"> - ograniczone możliwości prowadzenia inwestycji infrastrukturalnych w zakresie adekwatnym do potrzeb, - nie wystarczająco rozbudowane zbiorowe zaopatrzenia w wodę, - znaczne koszty z tytułu odszkodowań związanych z budową infrastruktury (drogi, sieci, kolektory), - zwiększająca się liczba pojazdów mechanicznych, - niski stopień wykorzystania odnawialnych źródeł energii, - nieuregulowany stan prawny znacznej części nieruchomości, - niewłaściwe technologie budowlane stosowane w przeszłości, - nieuregulowane ciekły wodne na terenie Gminy, - wysoka energochłonność znacznej części budynków komunalnych i prywatnych, - małe zainteresowanie właścicieli melioracji szczegółowych ich konserwacją i utrzymaniem, - złe nawyki w zakresie podejścia do ochrony środowiska (np. wypalanie traw) - brak pełnej segregacji śmieci, - zanieczyszczenie powietrza w związku ze spalaniem w kotłowniach prywatnych śmieci i opału toksycznego, - zanieczyszczenie wód podziemnych, - niedostateczna promocja energooszczędnych technologii budowlanych, - obojętność na zachowania niezgodne z przepisami ochrony środowiska, - duże rozproszenie zabudowy

<p>umożliwiających kontynuowanie nauki na poziomie średnim i wyższym,</p> <ul style="list-style-type: none"> – zapotrzebowanie na lokalnym rynku pracy na osoby o wysokich kwalifikacjach, – walory środowiska sprzyjające aktywności fizycznej mieszkańców, – wysokie zaangażowanie w sprawy lokalne stałej grupy mieszkańców, – pozytywne przykłady działania różnych instytucji oraz organizacji pozarządowych na rzecz rozwoju ludzi. 	<p>zwiększające koszty inwestycji związanych z budową sieci kanalizacyjnej czy wodociągowej,</p> <ul style="list-style-type: none"> – niewystarczająca dbałość rodziców o prawidłowy rozwój fizyczny dzieci i młodzieży, – niski poziom profilaktyki chorób cywilizacyjnych, – niewystarczający stan techniczny i wyposażenie infrastruktury zdrowia, – niewystarczająca ilość miejsc pracy, – wzrastająca liczba osób w podeszłym wieku wymagających opieki, – bariery architektoniczne w miejscach publicznych, – mała aktywność dużej części mieszkańców w zakresie rozwoju fizycznego, – naśladownictwo negatywnych wzorców zachowań, – ograniczone środki finansowe na zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne, – wzrastająca liczba osób nadużywających alkohol, – niedostatecznie rozwinięta i często przestarzała infrastruktura sportowo – rekreacyjna i wypoczynkowa, – niewystarczająca liczba masowych imprez sportowo – rekreacyjnych integrujących środowisko . – niewystarczająca przepustowość oczyszczalni ścieków,
---	--

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – dobry dostęp do nowych technologii i materiałów budowlanych, – możliwość korzystania z zewnętrznych środków finansowania inwestycji związanych z budową i modernizacją infrastruktury (m.in. fundusze strukturalne), – możliwość korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej, – duża aktywność szkół na rzecz ochrony środowiska (programy szkolne, akcje), 	<ul style="list-style-type: none"> – niewystarczająca ilość środków pomocowych na inwestycje infrastrukturalne, – zwiększająca się liczba użytkowników dróg, – zbiurokratyzowany system administracyjny w zakresie budownictwa, skomplikowane procedury i długotrwałe procesy decyzyjne, – nieprzyjazne dla inwestorów rozwiązania administracyjne związane procedurami przygotowywania i realizacji inwestycji budowlanych (pozwolenia na budowę,

<ul style="list-style-type: none"> – przepisy prawne umożliwiające egzekwowanie zachowań proekologicznych – akcje proekologiczne w środkach masowego przekazu, – możliwość korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć w zakresie infrastruktury ochrony środowiska, – nowoczesne technologie pozwalające na budowę przydomowych oczyszczalni ścieków, – możliwość podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych w Łąncucie i Rzeszowie, – propagowanie zdrowego stylu życia w mediach, – zewnętrzne środki finansowania lub dofinansowania przedsięwzięć edukacyjnych, promocyjnych innych (fundacje, programy, itp.), – możliwość pozyskania dofinansowania na inwestycje związane z funkcjonowaniem służby zdrowia, placówek edukacyjnych, pomocy społecznej, – istniejące fundacje dostępność stypendia dla osób kształcących się, – coraz powszechniejsze zrozumienie przez społeczeństwo problemów osób niepełnosprawnych, – programy wspierające funkcjonowanie organizacji pozarządowych dostępność wolontariatu. 	<ul style="list-style-type: none"> nadzór, geodezja), – wysokie ceny ekologicznych nośników energii (gaz, prąd), – ograniczone możliwości korzystania z zewnętrznych środków finansowania inwestycji proekologicznych (fundusze strukturalne) – ograniczona dostępność środków, trudne dostępność długotrwałe procedury, – wysokie koszty modernizacji systemów grzewczych dostępność termomodernizacji budynków, – niedostateczna informacja na temat istniejących kredytów na inwestycje proekologiczne, – ograniczenia prawne związane z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii związane z lokalizacją na terenie lub dostępność w pobliżu obszarów objętych prawną ochroną, – „przeładowane” programy szkolne niesprzyjające aktywności ruchowej dzieci i młodzieży, – ograniczone środki na oświatę i niskie zarobki w oświacie, – powszechność złych wzorców zachowań w mediach, – nieefektywny system ubezpieczeń społecznych, – wysokie koszty kształcenia na poziomie wyższym, – wysokie bezrobocie i znikoma ilość atrakcyjnych ofert pracy w regionie, – atrakcyjne oferty pracy poza granicami kraju i w większych ośrodkach miejskich w Polsce, – trudny dostęp do zewnętrznych środków zasilania finansowego na podejmowanie własnej działalności gospodarczej, – ograniczone środki na służbę zdrowia, – wzrastające koszty utrzymania bazy sportowo – rekreacyjnej i wypoczynkowej, – wzrastające koszty organizacji imprez rekreacyjno – sportowych i wypoczynkowych. – wzmożony ruch pojazdów ciężarowych,
--	--

4.3 Czynniki rozwojowe w sferze gospodarczej Gminy

Atuty Gminy	Słabości Gminy
<ul style="list-style-type: none"> – bogactwa naturalne (gaz ziemny, żwiry rzeczne, źródła naturalne, lasy), – ciągłość w realizacji długookresowych planów gminy przez kolejne kadencje, – wysoki poziom pokrycia planami przestrzennego zagospodarowania obszaru Gminy, – przepływająca przez teren Gminy rzeka Wisłok, – stawy usytuowane na terenie Gminy, – dobra lokalizacja w stosunku do ponad lokalnych ośrodków miejskich regionu (Łańcuta, Rzeszowa), – istnienie dobrego potencjału produkcyjnego, – utrzymujący się stały poziom liczby podmiotów gospodarczych, – położenie w pobliżu miast – potencjalnych rynków zbytu, – wielu doświadczonych pracowników na rynku pracy, – duża liczba osób będących przejazdem przez Gminę, – duże zasoby siły roboczej na wsi, – dogodne położenie komunikacyjne, – rozwinięta sieć dróg dojazdowych do pól uprawnych, – korzystne ukształtowanie terenu, – zadowalający stan usprzętowania gospodarstw, – doświadczenie producentów rolnych, – średnia klasa bonitacyjna gruntów (III i IV), – dobre warunki przyrodniczo – geograficzne, – dostępność do usług doradczych w gminie, – istniejąca baza sportowo – rekreacyjna, 	<ul style="list-style-type: none"> – samowystarczalność wielu mieszkańców w zakresie zaopatrzenia w żywność, – niska zasobność finansowa mieszkańców – mniejszy popyt na usługi i inne dobra, – ograniczone możliwości Gminy wspierania działalności gospodarczej, – brak koncepcji długofalowej polityki gospodarczej Gminy (brak narzędzi stymulujących rozwój przedsiębiorstw), – brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych, – odpływ wykwalifikowanych pracowników do innych regionów i za granicę, – niedostatecznie rozwinięta infrastruktura ochrony środowiska, energetyczna oraz teleinformatyczna, – uprzedzenia związane z rozpoczynaniem działalności gospodarczej, obawa przed podjęciem ryzyka, – niska zasobność finansowa mieszkańców, – uprzedzenia związane z rozpoczynaniem działalności gospodarczej, obawa przed podjęciem ryzyka, – brak wydzielonych terenów pod budownictwo przemysłowe, – trudności ze zbytem większości produktów rolnych, – mała dostępność ziemi rolniczej na powiększanie gospodarstw, – duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych, – niewykorzystany potencjał produkcyjny (odłogi - niski koszt utrzymania ziemi rolniczej), – zły stan urządzeń melioracyjnych, – brak melioracji na części pól uprawnych, – brak zorganizowania się rolników w zakresie zaopatrzenia i zbytu, – niewystarczające kwalifikacje zawodowe

<ul style="list-style-type: none"> - unikalne walory przyrodniczo - turystyczne, - możliwość wykorzystania bazy szkolno - sportowej na potrzeby obsługi ruchu turystycznego, - łatwy dostęp do środków komunikacji publicznej, - bardzo dobre położenie geograficzno - komunikacyjne, - dobre warunki dla rozwoju wędkarstwa, 	<ul style="list-style-type: none"> wielu rolników, - niski poziom urynkowania produkcji, - zbyt niski udział dochodów gospodarstw z działalności pozarolniczej, - mała zasobność finansowa mieszkańców w zakresie realizacji inwestycji turystycznych, - małe zainteresowanie rolników prowadzeniem działalności agroturystycznej, - brak zorganizowanej bazy turystycznej (pól namiotowych, hoteli, parkingów, barów szybkiej obsługi), - niewystarczająca informacja na temat gospodarstw agroturystycznych, - niedostatecznie rozwinięta baza turystyczna,
--	---

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - możliwość pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych – m.in. możliwość korzystania ze wsparcia w ramach programów operacyjnych (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013), - wzrost zainteresowania inwestorów zewnętrznym regionem, - wsparcie PUP dla zatrudniania stażystów oraz inne formy pomocy, - pozytywne wzorce płynące ze strony istniejących, efektywnych gospodarstw rolnych, - dostępne środki na rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej na obszarach wiejskich - Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013, - korzystne rozwiązania umożliwiające osiągnięcie dodatkowych dochodów w gospodarstwach (np. agroturystyka), 	<ul style="list-style-type: none"> - wysokie koszty pracy - system ubezpieczeniowy (wysokie składki), - ograniczenia formalno-prawne prowadzenia działalności gospodarczej, długotrwałe i kosztowne procedury, - atrakcyjne oferty pracy w innych regionach kraju i za granicą dla wykwalifikowanych pracowników, - ograniczona ilość i trudny dostęp do źródeł zewnętrznego finansowania inwestycji związanych z powstawaniem i rozwojem małych i średnich przedsiębiorstw, - brak autostrady i dróg szybkiego ruchu na obszarze województwa oraz zły stan komunikacji drogowej i kolejowej, - niski prestiż zawodu rolnika, - wysokie koszty środków produkcji rolnej, - monopolistyczny charakter stosunków rolnik - przemysł rolno – spożywczy, - brak stabilnej polityki rolnej, - niska opłacalność produkcji rolniczej,

<ul style="list-style-type: none"> – racjonalna gospodarka w lasach państwowych, – pomoc nadleśnictwa w odtwarzaniu lasów i w zalesianiu, – dobra kondycja biologiczna drzewostanów, – bliskość dużych ośrodków miejskich Łańcut, Rzeszów, – zainteresowanie wypoczynkiem w gospodarstwach agroturystycznych, – rosnące zainteresowane społeczeństwa aktywnym wypoczynkiem (turystyką i sportem), – wzrost możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych z RPO, PROW, POKL. 	<ul style="list-style-type: none"> – niewystarczająca ilość środków zewnętrznych (kapitału) na rozwój działalności pozarolniczej, – ograniczona ilość i trudny dostęp do niektórych Działań PROW 2007-2013 i RPO – niskie ceny zbytu produktów rolnych, – wysokie ceny środków do produkcji rolniczej, – rosnące koszty utrzymania, – niewystarczająca ilość środków zewnętrznych (kapitału) na rozwój turystyki i sportu, – ograniczona ilość i trudny dostęp do źródeł zewnętrznego finansowania inwestycji związanych z powstawaniem i rozwojem małych i średnich przedsiębiorstw branży turystycznej oraz gospodarstw agroturystycznych.
---	---

ZAPISY ZAWARTE W OCENIE PROBLEMÓW I ANALIZIE SWOT SĄ ODZWIERCIEDLENIEM SPOSOBU WIDZENIA AKTUALNEJ SYTUACJI PRZEZ CZŁONKÓW ZESPOŁU OPRACOWUJĄCEGO STRATEGIĘ. ANALIZA MA CHARAKTER PROSPEKTYWNY. OZNACZA TO, IŻ SZCZEGÓLNE ZNACZENIE MAJĄ TE CZYNNIKI (PROBLEMY), KTÓRE BĘDĄ WPŁYWAŁY NA SYTUACJĘ W PRZYSZŁOŚCI. ŚWIADOMOŚĆ I ROZUMIENIE SYTUACJI PRZEDSTAWIONEJ W OCENIE PROBLEMÓW I ANALIZIE SWOT MA DECYDUJĄCY WPŁYW NA KSZTAŁT STRATEGII I PROGRAMY DZIAŁAŃ. BARDZO WAŻNYM UZUPEŁNIENIEM JEST OCENA POZIOMU ZASPOKOJENIA POTRZEB MIESZKAŃCÓW, DOKONANA W PLANACH ODNOWY MIEJSCOWOŚCI POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCI, STANOWIĄCA PUNKT ODNIESIENIA DO USTALANIA PRIORYTETOWYCH CELÓW I DZIAŁAŃ.

5 ZAŁOŻENIA STRATEGII

ZAŁOŻENIA STANOWIĄ WARUNKI BRZEGOWE NIEZBĘDNE DO PRAWIDŁOWEGO SFORMUŁOWANIA STRATEGII ROZWOJU I SĄ OKREŚLANE NA POCZĄTKU JEJ POWSTAWANIA.

Założenia dotyczące dokumentu strategii:

1. Okres planowania: lata 2008 – 2020 z perspektywą do roku 2030.
2. Decyzje zawarte w strategii rozwoju mają służyć mieszkańcom gminy oraz instytucjom i organizacjom funkcjonującym na jej terenie.
3. Działania operacyjne będą uwzględniały możliwości pozyskiwania środków z zewnętrznych źródeł finansowania.
4. Przy opracowywaniu strategii i jej realizacji zostaną uwzględnione zasady zrównoważonego rozwoju.
5. Zadaniem strategii rozwoju jest ułatwienie władzom samorządowym utrzymania głównych, długookresowych kierunków rozwoju Gminy.
6. O przyjęciu strategii rozwoju zadecyduje Rada Gminy w Czarnej.
7. Realizacją strategii rozwoju będzie kierował Wójt Gminy.

Założenia dotyczące procesu pracy nad opracowaniem dokumentu strategii:

1. Strategia rozwoju będzie opracowana na podstawie Miejskowych Planów Odnowy poszczególnych miejscowości Gminy Czarna.
2. Strategia będzie uwzględniała rozwiązania przyjęte w zewnętrznych dokumentach planistycznych.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ, ZGODNIE Z USTAWĄ PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA, TO ROZWÓJ, W KTÓRYM NASTĘPUJE INTEGRACJA DZIAŁAŃ POLITYCZNYCH, GOSPODARCZYCH ORAZ SPOŁECZNYCH, Z ZACHOWANIEM RÓWNOWAGI I TRWAŁOŚCI PODSTAWOWYCH PROCESÓW PRZYRODNICZYCH.

Termin „zrównoważony rozwój” oznacza:

1. Zachowanie szansy dla przyszłych pokoleń na realizację ich potrzeb.
2. Poszanowanie zasobów ze względu na ich ograniczoność.
3. Harmonizowanie ekologicznych, społecznych i ekonomicznych celów rozwoju.
4. Długookresowe podejście do analizowania, planowania i urzeczywistniania celów rozwoju.

Zgodnie ze standardem opracowanym przez UNDP w Polsce „Zasady zrównoważonego rozwoju” to:

1. Zasada równego dostępu do środowiska, w tym sprawiedliwości międzypokoleniowej.
2. Zasada wydolności środowiska, czyli nie przekraczania granic odporności środowiska.

6 MISJA GMINY

MISJA TO OPIS WIZJI GMINY (NAJCZĘŚCIEJ JEDNOZDANIOWY) ZAWIERAJĄCY GŁÓWNE POLA AKTYWNOŚCI W PRZYSZŁOŚCI, STANOWIĄCY NAJOGÓLNIEJSZY CEL GMINY.

Misję Gminy Czarna określono w perspektywie do roku 2020 z perspektywą do roku 2030.

Misja Gminy Czarna:

Jesteśmy Gminą położoną w obrębie Płaskowyżu Kolbuszowskiego po obu stronach rzeki Wisłok, gdzie mieszkańcy dbają o środowisko naturalne i bogate dziedzictwo kulturowe budują nowoczesną infrastrukturę oraz tworzą warunki dla rozwijania działalności gospodarczej, rozwoju ludzi, wypoczynku i turystyki.

Misja spełnia ważne funkcje w okresie wdrażania strategii, w tym:

- pozwala koncentrować się na priorytetowych, długookresowych celach,
- pozwala planować i koordynować działania partnerów rozwoju lokalnego zgodnie z długookresowymi celami,
- wspiera motywację i integrację mieszkańców, wzmacniając ich identyfikację z gminą,
- promuje Gminę w otoczeniu, zwiększa zainteresowanie Gminą, w szczególności wobec potencjalnych inwestorów i wobec odbiorców oferty Gminy.

Aby misja mogła być realizowana należy zaplanować cele strategiczne, które będą służyły jej osiągnięciu. Poniżej przedstawiono dekompozycję misji z przypisanymi celami strategicznymi.

Tabela 34. Dekompozycja misji - cele strategiczne służące realizacji misji

Część misji	Cele strategiczne służące realizacji części misji
<p style="text-align: center;">Jesteśmy gminą [...] gdzie mieszkańcy dbając o środowisko naturalne i bogate dziedzictwo kulturowe ...</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Wzrost poziomu nowych inwestycji realizowanych przez inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych ✓ Wysoki stopień gospodarczego wykorzystania walorów turystycznych Gminy – szeroko rozwinięta oferta turystyczna Gminy ✓ Wzrost dochodów gospodarstw rolnych z pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym z agroturystyki ✓ Większa zaradność mieszkańców w zakresie poprawy warunków bytowych ✓ Poprawa poziomu przedsiębiorczości ✓ Wysoki poziom uczestnictwa społeczeństwa w kulturze ✓ Wysoka gotowość bezrobotnych do podejmowania pracy ✓ Wzrost aktywności w zakresie poprawy swojej sytuacji życiowej – wyższa aktywność mieszkańców ✓ Wysoki stopień skanalizowania Gminy i oczyszczania ścieków ✓ Kompleksowo rozwiązany problem zagospodarowania odpadów stałych ✓ Rozbudowany system wodociągowy i ujęć wody ✓ Zapewniony dostęp do wody pitnej oraz zachowane w czystości jej zasoby ✓ Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz gości przebywających na terenie Gminy ✓ Wyeksponowane cenne zasoby środowiska naturalnego ✓ Wzrost lesistości Gminy ✓ Dysponowanie infrastrukturą umożliwiającą dokumentowanie i promocję dorobku kulturalnego Gminy ✓ Odnawialne źródła energii, ✓ Ścieżki rowerowe.
<p style="text-align: center;">... budują nowoczesną</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Rozwinięta infrastruktura drogowa: oświetlone drogi, wybudowane chodniki przy drodze wojewódzkiej, drogach powiatowych i Gminnych

Część misji	Cele strategiczne służące realizacji części misji
<p>infrastrukturę ...</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Rozwinięta i odpowiednio wyposażona baza oświatowa i kulturalna ✓ Dostępne, nowe tereny inwestycyjne pod inwestycje gospodarcze i mieszkalnictwo ✓ Rozbudowana infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, sportowa ✓ Zapewniona wystarczająca liczba miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej ✓ Wysoki stopień skanalizowania Gminy i oczyszczania ścieków ✓ Dobry stan techniczny i wysoki standard budynków użyteczności publicznej, ✓ Kompleksowo rozwiązany problem zagospodarowania odpadów stałych ✓ Zapewnienie powszechnej dostępności usług telekomunikacyjnych, w tym dostępu do szerokopasmowej sieci internetowej ✓ Rozbudowany system wodociągowy i ujęć wody
<p>... oraz tworzą warunki dla rozwijania działalności gospodarczej, rozwoju ludzi, wypoczynku i turystyki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Utrzymane w czystości środowisko przyrodnicze ✓ Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz gości przebywających na terenie Gminy ✓ Wyeksponowane cenne zasoby środowiska naturalnego ✓ Wzrost poziomu nowych inwestycji realizowanych przez inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych ✓ Rozwinięty sektor Małych i Średnich Przedsiębiorstw ✓ Rozbudowana infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, sportowa ✓ Rozwinięta baza sportowa-rekreacyjna i turystyczna ✓ Atrakcyjna oferta spędzania wolnego czasu - rozwijania zainteresowań oraz rekreacji i wypoczynku ✓ Dostępne, nowe tereny inwestycyjne pod inwestycje gospodarcze, mieszkaniowe i rekreacyjne, ✓ Wyższy poziom zainwestowania terenów atrakcyjnych pod względem turystycznym i dla rekreacji

7 CELE STRATEGICZNE GMINY

CEL TO STAN, KTÓRY CHCEMY OSIĄGNĄĆ W PRZYSZŁOŚCI. CELE STRATEGICZNE OKREŚLONE SĄ DO ROKU 2020 Z PERSPEKTYWĄ DO ROKU 2030 I SŁUŻĄ OSIĄGANIU MISJI GMINY.

CELE STRATEGICZNE OKREŚLAJĄ REZULTATY O ZASADNICZYM ZNACZENIU W DŁUGIEJ PERSPEKTYWIE ORAZ KIERUNKUJĄ DZIAŁANIA NA RZECZY WŁAŚCIWE DLA KONCEPCJI ROZWOJU GMINY. CELE STRATEGICZNE ZWIĄZANE SĄ Z DECYZJAMI DOTYCZĄCYMI UTRZYMANIA LUB ZMIANY WYKORZYSTANIA ZASOBÓW GMINY, W TYM RÓWNIEŻ ZASOBÓW BĘDĄCYCH W DYSPOZYCJI SEKTORA PRYWATNEGO I POZARZĄDOWEGO.

CELE STRATEGICZNE GMINY POWSTAŁY NA PODSTAWIE OCENY AKTUALNEJ SYTUACJI, UWZGLĘDNIAJĄCEJ ZIDENTYFIKOWANE W USPOŁECZNIONYM PROCESIE PRACY PROBLEMY I CZYNNIKI WEWNĘTRZNE, WPŁYWAJĄCE NA MOŻLIWOŚĆ ROZWOJU GMINY (SŁABE I MOCNE STRONY GMINY) ORAZ ZEWNĘTRZNE (SZANSE I ZAGROŻENIA W OTOCZENIU).

OKREŚLENIE CELÓW W SFERZE SPOŁECZNEJ POPRZEDZA DOKONANIE HIERARCHIZACJI POTRZEB SPOŁECZNYCH.....

HIERARCHIA POTRZEB SPOŁECZNYCH

Do najważniejszych zadań strategicznych gminy uszeregowanych według ważności zaliczyć należy:

- Zachowanie ochrony naturalnego środowiska dla przyszłych pokoleń, w tym prowadzenie racjonalnej gospodarki zasobami zmierzającej do odnowy poszczególnych elementów środowiska, efektywnego ich wykorzystania oraz dostosowanie do tych działań rozwoju społeczno-gospodarczego gminy,
- Zapewnienie warunków rozwoju duchowego, a w tym możliwości wypoczynku, rozwoju sportu, rekreacji, kształcenia, do informacji, obcowania z kulturą i rozrywką, podróży i kontaktów z szeroko rozumianym otoczeniem,
- Budowę społeczeństwa nastawionego na rozwój aktywności i przedsiębiorczości poprzez tworzenie i wspieranie różnych form działalności organizacji gospodarczych i społecznych, łagodzenie skutków transformacji systemowej, a zwłaszcza zapewnienie ludziom miejsc pracy i dochodów pozwalających niezadawalająco w odczuciu społecznym poziom życia,
- Poprawę warunków życia i prowadzenia działalności gospodarczej poprzez właściwe utrzymanie istniejącej i rozwój niezbędnej infrastruktury technicznej, społecznej, ochrony zdrowia oraz zasobów mieszkaniowych,
- Zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, zabezpieczenia zdrowia i dorobku życia poczucia stabilizacji, perspektyw na przyszłość oraz rozwoju dla następnych pokoleń,

Dążąc do osiągnięcia powyższych celów władze gminy Czarna powinny oddziaływać na zachowanie się mieszkańców i poszczególnych podmiotów gospodarczych tak, aby służyły one tym celom działając równocześnie w imię własnych interesów. Chodzi o to, aby ukształtować pożądane zachowanie mieszkańców gminy i podmiotów gospodarujących w gminie. W procesie tym należy opierać się zarówno na wartościach moralności chrześcijańskiej, a przede wszystkim na mechanizmach ekonomicznych. Istota sprawy sprowadza się do sterowania zachowaniami ludzi i podmiotów gospodarczych przy wykorzystaniu naturalnego dla nich dążenia do podnoszenia poziomu życia maksymalizacji

efektywności gospodarowania. Władza gminna powinna tworzyć warunki sprzyjające temu rozwojowi i tej efektywności w określonych kierunkach, miejscach i czasie.

A zatem władze gminy Czarna nie mogą w swoich działaniach ograniczać się do doraźnej aktywizacji gospodarczej, wypełniania luk w kompleksie usług publicznych, komunalnych, ale powinny przyjąć jeden z podanych niżej wariantów strategii rozwoju gminy, działać dalekowzrocznie, sterując za pomocą różnych mechanizmów rozwojem społeczno-gospodarczym gminy.

7.1 Cele strategiczne i zadania realizacyjne do roku 2020 z perspektywą do roku 2030.

CELE STRATEGICZNE W RAMACH KAŻDEGO Z POTENCJAŁÓW ZOSTAŁY USTALONE NA PODSTAWIE WYNIKÓW KONSULTACJI SPOŁECZNEJ PRZEPROWADZONEJ ZA POMOCĄ PLANÓW ODNOWY POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCI GMINY CZARNA.

DO KAŻDEGO Z CELÓW ZOSTAŁY ZAPROJEKTOWANE WSKAŹNIKI, KTÓRE BĘDĄ MOGLY BYĆ WYKORZYSTANE PRZY OPRACOWYWANIU WNIOSKÓW O DOFINANSOWANIE PROJEKTÓW ZE ŚRODKÓW ZEWNĘTRZNYCH ORAZ PRZY WDRAŻANIU SYSTEMU MONITOROWANIA ROZWOJU GMINY.

Potencjał ludzki

Zadania realizacyjne do poszczególnych celów strategicznych:
<ul style="list-style-type: none"> – współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie organizowania warsztatów rozwojowych dla osób poszukujących pracy, – informowanie mieszkańców o możliwościach pozyskiwania dotacji na inwestycje w firmach, – pozyskiwanie środków zewnętrznych na wyposażenie i dostosowywanie bazy ośrodków zdrowia do obowiązujących wymogów i potrzeb, – rozwijanie bazy rehabilitacyjnej i oferty usług rehabilitacyjnych, – rozwijanie nowoczesnej bazy sportowej, – wspieranie przedsięwzięć związanych z aktywnością ruchową, – organizacja akcji badań profilaktycznych, – pozyskiwanie środków zewnętrznych na rozwój ludzi, – pozyskiwanie środków zewnętrznych na działania związane z rozwojem demokracji lokalnych, – współpraca instytucji wpływających na rozwój ludzi, – ograniczanie zjawisk patologii społecznych poprzez doradztwo psychologiczne, doradztwo w sprawach życiowych, doradztwo prawne, – pozyskiwanie środków zewnętrznych na działania związane z rozwojem demokracji lokalnych, – promocja osób, organizacji i działań sprzyjających rozwojowi społeczności lokalnej, – edukacja społeczna mieszkańców, – organizacja kursów i szkoleń mieszkańców dla rozwoju zainteresowań artystycznych i kulturalnych, – wspieranie powstawania nowych i działalność istniejących lokalnych organizacji, – organizacja imprez kulturalnych i rekreacyjnych o znaczeniu ponadlokalnym na

<p>terenie gminy Czarna,</p> <ul style="list-style-type: none"> – działanie na rzecz zwiększenia aktywności oraz integracji społeczności lokalnej, – stworzenie warunków do rozwoju infrastruktury publicznej, – działanie na rzecz zwiększenia przedsiębiorczości mieszkańców i pobudzania inicjatyw lokalnych, – wspieranie powstawania nowych i działalność istniejących lokalnych organizacji, – tworzenie atrakcyjnej i wartościowej oferty zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży, – zainicjowanie wolontariatu wśród mieszkańców, – doposażenie jednostek OSP w nowoczesny sprzęt, – tworzenie klimatu do tworzenia organizacji pozarządowych, organizacji młodzieżowych, – wspieranie różnych form życia kulturowego, – tworzenie klubokawiarni i świetlic młodzieżowych celem stworzenia młodzieży warunków do ciekawego, wolnego od agresji i uzależnień zachowań, – rozwój tożsamości społeczności wiejskiej i zachowanie dziedzictwa kulturowego, – działania w kierunku umocnienia patriotyzmu lokalnego wśród mieszkańców, – budowa muzeum wsi Krzemienica, – rozwój zaplecza rekreacyjno-wypoczynkowego, – remonty kościołów, kapliczek, cmentarzy, – nawiązanie współpracy społeczno - kulturalnej z zagranicą, – pozyskiwanie środków z funduszy zewnętrznych na działania kulturalne,

Potencjał techniczny

Zadanie realizacyjne
<ul style="list-style-type: none"> – współpraca z zarządcami dróg powiatowych i wojewódzkich w zakresie poprawy ich stanu technicznego i standardu, – budowanie chodników dla pieszych wzdłuż ciągów komunikacyjnych, – budowanie ścieżek rowerowych wzdłuż ciągów komunikacyjnych, – instalowanie oświetlenia ulicznego w części zabudowanych terenów wiejskich, – uzupełnianie oświetlenia ulicznego w niektórych częściach Gminy, – systematyczne powiększanie liczby miejsc parkingowych w Gminie, – podnoszenie standardu technicznego obiektów szkolnych, – rozbudowa bazy technicznej placówek oświatowych, – wyposażanie placówek oświatowych w nowoczesny sprzęt techniczny, – stały rozwój bazy ośrodków zdrowia i bazy rehabilitacyjnej, – dysponowanie planem zagospodarowania przestrzennego, – pozyskiwanie nowych terenów pod inwestycje oraz terenów rekreacyjnych, – uzbrajanie terenów inwestycyjnych (inwestycje związane z działalnością gospodarczą, tereny rekreacyjne oraz mieszkalnictwo wielorodzinne i jednorodzinne), – promowanie możliwości inwestowania na terenie Gminy, – wyposażanie obiektów zabytkowych w nowoczesne instalacje przeciwłamaniowe i ppoż., – rozbudowa infrastruktury oraz wyposażanie istniejących obiektów w sprzęt służący

- promocji i dokumentacji dorobku kulturalnego Gminy,
- rozbudowa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej, systematyczna poprawa stanu technicznego istniejących obiektów sportowych i rekreacyjnych oraz inwestowanie w budowę nowoczesnych obiektów rekreacyjno-sportowych,
  - realizacja projektów z zakresu społeczeństwa informacyjnego celem upowszechnienia dostępu do sieci szerokopasmowej,
  - tworzenie warunków do swobodnej konkurencji na rynku usług telekomunikacyjnych,
  - dysponowanie lokalami socjalnymi i chronionymi celem udzielenia schronienia osobom będącym w potrzebie,
  - podejmowanie działań na rzecz budowy, lub adaptacji istniejących pomieszczeń na mieszkania komunalne,
  - modernizowanie oraz rozbudowywanie sieci wodociągowej i stacji uzdatniania,
  - kontynuowanie realizacji programu odbioru i oczyszczania ścieków,
  - współpraca z ościennymi gminami w opracowaniu i wdrożeniu programu utylizacji odpadów,
  - stała współpraca Gminy z RZE Dystrybucja Sp. z o.o. Rejon Dystrybucji Energii Leżajsk, w ramach programu zaopatrzenia gminy w energię elektryczną,
  - pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych na wdrażanie nowoczesnych systemów grzewczych w budynkach komunalnych,
  - dokończenie budowy sieci kanalizacji sanitarnej, rozbudowa oczyszczalni ścieków,
  - przebudowa wodociągów,
  - budowa, remonty i projektowanie nowych dróg gminnych,
  - poprawa i modernizacja zbiorników p.poż.,
  - remont zabytkowych budynków,
  - rozbudowa bazy rekreacyjno – sportowej, budowa basenu, zbiornika wodnego
  - stworzenie atrakcyjnych terenów do prowadzenia działalności agroturystycznej,
  - stworzenie atrakcyjnych terenów do osiedlenia przez młode pokolenia mieszkańców i ludność napływową,
  - działania na rzecz tworzenia szerokopasmowego dostępu do Internetu i rozwoju nowoczesnych technologii teleinformatycznych,
  - budowa wielofunkcyjnego kompleksu sportowo-rekreacyjnego niezbędnego do promocji i rozwoju wśród dzieci, młodzieży i dorosłych zdrowego, sportowego trybu życia oraz organizacji zawodów o charakterze regionalnym i ponadregionalnym,
  - rozbudowa bazy kulturalno-rozrywkowej (scena widowiskowo-koncertowa) celem umożliwienia organizacji imprez masowych, plenerowych, imprez kulturalnych o zasięgu regionalnym i ponadregionalnym,
  - rozbudowa infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej,
  - działania w kierunku poprawy bezpieczeństwa i warunków komunikacji transportu samochodowego,
  - regulacja cieków wodnych,
  - rozbudowa parkingów przy obiektach użyteczności publicznej,
  - budowa bazy gastronomicznej i hotelarskiej,
  - regulacja przepustowości rowów przydrożnych,
  - uzbrojenie w infrastrukturę techniczną terenów inwestycyjnych,
  - poszukiwanie inwestorów zewnętrznych,
  - doskonalenie systemu eksploatacji budynków i budowli,

- wspieranie grupowych inicjatyw mieszkańców, wspólnot dotyczących inwestycji modernizacyjnych (w tym termo-modernizacyjnych) w budynkach mieszkalnych,
- stosowanie nowoczesnych technologii i materiałów przy modernizacji budynków,
- współpraca z Policją w zakresie pozyskania środków na wdrożenia systemu monitorowania miejsc szczególnie zagrożonych zakłócaniem porządku publicznego, dewastacją,
- monitorowanie zagrożeń powodziowych,
- budowa systemu wczesnego ostrzegania ludności oraz powiadamiania służb,
- budowa zbiorników zapobiegających powstawaniu fali powodziowej,
- budowa zbiorników wody wykorzystywanej do celów ppoż.,
- zwiększenie liczby hydrantów wykorzystywanych do celów ppoż.,
- realizacja założeń (ujętych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego) zmierzających do zagęszczania zabudowy,
- podejmowanie działań na rzecz zwiększenia dostępności gazu sieciowego – współpraca z właścicielami sieci gazowniczych,
- stworzenie systemu utrzymania i zarządzania cmentarzami,
- wspieranie inicjatyw lokalnych nakierowanych na budowę domów przedpogrzebowych.

Potencjał ekologiczny

Zadania realizacyjne do poszczególnych celów strategicznych:

- rozwijanie sprawnego systemu kanalizacji i oczyszczania ścieków,
- eliminowanie źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych, gruntowych i cieków wodnych,
- likwidowanie dzikich wysypisk śmieci,
- doskonalenie systemu zagospodarowania odpadów stałych,
- zwiększanie ilości użytkowników wody ze zbiorczych wodociągów,
- eliminowanie źródeł zanieczyszczenia powietrza,
- stosowanie energooszczędnych technologii ogrzewania budynków – modernizowanie istniejących kotłowni,
- upowszechnianie informacji o skutkach zanieczyszczenia wód,
- termomodernizacja budynków użyteczności publicznej,
- pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych na dofinansowanie inwestycji proekologicznych,
- stała współpraca z organizacjami ekologicznymi i turystycznymi,
- rozwijanie systemu edukacji ekologicznej,
- współudział społeczeństwa w realizacji zadań ekologicznych,
- uwzględnianie lokalizacji terenów zielonych przy zabudowie,
- dysponowanie miejscowym planem ogólnym w zakresie zalesień,
- pomoc rolnikom w uzyskiwaniu dotacji na zalesienia gruntów nieprzydatnych rolniczo,
- promowanie nowoczesnych technologii grzewczych wykorzystujących nośniki energii przyjazne środowisku,

- tworzenie małej infrastruktury zwiększającej dostępność i zabezpieczającej miejsca atrakcyjne przyrodniczo,
- poprawa stanu i standardu dróg,
- modernizowanie systemów grzewczych w kotłowniach przy obiektach użyteczności publicznej,
- promowanie nowoczesnych rozwiązań technicznych zmierzających do wykorzystania energii odnawialnej,
- inwentaryzowanie miejsc szczególnie przydatnych z punktu widzenia wykorzystania energii odnawialnej,
- umożliwianie prowadzenia inwestycji związanych z wykorzystaniem energii odnawialnej,
- wykorzystywanie technologii energii odnawialnej w obiektach użyteczności publicznej,
- pomoc przy utylizacji pokryć dachowych zawierających azbest,
- ochrona pomników przyrody ożywionej i nieożywionej,
- eksponowanie szczególnie cennych obiektów przyrodniczych,
- włączanie szkół, organizacji pozarządowych i innych instytucji do realizacji projektów i programów zmierzających do ochrony środowiska przyrodniczego.

7.2 Cele strategiczne i zadania realizacyjne do roku 2020 w sferze gospodarczej Gminy

CELE STRATEGICZNE W TEJ SFERZE OKREŚLAJĄ KONCEPCJĘ GOSPODARCZĄ GMINY. TA KONCEPCJA POWINNA WPLYWAĆ NA DECYZJE PODEJMOWANE PRZEZ WSZYSTKIE PODMIOTY DZIAŁAJĄCE W GMINIE ORAZ PRZYSZŁYCH INWESTORÓW ZEWNĘTRZNYCH I WEWNĘTRZNYCH.

Realizacja samych celów jest zadaniem, które mogą realizować tylko podmioty działające w sferze gospodarczej. Zadania Gminy dotyczą przede wszystkim tworzenia warunków do działalności gospodarczej, wspierania podmiotów przez odpowiednią politykę w tym zakresie oraz promocję Gminy.

Cele strategiczne w sferze gospodarki zostały poddane hierarchizacji poprzez przyznanie punktów, według zasady im więcej punktów tym wyższa pozycja w hierarchii celów. Hierarchizacja została ustalona na podstawie wyników konsultacji społecznej przeprowadzonej za pomocą Miejscowych Planów Odnowy w poszczególnych miejscowościach Gminy Czarna.

Do każdego z celów zostały zaprojektowane wskaźniki, które będą mogły być wykorzystane przy opracowywaniu wniosków o dofinansowanie projektów ze środków zewnętrznych oraz przy wdrażaniu systemu monitorowania rozwoju gminy.

Sfera gospodarcza

GLÓWNE ZADANIA GMINY
<ul style="list-style-type: none"> – rozwijanie szlaków i bazy do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej, – promocja i rozwój gospodarstw agroturystycznych prowadzących produkcję rolną metodami ekologicznymi, – rozbudowa Zagrody Garncarskiej, – stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, – budowa wodnego zbiornika rekreacyjnego wraz z infrastrukturą turystyczną, – ułatwienia mieszkańcom korzystania z dóbr kultury narodowej, – inicjowanie przedsiębiorczości wśród mieszkańców w kierunku usług i drobnej wytwórczości, – utworzenie bazy sportowo-rekreacyjnej, – uruchomienie/utrzymanie punktu informacji o możliwościach finansowania przedsięwzięć z funduszy strukturalnych i innych, – systematyczne szkolenie pracowników w zakresie pozyskiwania funduszy strukturalnych i pomocowych, – ułatwianie dostępu do informacji i usług publicznych drogą elektroniczną, – wspieranie przedsięwzięć służących zwiększeniu dla mieszkańców dostępu do Internetu, – wspieranie powstawania i rozwoju firm usługowych, – dystrybucja informacji na temat środków z budżetu UE przeznaczonych na dofinansowanie inwestycji w przedsiębiorstwach, – promowanie oferty lokalnych przedsiębiorców w otoczeniu, – wspieranie rozwoju ekobudownictwa, – wspieranie produkcji i promocji produktów lokalnych, – preferowanie rozwoju turystyki na terenie Gminy, – promowanie gminy poprzez organizowanie cyklicznych imprez masowych, – systematyczne promowanie Czarnej jako Gminy atrakcyjnej turystycznie, – rozwijanie atrakcyjnej oferty turystycznej, – powstanie galerii artystycznych i ceramicznych, – organizowanie konkursów na najlepsze oferty turystyczne w Gminie, – nawiązywanie współpracy z sąsiednimi gminami oraz innymi ośrodkami w kraju i zagranicą, świadczącymi usługi turystyczne, – organizowanie cyklicznych imprez kulturalno – rozrywkowych skierowanych do turystów, – rozwijanie marketingu usług turystycznych dla Gminy, – wspieranie organizacji pozarządowych w działaniach związanych z rozwojem gospodarczym Gminy, – systematyczne informowanie mieszkańców gminy o działaniach w sferze turystyki, – systematyczne podnoszenie kwalifikacji osób związanych z obsługą ruchu turystycznego, – zwiększanie stopnia współpracy producentów rolnych z zakładami przetwórczymi, – dysponowanie miejscowym planem ogólnym w zakresie zalesień, – pomoc rolnikom w uzyskiwaniu dotacji na zalesienia gruntów nieprzydatnych rolniczo, – tworzenie warunków do zwiększania powierzchni gospodarstw rolnych, – wspieranie rolników w tworzeniu miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych, – zwiększanie miejsc pracy.

8. ZGODNOŚĆ ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI

Analiza spójności Strategii Rozwoju Gminy Czarna jest niezwykle ważna gdyż pozwoli właściwie wpasować dokument w istniejące na różnych poziomach zarządzania dokumenty planistyczne i programowe.

Dokumenty stanowiące przedmiot analizy spójności

Do oceny spójności celów Strategii Gminy przyjęto następujące zewnętrzne dokumenty planistyczne:

- ✓ Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2020 (aktualizacja) – październik 2006 r.
- ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2007–2013 – październik 2007 r.

ZGODNOŚĆ CELÓW STRATEGICZNYCH STRATEGII ROZWOJU GMINY CZARNA Z CELAMI „STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO na lata 2007–2020”

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO na lata 2007-2020

Najważniejszymi cechami „Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020” są:

Strategia województwa ujmuje główne cele rozwoju w **horyzoncie 14 lat**, w zmieniających się warunkach wewnętrznych i zewnętrznych, przy czynnym uczestnictwie partnerów publicznych i prywatnych, którzy pomagają w wyborze najlepszej koncepcji oraz współdziałają w jej realizacji.

- Strategia rozwoju regionu jest **własnym dokumentem** samorządu wojewódzkiego, dzięki któremu będzie on mógł racjonalnie organizować swoje przyszłe działania. Dlatego też w tym dokumencie są wyeksponowane przedsięwzięcia, które władza regionalna może sama podjąć.
- Podmioty niezależne od władzy regionalnej są elementami **otoczenia** regionu i w tym właśnie kontekście powinny być w strategii rozpatrywane. Ten perspektywiczny plan działań odnosi się bowiem do najważniejszych impulsów (pozytywnych i negatywnych) płynących z otoczenia. W szczególności, należy w nim uwzględnić takie długofalowe działania podejmowane przez układy lokalne (gminy wiejskie oraz związki gmin), które są zbieżne z celami rozwoju regionu i które mogą mieć znaczenie ponadlokalne.
- Istotną cechą strategii jest jej **walor informacyjny**. Dokument strategiczny informuje społeczeństwo, podmioty gospodarcze i instytucje o priorytetach przyjętych przez władzę regionu, dając im tym samym przesłankę do dokonywania własnych wyborów. W tym sensie strategia rozwoju województwa powinna stać się podstawą prowadzenia właściwej polityki przez poszczególne podmioty działające w regionie.
- Dokument jest zgodny z założeniami Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013, ze Strategią Rozwoju Kraju 2007-2015 oraz Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, które uwzględniają zapisy nadrzędnego dokumentu programowego Unii Europejskiej, tj. Strategicznych Wytucznych Wspólnoty.
- Podstawą strategii rozwoju województwa jest założenie **maksymalnego wykorzystania dokładnie rozeznaczonych wewnętrznych zasobów oraz potencjału miejscowych podmiotów, jak również korzyści usytuowania geograficznego**.

Strategia Rozwoju Województwa jest programowaniem przyszłego działania. Jej istotą jest hierarchizacja celów. W pierwszym rzędzie należy realizować cele najważniejsze dla rozwoju.

- W dokumencie sformułowano następujący cel główny strategii:

Podniesienie krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki regionu poprzez wzrost jej innowacyjności, a tym samym efektywności, która stworzy warunki do zwiększenia zatrudnienia oraz wzrostu dochodów i poziomu życia ludności.

W celu realizacji zapisu zawartego w celu głównym opracowano **cele strategiczne**, które są zasadniczą częścią strategii. Efektem końcowym strategii jest opracowanie zbioru konkretnych **priorytetów**, opisujących **kierunki działania**, które będą podjęte przez właściwe instytucje i organizacje. Programy wskazują cele, sposoby ich osiągnięcia, zawierają także zestawy mierników, umożliwiając precyzyjne śledzenie procesu osiągnięcia poszczególnych celów.

W Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020 zostały sformułowane następujące cele strategiczne rozwoju regionu:

- Cel 1: Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki poprzez rozwijanie przedsiębiorczości, zwiększanie jej innowacyjności oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu.
- Cel 2: Poprawa dostępności komunikacyjnej i infrastruktury technicznej województwa.
- Cel 3: Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich sprzyjający powstawaniu rentownych gospodarstw rolnych oraz kreowaniu pozarolniczych źródeł dochodów.
- Cel 4: Poprawa jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych.
- Cel 5: Wszechstronny rozwój kapitału społecznego, umożliwiający pełne wykorzystanie potencjału i możliwości rozwoju osobistego mieszkańców regionu.
- Cel 6: Wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochrona wartości przyrodniczo-krajobrazowych.

- Cel 7: Bezpieczeństwo zdrowotne ludności.
- Cel 8: Integracja działań w zakresie pomocy społecznej.

Ocena zgodności celów:

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego	Cele Strategii Rozwoju Gminy Czarna	Ocena zgodności
<p>Cel strategiczny 1. Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki poprzez rozwijanie przedsiębiorczości, zwiększanie jej innowacyjności oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu.</p>		
Priorytety		
1.1. Rozwój przedsiębiorstw, szczególnie małych i średnich, poprzez wsparcie finansowe oraz instytucjonalne	1. Poprawa poziomu przedsiębiorczości	2
1.2. Budowanie regionalnego systemu innowacji poprzez rozwój rzeszowskiego obszaru metropolitalnego oraz powiązań między nauką i gospodarką	nie dotyczy	0
1.3. Działania na rzecz podniesienia atrakcyjności regionu dla rozwoju inwestycji	1. Dostępne, nowe tereny inwestycyjne pod inwestycje gospodarcze i mieszkalnictwo 2. Wzrost poziomu nowych inwestycji realizowanych przez inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych 3. Rozwinięta infrastruktura drogowa: oświetlone drogi,	3

	<p>wybudowane chodniki przy drodze wojewódzkiej, powiatowych i gminnych</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Wyższy poziom zainwestowania terenów atrakcyjnych pod względem turystycznym i dla rekreacji 5. Rozbudowana infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, sportowa 6. Zapewniona wystarczająca liczba miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej 7. Wysoki stopień skanalizowania Gminy i oczyszczania ścieków 8. Rozbudowany system wodociągowy i ujęć wody 	
1.4. Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost poziomu nowych inwestycji realizowanych przez inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych 2. Rozbudowana infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, sportowa 3. Wysoki stopień gospodarczego wykorzystania walorów turystycznych gminy – rozwinięta oferta turystyczna gminy 4. Wzrost dochodów gospodarstw rolnych z pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym z agroturystyki 5. Ograniczenie degradacji gleb: zagospodarowanie rolnicze, przeznaczanie ich pod zalesianie lub przekwalifikowanie na cele związane z rozwojem turystyki 	3
Razem:		8

Ocena maksymalna 12, uzyskana ocena 8, oznacza to wysoki stopień zgodności celów.

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego	Cele Strategii Rozwoju Gminy Czarna	Ocena zgodności
Cel strategiczny 2. Poprawa dostępności komunikacyjnej i infrastruktury technicznej województwa.		
Priorytety		
2.1. Wspieranie inwestycji komunikacyjnych: drogowych, kolejowych i lotniczych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwinięta infrastruktura drogowa: oświetlone drogi, wybudowane chodniki przy drodze wojewódzkiej, powiatowych i gminnych 2. Dobry stan techniczny drogi wojewódzkiej i dróg powiatowych 3. Zapewniona wystarczająca liczba miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej 4. Zwiększony stopień bezpieczeństwa na drogach 5. Pełna dostępność komunikacyjna gminy 	3
2.2. Wspieranie inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysoki stopień skanalizowania gminy i oczyszczania ścieków 2. Rozbudowany system wodociągowy i ujęć wody 3. Utrzymane w czystości środowisko przyrodnicze 4. Zapewniony dostęp do wody pitnej oraz zachowane w czystości jej zasoby 5. Rozwiązany problem zagospodarowania osadów 	3

	ścieków powstających przy ich oczyszczaniu	
2.3. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost poziomu wykorzystania energii odnawialnej 2. Poprawa jakości zasilania w energię elektryczną 3. Zwiększenie dostępności gazu z sieci gazowej na terenie Gminy 	3
2.4. Poprawa sprawności funkcjonowania regionalnego systemu usług telekomunikacyjnych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powszechny dostęp do sieci telefonicznych oraz internetowej 2. Zapewnienie powszechnej dostępności usług telekomunikacyjnych, w tym dostępu do sieci internetowej 	3
Razem:		12

Ocena maksymalna 12, uzyskana ocena 12, oznacza to wysoki stopień zgodności celów.

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego	Cele Strategii Rozwoju Gminy Czarna	Ocena zgodności
<p>Cel strategiczny 3.</p> <p>Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich sprzyjający powstawaniu rentownych gospodarstw rolnych oraz kreowaniu pozarolniczych źródeł dochodów.</p>		
Priorytety		
3.1. Rozwój pozarolniczych form działalności gospodarczej w warunkach zrównoważonego rozwoju	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysoki stopień gospodarczego wykorzystania walorów turystycznych gminy – szeroko rozwinięta oferta turystyczna gminy 	3

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Wzrost dochodów gospodarstw rolnych z pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym z agroturystyki 3. Wypromowane produkty lokalne 4. Utrzymane w czystości środowisko przyrodnicze 5. Zapewniony dostęp do wody pitnej oraz zachowane w czystości jej zasoby 6. Wzrost poziomu wykorzystania energii odnawialnej 7. Rozwiązany problem zagospodarowania osadów ścieków powstających przy ich oczyszczaniu 8. Ograniczenie degradacji gleb: zagospodarowanie rolnicze, przeznaczanie ich pod zalesianie lub przekwalifikowanie na cele związane z rozwojem turystyki 9. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz gości przebywających na terenie Gminy 10. Ograniczone wykorzystanie materiałów niebezpiecznych w budownictwie 11. Wyeksponowane cenne zasoby środowiska naturalnego 	
<p>3.2. Odnowa wsi oraz modernizacja przestrzeni wiejskiej</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwinięta infrastruktura drogowa: oświetlone drogi, wybudowane chodniki przy drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych 2. Rozwinięta i odpowiednio wyposażona baza oświatowa i kulturalna 3. Baza ochrony zdrowia i rehabilitacji dostosowana do obowiązujących wymogów prawnych i potrzeb 4. Wyższy poziom zainwestowania terenów atrakcyjnych 	<p>3</p>

	<p>pod względem turystycznym i dla rekreacji</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. W pełni wykorzystane obiekty użyteczności publicznej, np. domy ludowe, remizy 6. Dobry stan techniczny oraz poziom zabezpieczenia ppoż. obiektów zabytkowych 7. Rozbudowana infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, sportowa 8. Rozwinięta infrastruktura związana z realizacją zadań pomocy społecznej: zapewnione mieszkania socjalne, chronione, 9. Zapewniona wystarczająca liczba miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej 10. Dobry stan techniczny i wysoki standard budynków komunalnych 	
3.3. Wzrost konkurencyjności gospodarstw rolnych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewniony dostęp do wody pitnej oraz wody na potrzeby związane ze stosowaniem nowoczesnych technologii w gospodarstwach rolnych 2. Poprawa rentowności produkcji – popularyzacja nowych rozwiązań organizacji produkcji 3. Zwiększony poziom towarowości gospodarstw rolnych 	3
3.4. Rozwój rynku rolnego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększony poziom towarowości gospodarstw rolnych 	1
Razem:		10

Ocena maksymalna 12, uzyskana ocena 10, oznacza to wysoki stopień zgodności celów.

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego	Cele Strategii Rozwoju Gminy Czarna	Ocena zgodności
<p>Cel strategiczny 4.</p> <p>Poprawa jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych.</p>		
<p>Priorytety</p>		
<p>4.1. Ochrona wód i racjonalna gospodarka zasobami wodnymi</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrzymane w czystości środowisko przyrodnicze 2. Zapewniony dostęp do wody pitnej oraz zachowane w czystości jej zasoby 3. Rozbudowany system wodociągowy i ujęć wody 	<p>3</p>
<p>4.2. Ograniczanie ilości wytwarzanych odpadów i wdrażanie nowoczesnych systemów gospodarki odpadami</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz gości przebywających na terenie Gminy 2. Kompleksowo rozwiązany problem zagospodarowania odpadów stałych 	<p>3</p>
<p>4.3. Zapewnienie jak najlepszej jakości powietrza i gleb oraz ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko hałasu i promieniowania elektromagnetycznego</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost poziomu wykorzystania energii odnawialnej 2. Wysoki stopień skanalizowania gminy i oczyszczania ścieków 3. Rozwiązany problem zagospodarowania osadów ścieków powstających przy ich oczyszczaniu 4. Ograniczenie degradacji gleb: zagospodarowanie rolnicze, przeznaczanie ich pod zalesianie lub przekwalifikowanie na cele związane z rozwojem turystyki 	<p>2</p>

	5. Zwiększenie dostępności gazu z sieci gazowej na terenie Gminy	
4.4. Zachowanie oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrzymane w czystości środowisko przyrodnicze 2. Ograniczenie degradacji gleb: zagospodarowanie rolnicze, przeznaczanie ich pod zalesianie lub przekwalifikowanie na cele związane z rozwojem turystyki 3. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz gości przebywających na terenie Gminy 4. Wyeksponowane cenne zasoby środowiska naturalnego 	2
4.5. Podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz gości przebywających na terenie Gminy 	3
Razem:		13

Ocena maksymalna 15, uzyskana ocena 13, oznacza to wysoki stopień zgodności celów.

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego	Cele Strategii Rozwoju Gminy Czarna	Ocena zgodności
<p>Cel strategiczny 5.</p> <p>Wszechstronny rozwój kapitału społecznego, umożliwiający pełne wykorzystanie potencjału i możliwości rozwoju osobistego mieszkańców regionu</p>		

Priorytety		
5.1. Poprawa jakości systemu edukacji jako warunek pogłębiania wiedzy i wzrostu kompetencji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostępna szeroka oferta podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych 2. Rozwinięta i odpowiednio wyposażona baza oświatowa i kulturalna 	3
5.2. Wzmocnienie jakościowego rozwoju zasobów pracy regionu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewnione możliwości rozwijania zainteresowań, samorealizacji, zmiany i podnoszenia kwalifikacji zawodowych 2. Wysoka gotowość bezrobotnych do podejmowania pracy 3. Wzrost aktywności w zakresie poprawy swojej sytuacji życiowej – wyższa aktywność mieszkańców 	3
5.3. Rozwój kultury	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwinięta i odpowiednio wyposażona baza oświatowa i kulturalna 2. Wysoki poziom uczestnictwa społeczeństwa w kulturze 	3
5.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysoki stopień integracji i zrozumienia potrzeb pomiędzy różnymi grupami wiekowymi 2. Wyeksponowane pozytywne postawy społeczne mieszkańców 3. Wysoki udział mieszkańców w zarządzaniu Gminą 	3
Razem:		12

Ocena maksymalna 12, uzyskana ocena 12, oznacza to wysoki stopień zgodności celów.

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego	Cele Strategii Rozwoju Gminy Czarna	Ocena zgodności
<p>Cel strategiczny 6. Wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochrona wartości przyrodniczo-krajobrazowych.</p>		
<p>Priorytety</p>		
<p>6.1. Tworzenie warunków do podejmowania wspólnych przedsięwzięć gospodarczych i pozyskiwania inwestycji</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wyższy poziom zainwestowania terenów atrakcyjnych pod względem turystycznym i dla rekreacji 2. Dostępne, nowe tereny inwestycyjne pod inwestycje gospodarcze i mieszkalnictwo 	2
<p>6.2. Współpraca na rzecz rozwoju turystyki, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wyższy poziom zainwestowania terenów atrakcyjnych pod względem turystycznym i dla rekreacji 2. Wysoki stopień gospodarczego wykorzystania walorów turystycznych Gminy – szeroko rozwinięta oferta turystyczna Gminy 3. Wzrost dochodów gospodarstw rolnych z pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym z agroturystyki 4. Wypromowane produkty lokalne 5. Dobry stan techniczny oraz poziom zabezpieczenia ppoż. obiektów zabytkowych 6. Dysponowanie infrastrukturą umożliwiającą dokumentowanie i promocję dorobku kulturalnego Gminy 	3

6.3. Zachowanie obszarów cennych krajobrazowo oraz ochrona środowiska przyrodniczego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrzymane w czystości środowisko przyrodnicze 2. Zapewniony dostęp do wody pitnej oraz zachowane w czystości jej zasoby 3. Wzrost poziomu wykorzystania energii odnawialnej 4. Rozwiązany problem zagospodarowania osadów ścieków powstających przy ich oczyszczaniu 5. Ograniczenie degradacji gleb: zagospodarowanie rolnicze, przeznaczanie ich pod zalesianie lub przekwalifikowanie na cele związane z rozwojem turystyki 6. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz gości przebywających na terenie gminy 7. Ograniczone wykorzystanie materiałów niebezpiecznych w budownictwie 8. Wyeksponowane cenne zasoby środowiska naturalnego 	3
Razem:	8	

Ocena maksymalna 9, uzyskana ocena 8, oznacza to wysoki stopień zgodności celów.

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego	Cele Strategii Rozwoju Gminy Czarna	Ocena zgodności
Cel strategiczny 7. Bezpieczeństwo zdrowotne ludności.		

Priorytety		
7.1. Zmniejszenie zachorowalności oraz umieralności w społeczeństwie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ograniczenie występowania chorób cywilizacyjnych, szczególnie wśród dzieci i młodzieży 2. Ograniczenie zjawisk patologii zachowań społecznych 3. Ograniczenie niekorzystnych zjawisk demograficznych 4. Poprawa świadomości zdrowotnej społeczeństwa, upowszechniony zdrowy styl życia 5. Obniżenie zjawiska uzależnień od używek (alkohol, tytoń) 6. Poprawa dostępu do leczenia specjalistycznego i rehabilitacji . 	3
7.2. Koordynacja działań w zakresie ochrony zdrowia oraz poprawy bezpieczeństwa ludności	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ograniczenie występowania chorób cywilizacyjnych, szczególnie wśród dzieci i młodzieży 2. Ograniczenie zjawisk patologii zachowań społecznych 3. Poprawa świadomości zdrowotnej społeczeństwa, upowszechniony zdrowy styl życia 4. Obniżenie zjawiska uzależnień od używek (alkohol, tytoń) 5. Poprawa dostępu do leczenia specjalistycznego i rehabilitacji 6. Wysoki poziom profilaktyki zdrowotnej 7. Baza ochrony zdrowia i rehabilitacji dostosowana do obowiązujących wymogów prawnych i potrzeb 8. Wysoki poziom bezpieczeństwa i porządku publicznego 9. Zwiększony stopień bezpieczeństwa na drogach 10. Ograniczone zagrożenie powodziowe 11. Ograniczone zagrożenia wynikające z występowania terenów osuwiskowych 	3
Razem:		6

Ocena maksymalna 6, uzyskana ocena 5, oznacza to wysoki stopień zgodności celów.

Cele Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego	Cele Strategii Rozwoju Gminy Czarna	Ocena zgodności
Cel strategiczny 8. Integracja działań w zakresie pomocy społecznej		
Priorytety		
8.2. Tworzenie warunków dla rozwoju rodziny i opieki nad dziećmi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewniona opieka dla dzieci w wieku przedszkolnym 2. Zwiększone możliwości rozwoju zainteresowań dzieci i młodzieży 3. Zwiększony poziom dochodów osób najuboższych 4. Rozwinięta infrastruktura związana z realizacją zadań pomocy społecznej: zapewnione mieszkania socjalne. 	3
8.4. Propagowanie i rozwijanie obywatelskiego uczestnictwa w zaspokajaniu ludzkich potrzeb	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysoki stopień integracji i zrozumienia potrzeb pomiędzy różnymi grupami wiekowymi 2. Wyeksponowane pozytywne postawy społeczne mieszkańców 	2
Razem:		5

Ocena maksymalna 12, uzyskana ocena 9, oznacza to wysoki stopień zgodności celów.

ZGODNOŚĆ CELÓW STRATEGICZNYCH STRATEGII ROZWOJU GMINY CZARNA Z CELAMI REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO na lata 2007-2013

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO na lata 2007-2013 (RPO WP)

Najważniejszymi cechami RPO WP na lata 2007-2013 są:

- RPO WP został przygotowany w oparciu o rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającej przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (Dz. Urz. UE L 210 z 31.07.2006).
- RPO WP jest jednym z 16 programów regionalnych, które będą realizować Strategię Rozwoju Kraju 2007-2015 oraz Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa Strategia Spójności). Jednocześnie jest odzwierciedleniem polityki rozwoju prowadzonej przez Samorząd Województwa Podkarpackiego, której podstawę stanowi Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020. Program umożliwi realizowanie tych celów Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego, których współfinansowanie będzie możliwe z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.
- Program będzie zarządzany na poziomie regionalnym, a Instytucją Zarządzającą RPO WP będzie Zarząd Województwa Podkarpackiego.
- RPO WP ma charakter wieloletniego planu budżetowego. Jego cele będą realizowane w oparciu o współdziałanie z partnerami społecznymi i gospodarczymi, a środki Unii Europejskiej nie będą zastępować środków krajowych, lecz jedynie wspierać osiągnięcie założonych celów.
- W dokumencie sformułowano następujący cel główny RPO WP:

WZROST KRAJOWEJ I MIĘDZYKRAJOWEJ KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI ORAZ POPRAWA DOSTĘPNOŚCI PRZESTRZENNEJ PODKARPACIA

W celu realizacji **celu głównego** RPO WP opracowano **cele szczegółowe**, które są zasadniczą częścią dokumentu. Efektem końcowym RPO WP jest opracowanie **zbioru osi priorytetowych**, które wskazują cele szczegółowe, wraz z uzasadnieniem oraz sposobami ich osiągnięcia. Powinny także zawierać zestawy mierników, umożliwiających precyzyjne śledzenie procesu osiągnięcia poszczególnych celów.

W RPO WP zostało sformułowanych 5 celów szczegółowych:

1. Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy.
2. Poprawa dostępności i atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie sieci komunikacyjnej i energetycznej.
3. Stworzenie warunków do rozwoju społeczeństwa informacyjnego w regionie.
4. Zapobieganie degradacji środowiska oraz zagrożeniom naturalnym i technologicznym, a także efektywna gospodarka zasobami naturalnymi.
5. Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału społecznego poprzez inwestycje w edukację, ochronę zdrowia, pomoc społeczną, sport i rekreację.
6. Wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój instytucji kultury.
7. Zmniejszenie występujących wewnątrz województwa różnic rozwojowych.

Ocena zgodności celów w aspekcie wpisywania się celów Strategii Gminy Czarna w osie priorytetowe RPO WP

Osie priorytetowe RPO WP	Cele Strategii Rozwoju Gminy Czarna	Ocena zgodności
Oś priorytetowa I Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	1. Wysoki stopień gospodarczego wykorzystania walorów turystycznych Gminy – szeroko rozwinięta oferta turystyczna Gminy	2
Oś priorytetowa II Infrastruktura techniczna	1. Rozwinięta infrastruktura drogowa: oświetlone drogi, wybudowane chodniki przy drodze wojewódzkiej, powiatowych i gminnych 2. Dobry stan techniczny drogi wojewódzkiej i dróg powiatowych 3. Zapewniona wystarczająca liczba miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej	3

<p>Oś priorytetowa III Spoleczeństwo informacyjne</p>	<p>1. Zapewnienie powszechnej dostępności usług telekomunikacyjnych, w tym dostępu do szerokopasmowej sieci internetowej</p>	<p>3</p>
<p>Oś priorytetowa IV Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom</p>	<p>1. Wysoki stopień skanalizowania gminy i oczyszczania ścieków 2. Kompleksowo rozwiązany problem zagospodarowania odpadów stałych 3. Podniesienie skuteczności gminnego systemu zabezpieczeń ppoż. (w tym zapewnienie ujęć wody do celów ppoż.) 4. Rozbudowany system wodociągowy i ujęć wody</p>	<p>3</p>
<p>Oś priorytetowa V Infrastruktura publiczna</p>	<p>1. Rozwinięta i odpowiednio wyposażona baza oświatowa i kulturalna 2. Baza ochrony zdrowia i rehabilitacji dostosowana do obowiązujących wymogów prawnych i potrzeb 3. Rozbudowana infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, sportowa 4. Rozwinięta infrastruktura związana z realizacją zadań pomocy społecznej: zapewnione mieszkania socjalne, chronione, dzienne ośrodki wsparcia rodzin i dziecka, dom opieki społecznej, warsztaty terapii zajęciowej 5. Dobry stan techniczny i wysoki standard budynków komunalnych</p>	<p>3</p>
<p>Oś priorytetowa VI Turystyka i kultura</p>	<p>1. Rozwinięta i odpowiednio wyposażona baza oświatowa i kulturalna 2. Wyższy poziom zainwestowania terenów atrakcyjnych pod względem turystycznym i dla rekreacji</p>	<p>3</p>

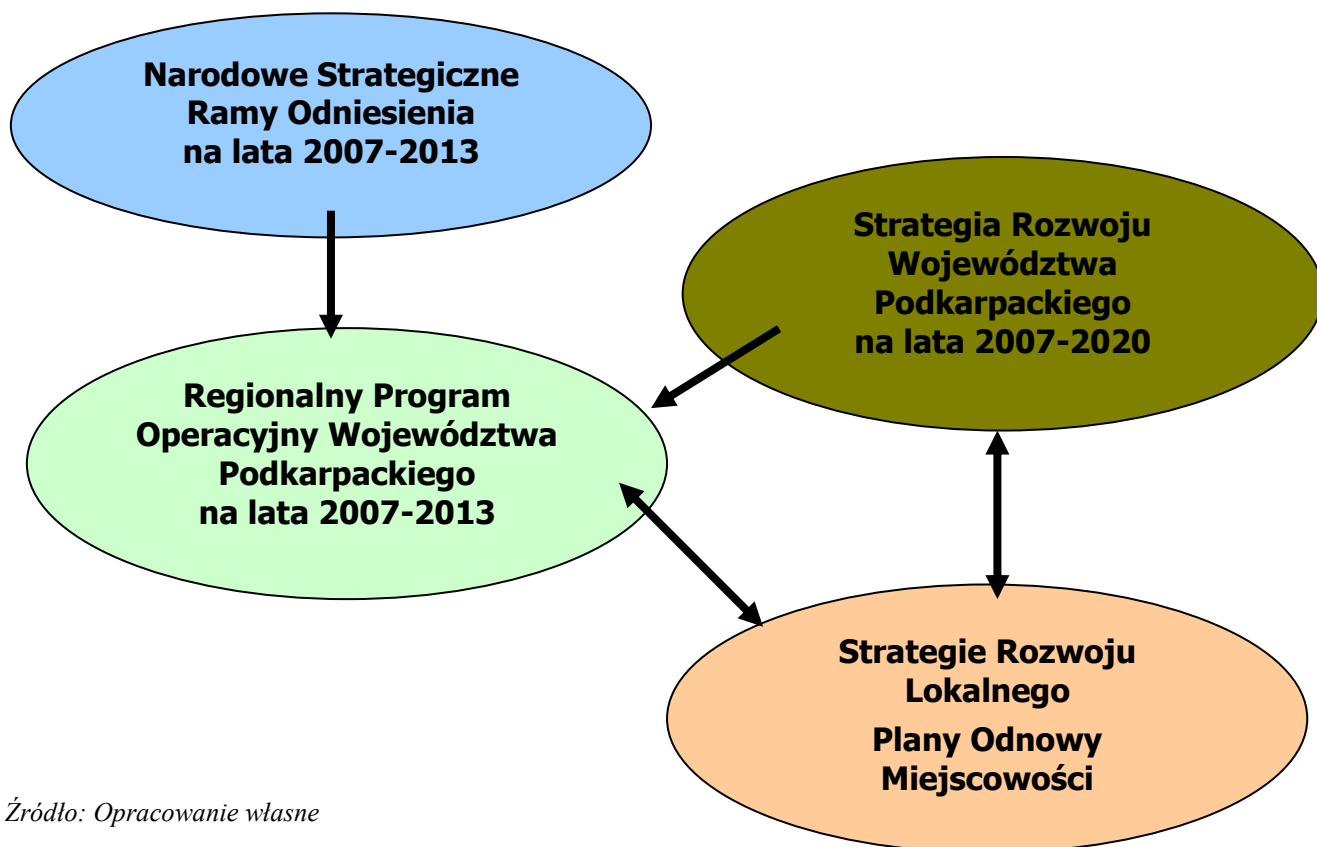
	<ol style="list-style-type: none"> 3. Dobry stan techniczny oraz poziom zabezpieczenia ppoż. obiektów zabytkowych 4. Dysponowanie infrastrukturą umożliwiającą dokumentowanie i promocję dorobku kulturalnego gminy 5. Rozbudowana infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, sportowa 	
Oś priorytetowa VII Spójność wewnątrz regionalna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostępne, nowe tereny inwestycyjne pod inwestycje gospodarcze i mieszkalnictwo 	1
Razem		17

Ocena maksymalna 21, uzyskana ocena 17, oznacza to wysoki stopień zgodności celów.

Strategia Rozwoju Gminy Czarna wpisuje się w podstawowe regionalne dokumenty strategiczne i programowe, które między innymi decydują o sposobie i zakresie dystrybucji środków przeznaczonych z funduszy strukturalnych na rozwój społeczno-gospodarczy, co znacznie ułatwi przygotowanie akceptowalnych projektów inwestycyjnych i nie-inwestycyjnych.

Przegląd i analiza omawianych dokumentów pozwala na stwierdzenie, iż koncepcja zawarta w Strategii Rozwoju Gminy Czarna będąc dokumentem zgodnym z polityką i zamierzeniami regionu, jest jednocześnie zgodny z polityką i zamierzeniami kraju i Unii Europejskiej w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego, co ilustruje poniższy schemat.

Rysunek 1. Spójność krajowych, regionalnych i lokalnych dokumentów planistycznych

Źródło: Opracowanie własne

Z analizy wynika, iż przy opracowywaniu szczegółowych rozwiązań i projektów na etapie wdrażania Strategii, należy zachować zgodność planowanych i realizowanych działań z omawianymi dokumentami planistycznymi i programowymi.

9. SYSTEM PLANOWANIA, WDRAŻANIA, MONITOROWANIA I OCENY STRATEGII ORAZ KOMUNIKACJA SPOŁECZNA

Sposób wdrażania, monitorowania i oceny planu w tym sposób prowadzenia komunikacji społecznej prezentuje schemat **System planowania i wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego**. Planowanie i wdrażanie Strategii jest zadaniem trudnym, wymagającym współdziałania wielu podmiotów uczestniczących.

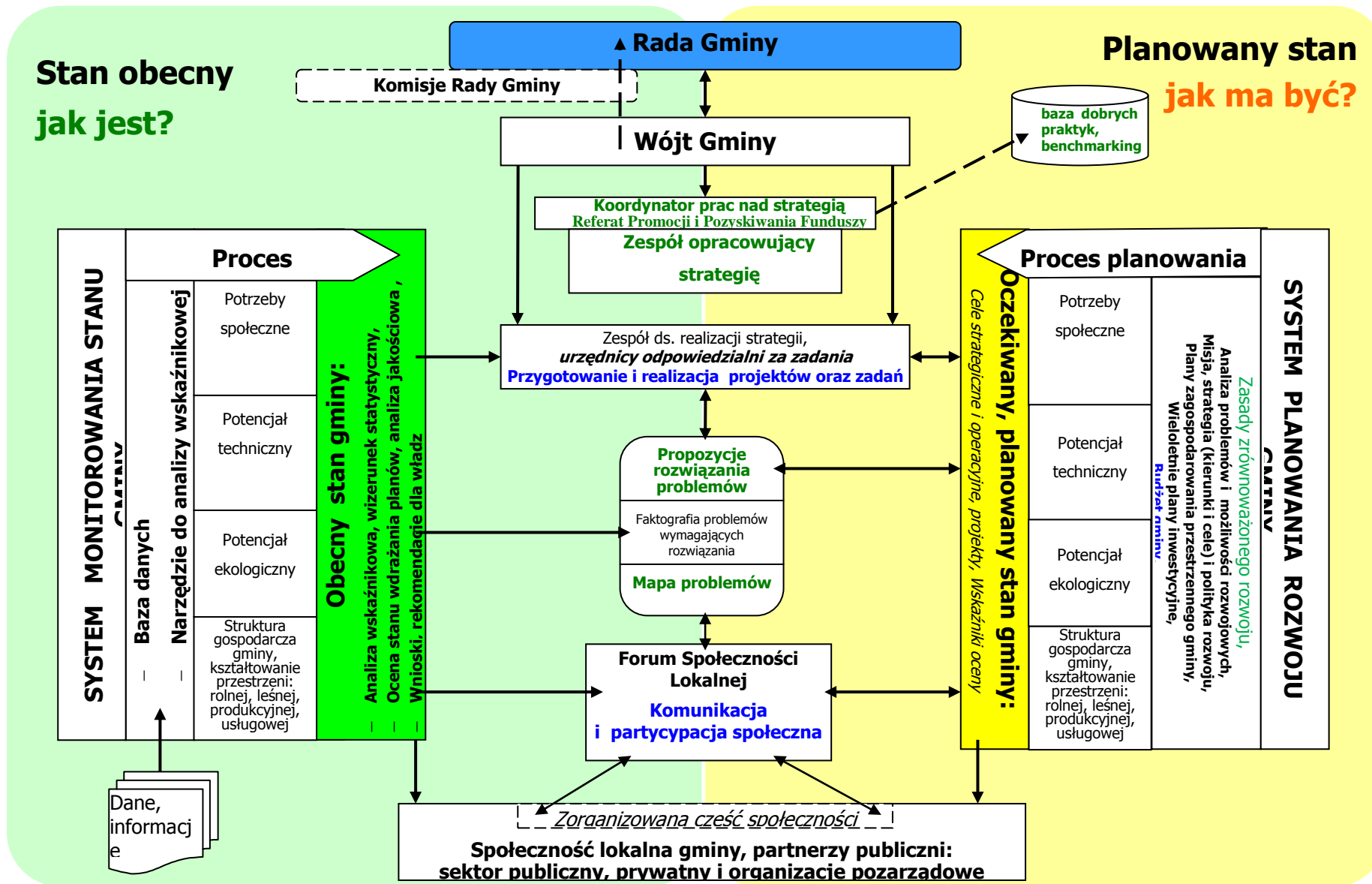
Podmioty realizacji Strategii:

1. Rada Gminy i Wójt Gminy.
2. Zespół ds. realizacji strategii rozwoju lokalnego.
3. Przedstawiciele społeczności lokalnej:
  - a. niezorganizowani - aktywni mieszkańcy gminy,
  - b. zorganizowani:
    - przedstawiciele instytucji i agend sektora publicznego,
    - przedstawiciele organizacji i zorganizowanych grup sektora biznesu w tym producentów rolnych,
    - przedstawiciele organizacji pozarządowych.

Procedura przygotowania strategii rozwoju lokalnego

1. Zarządzeniem Wójta, wyznaczany jest koordynator prac nad strategią w celu przygotowania projektu strategii rozwoju lokalnego.
2. Do opracowania strategii rozwoju lokalnego tworzy się zespół opracowujący strategię.
3. Zespół opracowujący strategię składa się z:
  - pracowników referatu promocji i pozyskiwania funduszy,
  - pracowników Urzędu Gminy z różnych referatów niezbędnych do przygotowania strategii rozwoju lokalnego (w tym osób odpowiedzialnych za budżet gminy),
  - przedstawiciele jednostek organizacyjnych gminy,
  - przedstawiciele jednostek pomocniczych gminy (sołectwa),
  - przedstawiciele środowiska biznesu i organizacji pozarządowych.
4. Koordynator prac nad strategią koordynuje prace zespołu opracowującego strategię i jest odpowiedzialny za zbieranie wniosków, przygotowanie danych i wyznaczenie obszaru, na którym będą realizowane projekty (obszar kwalifikujący się do wsparcia w ramach funduszy strukturalnych).

Rysunek 2. System planowania i wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego

Procedura przyjęcia i wdrożenia strategii rozwoju lokalnego

1. Wójt przedkłada Radzie Gminy projekt uchwały w sprawie strategii rozwoju gminy, przygotowanej przez Zespół opracowujący strategię oraz konsultantów zewnętrznych.
2. Rada podejmuje uchwałę w sprawie przyjęcia strategii rozwoju oraz powierza jej wykonanie Wójtowi.
3. W celu realizacji uchwały Rady Gminy Wójt powołuje z grona wybranych pracowników Urzędu zespół ds. realizacji strategii rozwoju lokalnego,
4. Do kompetencji Zespołu ds. realizacji strategii rozwoju lokalnego należy:
  - koordynowanie realizacji Strategii,
  - monitorowanie realizacji Strategii,
  - prowadzenie komunikacji społecznej i PR Strategii.

System monitorowania i oceny realizacji strategii rozwoju lokalnego

1. Monitoring społeczny obejmuje zbieranie informacji poprzez:

- gromadzenie opinii i wniosków przekazywanych do władz Gminy z inicjatywy mieszkańców,
- przeprowadzanie, opracowywanie i udostępnianie wyników badań prowadzonych wśród mieszkańców przez lub na zlecenie Wójta Gminy,
- zbieranie opinii wśród mieszkańców w ramach bezpośrednich spotkań,
- zbieranie opinii wśród mieszkańców w ramach spotkań prowadzonych przez zespoły zadaniowe i projektowe w trakcie przygotowywania, realizacji i oceny przedsięwzięć realizowanych przez gminę lub z jej udziałem.

2. Wskaźniki monitorowania

Procedura monitorowania obejmuje:

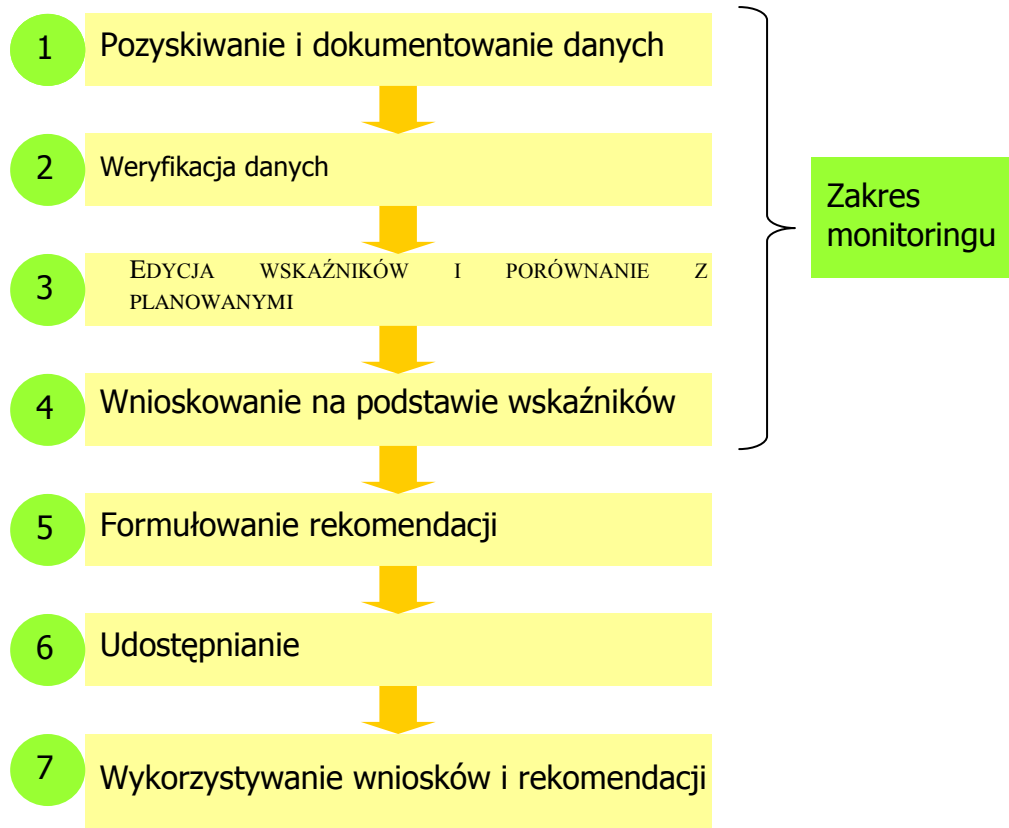
- zdefiniowanie wskaźników dla poszczególnych części strategii rozwoju,
- określenie procedury monitorowania,
- wyznaczenie referatów i osób odpowiedzialnych za pozyskiwanie, przetwarzanie i udostępnianie poszczególnych grup wskaźników,
- koordynowanie przez Przewodniczącego zespołu ds. realizacji strategii rozwoju lokalnego procesu monitorowania i administrowania bazą danych.

Tabela 35. Zakresy odpowiedzialności – monitorowanie wskaźników

Lp.	Grupa wskaźników	Odpowiedzialny
1.	Infrastruktura Drogowa	Referat Infrastruktury Komunalnej i Inwestycji
2.	Infrastruktura wodno – kanalizacyjna	Zakład Usług Komunalnych
3.	Gospodarka Przestrzenna	Referat Infrastruktury Komunalnej i Inwestycji
4.	Utylizacja odpadów, środowisko naturalne	Referat Infrastruktury Komunalnej i Inwestycji
5.	Promocja, sport, kultura	Referat Promocji i Pozyskiwania Funduszy
6.	Oświata	Zespół Ekonomiczno-Administracyjny Szkół
7.	Warunki życia mieszkańców	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
8.	Sprawy społeczne, aktywność mieszkańców	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
9.	Przedsiębiorczość działalność pozarolnicza	Referat Administracji i Spraw Społecznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Czarnej

10. PROCES MONITOROWANIA, OCENY I WYKORZYSTANIA WYNIKÓW

Komunikacja społeczna i inicjowanie współpracy pomiędzy sektorem publicznym i organizacjami pozarządowymi

1. Cele komunikacji społecznej:

- Zwiększenie udziału społeczności w działaniach na rzecz rozwoju Gminy i poprawy warunków życia mieszkańców.
- Zwiększenie poczucia tożsamości mieszkańców z Gminą.
- Zbieranie opinii i wniosków niezbędnych przy podejmowaniu decyzji przez władze Gminy.
- Wysoki poziom zaufania mieszkańców do działań podejmowanych przez władze Gminy.

2. Formy komunikacji społecznej:

- Strona internetowa.

Tabela 36. System komunikacji przy wdrażaniu Strategii Rozwoju Lokalnego

Etapy Rozwoju Lokalnego	PROPOZYCJE DZIAŁAŃ WOBEC PRZEDSTAWICIELI PARTNERÓW SPOŁECZNYCH: – sektor biznesu – organizacje pozarządowe – pozostali mieszkańcy	1. ROLA WŁADZ		ZADANIA URZĘDNIKÓW GMINY		SPOSÓB ODDZIAŁYWANIA NA OTOCZENIE
		Wójt Gminy	Rada Gminy	Odpowiedzialni za komunikację społeczną	Pozostali przygotowani i realizacji Strategii urzędnicy	

<p>Diagnozowanie stanu gminy, identyfikowanie problemów. Opracowywana, udostępniana i aktualizowana mapa problemów gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dostęp do informacji diagnostycznych o stanie Gminy w formie pisemnych raportów i danych prezentowanych na stronie www - Udział w warsztatach diagnostycznych - Udział w zebraniach wiejskich/ Forum Społeczności Lokalnej - Wyrażanie opinii poprzez ankiety 	<ul style="list-style-type: none"> - Wyznaczanie komórek i osób odpowiedzialnych za komunikację społeczną i działania PR - Wyznaczanie celów w zakresie komunikacji społecznej i działań PR - Ustalanie zakresu, form i harmonogramu działań komunikacji społecznej i działań PR - Przygotowywanie projektów uchwał 	<ul style="list-style-type: none"> - Podejmowanie uchwał w sprawach zakresu, trybu i terminów opracowywania planów - Akceptowanie raportów - Akceptowanie planów 	<ul style="list-style-type: none"> - Prowadzenie bazy danych o partnerach społecznych i realizowanych z ich udziałem działań - Utrzymywanie i aktualizowanie strony www i kontaktu drogą internetową z mieszkańcami - Przygotowywanie harmonogramów bieżących działań w zakresie komunikacji - Realizacja działań zgodnie z harmonogramem 	<ul style="list-style-type: none"> - Współpraca przy opracowywaniu harmonogramów bieżących działań w zakresie komunikacji - Współpraca merytoryczna przy realizacji bieżących działań w zakresie komunikacji zgodnie 	<ul style="list-style-type: none"> - Udostępniane informacji o stanie gminy, jej walorach i ofercie na stronie www - publikacje w prasie lokalnej i ogólnopolskiej - prezentacja gminy i jej oferty w zewnętrznych bazach danych i portalach internetowych
--	--	---	---	---	--	---

<p>Planowanie strategicznych i operacyjnych celów rozwoju lokalnego gminy</p> <p>Opracowane, udostępniane i aktualizowane: Strategia Rozwoju i Plan Operacyjny</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dostęp do informacji o planach i koncepcjach władz gminy - Udział w konsultowaniu i opiniowaniu projektów przygotowywanych przez władze gminy prezentowanych na stronie www - Udział w warsztatach planistycznych - Udział w zebraniach wiejskich/Forum Społeczności Lokalnej 	<p>w sprawach zakresu, trybu i terminów opracowywania planów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Przyjmowanie raportów - Przyjmowanie projektów planów 		<ul style="list-style-type: none"> - Zapewnianie warunków technicznych i lokalowych do spotkań - Opracowywanie wyników spotkań i konsultacji - Przygotowywanie materiałów dla mediów - Przygotowywanie i udostępnianie prezentacji multimedialnych - Organizowanie konkursów dla organizacji pozarządowych na realizację programów 	<p>z zakresem swojej odpowiedzialności</p> <ul style="list-style-type: none"> - Przygotowywanie informacji i artykułów specjalistycznych oraz prezentacji multimedialnych zgodnie z zakresem swojej odpowiedzialności 	
<p>Przygotowanie projektów i zadań do realizacji</p> <p>Opracowane projekty. Aplikacje o zewnętrzne źródła</p>						
<p>Realizacja projektów i zadań</p> <p>Zrealizowane zadania i osiągnięte wskaźniki</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Udział w realizacji projektów i zadań 					

<p>Monitorowanie strategii rozwoju lokalnego</p> <p>Baza danych z danymi zasilającymi, raporty z danymi o osiągniętych wskaźnikach, wnioski i rekomendacje do dalszych działań</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Dostęp na stronie www do raportów i wniosków z możliwością zgłoszenia (w standaryzowanej formie) swoich ocen i opinii, -Publikacje w mediach -Biuletyny -Spotkania z mieszkańcami – fora mieszkańców 					
--	--	--	--	--	--	--

11. UWAGI I REKOMENDACJE KOŃCOWE

Uwagi końcowe stanowią ogólne podsumowanie procesu pracy nad strategią oraz zawierają rekomendacje dotyczące działań związanych z wdrożeniem i monitorowaniem programów wynikających z opracowanego dokumentu.

Uwagi i rekomendacje:

1. Zawartość dokumentu stanowi uporządkowaną logicznie, kompletną i uzupełnioną prezentację:
  - wyników prac zespołu opracowującego strategię,
  - wyników przeprowadzonej konsultacji społecznej,
2. Uczestnicy, członkowie zespołu opracowującego strategię, biorący udział w warsztatach diagnostyczno-projektowych wnieśli duży wkład merytoryczny do strategii, wykazując przy tym bardzo duże zaangażowanie w sprawy rozwoju gminy.
3. Sposób opracowania i konsultowania Strategii Rozwoju Gminy Czarna do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 z udziałem partnerów społecznych gminy, w pełni upoważnia do uznania jej za opracowaną metodą uczestniczącą, tj. realizującą zasadę polityki strukturalnej UE – **zasadę partnerstwa**.
4. Realizacja strategii będzie wymagała zastosowania szeregu narzędzi zarządzania, do których należą:
  - wieloletni plan inwestycyjny,
  - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
  - budżet gminy,
  - konkretne projekty i programy,
  - aplikacje o zewnętrzne źródła dofinansowania,
  - system monitorowania zawierający analizę wskaźnikową stanu Gminy,
  - polityki szczegółowe gminy (stanowiące zbiór spójnych zasad odnoszących się do określonej dziedziny życia/funkcjonowania gminy), pozwalające podejmować powtarzalne decyzje według tych samych kryteriów,
  - zadania wyznaczane urzędnikom gminy i jednostkom podległym gminie.
5. Ważnym narzędziem realizacji strategii rozwoju gminy do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 będą kolejne elementy planu realizacyjnego.
6. Niezbędne jest wdrożenie co najmniej uproszczonej wersji analizy wskaźnikowej do monitorowania stanu gminy i postępu realizacji projektów.
7. Praktyczna zdolność codziennej współpracy pomiędzy Gminą a partnerami lokalnymi wymaga dalszego rozwoju.
8. Nie są wystarczająco rozwinięte umiejętności pracy zespołowej.
9. Istnieje duża potrzeba współpracy władz Gminy i partnerów społecznych przy realizacji strategii.
10. Należy uruchomić dalsze prace związane z opracowaniem szczegółowym wybranych projektów zgodnie z procedurą opisaną w systemie zarządzania strategią.
11. Niezbędne jest rozwinięcie grupy specjalistów z zakresu zarządzania projektami, przygotowywania wniosków o finansowanie zewnętrzne, prowadzenia i rozliczania projektów.

12. Tabele

Tabela 1. Klasy bonitacyjne gruntów ornych w Gminie Czarna.....	31
Tabela 2. Klasy bonitacyjne użytków zielonych w Gminie Czarna.....	31
Tabela 3. Zasobność gleb w przyswajalne składniki pokarmowe (% użytków rolnych).....	32
Tabela 4. Liczba ludności w poszczególnych latach na dzień 31.12 każdego roku – według faktycznego miejsca zamieszkania [osoby].....	39
Tabela 5. Ludność Gminy Czarna (stan na grudzień 2008) w rozbięciu na sołectwa (dane dot. osób zameldowanych na pobyt stały).....	40
Tabela 6. Struktura mieszkańców Gminy Czarna według ekonomicznych grup wieku – stan według faktycznego miejsca zamieszkania na 31.12.2008 r.....	42
Tabela 7. Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku [%] – stan według faktycznego miejsca zamieszkania na 31.12.2008 r.....	42
Tabela 8. Stopa bezrobocia na dzień 31.12. w powiecie łańcuckim na tle województwa i kraju [%].....	43
Tabela 9. Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych gminach tworzących powiat łańcucki w latach 2006-2008.....	45
Tabela 10. Saldo migracji ludności Gminy Czarna.....	46
Tabela 11. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna i powiecie łańcuckim.....	47
Tabela 12. Zestawienie sieci szkół podstawowych oraz liczba uczniów w roku szkolnym 2008/2009.....	51
Tabela 13. Zestawienie sieci gimnazjów oraz liczba uczniów w roku szkolnym 2008/2009.....	51
Tabela 14. Zatrudnienie kadry nauczycielskiej i pracowników obsługi.....	52
Tabela 15. Zatrudnienie kadry nauczycielskiej i pracowników obsługi.....	52
Tabela 16. Przedszkola publiczne.....	56
Tabela 17. Rodzaj przyznanych świadczeń i liczbę klientów Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czarnej.....	58
Tabela 18. Zdarzenia odnotowane w powiecie łańcuckim w poszczególnych gminach.....	60
Tabela 19. Udział załogi i osób z Jednostki Ratowniczo - Gaśniczej w zdarzeniach na terenie powiatu w rozbięciu na poszczególne gminy:.....	60
Tabela 20. Udział załóg i osób Ochotniczych Straży Pożarnych w zdarzeniach na terenie powiatu w rozbięciu na poszczególne gminy:.....	61
Tabela 21. Wskaźniki wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych według wybranych rodzajów przestępstw w 2008 r. – powiat łańcucki.....	61
Tabela 22. Struktura popełnionych przestępstw w Gminie Czarna w latach 2004 - 2008 roku na tle powiatu łańcuckiego.....	62
Tabela 23. Ilość wydanych decyzji o warunkach zabudowy.....	78
Tabela 24. Numeracja i kilometraż dróg powiatowych przebiegających przez teren Gminy Czarna.....	79
Tabela 25. Zestawienie dróg gminnych.....	79
Tabela 26. Sieć wodociągowa w Gminie Czarna (stan na koniec 2008 roku).....	85
Tabela 27. Wodociągi i kanalizacja w 2008r.....	86
Tabela 28. Sieć kanalizacyjna na terenie Gminy Czarna w latach 2003-2008.....	86
Tabela 29. Gospodarstwa domowe wg struktury dochodów.....	91
Tabela 30. Struktura użytkowania gruntów.....	92
Tabela 31. Gospodarstwa wg rodzaju i grup obszarowych użytków rolnych.....	93
Tabela 32. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON.....	94
Tabela 33. Dane finansowe budżetu Gminy Czarna w tys. PLN.....	100
Tabela 34. Dekompozycja misji - cele strategiczne służące realizacji misji.....	121
Tabela 35. Zakresy odpowiedzialności – monitorowanie wskaźników.....	154
Tabela 36. System komunikacji przy wdrażaniu Strategii Rozwoju Lokalnego.....	156

13. Mapy

Mapa 1. Lokalizacja Województwa Podkarpackiego na tle kraju.....	8
Mapa 2. Lokalizacja Powiatu łańcuckiego na tle województwa podkarpackiego.....	9
Mapa 3. Lokalizacja Gminy Czarna na tle powiatu łańcuckiego.....	9
Mapa 4. Gmina Czarna.....	10
Mapa 5 Lokalizacja przyrodnicza Gminy Czarna na tle województwa podkarpackiego.....	34
Mapa 6. Stopa bezrobocia w powiatach województwa podkarpackiego 31.12.2008 r.....	44

14. Rysunki

Rysunek 1. Spójność krajowych, regionalnych i lokalnych dokumentów planistycznych	150
Rysunek 2. System planowania i wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego	152

15. Wykresy

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Czarna w latach 2006-2008.....	39
Wykres 2. Zmiany w liczbie mężczyzn i kobiet tworzących populację Gminy Czarna.....	40
Wykres 3. Zmiany w liczbie mężczyzn i kobiet w rozbiciu na sołectwa Gminy Czarna	41
Wykres 4. Struktura mieszkańców Gminy Czarna według ekonomicznych grup wieku.....	43
Wykres 5. Zmiany liczby osób bezrobotnych w latach 2006 - 2008	45
Wykres 6. Zmiany salda migracji ludności Gminy Czarna.....	46
Wykres 7. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna według wykształcenia	48
Wykres 8. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna według wieku.....	48
Wykres 9. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna według stażu pracy	48
Wykres 10. Struktura bezrobotnych zarejestrowanych w Gminie Czarna według czasu pozostawania bez pracy.....	49
Wykres 11. Liczba popełnionych przestępstw w powiecie łańcuckim i Gminie Czarna	62
Wykres 12. Struktura popełnionych przestępstw w Gminie Czarna w 2006 roku	63
Wykres 13. Drogi gminne według rodzaju nawierzchni	80
Wykres 14. Rozwój sieci kanalizacyjnej w latach 2003 - 2008	87
Wykres 15. Gospodarstwa domowe według struktury dochodów	92
Wykres 16. Dynamika liczby podmiotów gospodarczych (2003-2008)	94
Wykres 17. Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Czarna	95
Wykres 18. Dochody, wydatki i wynik budżetu Gminy (w tys. PLN).....	97
Wykres 19. Relacja wyniku budżetu do dochodów ogółem w proc.	97
Wykres 20. Wysokość wolnych środków i wydatków majątkowych w latach 2002-2006 w tys. PLN.....	98
Wykres 21. Stan i obsługa zadłużenia w poszczególnych latach w tys. PLN	99
Wykres 22. Ustawowe wskaźniki stanu i obsługi zadłużenia do dochodów.....	99